

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПОПЧЕНКО ІВАН СЕРГІЙОВИЧ

УДК 94:796.035+061.2-053.6(477)"1991/2014"

ДИСЕРТАЦІЯ

**НАЦІОНАЛЬНА СКАУТСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ «ПЛАСТ»
(1991-2014 РОКИ): ВІДНОВЛЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ**

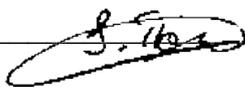
Спеціальність 032 – Історія та археологія

Галузь знань 03 – Гуманітарні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ І. С. Попченко

Науковий керівник:

доктор історичних наук, професор

Потильчак Олександр Валентинович

Київ – 2025 рік

АНОТАЦІЯ

Попченко І. С. Національна скаутська організація України «Пласт» (1991-2014 роки): відновлення та діяльність. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія». – Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Київ, 2025.

У дисертації на основі джерел та наукової літератури проаналізовано особливості відновлення, розвитку та специфіка діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» як окремої дитячо-юнацької громадської організації та самодостатньої одиниці вітчизняного скаутського руху в 1991-2014 роках. Актуальність теми дисертаційної роботи визначається потребою вітчизняного суспільства в застосуванні демократичної системи соціально-патріотичного виховання молоді на тлі «повзучої агресії» Російської Федерації проти України й продовження російсько-української війни та необхідністю узагальнення, конкретизації, накопичення й систематизації наявних даних щодо особливостей розвитку й специфіки діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» протягом 1991-2014 років задля розширення теоретичних досліджень історичної науки щодо обраної проблематики та представлення нових напрацювань із цього питання.

У Розділі 1 «Історіографія, джерельна база та теоретико-методологічні засади дослідження» детальна характеристика, аналіз і систематизація історіографії і джерельної бази дослідження дозволили встановити недостатній ступінь розробки та опрацювання наявних джерел і літератури, що стосуються особливостей розвитку і специфіки діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» у 1991-2014 роках. Тому в процесі написання роботи залучено не тільки праці українських та зарубіжних

авторів, а й низку нових джерел, які включають спеціалізовані ресурси мережі «Інтернет», спогади й коментарі безпосередніх учасників пластового руху в Україні часів незалежності та окремі нормативно-правові акти.

Теоретико-методологічною базою дисертаційного дослідження виступили принципи наукової об'єктивності, історизму, науковості, комплексності, системності та достовірності висвітлення історичних подій. Серед загальнонаукових методів пізнання застосовано аналіз, синтез, індукцію, дедукцію та узагальнення. Перелік використаних спеціально-історичних методів дослідження включає історико-генетичний, історико-типологічний, історико-критичний, історико-системний, порівняльно-історичний, проблемно-хронологічний, ретроспективний та ідеографічний методи. З урахуванням багатоаспектного характеру скаутингу та мультисекторальності функціонування Пласту, в процесі написання дисертації також були залучені методи й підходи, властиві статистиці, політології, філософії, педагогіці.

Розділ 2 «Створення, еволюція і функціонування Пласту в 1912-1991 роках» висвітлює ключові передумови становлення, особливості розвитку й основні характеристики процесів заборони діяльності Пласту на теренах України (1912-1939 роки), окреслюючи їх пряму залежність від соціально-економічного стану й суспільно-політичних трансформацій у державах, до складу яких у першій половині ХХ століття входили землі сучасної України. Виявлено, що чітка громадянська позиція та патріотична діяльність пластунів стали прямими причинами повної заборони Пласту на всій території України наприкінці 1930-х років, тому більшість його найактивніших членів змушені були емігрувати до інших держав світу, де Пласт мав зберегти національну ідентичність українства, забезпечивши тим самим соціальну активність і належне патріотичне виховання молодих людей у чужорідному для них суспільно-культурному середовищі.

Оскільки протягом короткого періоду існування на українських землях у першій половині ХХ століття скаутський рух на території України

став потужним чинником українського національного відродження й державотворення, а надалі пластуни зберігали його традиції в еміграції, за умов незалежності процес відродження Пласту завзято підтримували не тільки представники вітчизняної громадськості, а й учасники масових політичних рухів і навіть церква. Однак, через брак згоди серед активістів відновлення Пласту лише подальші роки його діяльності, що супроводжувалася виконанням нелегких завдань щодо розгортання структур і збільшення кількості членів організації, сприяли підвищенню вагомості останньої в українському суспільстві та зміцненню її ролі в процесі національно-патріотичного виховання молоді.

У Розділі 3 «Становлення, розвиток і діяльність Пласту в Україні в 1991-2014 роках» окреслено національний вимір функціонування й розвитку Пласту, котрий визначився кількісною та структурною розбудовою організації. У цей період у роботі Пласту виявлялися й усувалися певні організаційні й ідеологічні прогалини, що могли загальмувати процес подальшого розвитку організації, а також відбувся поступовий перехід Пласту з регіонального на всеукраїнський рівень. Відтак, у 2012 році до свого 100-літнього ювілею Пласт в Україні підійшов як організація з добре закріпленим статусом всеукраїнської структури, здобувши визнання на рівні держави, авторитет серед громадських організацій та ставши ваговою складовою розвитку скаутингу в країні. З'ясовано ключові сфери активності та основні напрями співробітництва Пласту на міжнародній арені (1991-2014 роки) й наголошено на тому, що в основі зарубіжної діяльності організації у цей період лежало її зближення з ВОСР: Пласт й інші скаутські об'єднання України, створивши НОСУ, домоглися включення останньої до ВОСР 2008 року.

Також виявлено структурно-функціональні особливості діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» на теренах незалежної України, зокрема, елементи української системи пластування, котрі властиві як військово-патріотичному, так і культурно-просвітницькому напрямам

розвитку й виховання молоді. Визначено, що пластова організація має ієрархічну структуру, а життя її членів регламентується законами, звичаями й певним кодексом поведінки. З іншого боку, Пласту притаманний неабиякий демократизм.

Наукова новизна даної дисертаційної роботи полягає в тому, що внаслідок розкриття особливостей розвитку й специфіки діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» як окремої самодостатньої одиниці вітчизняного скаутського руху в 1991-2014 роках, автором на конкретно-історичному матеріалі комплексно досліджено процес відродження Пласту на території України після здобуття нашою державою незалежності та трансформації його розвитку в умовах системних змін, що відбулися в суспільстві протягом 1990-2000-х років, сягнувши свого апогею 2014 року. В рамках даного дослідження:

вперше запропоновано авторську періодизацію вивчення проблематики становлення й розвитку Національної скаутської організації України «Пласт; на основі джерел, що вводяться в науковий обіг уперше, окреслено передумови відновлення діяльності Пласту на вітчизняному ґрунті; проведено аналіз взаємного впливу світового скаутського співтовариства і пластових організацій в Україні;

удосконалено класифікацію та систематизацію ідей скаутського руху виховного та громадсько-політичного характеру; положення про важливість використання досвіду пластування в процесі становлення скаутського руху на території України в 1991-2014 роках; контекстну історичну класифікацію й аналіз скаутських організацій на теренах зарубіжних держав і України;

отримали подальший розвиток висновки про вагому роль і суттєве значення пластового руху в процесі громадсько-політичного розвитку України після здобуття нашою державою незалежності; класифікація й аналіз молодіжних організацій, котрі можуть бути зараховані до скаутського руху України; узагальнення матеріалів і даних, що стосуються зародження,

розвитку й подальшої заборони функціонування пластових осередків у Галичині, а також на Буковині, Волині й Закарпатті в 1912-139 роках.

Теоретична важливість цього дослідження визначається тим, що одержані в процесі його підготовки дані, результати, висновки та введені у науковий обіг джерела можуть бути використані у подальших наукових пошуках та прикладних розробках з історії громадських, дитячих та молодіжних організацій (у першу чергу, Пласту), а також історії формування державної молодіжної та соціальної політики України.

У практичному вимірі окремі положення і рекомендації дисертаційної роботи можуть бути задіяні в ході впровадження конкретних ініціатив під час формування науково-обґрунтованої молодіжної політики держави; під час підготовки лекційних курсів, проведення семінарських занять і написання навчально-методичних посібників із соціально-політичної історії України, історії молодіжних рухів та скаутингу, викладання спеціальних курсів з історичних та педагогічних дисциплін, а також підготовки інших матеріалів, пов'язаних з історією виникнення та розвитку Національної скаутської організації України «Пласт», її поверненням в Україну й особливостями діяльності в 1991-2014 роках.

Ключові слова: Пласт, скаутинг, джемборі, молодь, молодіжна політика, молодіжна організація, українська діаспора, вишкіл, волонтерство, таборування, національно-патріотичне виховання, національна ідентичність, незалежність, лідерство, фізичне виховання.

ABSTRACT

Popchenko I. S. National Scout Organization of Ukraine ‘Plast’ (1991-2014): Restoration and Activities. – Qualification scientific work as a manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in the Field of Knowledge 03 ‘Humanities’ in the Specialty 032 ‘History and Archaeology’. – Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, 2025.

Based on the scientific sources and literature, the dissertation analyzes specific features of the restoration and development, as well as particular characteristics of the activities of the National Scout Organization of Ukraine ‘Plast’ as a separate children’s and youth civic organization and a self-sufficient unit of the domestic scout movement in 1991-2014. The relevance of the topic of this dissertation is determined by the need of the Ukrainian society for application of a democratic system of social and patriotic upbringing of the youth against a background of the ‘creeping aggression’ of the Russian Federation against Ukraine and the continuation of the Russian-Ukrainian war and the need to generalize, specify, accumulate and systematize the available data on the features of development and specifics of activities of the National Scout Organization of Ukraine ‘Plast’ in 1991-2014 in order to expand theoretical research of the historical science on the selected issues and to present new developments on this topic.

In Chapter 1 ‘Historiography, source base and theoretical and methodological principles of the study’, a detailed description, analysis and systematization of the historiography and source base of this study allowed us to determine an insufficient degree of development and processing of existing sources and literature related to the specific features of development and specifics of activities of the National Scout Organization of Ukraine ‘Plast’ in 1991-2014. Therefore, in the process of writing the present dissertation, not only the works of Ukrainian and foreign authors, but also a number of new sources, which included

specialized resources of the Internet, memories and comments of direct participants of the Plast movement in independent Ukraine and individual regulatory legal acts, were involved.

The theoretical and methodological basis of the dissertation included the principles of scientific objectivity, historicism, scientificity, comprehensiveness, systematicity and reliability of coverage of historical events. The general scientific methods of cognition were represented by analysis, synthesis, induction, deduction, and generalization. The list of used special historical research methods included historical-genetic, historical-typological, historical-critical, historical-systemic, comparative-historical, problem-chronological, retrospective, and ideographic methods. Taking into account the multifaceted nature of scouting and the multisectoral nature of the functioning of Plast, methods and approaches inherent in statistics, political science, philosophy, and pedagogy were also involved in the process of writing the dissertation.

Chapter 2 ‘Creation, evolution and functioning of Plast in 1912-1991’ highlights the key prerequisites for the formation, features of the development and main characteristics of the processes of banning Plast activities in Ukraine (1912-1939), while outlining their direct dependence on the social and economic situation and the social and political transformations in the states that contained the lands of modern Ukraine in the first half of the 20th century. It is revealed that the clear civic position and patriotic activities of the Plast members became the direct reasons for the complete ban of Plast throughout Ukraine in the late 1930-ies: so, the majority of its most active members were forced to emigrate to other countries in the world where Plast was supposed to preserve the national identity of Ukrainians, thereby ensuring social activity and proper patriotic education of young people in the social and cultural environment to be alien to them.

Since during the short period of its existence on Ukrainian lands in the first half of the 20th century, the scout movement in the territory of Ukraine became a powerful factor of the Ukrainian national revival and state formation, and the scouts continued to preserve its traditions in emigration, the process of Plast

restoration was enthusiastically supported not only by representatives of the domestic public, but also by participants of mass political movements and even the church under the conditions of Ukrainian independence. However, because of the lack of agreement among the activists of Plast revival, only the subsequent years of its activities accompanied by the fulfillment of difficult tasks of deploying structures and increasing the number of members of the organization, contributed to increasing the importance of the latter in the Ukrainian society and strengthening its role in the process of national and patriotic upbringing of the youth.

Chapter 3 'Establishment, development and activities of Plast in Ukraine in 1991-2014' outlines the national dimension of Plast's functioning and development which was marked by the quantitative and structural building of the present organization. During this period, certain organizational and ideological gaps were identified and eliminated in the work of Plast, since they could slow down the process of the further development of the organization, as well as the gradual transition of Plast from the regional to the all-Ukrainian structure took place. Thus, in 2012, Plast in Ukraine approached its 100th anniversary as an organization with a well-established status of the all-Ukrainian structure by having gained recognition at the state level and authority among public organizations and having become a significant component of the development of scouting in the country. The key areas of activities and the main areas of Plast cooperation in the international arena (1991-2014) were identified, while emphasizing that the basis of the organization's foreign activities during this period was its rapprochement with the WOSM: Plast and the other scout associations in Ukraine, having created the National Organization of the Scouts of Ukraine, achieved the latter's accession to the WOSM in 2008.

The structural and functional features of the activities of the National Scout Organization of Ukraine 'Plast' in the territory of independent Ukraine were also revealed including, in particular, the elements of the Ukrainian Plast system which are inherent in both the military and patriotic and cultural and educational

directions of development and upbringing of the youth. It was determined that the Plast organization has a hierarchical structure, and the life of its members is regulated by laws, customs, and a certain code of conduct. On the other hand, Plast is characterized by remarkable democracy.

The scientific novelty of this dissertation lies in the fact that, as a result of revealing the features of the development and specifics of the activities of the National Scout Organization of Ukraine 'Plast' as a separate self-sufficient unit of the domestic scout movement in 1991-2014, the author, using specific historical material, comprehensively investigated the process of the revival of Plast in the territory of Ukraine after our state gained independence and the transformation of its development in the context of systemic changes that occurred in the society during the 1990-ies-2000-s and reached its apogee in 2014. Within the framework of this study, there are the following novelty aspects:

for the first time, the author's periodization of the study of the issues of the formation and development of the National Scout Organization of Ukraine 'Plast' was proposed; based on the sources that are being introduced into scientific circulation for the first time, the prerequisites for the resumption of Plast activities in domestic soil were outlined; an analysis of the mutual influence of the world scout community and Plast organizations in Ukraine was conducted;

improved classification and systematization of ideas of the scout movement of the educational and social and political nature; provisions on the importance of using the experience of Plast activities in the process of formation of the Scout movement in the territory of Ukraine in 1991-2014; contextual historical classification and analysis of scout organizations in foreign countries and Ukraine;

further development of conclusions on the significant role and essential importance of the Plast movement in the process of the social and political development of Ukraine after it gained independence; classification and analysis of youth organizations that can be included in the scout movement in Ukraine; generalization of materials and data relating to the emergence, development and

subsequent prohibition of the functioning of Plast cells in Galicia, as well as in Bukovyna, Volyn and Transcarpathia in 1912-139.

The theoretical importance of this study is determined by the fact that the data, results, conclusions and sources to be introduced into scientific circulation and obtained during its preparation can be used in further scientific research and applied developments on the history of public, children's and youth organizations (primarily, Plast), as well as the history of formation of the state youth and social policy in Ukraine.

In the practical sense, individual provisions and recommendations contained in the dissertation can be used when implementing specific initiatives during the formation of a scientifically sound youth policy of the state; during the preparation of lecture courses, conduction of seminars and writing of teaching and methodological manuals on the social and political history of Ukraine, the history of youth movements and scouting; during the teaching of special courses in historical and pedagogical disciplines, as well as the preparation of other materials related to the history of the emergence and development of the National Scout Organization of Ukraine 'Plast', its return to Ukraine and the features of its activities in 1991-2014.

Key words: Plast, scouting, jamboree, youth, youth policy, youth organization, Ukrainian diaspora, training, volunteering, camping, national and patriotic education, national identity, independence, leadership, physical education.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Список публікацій за темою дисертації,
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:*

1. Попченко І. Передумови зародження скаутського руху: вплив на соціалізацію та виховання молоді. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Т. 2, вип. 58. С. 27-31.
2. Попченко І. Ключові аспекти відновлення діяльності Пласту в Україні за часів незалежності. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Т. 2, вип. 70. С. 17-22.
3. Попченко І. Відновлення скаутського руху в Україні за часів незалежності: історичне значення Пласту. *Věda a perspektivy: мультидисциплінарний міжнародний журнал*. 2024. № 8(39). С. 203-212.
4. Потильчак О. В., Попченко І. С. Відновлення діяльності Пласту в Україні: особливості розвитку в першій половині 1990-х років. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 2(32). С. 1783-1793.

*Список публікацій за темою дисертації,
які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:*

5. Попченко І. С. Скаутинг як інструмент формування громадянської свідомості української молоді. *Драгоманівські історичні студії: зб. наук. праць молодих істориків*. 2020. Вип. 5(9): матеріали ІХ Всеукраїнських драгоманівських читань молодих істориків «Україна в європейській та світовій історії: сучасний науковий і освітній дискурс» (до 185-річчя Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та 50-річчя відновлення історичного факультету) (м. Київ, 19 березня 2020 р.) / відп. ред. і упор. О. В. Потильчак: кафедра джерелознавства та

- спеціальних історичних дисциплін; історичний ф-т; УДУ імені Михайла Драгоманова. Київ; Ніжин: Видавець Лисенко М. М., 2020. С. 387-389.
6. Попченко І. С., Потильчак О. В. Суспільно-виховна складова скаутського руху як тенденційна основа створення Пласту // Інтеграція світових наукових процесів як основа суспільного прогресу: матеріали VI Міжнародної науково практичної конференції (м. Київ, 25-26 листопада 2022 р.). Київ; Запоріжжя: Інститут інноваційної освіти, 2022. С. 44-46.
 7. Попченко І. С. Скаутинг на теренах України: першопричини виникнення та розвитку // Актуальні дослідження правової та історичної науки: матеріали Міжнародної наукової Інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна; м. Переворськ, Польща, 13-14 грудня 2022 р.). Вип. 46. Тернопіль: ФОП Шпак В. Б., 2022. С. 91-93.
 8. Попченко І. С. Історична роль Пласту в формуванні національної самосвідомості в Україні // Сучасний стан та перспективи розвитку науки, освіти і технологій: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 3 січня 2023 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2023. Ч. 2. С. 34-35.
 9. Попченко І. С. Заборона діяльності Пласту за часів СРСР: ключові передумови // Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти і технологій в ХХІ столітті: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ізмаїл, 27 січня 2023 р.). Ізмаїл: ЦФЕНД, 2023. Ч. 2. С. 61-62.
 10. Попченко І. С. Передумови й причини заборони діяльності Пласту на теренах України за радянської доби // Гуманітарний корпус: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, історії, психології та педагогіки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні наукові проблеми та інноваційні рішення в контексті ХХІ століття» (м. Київ, 17 лютого 2023 р.). Вип. 49. Київ: ТОВ «НВП Інтерсервіс». С. 30-33.

11. Попченко І. С. Становлення скаутських організацій як осередків соціалізації молоді в Україні наприкінці ХХ ст. *Драгоманівські історичні студії: зб. наук. праць молодих істориків*. 2023. Вип. 8(12): матеріали XII Всеукраїнських драгоманівських читань молодих істориків «Україна в європейській та світовій історії: сучасний науковий і освітній дискурс» (м. Київ, 17 березня 2023 р.) / відп. ред. і упор. О. В. Потильчак: кафедра джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін; історичний ф-т; УДУ імені Михайла Драгоманова. Київ; Ніжин: Видавець Лисенко М. М., 2023. С. 223-226.
12. Попченко І. С. Залучення української діаспори до відновлення Пласту: основні напрями співпраці. *Драгоманівські історичні студії: зб. наук. праць молодих істориків*. 2024. Вип. 9(13): матеріали XIII Всеукраїнських драгоманівських читань молодих істориків «Україна в європейській та світовій історії: сучасний науковий і освітній дискурс» (м. Київ, 15 березня 2024 р.) / відп. ред. і упор. О. В. Потильчак: кафедра джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін; історичний ф-т; УДУ імені Михайла Драгоманова. Київ; Ніжин: Видавець Лисенко М. М., 2024. С. 237-240.

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. Історіографія, джерельна база та теоретико-методологічні засади дослідження	26
1.1. Історіографія проблеми	26
1.2. Джерельна база дослідження	35
1.3. Теоретико-методологічні основи дослідження	42
Висновки до Розділу 1	57
РОЗДІЛ 2. Створення, еволюція і функціонування Пласту в 1912-1991 роках	59
2.1. Зародження скаутського руху на теренах України: передумови становлення, розвиток і заборона діяльності Пласту (1912-1939 роки)	59
2.2. Специфіка функціонування Пласту в еміграції (1939-1991 роки)	84
2.3. Передумови відродження й відновлення діяльності Пласту в незалежній Україні	105
Висновки до Розділу 2	124
РОЗДІЛ 3. Становлення, розвиток і діяльність Пласту в Україні в 1991-2014 роках	126
3.1. Особливості функціонування й розвитку Пласту на теренах України: національний вимір	126
3.2. Активність Пласту на міжнародній арені: ключові напрями співробітництва	146
3.3. Діяльність Національної скаутської організації України «Пласт»: структурно-функціональні особливості	163
Висновки до Розділу 3	183
ВИСНОВКИ	185
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	196

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Політичний плюралізм і багатопартійність, що почали стверджуватися в суспільному житті нашої держави наприкінці 1980-х років, дозволили розпочати демократичні трансформації у всіх секторах активної діяльності громадськості, включаючи дитячо-юнацький рух. Зважаючи на майже столітню на той час історію скаутингу, котрий, не дивлячись на його заборону на українських землях, достатньо вдало функціонував в еміграції, процеси, спрямовані на відновлення діяльності скаутів в Україні, привернули увагу широкого загалу. Серед молодіжних організацій, які працювали на основі скаутського методу, зберігши свої традиції, ідеали й структуру, на особливу роль заслуговав Пласт, що користувався авторитетом як найбільше громадське об'єднання, націлене на виховання і розвиток дітей та юнацтва.

Після здобуття Україною незалежності 1991 року пластові структури знаходилися на початку тривалого шляху здобуття міцних позицій у суспільстві та розвитку внутрішньої системи власного життєзабезпечення. Відродження Пласту на українських землях відбувалося паралельно з утвердженням переконання про необхідність повної ліквідації піонерських традицій і повернення в нашу державу класичного скаутингу як апробованої та міжнародно-визнаної соціально-педагогічної системи, здатної включити будь-якого громадянина до роботи за єдиними національно-патріотичними стандартами виховання й розвитку дітей та молоді. Крім того, Пласт повинен був пройти обов'язкові процедури легалізації і документального оформлення своєї діяльності в Україні, не тільки визначивши свій офіційний статус під час взаємодії з іншими молодіжними рухами й структурами на національному рівні й за кордоном, а й закріпивши належний рівень комунікації із державними органами влади на всій території України – по суті, до анексії Кримського півострова й початку збройної агресії Російської Федерації на теренах Донецької та Луганської областей 2014 року. Відтак,

вивчення й аналіз особливостей розвитку й специфіки діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» протягом 1991-2014 років є актуальними як у практичному, так і в теоретичному ключі.

Не дивлячись на те, що в сфері вивчення історії становлення та подальшого розвитку Пласту як окремої скаутської організації виконана солідна робота, досить багатий та різноманітний досвід палстового руху на теренах незалежної України досліджено та систематизовано нерівномірно. У зв'язку із залученням до процесів вивчення й аналізу відродження Пласту в нашій державі активних учасників цього процесу, його розгляд у науковій літературі залишається фрагментарним чи одномірним. За межами наукових розвідок залишаються окремі зрізи функціонування Пласту як на національному, так і на міжнародному рівнях в 2000-х роках. Крім того, деталізації потребують участь Пласту в громадсько-політичному житті нашої держави та процеси легітимізації його діяльності.

Таким чином, актуальність дослідження заявленої проблеми визначається потребою вітчизняного суспільства в застосуванні демократичної системи соціально-патріотичного виховання молоді на тлі «повзучої агресії» Російської Федерації проти України й продовження російсько-української війни та необхідністю узагальнення, конкретизації, накопичення й систематизації наявних даних щодо особливостей розвитку й специфіки діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» протягом 1991-2014 років задля розширення теоретичних досліджень історичної науки щодо обраної проблематики та представлення нових напрацювань із цього питання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження пов'язане з розробкою науково-дослідницької проблеми «Актуальні питання джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін», вивчення якої проводиться в межах ініціативної наукової тематики кафедри джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін історичного факультету Українського державного університету імені

Михайла Драгоманова. Тема дисертації затверджена Вченою радою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова 27 лютого 2025 року (протокол № 10) (уточнення теми).

Мета дослідження – вивчення, систематизація й аналіз особливостей розвитку й окреслення специфіки діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» у 1991-2014 роках на основі комплексного всебічного розгляду наявних джерел і введення в обіг нових ресурсів, що містять відповідну тематичну інформацію.

Поставлена в дисертаційній роботі мета зумовила необхідність реалізації таких **завдань дослідження**:

- 1) виявити, охарактеризувати, систематизувати й проаналізувати історіографію і джерельну базу проблеми дослідження, встановивши ступінь її розробки, та визначити теоретико-методологічні засади вивчення розвитку й діяльності Пласту в історичній науці;
- 2) виявити ключові передумови становлення, особливості розвитку й основні характеристики процесів виникнення, розвитку, діяльності та заборони Пласту на теренах України у 1912-1939 роках, а також специфіку його функціонування в еміграції у 40-80-х роках ХХ століття;
- 3) визначити найвагоміші передумови відродження й охарактеризувати процес відновлення діяльності Пласту в незалежній Україні у 1991-2014 роках;
- 4) окреслити особливості функціонування й розвитку Пласту на теренах України у визначений хронологічний період в національному вимірі;
- 5) з'ясувати ключові сфери активності та основні напрями співробітництва Пласту в досліджуваній період на міжнародній арені;
- 6) виявити структурно-функціональні особливості діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» на теренах незалежної України.

Об'єктом дослідження є Національна скаутська організація України «Пласт» як окрема дитячо-юнацька громадська організація та самодостатня одиниця вітчизняного скаутського руху.

Предметом дослідження виступають особливості відновлення, розвитку та специфіка діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» як окремої дитячо-юнацької громадської організації та самодостатньої одиниці вітчизняного скаутського руху в 1991-2014 роках.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період із 1991 по 2014 роки. Нижня хронологічна межа обумовлена здобуттям Україною незалежності й уможливленням легального функціонування Пласту на її території. Верхня хронологічна межа зумовлена початком радикальних соціально-політичних змін в українському суспільстві та трансформацією сприйняття цілісності суспільно-територіального образу України у зв'язку з анексією Криму та початком збройної агресії Росії на Сході нашої держави й, відтак, неможливістю розгортання Пластом повноцінних дій на даних територіях і потребою в трансформації підходів організації до громадської і виховної діяльності.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною базою дисертаційного дослідження виступили принципи наукової об'єктивності та історизму, що потребують виявлення всієї сукупності фактів, причинно-наслідкових зв'язків і тенденцій у діяльності Пласту на теренах України з урахуванням конкретно-історичних обставин, а також науковості, комплексності, системності та достовірності висвітлення історичних подій, що базуються на пріоритетності задокументованих даних і політичній неупередженості.

Для вирішення поставлених у дисертації завдань автор використав широкий методологічний інструментарій. Серед загальнонаукових методів пізнання застосовано аналіз, синтез, індукцію, дедукцію та узагальнення. Перелік використаних спеціально-історичних методів дослідження включає історико-генетичний, історико-типологічний, історико-критичний, ретроспективний та ідеографічний методи, котрі дали автору можливість розкрити властивості та функції скаутського руху, зафіксувати зміни, що відбулися в ході його історичного розвитку, а також дозволили здійснити

послідовний аналіз історичних подій та явищ, пов'язаних з еволюцією Пласту, на основі вивчення об'єктивних фактів і фактичних матеріалів. Проблемно-хронологічний метод було використано для визначення структури теми дослідження та її хронологічних рамок, що дозволило найповніше розкрити динаміку проблематики розвитку Пласту після здобуття Україною незалежності, спираючись на попередню періодизацію розвитку цієї організації. Застосування історико-системного методу дозволило розглянути теорію скаутингу як систему взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих ідей, що у сукупності забезпечують нову якість роботи з виховання молоді при його обов'язковому зіставленні із загальнолюдськими цінностями й традиціями Пласту. Також було застосовано порівняльно-історичний метод, що дозволив здійснити порівняння різних періодів існування Пласту з урахуванням специфіки його ідеологічної структури та організаційних форм на різних історичних етапах розвитку.

З урахуванням багатоаспектного характеру скаутингу та мультисекторальності функціонування Пласту, в процесі написання дисертації також були залучені методи й підходи, властиві статистиці, політології, філософії, педагогіці – статистичний (для оцінки кількісних показників), соціально-психологічний (для характеристики зміни настроїв і соціальної поведінки скаутів та керівників, впливу на них соціальних факторів) тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна даної дисертаційної роботи полягає в тому, що внаслідок розкриття особливостей розвитку й специфіки діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» як окремої самодостатньої одиниці вітчизняного скаутського руху в 1991-2014 роках, автором на конкретно-історичному матеріалі комплексно досліджено процес відродження Пласту на території України після здобуття нашою державою незалежності та трансформації його розвитку в умовах системних змін, що відбулися в суспільстві протягом 1990-2000-х років, сягнувши свого апогею 2014 року. Відповідно, в рамках даного дослідження:

Вперше:

- запропоновано авторську періодизацію дослідження проблематики становлення й розвитку Національної скаутської організації України «Пласт», в рамках якої виділено період 1991-2014 років як специфічний історичний зріз еволюції даної організації після здобуття нашою державою незалежності та в умовах системних змін, що відбувалися в українському суспільстві, сягнувши свого апогею 2013-2014 року під час Революції гідності;
- на основі джерел, що вводяться в науковий обіг уперше (зокрема, матеріалів, опублікованих безпосередніми учасниками пластового руху), та систематизації й узагальнення наявної у доступних вітчизняних і зарубіжних працях розрізненої інформації, окреслено передумови відновлення діяльності Пласту на вітчизняному ґрунті, відстежено процес кількісного зростання організації та виявлено специфіку пластового руху в контексті соціально-політичних змін української дійсності;
- проведено аналіз взаємного впливу світового скаутського співтовариства і пластових організацій в Україні, а також системно висвітлено протиріччя розвитку Пласту як національного, так і міжнародного характеру, що виникали в процесі ствердження даної організації на теренах України після 1991 року.

Удосконалено:

- класифікацію та систематизацію ідей скаутського руху виховного та громадсько-політичного характеру, що знайшли своє відображення в ідеології українського Пласту в процесі його заснування, розвитку, функціонування в еміграції та відновлення діяльності на теренах незалежної України, на підставі чого сформульовано низку важливих положень і висновків, що стосуються особливого місця Пласту в процесі суспільної розбудови незалежної України;
- положення про важливість використання досвіду пластування в процесі становлення скаутського руху на території України в 1991-2014 роках та

роль Пласту в єднанні молодіжних організацій із метою забезпечення їх представництва у всесвітньому скаутському русі та на міжнародній арені в цілому;

- контекстну історичну класифікацію й аналіз скаутських організацій на теренах зарубіжних держав і України з урахуванням використання досвіду останніх під час становлення й розвитку Пласту чи напрацювання ними спільних здобутків.

Отримали подальший розвиток:

- висновки про вагому роль і суттєве значення пластового руху в процесі громадсько-політичного розвитку України після здобуття нашою державою незалежності та його вплив на історичне становлення суспільного ландшафту держави на основі впровадження пластового методу й ідеології Пласту в процес виховання дітей та молоді й визнання важливості даної організації на державному рівні;
- класифікація й аналіз молодіжних організацій, котрі можуть бути зараховані до скаутського руху України на основі їх впливу як на загальнонаціональну кон'юнктуру розвитку молодіжної політики, так і на специфіку сприйняття й подальшого визнання українських скаутських структур за кордоном;
- узагальнення матеріалів і даних, що стосуються зародження, розвитку й подальшої заборони функціонування пластових осередків у Галичині, а також на Буковині, Волині й Закарпатті в 1912-1939 роках, та їх використання задля висвітлення подальшого розвитку Пласту в еміграції і, відтак, тяглості у процесі повернення пластових традицій в Україну в період незалежності.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів.

Теоретична важливість цього дослідження визначається тим, що одержані в процесі його підготовки дані, результати, висновки та введені у науковий обіг джерела можуть бути використані у подальших наукових пошуках та прикладних розробках з історії громадських, дитячих та молодіжних

організацій (у першу чергу, Пласту), а також історії формування державної молодіжної та соціальної політики України. Дана робота поглиблює сферу пізнання та вивчення зовнішніх і внутрішніх форм скаутингу, його ідеологічного змісту, а також сюжетів, які висвітлюють діяльність активістів Пласту, розширюючи історіографію аналізованої дослідницької проблеми та спектр її актуальності для подальшого наукового пошуку.

У практичному вимірі окремі положення і рекомендації дисертаційної роботи можуть бути задіяні в ході впровадження конкретних ініціатив під час формування науково-обґрунтованої молодіжної політики держави; під час підготовки лекційних курсів, проведення семінарських занять і написання навчально-методичних посібників із соціально-політичної історії України, історії молодіжних рухів та скаутингу, а також викладання спеціальних курсів з історичних та педагогічних дисциплін.

Дані, що містяться в дисертації, можуть бути використані при оформленні музейних експозицій та при підготовці виставок із соціальної і політичної історії, історії молодіжних рухів України та історії Пласту. Вони можуть надати допомогу в сфері художньої літератури, публіцистики, телевізійної журналістики та кінематографу під час підготовки матеріалів, пов'язаних з історією виникнення та розвитку Національної скаутської організації України «Пласт», а також її повернення в Україну й особливостями діяльності в 1991-2014 роках.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційної праці були апробовані у доповідях на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: ІХ Всеукраїнські драгоманівські читання молодих істориків «Україна в європейській та світовій історії: сучасний науковий і освітній дискурс» (до 185-річчя Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та 50-річчя відновлення історичного факультету) (м. Київ, 19 березня 2020 р.); Звітно-наукова конференція викладачів, аспірантів і докторантів «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету» за підсумками наукових досліджень викладачів, докторантів та

аспірантів НПУ імені М. П. Драгоманова у 2020 р. (м. Київ, 19-21 травня 2021 року); VI Міжнародна науково практична конференція «Інтеграція світових наукових процесів як основа суспільного прогресу» (м. Київ, 25-26 листопада 2022 р.); Міжнародна наукова Інтернет-конференція «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (м. Тернопіль, Україна; м. Переворськ, Польща, 13-14 грудня 2022 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасний стан та перспективи розвитку науки, освіти і технологій» (м. Полтава, 3 січня 2023 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти і технологій в XXI столітті» (м. Ізмаїл, 27 січня 2023 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні наукові проблеми та інноваційні рішення в контексті XXI століття» (м. Київ, 17 лютого 2023 р.); XII Всеукраїнські драгоманівські читання молодих істориків «Україна в європейській та світовій історії: сучасний науковий і освітній дискурс» (м. Київ, 17 березня 2023 р.); Звітно-наукова конференція студентів та аспірантів «Освіта і наука – 2023» (м. Київ, 3-7 квітня 2023 року); XIII Всеукраїнські драгоманівські читання молодих істориків «Україна в європейській та світовій історії: сучасний науковий і освітній дискурс» (м. Київ, 15 березня 2024 р.); Звітно-наукова конференція студентів та аспірантів «Освіта і наука – 2024» (м. Київ, 9-11 квітня 2024 року).

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційна робота є самостійною науковою розробкою автора. Основні положення та висновки дослідження розроблено безпосередньо дисертантом. Сформульовані в дисертації наукові результати, висновки, рекомендації та пропозиції належать особисто автору та є його науковим доробком.

Публікації. Результати дисертаційної праці відображені у 3 наукових публікаціях, розміщених у наукових фахових виданнях та збірниках наукових праць, затверджених Міністерством освіти і науки України (2 статті – у друкованих і 1 стаття – в електронному фаховому виданні), відповідних

іноземних наукових фахових збірниках (1 стаття), а також 8 тезах доповідей на наукових конференціях.

Структура роботи. Структурно дослідження складається зі вступу, трьох розділів, 9 підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 226 сторінок, із яких 195 сторінок складають основну частину роботи, 31 сторінка – список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія проблеми

Проблема зародження та розвитку скаутського руху й, зокрема, Пласту посідає специфічне місце у вітчизняній історіографії, пов'язане із негласною забороною його вивчення у роки радянської влади. Проте, останнім часом має місце тенденція кількісного зростання досліджень та публікацій, присвячених різним аспектам його виникнення та діяльності. Значною мірою ситуація, що склалася, пояснюється початком процесу відродження Пласту в Україні в 1990-х роках. Однак, проаналізувавши значну частину монографій, наукових статей та інших публікацій, присвячених цій проблемі, можна стверджувати, що робіт загального плану з'являється все більше, а дослідження з історії відновлення та діяльності Пласту в незалежній Україні є досить спорадичними.

Проаналізувавши практично всю літературу, що видавалася в СРСР і за кордоном за виділеною тематикою, ми дійшли висновку, що великих спеціальних історіографічних робіт у цей час створено не було. Надалі почали з'являтися окремі історіографічні нариси у розділах науково-дослідних робіт і дисертацій С. Дибби [66], А. Сови [203-205], І. Дідух [67-69], В. Окаринського [127-129], Ю. Жданович [82-85], І. Остапівської [136-139] та праць Л. Бачинського [19], П. Стерго [212], О. Сича [198; 199], Б. Савчука [190-192], О. Субтельного [217] тощо.

У монографіях вищевказаних авторів та статтях цих та інших дослідників є окремі сюжети, присвячені фрагментам історіографії проблем Пласту на різних історичних етапах. Визначальними параметрами класифікації історіографії стали розвиток суспільства, еволюція самої історичної науки, розвиток власне скаутського руху. Українське суспільство

у період 1912-2014 років зазнало кардинальних змін, тому вітчизняна історична наука пройшла столітній цикл, здолавши промонархічну орієнтованість і монопартійну ангажованість, і зараз здійснює повернення до різноманіття підходів і концепцій оцінки тієї чи іншої історичної події, що стосується розвитку й функціонування Національної скаутської організації України «Пласт». Ці процеси дозволяють інакше оцінити різні історичні явища та події, що мали місце зокрема в досліджуваній період.

Український пластовий рух, що виник в 1912 році і був заборонений наприкінці 1930-х років, продовжував своє існування за межами українських земель в еміграції, а в 1991 році знову відродився в незалежній Україні. Сам факт відродження Пласту після майже 70 років забуття може бути по-різному оцінений дослідниками. Ми виходимо з припущення, що наявність національного скаутського руху, його розвиток, проникнення у суспільне життя є своєрідним заходом становлення демократичних процесів та розвитку соціальної сфери країни. Подібне припущення було зроблено нами на підставі досліджень досвіду всесвітнього скаутського руху та історії українського Пласту з 1912 року.

Усе це дозволяє нам виділити чотири періоди в історіографії проблеми скаутського руху в Україні, передостанній з яких відповідає хронологічним рамкам заявленої нами дослідницької проблеми.

І період (1912-1939 роки) починається з моменту появи інтерпретацій скаутського методу в Австро-Угорській і Російській імперіях, початку роботи з дітьми та її осмислення і завершується подіями, що засвідчили заборону функціонування Пласту на теренах України. Авторами робіт цього періоду були Р. Бейден-Пауелл [21; 22; 250-252], Л. Бачинський [19], С. Левицький [107], О. Тисовський [219-221], О. Вахнянин [31]. Автори були, як правило, і практичними скаутськими провідниками, керівниками, які описували та аналізували свій власний досвід, порівнювали його з досвідом інших, пропонували вирішення спільних проблем та завдань. Словом, всі ознаки

науково-дослідної роботи були присутні в їх публікаціях повною мірою, хоча всі вони були дещо описовими, публіцистичними.

Цей період теж досить добре описаний та вивчений, з різним ступенем достовірності та науковості, у роботах таких дослідників як: О. Сич [198-199], Б. Савчук [190-192], А. Сова [203-205], Ю. Візитів [38; 39], І. Дідух [67-69], В. Немилівський [126]. Ними були уточнені дати подій, їхня послідовність, хронологія, зміст документів, динаміка розвитку Пласту на території України, еволюція змісту статутних документів, законів та звичаїв скаутів, їхня відмінність від подібних положень скаутів з інших країн Європи та Америки.

II період (1939-1991 роки). Системні зміни у суспільстві цього періоду супроводжувалися масовою еміграцією інакодумців, серед яких були й члени Пласту. У дитячому та молодіжному русі виникла хаотична різноманітність, наймасовішими стали пропартійні меншовицькі, есерівські, а потім і більшовицькі організації. Тому пластуни почали провадити свою діяльність в еміграції. Цей період досліджено О. Сичем [198-199], Б. Савчуком [190-192], О. Субтельним [217], А. Совою [203-205], О. Подобєд [151; 152], В. Кондратюком [99], В. Окаринським [127-129]. Автори вивчили причини еміграції Пласту та процеси запозичення методів роботи українських скаутів за кордоном після закінчення Другої світової війни. Тим самим вони підтвердили, що історія українського Пласту не переривалася протягом жодного з виділених історичних етапів. Даний період, на нашу думку, ще належить вивчати, але він досить добре описаний пластунами-емігрантами. Незважаючи на те, що робота велася не на території України, ми, проте, вважаємо, що його також можна віднести до процесу, що вивчається, з наступних причин:

- пластові організації склалися з вихідців з українських земель, хоч і проживали вони далеко за межами країни. Вони не поривали своїх духовних і культурних зв'язків із Батьківщиною і разом із нею переживали всі зовнішньополітичні та внутрішні негаразди;

- організації українських пластунів не розпалися, їх члени не входили до складу національних скаутських організацій країн перебування (за невеликими винятками) та зберігали свою назву. Організації підтримували між собою контакти та зберігали свою національну приналежність;
- український Пласт був представлений на міжнародній арені.

III період (1991-2014 роки). На території СРСР не було скаутських організацій, адже скаутинг західного зразка на українських територіях був поза законом. Тому здобуття Україною незалежності характеризувалося створенням передумов для відродження Пласту. Воно стало предметом досліджень О. Сича [198-199], Б. Савчука [190-192], О. Субтельного [217], А. Сови [203-205], Ю. Юзича [238-241], А. Ребрика [181; 182], І. Остапйовської [136-139], Ю. Жданович [82-85], Ю. Леськова [109; 110], А. Чеснокова [233]. Авторами з різною мірою компетентності та використанням документальних матеріалів були розглянуті такі проблеми як:

- членство Пласту у ВОСР;
- розповсюдження пластових структур на території України, їх юридичне та організаційне оформлення;
- визначення змісту та програм діяльності пластових організацій;
- вивчення історії Пласту;
- взаємини Пласту з державними та громадськими установами в Україні.

Ступінь дослідження різних проблем в історичному досвіді Пласту суттєво відрізняється. Аналізуючи зміст діяльності скаутського руху на теренах України, можна виділити низку всеохопних проблем у роботах різних авторів. Слід відзначити праці О. Тисовського [219-221], який у своїх публікаціях послідовно проходив шлях від критичного осмислення історії українського Пласту до розуміння суті та застосування скаутського методу в його діяльності. Багато в чому завдяки О. Тисовському було комплексно проаналізовано історію виникнення скаутського руху в Україні, ним було зроблено історичні прогнози та оцінки, засновані на об'єктивних принципах

методології досліджень цивілізаційних підходів до становлення й еволюції молодіжного руху.

Проблема відродження пластового руху в Україні та діяльність скаутів на теренах колишнього СРСР досліджена мало. Історіографія цього періоду не відзначається великою кількістю праць і представлена в роботах вчених, котрі самі мають стосунок до скаутського руху, безпосередньо беруть участь у процесі становлення руху, який осмислюють та вивчають, – О. Сича [198-199], Б. Савчука [190-192], А. Сиви [203-205], Ю. Юзича [238-241], А. Ребрика [181; 182], Ю. Леськова [109; 110].

Найбільш повне та комплексне дослідження даного періоду представлено монографією О. Сича «Пласт – український скавтинг: Нарис витоків, історії, сьогодення» [199]. Дана праця охоплює величезний часовий діапазон: від кінця XIX століття, починаючи з передумов створення скаутського руху в Англії та Європі в цілому, до початку XXI століття. Автору вдалося простежити наступність руху від десятиліття до десятиліття, від покоління до покоління українців як на території країни, так і за її межами. Дослідник проробив величезну роботу, розшукуючи і відкриваючи невідомі першоджерела, критикуючи використання та «перетягування» з роботи в роботу дослідниками неперевірених фактів і даних. Але, разом із тим, автор, володіючи не до кінця повною документальною та фактологічною базою, дещо односторонньо представив внутрішні процеси, що відбуваються в сучасному пластовому русі, не наголошуючи на питаннях взаємовідносин з міжнародними скаутськими організаціями, незважаючи на те, що це виявлення внутрішніх протиріч різних скаутських форм мало суттєвий вплив на розвиток молодіжного руху в незалежній Україні протягом 1990-х – 2000-х років. Разом із тим, на наш погляд, робота О. Сича є визначною працею з історії Пласту, що має найширше наукове та практичне застосування.

Наше дисертаційне дослідження є логічним продовженням праці О. Сича та розвиває, узагальнює історичні дані від моменту відродження

пластового руху на території України у 1991 році до 2014 року як переламного етапу в розвитку українського суспільства й молоді. Таким чином, заявлена нами проблема дослідження описана попередниками – вченими з різним ступенем узагальнення, але вона стала предметом спеціального дослідження, і її зміст далеко не вичерпано. Необхідністю подальшого поглибленого вивчення цієї проблеми обґрунтовується наша до неї увага, тому вона стала предметом нашого спеціального дослідження.

Зазначимо ще одну проблему в історіографії українського пластового руху. Існує зарубіжна (емігрантська) історіографія, що вивчає не тільки історію Пласту початку ХХ століття, а й емігрантські рухи та організації. На формування цього напрямку впливало безліч факторів, від країни перебування та її ставлення до українського соціуму до ступеня впливу на те чи інше джерело зовнішніх факторів – політичних та внутрішньоскаутських течій та угруповань, наявності видавничих можливостей та ступеня узагальнення наявного матеріалу. Спроби та концепції повернення Пласту до України представляються найменш вивченими. Основу емігрантської історіографії було закладено самими пластунами й тими виданнями, котрі масово публікувалися в різних країнах світу.

У міру поширення українських пластунів за кордоном, поділу та злиття організацій поповнювалися державні архіви країн перебування та архіви скаутських штаб-квартир. Незважаючи на те, що зазначені архіви не мають прямого відношення до нашого дослідження, що має сучасні історичні рамки, ці документи дозволили вченим визначити підходи до розуміння дій емігрантських скаутських організацій в Україні та зрозуміти особливості використання сучасних документів цих організацій у нашій роботі.

Іноземні дослідники рідко приділяють увагу українському Пласту і, тим не менш, інтерес викликають роботи авторів, які є рідкісним винятком із цього правила. Роботи П. Крооненберга є прикладом самовідданого добровільного служіння громадському руху скаутів [102; 266; 267]. Ентузіаст-дослідник, який провадив протягом десятків років жваве

листування з керівниками емігрантських скаутських організацій колишніх громадян країн Східної Європи, В'єтнаму, Куби тощо, П. Крооненберг зумів змусити європейську і світову скаутську громадськість інакше поглянути на основи розвитку скаутингу. Його роботи достатньо емоційні та публіцистичні, джерела часом викликають сумніви, не зовсім коректно зазначені імена та географічні назви, але загалом дослідник досить детально висвітлює специфіку скаутського руху в різних державах, включаючи особливості розвитку Пласту в Україні.

Важливе значення для дослідження вітчизняного скаутингу мають роботи П. Крооненберга «Нескорені: Збереження скаутського духу: виживання та відродження скаутингу в Центральній та Східній Європі» [266] та «Нескорені II: збереження скаутського духу: виживання та відродження скаутингу в Східній Європі та Південно-Східній Азії» [267], в яких дослідник не тільки детально аналізує процес виникнення й поширення скаутингу в Європі й світі, а й надає характеристику процесам розвитку скаутського руху як у східноєвропейських країнах, так і в державах Південно-Східній Азії. Звісно, основний акцент у цих роботах зроблено на історичному розвитку держав, що перебували у фокусі відповідних досліджень, хоча не можна відкидати вагомість змісту пасажів, що стосувалися розвитку скаутського руху. Зокрема, в роботі «Нескорені II: збереження скаутського духу: виживання та відродження скаутингу в Східній Європі та Південно-Східній Азії» П. Крооненберг не тільки наводить історичні дані, що стосуються витоків української державності та її подальшого розвитку, а й приділяє чималу увагу розвитку Пласту [267]. Звісно, дослідник намагається паралельно розглянути розвиток скаутського руху на всіх територіях України, проте, зрештою, більшою мірою концентрується на процесах становлення й заборони функціонування Пласту, на його діяльності в еміграції і на шляхах повернення на історичну Батьківщину після здобуття Україною незалежності. Крім того, автор аналізує міжнародний зріз

діяльності Пласту за часів української незалежності й процес долучення вітчизняного скаутингу до ВОСР.

Дослідження П. Крооненберга «Нарис історії українського скавтингу» є достатньо повним двомовним (представленим українською та англійською мовами) аналізом процесів заснування, розвитку й заборони діяльності Пласту на українських землях, а також його функціонування в еміграції [102]. Звісно, іноді П. Крооненберг схильний перебільшувати значення емігрантських організацій Пласту в справі відродження пластового руху на його історичній Батьківщині. Проте ми не можемо недооцінювати значення його праці для повноформатного дослідження особливостей відновлення та специфіки діяльності Пласту в Україні після здобуття нею незалежності 1991 року.

Чималий інтерес становить також праця О. Субтельного «Пласт: Унікальна історія українського скаутського руху» [217], в рамках якої автор зумів розкрити кілька всеохопних проблем дослідження: вивчення процесів виникнення та розвитку скаутського руху в Україні з кінця XIX століття до теперішнього часу; осмислення скаутського методу та зміну ставлення суспільства до скаутських організацій, що діяли на території України та поза нею протягом XX століття; еволюцію (трансформацію) Пласту і збереження пластових традицій в еміграції; критичне осмислення діяльності міжнародних скаутських організацій, співпрацю з ними Пласту та налагодження взаємодії пластових осередків в еміграції із пластовим рухом напередодні здобуття Україною незалежності; відродження пластового руху в Україні та діяльність пластунів на її території із 1980-х років по теперішній час.

Звісно, всі заявлені проблеми потребують подальшого розгляду, адже їх окремі аспекти вивчені з різним ступенем достовірності. Частина робіт, що з'явилися у 1990-х роках, мала публіцистичний характер, тому, беручи їх до уваги з точки зору формування громадської думки щодо скаутського досвіду, маємо наголосити на необхідності критичного осмислення інформації,

поданої у даних працях. Опубліковані свого часу роботи таких авторів як В. Годний [51], В. Леник [108], Р. Чекальський [232], А. Андрійчук [12], В. Скоробський [201], І. Гоменюк [52-54], Л. Захарчишин [90; 91], Б. Гасюк [47] містять переважно узагальнюючі спогади учасників скаутського руху чи детальний опис окремих подій, мало торкаючись загальної кон'юнктури розвитку Пласту в Україні та його впливу на соціально-політичний розвиток нашої держави.

Також можна виокремити зарубіжну (емігрантську) історіографію, що вивчає не тільки історію пластового руху на початку ХХ століття, а й розвиток пластових організацій в еміграції. Серед відповідних дослідників можна виділити О. Субтельного [217], В. Базарка [16; 17], Л. Бачинського [19], Ю. Пясецького [179], М. Тарнавського [218], П. Богацького [25; 26], В. Немилівського [126] тощо.

Таким чином, заявлена нами проблема дослідження описана попередниками з різним ступенем узагальнення, але вона не була предметом спеціального дослідження, і її зміст не вичерпано. Необхідністю подальшого поглибленого вивчення цієї проблеми обґрунтовується наша до неї увага, тому вона стала предметом нашого спеціального дослідження. Підбиваючи підсумки історіографічного огляду теми, можна зробити такі висновки.

Проблема розвитку та діяльності скаутських організацій розглянута у великій кількості різноманітних публікацій, деякі її сторони були предметом наукових досліджень учених, які представляли різні науки: історію, філософію, педагогіку, соціологію, психологію. Науковці досить детально висвітлили історію українського скаутського руху, особливо в першій половині ХХ століття. Однак ці роботи мали швидше описовий характер і базувалися, здебільшого, на обмеженому колі джерел чи спостереженнях безпосередніх учасників відповідних подій.

Досить скрупульозно проаналізовано розвиток Пласту в еміграції та його зв'язок із пластовими осередками, що формувалися в Україні наприкінці 1980-х років. Проте специфіка відновлення Пласту в Україні та особливості

його діяльності протягом 1991-2014 років досліджені точково, зважаючи на недостатню кількість відповідних джерел та наявність значної кількості проблем суспільного розвитку. Відтак, наявна низка невивчених проблем, які ми намагаємося дослідити в рамках даної дисертаційної роботи, детально проаналізувавши наявні джерела й навівши власні, авторські висновки.

1.2. Джерельна база дослідження

Джерельна база даного дослідження сформована відповідно до предмета, мети, завдань та хронологічних рамок дисертаційної роботи. Джерелами з вивчення заявленої проблеми є офіційно опубліковані документи, документи, що знаходяться в архівах, публікації періодичного друку, спогади та матеріали досліджень із цієї проблематики. В процесі написання дисертації ми вивчали документи Всесвітнього Скаутського Бюро [27], документи скаутських організацій, що діють в Україні [35], та безпосередньо документи, пов'язані з функціонуванням та розвитком Національної скаутської організації України «Пласт» у 1991-2014 роках [65; 94; 168].

У зв'язку з тим, що матеріали останніх десятиліть майже відсутні у державних архівах, необхідні дані відбиралися й аналізувалися з використанням фондів поточних архівів Пласту і відповідних пластових осередків. Даний аспект став дещо проблематичним у процесі пошуку й підбору потрібних джерел, адже інформація про особливості відновлення й специфіку функціонування Пласту в Україні після здобуття нашою державою незалежності міститься переважно в матеріалах відкритого друку та документах поточних архівів.

Основу джерельної бази дисертації склали документи та матеріали пластових видань й інформація, надана безпосередніми учасниками скаутського руху в Україні, оскільки історичні події у нашому випадку довелося відновлювати за допомогою сучасної періодики [30; 31; 36].

Розширили картину дослідження напрацювання вітчизняних та іноземних авторів, котрі дали детальну характеристику витокам і розвитку Пласту протягом першого етапу його діяльності (1912-1939 роки), що дозволило автору представити Розділ 2 дисертаційного дослідження. Неоціненну допомогу при вивченні питання розвитку Пласту в еміграції надали матеріали пластових організацій, котрі, поряд з передруком інструктивних матеріалів, містять необхідні відомості про скаутинг у різних країнах і регіонах світу [38; 39; 67-69; 102; 126; 190-192; 199; 266; 267]. Важливим джерелом у даному контексті стали також праці активних учасників пластового руху досліджуваного нами періоду, які дозволили зібрати великий фактичний матеріал, що раніше не досліджувався, й висвітлити ключові питання обраної тематики в Розділі 3 дисертації [90; 91; 109; 110; 181; 182; 190-192; 199; 239-241].

Об'ємний матеріал, що стосується діяльності та становлення Національної скаутської організації України «Пласт» у 1991-2014 роках на території України, дало вивчення джерел періодичного друку. Їх можна розділити на дві групи. Перша включає періодичні видання пластових структур на зразок таких як «Пластовий шлях» [26; 105; 107; 109] чи «Молоде життя» [25; 35], які дозволили вивчити як передумови відновлення функціонування Пласту на теренах України, так і специфіку його безпосередньої активності в добу незалежності. До другої групи належать ЗМІ (зокрема, й Інтернет-медіа), що містять окремі публікації із тематики розвитку Пласту, проте мають загальний масовий характер, як-от «історична правда» [37; 232; 240]. Складність роботи з цією групою джерел полягала в тому, що автору потрібно було виявляти ті дані та матеріали, які раніше не публікувалися, зіставляючи тексти наукових розробок і наявної інформації у пресі.

Ретельний аналіз різних видів джерел, їх зіставлення та критичне осмислення дали можливість автору вирішити поставлені перед ним завдання. На основі їх вивчення наголошується, що однією з ключових

проблем другої половини 1980-х років для Української держави став пошук шляхів формування громадянського суспільства, що могло б функціонувати як сукупність незалежних особистостей та їх добровільних об'єднань, котрі мали б можливість реалізовувати свої цілі. Серед питань, що стосувалися майбутнього Вітчизни, дещо осторонь залишалася проблема виховання дітей та юнацтва й пошук шляхів удосконалення розвитку молоді, що частково гальмувало процес повернення Пласту в Україну на державному рівні.

Соціально-економічні та суспільно-політичні процеси, які відбувалися в Україні в 1990-х роках і протягом першого десятиліття ХХІ століття, дуже гостро порушували питання, пов'язані з «проблемами дитинства». Тому одним із напрямів державної соціальної політики України мала стати підтримка діяльності молодіжних та дитячих громадських об'єднань, над чим активно працювали члени Пласту. Розпочався етап відродження пластового руху, котрий після майже 70-річної перерви існування на теренах України мав бути легалізований і на законодавчій основі оформлений як окрема громадська структура. Відтак, нормативно-правові акти, що стосуються розвитку пластового й скаутського руху в Україні, ми також розглядаємо як джерело нашого дослідження [170-172].

Працюючи над дисертаційною роботою, ми активно використовували можливості мережі «Інтернет» для отримання інформації про діяльність Пласту в 1991-2014 роках із наявних електронних джерел (сайтів, порталів, сторінок) скаутських організацій [100; 116]. Технічні особливості Інтернету дозволяють вважати всю інформацію, розміщену на веб-сайтах або веб-сторінках, поточними архівами. Особливо цікаві в цьому ключі форуми або відкриті дискусії, що ведуться в електронній формі, адже, по суті, тут відкривається свобода вираження думок і часто розпочинається справжня наукова дискусія, до якої долучаються як учасники пластових організацій, так і дослідники Пласту. Дана інформація часто є унікальною та неповторною, адже лише комп'ютерні системи великих видань та інформаційних центрів можуть дозволити собі зберігати ці дані у вигляді

архіву. Водночас, великими недоліками отримання інформації з мережі «Інтернет» є недовговічність зберігання матеріалів, а також особлива мова, якою інколи викладається матеріал, та відсутність реальних імен, що дозволяють відстежувати хід дискусії чи авторство матеріалу. Використання можливостей Інтернету для пошуку джерел є новим явищем в історичній науці, оскільки воно базується на новітніх, раніше не відомих технологіях і відображає поступальний розвиток людства. Ми вважаємо, що цей новий метод у пошуку та розповсюдженні джерел, а також результатів досліджень має знаходити все більше застосування в історичній науці.

Різноманітність і розпорошеність джерел ускладнюють дослідження процесу відродження скаутингу в Україні та деталізацію функціонування й розвитку Національної скаутської організації України «Пласт» у 1991-2014 роках. Даний факт гальмував формування джерельної бази з боку автора, адже в процесі дослідження наявних матеріалів постала проблема усунення неточностей і помилок фрагментарних, часом суперечливих робіт і матеріалів.

Тим не менш, велике значення для вивчення історії пластового руху в Україні мають роботи засновника скаутингу Р. Бейден-Пауелла [21; 22; 250-252]. У цих працях розкриваються основні засади ідеологічної, організаційної, педагогічної системи скаутингу, а також наводяться особливості його впровадження для патріотичного виховання дітей та молоді. Важлива інформація про погляди і діяльність Р. Бейден-Пауелла міститься в зарубіжній літературі – в працях П. Еверетта [256], У. Хіллкорта [260], Т. Джила [258], Е. Рейнолдса [273], П. Річардса [274], М. Розенталя [275], Дж. Спрінгхолла [278; 279] тощо. Ці роботи не тільки містять біографічні нариси, що стосуються життя Р. Бейден-Пауелла, а й висвітлюють специфіку розвитку скаутського руху на перших етапах його існування, розкриваючи його зміст як вагомого соціального й педагогічного феномену.

Інформація про розвиток Пласту в 1912-1939 роках, на жаль, збереглася погано, проте вона майже вся міститься в роботах, представлених у 1990-х роках Б. Савчуком [190-192], О. Субтельним [217], Я. Луцьким [115] та О. Сичем [199]. Аналіз їх доробку дає відповідь на питання про хід зміни громадської думки на українських землях про діяльність дитячих, підліткових об'єднань, про роль дорослих у Пласті, про методику роботи пластових осередків, а також про ставлення владних структур до розвитку пластового руху. Крім того, дані, наявні в працях Л. Бачинського [19], О. Вахнянина [31], О. Тисовського [219-221], Ю. Старосольського [210; 211] свідчать про те, що під час Першої світової війни та національно-визвольних змагань українського народу молоді люди, які були активними членами пластового руху, проявили себе свідомими учасниками Легіону УСС, доглядали поранених, ремонтували дороги, готувалися до військової служби. Тим самим вони сприймалися сучасниками як певна сила, що у рамках історичного процесу мало суттєве значення.

Системні зміни, що відбувалися на українських землях напередодні Другої світової війни, підштовхнули практиків, а потім і дослідників проаналізувати соціальні інтереси та потреби молоді, а також специфіку діяльності Пласту в різних регіонах України. Зокрема, В. Немилівський [126], а в часи незалежності України – А. Дуда та В. Старик [79], І. Наконечний [124], Б. Савчук [190-192], І. Остапйовська [136-139], Ю. Жданович [82-85] сконцентрували свою увагу на даній проблематиці, окресливши весь спектр відносин Пласту з представниками соціуму та державної влади, а також взаємин усередині даної структури.

Наявні документальні джерела свідчать про те, що історія пластового руху першого періоду мала відбиток на процесах відродження Пласту та його функціонування протягом 1991-2014 років, оскільки пластовий рух завжди розглядався під кутом зору політичної боротьби. Звісно, протягом 1930-х років пластові організації були занесені в стан ворогів більшовицької партії і комсомолу, а також польської та чехо-словацької влади, тому історія та

діяльність Пласту могла розглядатися лише у контексті боротьби з органами державної влади та продовження розвитку пластових традицій в еміграції.

Ситуація в дослідженнях пластового руху та оцінка його як позитивного чинника, що впливає на формування кращих якостей особистості, відхід від ідеологізованих оцінок саме на теренах України починає змінюватися наприкінці 1980-х років разом із процесом демократизації радянського (зокрема, українського) суспільства. Документи з'їздів і конференцій Пласту цього періоду публікуються надзвичайно рідко, тож кожний випадок такого оприлюднення є особливо цінним, у чому вагома заслуга засновників Пластового порталу, що є офіційним веб-представництвом Крайової Пластової Старшини України [146], веб-порталу «Український Пласт: офіційна сторінка Конференції Українських Пластових Організацій» [100; 116] та Інтернет-ресурсу «Історія Пласту – 100 Кроків – історичний пластовий блог» [6; 8-11]. Важливе значення в даному разі мають виступи та статті організаторів пластових загонів, учасників пластових заходів і членів Пласту; спогади пластунів, пластових і скаутських працівників, педагогів, котрі є важливим, а часом і єдиним джерелом інформації про відновлення та функціонування Пласту на теренах незалежної України. За допомогою цих публікацій уточнюються та перевіряються документально підтверджені факти і явища, адже вони вносять особистісний відтінок у висвітлення окремих історичних подій. Для вивчення історії українського скаутського руху велике значення також мають мемуари чи спогади його засновників (О. Тисовського [219-221], Л. Бачинського [19], М. Тарнавського [218]) і учасників процесів відновлення Пласту, що теж часто містяться саме в мережі «Інтернет», – Ю. Юзича [239-241], Б. Гасюка [47], А. Ребрика [181; 182], Ю. Леськова [109; 110], Л. Захарчишина [90] тощо.

Документи Всесвітньої Організації Скаутського Руху охоплюють унікальні матеріали, які раніше були недоступними дослідникам [27]. Подані документальні джерела свідчать про певні культурні зв'язки між українським

і західним суспільством. Подані документи містять як фактичний матеріал, так і оціночні судження. Звісно, джерела особистого походження в образній формі відтворюють зміст і обстановку скаутингу як явища, але, водночас, вони містять низку оціночних суджень, до яких потрібно ставитися уважно і перевіряти ще раз за іншими джерелами. З іншого боку, ці оціночні судження свідчать про те, що існує певна точка зору, яка поширюється у певному соціальному середовищі. А це, у свою чергу, характеризує менталітет керівників скаутингу та ставлення до скаутингу як до громадського молодіжного руху у суспільстві.

Багатий матеріал для дослідження надає порівняльно-історичний метод вивчення документів, що зберігаються у фамільних та особистих архівах членів Пласту. Для написання дисертаційного дослідження автор використав опубліковані матеріали з архівів дослідників та практиків пластового руху, представлені на спеціалізованих порталах у мережі «Інтернет» [6; 8-11; 100; 116; 146]. Частина цих документів оприлюднена авторами, але ці публікації малодоступні для широкого кола читачів. Тепер можливості для нового аналізу та іншого прочитання й оцінок розширюються, що сприяє об'єктивності та відповідає методології історичної науки. Ці джерела можна оцінити і ширше як свідчення взаємних культурних зв'язків українців та представників Пласту в діаспорі. Відомо, що аналіз культурних зв'язків представників різних народів, їх культур дуже складний для вивчення, адже він не є однозначним і супроводжується певними дослідницькими труднощами. Це і лінгвістичні особливості мови (української, англійської, французької), і зворотні переклади (з української на англійську та зворотній переклад уже перекладеного українського тексту з англійської мови на українську), і, найчастіше, неідентичні стартові та фінальні тексти.

Багатство і різноманітність матеріалів, що вивчаються, підтверджує, що комплексне дослідження джерел дозволило автору розглянути становлення Пласту в незалежній Україні в розвитку, єдності та різноманітті

та виявити характерні особливості, типові прояви й специфіку активності цієї організації у 1991-2014 роках. Це дозволило розширити наші уявлення про пластування та міжнародний скаутинг, адже діяльність Пласту в Україні протягом даного періоду досі не отримувала узагальненої наукової характеристики. В цілому, нині наявні у розпорядженні дослідника джерела й матеріали, за умови їх критичного сприйняття та взаємоперевірки, дають можливість розкрити досліджувану тему.

1.3. Теоретико-методологічні основи дослідження

Оскільки система скаутингу, затребувана світовими державами та суспільствами у цих країнах, потребувала передачі досвіду, забезпечення спадкоємності поколінь, єднання молодих людей навколо спільної справи та їхньої взаємодії у процесі соціально значущої діяльності, її найяскравішим практичним втіленням стала активність Національної скаутської організації України «Пласт», котра й нині доводить свою ефективність. Дослідження процесів її відродження й функціонування на теренах України протягом 1991-2014 років в якості теоретико-методологічної основи містить принципи наукової об'єктивності та історизму, що потребують виявлення всієї сукупності фактів, причинно-наслідкових зв'язків і тенденцій у діяльності Пласту на території Української держави з урахуванням конкретно-історичних обставин, а також науковості, комплексності, системності та достовірності висвітлення історичних подій, котрі базуються на пріоритетності задокументованих даних і політичній неупередженості.

Для вирішення поставлених у дисертації завдань автор використав широкий методологічний інструментарій. Серед загальнонаукових методів пізнання застосовано аналіз, синтез, індукцію, дедукцію та узагальнення. Хоча дані методи охоплюють лише певні аспекти науково-пізнавальної діяльності, вони є одним із засобів вирішення дослідницьких завдань, поставлених у даній дисертаційній роботі. Так, індукція і дедукція

виражають різні підходи до розкриття сутності явищ, які вивчаються, а аналіз і синтез дозволяють авторові проникнути в цю сутність, повноформатно розкриваючи специфіку подій, пов'язаних із процесами відродження, становлення і розвитку Пласту на території незалежної України. Узагальнення є засобом і формою вираження інформації про досліджувані явища, що підкреслює спрямованість історичного пізнання із сьогодення у минуле – від наслідків до причин певних подій, – обумовлюючи їх ретроспективний характер. Даний метод дозволяє розглядати досліджувані явища і процеси в їх історичній ретроспективі і перспективі, тобто враховуючи їх попередній і подальший стани, і, тим самим, вивчати всі їх зрізи, всі зв'язки та опосередкування не тільки в синхронно-просторовому, а й у діахронному аспекті, що, безсумнівно, сприяє представленню більш ґрунтовного аналізу предмета дослідження [59, с. 23-27]. Такий підхід, на думку автора, особливо важливий під час аналізу динамічних процесів протягом певного відрізка часу, що є одним із безпосередніх завдань вивчення відродження й активності Національної скаутської організації України «Пласт» у 1991-2014 роках.

З урахуванням багатоаспектного характеру скаутингу та мультисекторальності функціонування Пласту, в процесі написання дисертації також були залучені методи й підходи, властиві статистиці, політології, філософії, педагогіці – статистичний (для оцінки кількісних показників), соціально-психологічний (для характеристики зміни настроїв і соціальної поведінки скаутів та керівників, впливу на них соціальних факторів) тощо [134]. Натомість, ключову роль у процесі підготовки дисертаційної роботи відіграли спеціально-історичні методи дослідження.

Зокрема, застосування історико-системного методу допомогло дисертантові розглянути теорію скаутингу як систему взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих ідей, що у сукупності забезпечують нову якість роботи з виховання молоді при його обов'язковому зіставленні із загальнолюдськими цінностями й традиціями Пласту. Зважаючи на те, що об'єктивною основою

використання історико-системного методу є існування природної і суспільної реальності не у вигляді ізольованих предметів, явищ і процесів, а в якості сукупності взаємопов'язаних та взаємодіючих об'єктів, що представлені цілісними, системними утвореннями, вихідним під час його застосування є аналіз досліджуваного явища як системи. У найбільш загальному плані, система – це цілісна сукупність елементів реальності, взаємодія яких обумовлює виникнення у рамках цієї сукупності нових інтегративних якостей, не властивих тим окремим елементам, котрі її утворюють [113, с. 101-103].

Відтак, цілісна система відрізняється від такого поєднання елементів, яке утворює їх суму, не створюючи нових властивостей. Тобто, досліджуючи певне історичне явище в рамках такої системи, науковець має змогу виявити його єдність у суспільно-історичному розвитку на основі синтезу тих основних компонентів, з яких складається суспільно-історична реальність. До цих компонентів належать індивідуальні та неповторні події, історичні ситуації та процеси, котрі за своїм внутрішнім змістом «являють собою ту чи іншу конкретну та цілеспрямовану діяльність людей і нерозривно пов'язані з нею суспільні відносини». Індивідуальні події характеризуються тільки їм властивими рисами, які не повторюються в інших подіях, проте можуть виявляти спільні з іншими подіями властивості, що виходять за межі індивідуального, тобто утворювати певні системи [76, с. 8].

Оскільки окремі події включаються до суспільних систем через історичні ситуації як просторово-часові сукупності подій, що утворюють якісно новий стан діяльності та відносин, вони допомагають утворити та розвивати систему громадських відносин, котра, по суті, є підсистемою в загальній динамічній системі суспільного розвитку [76, с. 8]. Тому під час вивчення відродження й діяльності Пласту в Україні протягом 1991-2014 років застосування історико-системного методу дозволило автору вирішити кілька дослідницьких завдань:

- 1) вичленувати ключові елементи, що входять до складу системи громадських відносин в Україні (з акцентом на їх молодіжну сферу);
- 2) проаналізувати характер взаємодії між даними елементами (горизонтальні, ієрархічні відносини);
- 3) дослідити сутність контактів цієї системи із зовнішнім середовищем: оскільки більшість систем відкриті (тобто обмінюються енергією із зовнішнім середовищем), система громадських відносин в Україні теж прагне до самозбереження шляхом підтримання своєї цілісності та надходження енергії, необхідної для життєдіяльності, під час кооперації з іншими суспільними течіями на зразок світового скаутського руху та закордонних осередків Пласту.

Використаний у дисертаційній роботі історико-типологічний метод полягає у виділенні типів історичних явищ та їхній класифікації. Виділення типів (класифікація) однопорядкових явищ спирається на порівняльні дослідження, але не зводиться до них. Сутність історико-типологічного методу полягає у визначенні ознак (критеріїв), які можуть стати основою класифікації. Тому він дозволяє виявити групи подібних явищ і процесів, що досягається за допомогою схематичного відображення конкретно-історичної реальності у вигляді логічних моделей – так званих «ідеальних типів». Цінність таких типів полягає не стільки в точності відповідності емпіричній реальності, скільки у можливості зрозуміти та пояснити останню. Тип – це ідеальна конструкція, яка відображає найважливіші риси і зв'язки явища, що вивчається. При цьому можуть ігноруватися інші ознаки, які не включаються до суттєвих параметрів пропонованої моделі [117, с. 28-29].

Об'єктивним підґрунтям історико-типологічного методу є паралельне розрізнення й поєднання одиничного, особливого й загального в рамках суспільно-історичного розвитку. Тому вагомим завданням у процесі пізнання суспільно-історичних явищ та подальшого розкриття їх сутності є виявлення визначеної ознаки чи риси, що була притаманна різноманіттю тих чи інших поєднань індивідуального (одиничного). Суспільне життя становить

безперервний динамічний процес, котрий, однак, є не простим послідовним перебігом подій, а зміною одних якісних станів іншими, що проходять власні відмінні стадії. Виокремлення даних стадій і їхня типологізація також є вагомим завданням в процесі пізнання суспільно-історичного розвитку [76, с. 7-8]. Відтак, виділення сутнісно-однорідних у просторовому чи часовому аспектах сукупностей об'єктів і явищ за допомогою історико-типологічного методу дозволили автору виявити належність Пласту як цілісності до якісної визначеності світового скаутського руху. Типологізація в даному разі обмежується угрупованнями об'єктів за певними ознаками і в цьому плані виступає як засіб упорядкування й систематизації конкретних даних про історичний розвиток скаутингу й місця в ньому пластового руху, *de facto* виступаючи методом сутнісного аналізу.

Об'єктивність і науковість історичного опису в даній дисертаційній роботі також забезпечена застосуванням історико-критичного методу аналізу джерел і вивчення подій минулого. Критика в науці є сукупністю прийомів, первинно направлених на визначення цінності джерела, що використовується автором. Її ключове завдання полягає у належному розумінні й інтерпретації справжнього змісту обраного джерела шляхом виокремлення різноманітних недоліків і прогалин у його даних. Однак, аналізуючи певне історичне явище, науковець повинен комбінувати висновки, запропоновані в низці інших наукових робіт, із недослідженими раніше працями й документальними джерелами, таким чином представляючи повноцінний аналіз долучених до дослідження джерел і літератури [118, с. 20].

Отже, під час висвітлення процесів відновлення та діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» протягом 1991-2014 років автор критично досліджував наявні документальні й наукові джерела з опорою на евристику – процес пошуку і накопичення матеріалів, необхідних для детального вивчення того чи іншого питання, – яка є однією з найголовніших складових роботи історика. Неповнота джерел або їх непослідовне трактування, навіть із застосуванням під час їх аналізу всіх

необхідних правил, можуть стати причиною найсерйозніших помилок та спотворень. Відтак, у процесі аналізу наявних джерел дисертант намагався, по-перше, виявити істинну мету й точку зору їхніх авторів («критика достовірності»); по-друге, визначити рівень знань і заглиблення в певну проблематику даних науковців («критика точності») [29, с. 53-54]. У разі наявності свідчень про певні події, котрі не містили авторських даних, дисертант вдавався до вивчення загального характеру обраного джерела, виокремлюючи найвагомішу для даної дисертаційної роботи інформацію.

Використаний у дисертаційній роботі ретроспективний метод являє собою послідовне «занурення» у минуле з метою виявлення основоположних причин визначених подій. Сутність ретроспективного методу полягає у використанні знань певний ступінь історичного розвитку для розуміння та оцінки попереднього щодо нього етапу історичних подій. Історичні процеси розвиваються прямолінійно – від формування причин появи певного явища до виникнення даного явища. Процес історичного пізнання, натомість, «рухається» у зворотному напрямі – від аналізу знань про певні події та явища до визначення причин і передумов їх виникнення. Значення історичних явищ може бути повністю осмислене й проаналізоване лише за умови врахування значення й аналізу явищ, що відбулися пізніше. Таким чином, минуле інтерпретується або реконструюється на основі певних передумов виникнення або знань про пізніший стан даного (схожого) явища або процесу, а ретроспективний метод, відтак, допомагає виявити, як події минулого вплинули на процес появи певних явищ і яку роль різні історичні чинники відіграють у процесі їх поточного розвитку [188, с. 59-61].

Оскільки ретроспективний метод дозволяє історикам відстежувати зворотний хід розвитку подій, відновлюючи їх послідовність та іманентні зв'язки, його використання дозволило дисертанту зрозуміти, як конкретні сучасні характеристики Пласту виникли внаслідок тривалих історичних процесів, тобто яким чином події минулого вплинули на формування структури, норм поведінки, внутрішньої системи й традицій даної

організації, котрі ми розглядаємо нині. При вивченні пластової методики виховання ретроспективний метод допоміг автору визначити, як світовий скаутинг і його принципи вплинули на процес формування та використання даних аспектів у рамках Пласту, маючи неабияке значення для підготовки його членів як відповідальних і патріотичних представників українського суспільства [164, с. 224]. Крім того, за допомогою даного методу вдалося простежити, як події та процеси, пов'язані з попередніми етапами діяльності Пласту, корелюються з поточними явищами, що виникають у ході його розвитку, та виявити довготривалі закономірності, які продовжують впливати на сучасність. Тому ретроспективний метод став корисним для аналізу процесів, які не простежуються в короткостроковій перспективі, але є значущими протягом усього періоду існування пластового руху, адже дозволив виявити характерні для нього тривалі тенденції, які продовжують впливати як на Пласт, так і на молодіжний рух України в цілому.

Застосований у дисертаційній праці ідеографічний (описово-оповідальний) метод передбачає опис історичних подій та явищ, з якого *de facto* починається процес історичного пізнання: на основі застосування відповідних мовних засобів висловлювання він дозволяє розкрити індивідуальну своєрідність об'єкта історичного пізнання, зафіксувавши унікальні особливості даного історичного явища. Відтак, ідеографічний метод дослідження зосереджується на докладному описі унікальних подій, особистостей та явищ, не прагнучи виявити універсальні закони чи закономірності їх існування та розвитку. Основна мета ідеографічного методу – передати складність та унікальність історичних явищ, акцентуючи увагу на їх конкретних характеристиках і деталях. Відтак, даний метод дослідження є особливо цінним у вивченні подій, які не піддаються суворій систематизації, але відіграють значну роль у формуванні історичного контексту [43, с. 29-30].

Орієнтований на індивідуальність і неповторність історичних фактів, ідеографічний метод дає змогу описувати події як цілісні, єдині в своєму роді

явища, проникаючи в їхню глибину та передаючи таким чином атмосферу епохи. Основними особливостями ідеографічного методу є увага до конкретних деталей, використання описових прийомів і фокус на окремих особистостях, які часто відіграють ключову роль в історичних процесах, що допомагає «оживити» історію, роблячи її доступнішою і зрозумілішою для сприйняття. Відтак, розглядаючи проблематику відродження й діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» у 1991-2014 роках, автор спирався на застосування ідеографічного методу, розглядаючи біографії безпосередніх учасників цих подій, що дозволило йому детально проаналізувати життя та діяльність конкретних особистостей, передавши їхні думки й емоції та визначивши загальний вплив, який вони мали в рамках даного історичного періоду, тобто побачити особистісний внесок у конкретні історичні події. Даний метод також допоміг дисертанту окреслити специфіку культури та суспільства України з урахуванням унікальних звичаїв, традицій та обрядів нашої держави, що вплинули на формування внутрішньої структури й принципів роботи Пласту на тлі визначення їх значення для суспільства й контексту епохи [157, с. 30].

Крім того, ідеографічний метод було застосовано під час визначення ролі вагомих історичних подій (воєн, революцій і політичних криз) на трансформаційні процеси, які відбувалися в рамках Пласту протягом усієї історії його розвитку, що дозволило автору занурюватися в деталі та враховувати як об'єктивні факти, так і суб'єктивні візії учасників цих подій і, відтак, чіткіше представити їх значення та наслідки для України в цілому й для пластового руху зокрема. Ідеографічний метод у даному контексті дозволив передати складність та унікальність історичних явищ, роблячи їх більш доступними для розуміння та сприйняття. Відтак, ідеографічний метод дав змогу автору не тільки зафіксувати факти, а й відтворити «живу» картину минулого, в якій відобразилися всі відтінки поступу та перепони на шляху розвитку й діяльності Пласту в Україні.

Проблемно-хронологічний метод дисертантом було використано для визначення структури теми дослідження та її хронологічних рамок, що дозволило найповніше розкрити динаміку проблематики діяльності Пласту після здобуття Україною незалежності, спираючись на попередню періодизацію розвитку цієї організації. Будучи одним із фундаментальних методів в історичній науці, проблемно-хронологічний метод дозволяє впорядковувати та систематизувати історичні події, допомагаючи історикам бачити взаємозв'язок та послідовність подій, простежувати їх розвиток і розуміти їх причини та наслідки, сприяючи створенню повної та логічної картини минулого. Вибудовування послідовності подій за хронологічним принципом, формування послідовності поєднаних причинно-наслідковими зв'язками етапів історії допомагає представити їх історичну реконструкцію, з'ясувавши динаміку історичного процесу та виявивши основні зрізи цих явищ і їх роль у процесі розвитку суспільства [244, с. 36].

Оскільки проблемно-хронологічний метод може бути застосований під час аналізу будь-яких видів історичних процесів – від політичних та соціальних до економічних та культурних, – він є важливим для розуміння контексту відродження й еволюції Пласту після здобуття Україною незалежності, адже допоміг авторові виявити, які події у даному аспекті розвивалися паралельно і яким чином вони могли вплинути одна на одну. Таким чином, проведений аналіз дозволив відстежити, як змінювалися обрані історичні явища та які чинники стали ключовими на кожному етапі таких трансформацій. Так, проблемно-хронологічний метод став ключовим у вивченні суспільних змін, що призвели до еволюції соціальних інститутів, розвитку освітньо-виховних процесів і громадсько-державних відносин в Україні часів незалежності, завдяки чому дисертанту вдалося дослідити, як суспільство змінювалося під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників і, відтак, яку роль новітні соціальні й культурні тенденції відіграли в становленні молодіжного руху в нашій державі з урахуванням політичної та економічної кон'юнктури її поступу [165, с. 45]. Відповідно, проблемно-

хронологічний метод дослідження також використовувався для створення періодизації вивчення Пласту, тобто виділення певних історичних періодів його розвитку, що допомогло автору структурувати більш дрібні етапи еволюції даної організації, представивши проблематику її відродження й діяльності в Україні протягом 1991-2014 років в єдиному безперервному континуумі.

Використання порівняльно-історичного методу допомогло дисертанту провести зіставлення історичних об'єктів, пов'язаних із розвитком Пласту, в просторі та часі, адже він дає змогу зіставляти одночасні (синхронні) та різночасові (діахронні) події, а їх порівняння дозволяє виявити як подібне у різних історичних явищах, так і їх неповторні, індивідуальні особливості.

Порівняння є одним із базових принципів наукового пізнання світу, логічною основою котрого вважається аналогія – схожість предметів та явищ: при зовнішній схожості, властивості та ознаки, характерні для одного об'єкта, переносяться на інші. Однак, аналогія не є достатньою для пояснення подібності. Досліджуючи індивідуальні явища минулого, історики паралельно проводять глибинний науковий аналіз аналогічних подій, виявляючи загальні закономірності їх розвитку. Тому, вдаючись до застосування порівняльно-історичного методу, науковці не просто проводять порівняння обраного історичного явища з аналогічними подіями, а вдаються до зіставлення діахронних станів об'єкта, що вивчається [76, с. 7].

Свого часу Ч. Тіллі виділив кілька типів порівнянь, що можуть застосовуватися в процесі наукового дослідження. Індивідуалізуючі порівняння використовуються в тому випадку, коли всі залучені приклади слугують лише як допоміжні пояснення основного явища, котре аналізується дослідником (даний вид порівняння близький до методу *case study*). Цей вид порівняння застосовується багатьма істориками, тому що в процесі проведення наукового аналізу вони розглядають конкретний випадок, наводячи для підтвердження запропонованої тези відповідні або контрастні приклади. Варіативні порівняння мають на меті демонстрацію загальних та

особливих рис обраних для вивчення випадків. Наприклад, порівнюючи в такому ключі український пластовий рух і британський скаутинг, слід виділити спільні риси, характерні для обох суспільно-історичних явищ, а також індивідуальні, властиві тільки їм особливі характеристики. Нарешті, охоплюючи порівняння включають велику кількість випадків і виділяють множинність наявних форм обраних для дослідження історичних явищ [284, с. 463-465].

Об'єктивною основою для порівнянь будь-якого типу є той факт, що суспільно-історичний розвиток виступає в якості повторюваного, внутрішньо обумовленого, закономірного процесу. Сутність більшості його явищ є тотожною чи подібною, проте всі вони відрізняються просторовою або тимчасовою варіацією форм, котрі, часто будучи повністю однаковими чи схожими, можуть виражати різний зміст. Тому в процесі порівняння різноманітних проявів скаутського руху та їх іманентних рис відкривається можливість пояснення фактів, що аналізуються, та розкриття сутності досліджуваних явищ. Відтак, авторові вдалося здійснити порівняння різних періодів існування Пласту з урахуванням специфіки його ідеологічної структури та організаційних форм на різних історичних етапах розвитку, а також співставити його специфіку та особливості інших організацій скаутського типу, що функціонують у різних країнах світу.

Застосований у дисертаційній роботі історичний (історико-генетичний) метод, котрий набув зрілих рис і широкого поширення ще в перші десятиліття XIX століття, здійснивши свого роду «інтелектуальний переворот» в історичній науці [196, с. 82], дав змогу автору послідовно розкрити ключові властивості, функції і трансформації об'єкта дослідження в процесі його історичного поступу. Це дозволило дисертанту найбільшою мірою наблизитися до відтворення реальної історії об'єкта та відобразити його ключові риси у найбільш конкретній формі. За логічною природою історико-генетичний метод є аналітично-індуктивним, а за формою вираження інформації про досліджувану реальність – описовим. Відтак, під

час його застосування кількісні показники виступають в якості елемента опису властивостей об'єкта, не перетворюючись на основу для виявлення його якісної природи і побудови його сутнісно-змістовної та формально-кількісної моделі [76, с. 6-7]. Тому інформація про кількість членів Пласту в різні періоди його розвитку чи географічні розміри території поширення пластового руху фіксують лише певні риси скаутингу на території України, а не його внутрішню сутність.

Історико-генетичний метод дозволив авторові показати причинно-наслідкові зв'язки та закономірності історичного розвитку Пласту в їх безпосередності, а історичні події та особистості охарактеризувати в їх індивідуальності та образності, адже під час використання цього методу найбільшою мірою проявляються індивідуальні особливості дослідника. Дозволивши проаналізувати специфіку відновлення, розвитку та діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» протягом 1991-2014 років, історико-генетичний метод допоміг дисертанту віднайти коріння всіх цих явищ у минулому; зрозуміти, що між епохами існує наступність; й усвідомити, що кожна історичну епоху треба оцінювати з огляду на її історичні особливості та можливості. У результаті, всі процеси відродження й розвитку Пласту вдалося представити як єдину взаємозалежну цілісність, наявність якої допомогла автору глибше зрозуміти їх окремі елементи.

Минуле є предметом дослідження історика, тому будь-який метод, котрий використовує дана особа, має історичну спрямованість. Однак при аналізі трансформації інститутів, явищ і процесів вагомим є встановлення причинно-наслідкових зв'язків під час історичної зміни явища, що вивчається. При цьому, важливо у безлічі різних процесів і подій виділити саме ті, що найбільш релевантні для вирішення поставленої в науковій роботі мети [196, с. 83]. Відтак, у рамках даної дисертації одним із результатів застосування історико-генетичного методу є створення періодизації процесів розвитку та діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» з урахуванням тих подій, що мали на них безпосередній вплив. Періодизація

дуже важлива для історика, причому не тільки для того, котрий досліджує матеріал, що стосується тривалого часового інтервалу. Вона дозволяє глибше зрозуміти хід історичного процесу у межах досліджуваного обсягу даних, упорядкувати факти, а також дає автору можливість триматися природної канви викладу заявленої теми.

На думку І. Дідух, Пласт пройшов чималий еволюційний шлях розвитку, працюючи в різні періоди в Галичині, на Буковині, Волині й Закарпатті [68, с. 8]. Тому автор переконаний, що дослідження діяльності даної структури слід проводити з урахуванням кон'юнктурних історичних і політичних трансформацій, що мали місце на теренах України. Зважаючи на зазначене, маємо виділити основні етапи еволюції та історичного розвитку Національної скаутської організації України «Пласт», тривалість яких на пряму пов'язана з утвердженням ідеї та здобуттям незалежності Української держави.

I етап – 1912-1939 роки – становлення, оформлення та заборона Пласту. В рамках даного етапу відбувається створення та інтенсивний розвиток Пласту як осередку соціалізації молоді завдяки адаптації засадничих ідей скаутського руху до культурно-історичних обставин українського буття. Запровадження на теренах України виховної системи, ідейних та організаційно-педагогічних засад скаутингу в цей період забезпечили становлення Пласту в ролі потужної соціалізуючої структури, в межах якої відбувалася підготовка прогресивних провідників-лідерів, здатних активно захищати суспільні цінності й досягати успіху в умовах інтенсифікації змагальності під час народної боротьби за свободу та незалежність України [66, с. 6; 68, с. 8]. Відтак, на даному етапі скаутська методика в Пласті використовувалася за умов чималої мілітаризації скаутського руху, а його еволюція відбувалася з урахуванням необхідності військово-фізичного загартовування молоді. Військово-спортивна спрямованість скаутингу позначилася на організаційній структурі загонів, змісті та формах роботи зі скаутами в Пласті. Тим не менш, значна увага в

його діяльності у цей період також приділялася фаховій підготовці молоді; трудовій, культурно-освітній та громадсько-корисній роботі; таборуванню й мандрівкам [66, с. 6], що сприяло подальшій еволюції скаутингу аж до цілковитої заборони діяльності Пласту на території України 1939 року.

II етап – 1939-1991 роки – функціонування Пласту в еміграції. Оскільки протягом цього періоду діяльність Пласту була заборонена на всій території сучасної України, а його апологети прагнули утверджувати гуманістичні цілі та принципи організації, продовжуючи патріотичне виховання скаутської молоді, навчально-виховні програми, напрями та методика педагогічної роботи зі скаутами в Пласті модернізувалися та урізноманітнювалися на території інших країн світу. Даний етап характеризується урізноманітненням підходів до виховання скаутів у Пласті, застосуванням нових педагогічних методик та засобів, що брали до уваги новітні тенденції суспільного розвитку країн світу, та програм професійної підготовки молоді, розроблених з урахуванням останніх досягнень науки і техніки [66, с. 6-7]. Завдяки активній діяльності Пласту в еміграції, його членам удалося зберегти ключові ідеї даної організації та підтримувати її патріотичний дух, навіть перебуваючи за кордоном. Більше того, їхня тверда державницька позиція та підтримка ідеї незалежності України значною мірою сприяли відродженню Національної скаутської організації України «Пласт» на теренах нашої держави напередодні й після розпаду СРСР, до чого вони докладали чималих зусиль на практиці.

III етап – 1991-2014 роки – відновлення й налагодження діяльності Пласту на теренах незалежної України. В даний період скаутські здобутки й технології роботи з молоддю починають застосовуватися на всій території держави, що супроводжується активним розростанням мережі Пласту і створенням місцевих осередків організації в усіх регіонах України. Останні активно працюють із метою створення належних умов для підготовки скаутської молоді до життєдіяльності у багатокультурному, технологічно та інформаційно розвинутому суспільстві, процес створення якого триває на

території Української держави в пострадянський період. У цей час також розпочинається процес документального затвердження діяльності Пласту на державному рівні, що, в свою чергу, сприяє поширенню та подальшій популяризації скаутського методу в сфері неформальної освіти, застосуванню інноваційних підходів у доборі змісту та методів соціалізуючої роботи зі скаутською молоддю [66, с. 7] і консолідації зусиль пластунів під час діяльності щодо розвитку національної ідентичності та подальшого відстоювання незалежності України, особливо на тлі анексії Кримського півострова та необхідності протистояння російському агресору на Сході нашої держави в 2014 році.

IV етап – 2014 рік – теперішній час – офіційне оформлення взаємодії представників Пласту й органів державної влади в контексті закріплення основ діяльності скаутських організацій і структур в Україні на законодавчому рівні; відмежування Пласту від політичних процесів, що відбуваються в державі; та становлення нового соціально-патріотичного напрямку діяльності Пласту на тлі повномасштабної збройної агресії Росії проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, й, відтак, необхідності залучення всього суспільства до протистояння з ворогом, участі у волонтерській діяльності та наданні допомоги співвітчизникам, котрі опинилися в епіцентрі бойових дій. Зокрема, у рамках даного етапу функціонування Пласту, 17 грудня 2019 року Верховна Рада України схвалила Закон України «Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху», котрий на офіційному рівні визнав «історичний внесок пластового руху в громадянську освіту дітей та молоді, здобуття і становлення української державності», створив «засади державної політики щодо сприяння розвитку пластового, скаутського руху» та вшанував «сотні пластунів, пластунок та скаутів, які полягли в боротьбі за здобуття та захист незалежності України», підтримавши «понад столітню безперервну традицію пластового руху, що виховав десятки тисяч активних громадян – освітян і науковців, підприємців, лікарів, журналістів, церковних

діячів, військових, – які працювали та працюють на благо інтересів України» [170].

Таким чином, розглядаючи поетапну еволюцію й особливості розвитку Національної скаутської організації України «Пласт» протягом 1991-2014 років на основі застосування низки методів наукового дослідження, слід наголосити на ідейності та патріотизмі, закладених в основу її діяльності, що завжди спонукали молодих людей ставати відданими громадянами своєї держави та активно займатися вирішенням суспільно значущих проблем на основі навчання необхідним життєвим навичкам, виховання в дусі миру, незалежності та свободи й забезпечення потреби в підтримці сталого розвитку власної Батьківщини [78, с. 29]. Відповідно, в рамках даної роботи дисертант прагне висвітлити універсальність системи скаутингу у Пласті в її саморозвитку та поступі. Оскільки ця організація зуміла об'єднати підлітків, молодь та дорослих, котрі належать до різних релігійних конфесій, мають різні соціальні установки й навіть спілкуються різними мовами [221, с. 4-5], вона може вважатися ефективним осередком упровадження та подальшого вдосконалення скаутського методу на території України, відіграючи суттєву роль у виробленні й поширенні істинних демократичних цінностей і встановленні справжніх рівноправних відносин в українському суспільстві.

Висновки до Розділу 1

Проведений аналіз історіографії, джерельної бази та теоретико-методологічних засад дослідження дозволив автору встановити недостатній ступінь розробки та опрацювання наявних джерел і літератури, що стосуються особливостей розвитку і специфіки діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» у 1991-2014 роках. Після здобуття Україною незалежності дослідження питань відродження й подальшого розвитку Пласту в нашій державі спираються на роботи низки вітчизняних і

зарубіжних авторів, які вивчають переважно окремі регіональні елементи історичного поступу й відродження Пласту на теренах України, не надаючи комплексний аналіз розвитку даної організації у 1991-2014 роках, тобто від часу здобуття Україною незалежності до моменту переламних суспільно-політичних трансформацій у нашій державі, пов'язаних із Революцією гідності 2013-2014 років та зміною соціально-патріотичних установок молоді після анексії Кримського півострова та початку збройної агресії РФ на Донбасі 2014 року.

У результаті розгляду наявних наукових джерел та інформації ЗМІ й ресурсів мережі «Інтернет», автором визначено ключові теоретико-методологічні засади вивчення розвитку й діяльності Пласту в історичній науці. Теоретико-методологічною базою дисертаційного дослідження виступили принципи наукової об'єктивності та історизму, що потребують виявлення всієї сукупності фактів, причинно-наслідкових зв'язків і тенденцій у діяльності Пласту на теренах України з урахуванням конкретно-історичних обставин, а також науковості, комплексності, системності та достовірності висвітлення історичних подій, що базуються на пріоритетності задокументованих даних і політичній неупередженості. Для вирішення поставлених у дисертації завдань автор використав широкий методологічний інструментарій, що включає низку загальнонаукових і спеціально-історичних методів дослідження.

РОЗДІЛ 2.

СТВОРЕННЯ, ЕВОЛЮЦІЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАСТУ В 1912-1991 РОКАХ

2.1. Зародження скаутського руху на теренах України: передумови створення, розвиток і заборона діяльності Пласту (1912-1939 роки)

Проактивний розвиток підлітків та виховання їх патріотичних рис завжди визначалися в якості важливих складових розбудови української державності. Протягом багатьох років в Україні виховання таких рис як громадянська відповідальність і патріотизм були пріоритетом молодіжних громадських організацій та об'єднань, діяльність яких уважалася ефективним методом включення молоді до суспільної діяльності [35, с. 20]. Дійсно, у вільній країні людина може виконувати свій громадянський обов'язок через законослухняність, участь у виборах, досягнення в спорті чи здійснення інших активних дій. Проте піклування про добробут свого народу, підтримання духу волі, справедливості та честі уможлиблюється виключно на основі активної реалізації громадянських функцій [22, с. 19] – процесу, ключові засади котрого закладено в ідеологічній традиції скаутського руху.

Скаутський рух, або скаутинг (від англ. *scout* – розвідник; солдат (кавалерист або легкий піхотинець), який займається польовою розвідкою), – всесвітній молодіжний рух, основною ідеєю котрого є фізичний, духовний і розумовий розвиток молодих людей із метою забезпечення для них можливості посісти конструктивне місце в суспільстві в майбутньому. Тобто скаутинг є системою, орієнтованою на виховання молодих людей у процесі використання властивих дітям і підліткам психологічних та емоційних особливостей і розумових здібностей для їх безпосередньої самореалізації [234, с. 444]. Скаутський рух є добровільним, аполітичним, незалежним виховним рухом дітей та молоді, відкритим для всіх осіб, незалежно від їх походження, расової приналежності або віросповідання, ключовою метою

якого визначається сприяння розвитку молодих людей для досягнення їх повного інтелектуального, суспільного, емоційного та духовного потенціалу як індивідів, як відповідальних громадян та як членів місцевих, національних і міжнародних спільнот [258]. При цьому до уваги береться здатність кожної людини долати будь-які проблеми, що трапляються на її шляху, розумово та фізично [273, с. 12]. Однак це не означає обов'язкову наявність гострого розуму чи надзвичайної сили: даний підхід передбачає зосередження на пильності, бадьорості і готовності діяти з боку будь-якої умотивованої молоді особи [23, с. 018].

Використовуючи всі наявні соціальні інститути, свого часу пошуком шляхів для розкриття такого потенціалу молоді й налагодження системи виховання скаутингу займалася кожна держава [274, с. 29]. Перша згадка про подібний молодіжний рух з'явилася наприкінці XIX століття у Великій Британії, де вже з 1883 року церковні служителі почали створювати систему бригад хлопців, у рамках яких із використанням мілітарної атрибутики та військового вишколу активно проходив процес формування патріотичних рис і готовності захищати Батьківщину серед молоді [253, с. 5]. Виховання молоді в бригадах хлопців стало хорошою, захоплюючою для молодих людей та корисною для держави формою допризовної військової підготовки [277, с. 5-6], на основі якої справжній «муж з душею хлопця» – Р. Бейден-Пауелл – заклав фундамент сучасного скаутського руху, ставши відомим як «начальний скаут світу» та знаним усіма скаутами під іменем «Бі-Пі» [50, с. 284].

Ще в ході англо-бурської війни (1899-1902 роки) британський полковник Р. Бейден-Пауелл змушений був звернутися по допомогу до підлітків, щоб забезпечити оборону важливого стратегічного об'єкта – фортеці Мафекінг, розташованої в Південній Африці [254, с. 23]. 12-14-річні хлопці, йдучи у розвідку чи передаючи важливу інформацію в тил ворога, залишалися непоміченими для бурських воїнів, завдяки чому їх почали називати «бойскаутами» [248, с. 5-7]. Оскільки при виконанні завдань молоді

люди виявили старанність, хоробрість і кмітливість, фортеця Мафекінг протрималася в облозі до приходу підкріплення [278, с. 936], а Р. Бейден-Пауелл, у свою чергу, дійшов висновку, що підготовку військових розвідників потрібно починати з дитинства [251, с. 28-30].

Вважаючи, що скаутська підготовка повинна бути організована в формі гри, під час якої діти вчаться приносити користь природі, людям і своїй державі, після повернення на Батьківщину Р. Бейден-Пауелл 1-8 серпня 1907 року організував на о. Браунсі, що розташований біля південного узбережжя Британських островів, перший у світі скаутський табір, робота якого вважається «точкою відліку» всесвітнього скаутського руху [256, с. 13-14]. За результатами проведення табору, Р. Бейден-Пауелл зібрав свої міркування про виховання підлітків, його цілі та методи в книзі «Пластування для хлопців» (англ. – *Scouting for Boys*) [21], що перетворилася на своєрідний довідник і путівник для представників скаутського руху в усьому світі. Ставши «вмістилищем усіх цінностей скаутської ідеології» [281, с. 1], це видання почало швидко тиражуватися в різних державах, довівши успішність і реальну суспільну користь застосування підходу до виховання підлітків, запропонованого Р. Бейден-Пауеллом [257, с. 27-28].

Протягом згаданого періоду світ переживав зміни в структурі виробництва, міжнародному та внутрішньовиробничому поділі праці. Попит на дешеву робочу силу й працю молодих людей став об'єктивною основою процесів їх об'єднання з метою захисту своїх інтересів і потреб в умовах інтенсифікації процесів працевлаштування [260, с. 48]. Крім того, на появу суспільних та суспільно-державних об'єднань молоді суттєво впливала мілітаризація суспільства й держави, зумовлена початком світової боротьби за перерозподіл сфер глобального впливу. Оскільки час колоніального панування «Старого Заходу» завершувався, всі великі європейські держави готувалися до силового, військового переформатування світу, одночасно потребуючи ідеологічного забезпечення та виправдання цих прагнень [279, с. 37]. Тож їхні уряди поступово почали налаштовувати молодь на застосування

якісно нових методів ведення війни, усвідомлену участь і збереження життя, навчаючи її представників навичкам роботи військового розвідника [267, с. 288-289]. Зрозуміло, що цей процес проходив паралельно з ідеологізацією захисту демократичних цінностей, національних пріоритетів, територіальної цілісності держав та особистої незалежності громадян. Відтак, молоді люди мали виховувати в собі не тільки патріотизм, а й бажання захистити те, що не менш важливо, – власну Батьківщину, – ставши героєм своєї держави.

Тому такі глобальні чинники як виникнення нових культурних цінностей, захист інтересів молоді й мілітаризація суспільства на практиці призвели до створення масових організацій скаутів-розвідників, соціалізуючий потенціал котрих виходив далеко за межі окремої держави. Як результат, зародившись під час проведення невеликого табору на о. Браунсі, скаутський рух продовжував зростати під почесним покровительством Короля Великої Британії Георга V і досить швидко поширився на території Сполученого Королівства та його колоній: скаутські організації об'єднали понад 500 тисяч хлопців шкільного віку в Англії та Ірландії, Північній Америці, Південній Африці, Австралії і Новій Зеландії [287, с. 17-18]. Наочно скаутське життя того часу ілюструють роботи видатного американського художника Н. П. Роквелла, відзначеного Срібним буйволом – найвищою нагородою скаутів у США, – адже саме він протягом більш як 60 років створював обкладинки для скаутського журналу *Boys' Life*. Відтак, завдяки унікальному поєднанню пригод, навчання, виховання та розваг, скаутингу вдалося безперервно оновлюватися, пристосовуючись до змін у світі і різних потреб та інтересів молодих людей усіх країн [259].

На тлі посилення тенденцій до консолідації і координації дій у міжнародному масштабі, в світовому скаутському русі також виникли сприятливі умови для обміну педагогічним досвідом, технологіями і методиками навчання, виховання та соціалізації скаутської молоді [66, с. 6]. У 1920 році за ініціативою Р. Бейден-Пауелла на його Батьківщині пройшов I Всесвітній Скаутський Зліт, або I Всесвітнє Скаутське Джемборі (англ.

jamboree – захід, святкування, зліт), під час якого на стадіоні «Олімпія» у м. Лондон організаторам удалося зібрати 8000 скаутів із 34 країн світу [27, с. 129], довівши, що «молодь різних народів може об'єднатися заради спільних інтересів та ідеалів» [261]. Під час цього заходу було проведено I Всесвітню Скаутську Конференцію (тоді вона називалася Міжнародною Скаутською Конференцією), засновано Міжнародне Бюро Бойскаутів (згодом перейменоване на Всесвітнє Скаутське Бюро) [262, с. 38], а національні організації скаутів об'єдналися у міжнародний союз – Всесвітню Організацію Скаутського Руху, – котра нині включає 174 національні структури, представлені більш ніж 57 мільйонами скаутів і волонтерів по всьому світу [249; 288]. В останній день I Всесвітнього Скаутського Джемборі його учасники проголосили Бі-Пі «начальним скаутом світу» [50, с. 289], назавжди закріпивши за ним першорядну роль у розвитку та становленні скаутингу на глобальному рівні.

Після появи й розгортання скаутингу як світового соціокультурного, педагогічного феномену, ключовою метою якого стало військово-патріотичне виховання дітей та юнацтва, процес прищеплення цього продукту Західної цивілізації на українському ґрунті повністю залежав від соціально-економічного стану й суспільних трансформацій у Російській та Австро-Угорській імперіях, до складу яких на початку ХХ століття входили землі сучасної України. Завдяки своїй інноваційності та різноманітності змісту, форм і методів педагогічної роботи з дітьми, скаутський рух швидко набув популярності й визнання у багатьох країнах світу [66, с. 6]: для появи громадської дитячо-молодіжної організації скаутів був необхідний певний рівень розвитку держави та суспільства, тому на визначеній території вона могла з'явитися лише у певний історичний час. Оскільки скаутинг починає активно розвиватися в Англії у 1907 році, можна вважати, що поява перших загонів скаутів на теренах Української держави в історичному сенсі відбулася майже відразу [67, с. 154-155].

Будучи визнаним іншими державами, скаутинг перетворився на державно-громадський рух, формалізований в організації на їх територіях із різним ступенем наслідування та врахування національних особливостей культури [263, с. 2-3]. Оскільки на зламі ХІХ-ХХ століть, як вдало відмічає Н. Городиська, «український народ прокинувся від багатолітнього сну і зазнав протягом кількох десятків років глибокий процес національного відродження» [57, с. 40], поширення скаутингу на території України на початку ХХ століття теж мало свою специфіку. На нашу думку, наявні особливості даного процесу, в першу чергу, були пов'язані з пануванням відмінних традицій, релігійних переконань і культурного змісту виховних процесів у різних регіонах країни, що напряду визначалося тривалим перебуванням українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій.

З ідеями та змістом діяльності скаутів громадськість Російської імперії познайомилася у 1909 році, коли книга *Scouting for Boys* за авторством Р. Бейден-Пауелла була перекладена російською мовою та видана під назвою «Юний розвідник» [104, с. 40]. У своїх спогадах Р. Бейден-Пауелл відзначав: «Одного разу Микола ІІ почув історію про двох жаб – безвільну і наполегливу, – що потрапили в глечик із вершками. Йому захотілося прочитати книгу, в якій містилася ця розповідь, – *Scouting for Boys*. Після цього автора запросили для пояснення всієї схеми» [250, с. 76]. 8 січня 1908 року Микола ІІ записав у своєму блокноті: «Завести у селах навчання дітей у школах строю й гімнастиці запасними та відставними унтер-офіцерами за малу платню» [123, с. 19]. Тому майже одразу після публікації праці Р. Бейден-Пауелла *Scouting for Boys* Імператор розпорядився щодо її передачі до Головного управління Генерального штабу для перекладу російською мовою та подальшого видання. Військове командування відразу ж звернуло увагу на можливість її застосування у військово-навчальних закладах в якості посібника для виховання юнацтва в дусі підприємливості, сміливості та хоробрості, з прищепленням ідей служіння своїй державі, адже ключові ідеї

Р. Бейден-Пауелла вже були випробувані на практиці – при організації юнацьких бригад в Англії, де вони набули вельми широкої популярності. Як результат, уже 1909 року книгу було надруковано російською мовою і розіслано основним військово-навчальними закладам із метою практичної реалізації її ключових положень: чиновницький механізм миттєво набрав обертів, оскільки державні структури були готові без жодного зволікання впровадити ідею монарха в життя [104, с. 40].

Перші гуртки українських скаутів з'явилися у Бахмутському повіті на Катеринославщині 1909 року [198, с. 13]. Інспектору народних училищ А. Луцкевичу 1910 року вдалося сформувати у Бахмутському народному училищі роту дітей віком від 8 до 14 років, які навчалися військового ладу та гімнастиці й уже 23 квітня 1910 року взяли участь у військовому параді на честь Імператриці Олександри Федорівни [123, с. 6]. Після повідомлення про діяльність А. Луцкевича Миколі II, роті було присвоєно назву «Перший народний клас військового ладу та гімнастики Государя Спадкоємця Цесаревича та Великого князя Олексія Миколайовича», під якою вона увійшла в історію [114, с. 31]. Однак, керований імперським центром рух «потешных» (як почали називати вихованців А. Луцкевича), поступово відійшов на українських землях на другий план на тлі популяризації істинного скаутського методу й поширення скаутського руху західного зразка. Наприклад, гімназисту А. Гончаренку в м. Бахмут удалося сформувати одну з перших в Російській імперії скаутських дружин, діяльність яких спрямовувалася на справжнє патріотичне виховання молоді й відстоювання ідеї української державності [55, с. 159]. Звісно, в силу неможливості повномасштабного втілення даних задумів на Південно-Східних землях за наявних історико-політичних умов, дієпис скаутського руху в цих регіонах був не надто популярним і довго залишався мало дослідженим у вітчизняній історіографії [127, с. 134].

Орієнтація скаутських організацій на західну модель виховання молоді, що перетворювала скаутинг як культурне явище на продукт Західної

цивілізації, первинно сприяла їх поширенню у реальній повсякденності громадського організму західноукраїнських земель. Як зазначає А. Сова, наприкінці XIX – у першій половині XX століть саме в Галичині формувалася потужний історичний досвід національно-політичного руху, що становить науковий, громадсько-політичний і пізнавальний інтерес у контексті вивчення становлення й еволюції скаутингу на території України [205, с. 1].

Протягом даного періоду на Заході нашої держави була створена розгалужена мережа політичних, соціально-економічних, культурних, освітніх і спортивних організацій, активна діяльність котрих мала суттєве значення в процесі формування національної свідомості молодих українців та, як результат, становлення скаутського руху на українських землях [162, с. 92]. Такі організації як «Сокіл», «Січ», «Луг» і «Пласт» не тільки згуртували молодих людей, діяльність котрих із часом значною мірою вплинула на розвиток української політичної думки та формування національної психології українців, а й забезпечили утворення й функціонування першого в новітній історії України добровільного мілітарного формування – Легіону Українських Січових Стрільців [203, с. 52-58]. Як результат, молодь, на первинних етапах об'єднана в рамках скаутських організацій, поступово почала долучатися до розбудови Західноукраїнської Народної Республіки, стала активно діяти в лавах Організації Українських Націоналістів, а згодом – і в Українській Повстанській Армії, що значною мірою вплинуло на становлення національної ідентичності та подальший державницький розвиток України [64, с. 61; 205, с. 1]. Аналізуючи дане питання, В. Леник свого часу влучно відзначив, що молодіжні організації на українських землях з'являлися й розвивали активну діяльність не в результаті своєрідного бунту проти надмірної опіки дорослих, природного прагнення до пошуку чогось нового чи намагання втілити ідею власного оновленого світу, а, радше, «з відчуття кривди українського народу й бажання та стремління вивести свій народ із тяжкої неволі, відродити його і дати йому суверенність та рівноправність у колі вільних націй» [108, с. 5].

Відтак, на теренах Австро-Угорщини принциповий поворот у сфері фізичного виховання та спорту зафіксовано ще наприкінці XIX століття, коли в країні почали засновуватися різноманітні громадські фізкультурні спортивні організації. Так, товариство «Сокіл», яке виникло у м. Львів 1894 року, швидко поширивши свою діяльність на територію Галичини й Буковини, стало організаційною формою руху ентузіастів «сокільської гімнастики», розробленої у другій половині XIX століття М. Тиршем на основі «німецької гімнастичної системи», що була вибудована в античному дусі [144, с. 8-13]. Метою товариства «Сокіл» проголошувалося виховання в українському народі єдності, витривалості, здібностей до колективної праці й дисципліни засобами фізичної культури, котрі в рамках спортивних об'єднань дуже швидко почали співіснувати з принципами духовного і морального виховання молоді [141, с. 82-83]. На цьому тлі, завдяки публікації відповідних книг і статей, у виховний простір Західної України дуже швидко увійшов скаутинг, який відіграв важливу роль у соціалізації дітей та молоді, а також підсилив процеси їх патріотичного виховання.

Саме в цей період на західноукраїнських землях розпочинається становлення Національної скаутської організації України «Пласт», котра й донині є незмінним носієм і ретранслятором істинних ідей скаутського руху та основним осередком національно-патріотичного виховання дітей та молоді в Україні. Як стверджує Л. Романовська, Пласт виділявся серед українських дитячо-юнацьких товариств початку XX століття не тільки своєю діяльністю, а й формами організації соціального виховання молоді, адже пластові гуртки, первинно концентруючись на трудових і фізичних навантаженнях, що забезпечували формування творчої, працелюбної і здорової особистості, також активно займалися вихованням національної свідомості й патріотизму в колах своїх членів [189, с. 50]. Тому, створена майже одразу після узагальнення й публікації авторами скаутського методу свого історичного досвіду та його подальшого поширення, ця організація перетворилася на один із ключових осередків реалізації виховного

потенціалу молоді, наріжною основою для якого стали його організаційна структура та ідейно-світоглядні засади.

Перший пластовий гурток у м. Львів восени 1911 року заснував І. Чмола (студент Львівської політехніки), а вже в грудні 1911 року П. Франко (син І. Франка) заснував другий пластовий гурток при Львівській академічній гімназії, котрий діяв таємно [115, с. 6]. Поряд із цим, викладач О. Тисовський заснував ще один пластовий осередок, який цілком легально почав діяти при Львівській академічній гімназії [19, с. 67], адже вважав, що система всебічного патріотичного виховання української молоді повинна доповнювати досить шаблонне і часто бездумне виховання дітей, котре забезпечувалося в тогочасних школах [216, с. 167]. 12 квітня 1912 року пластову присягу у 40 активних членів першого офіційно оформленого гуртка юнаків прийняв його засновник, О. Тисовський («Дрот»^{*}): цей день прийнято вважати днем зародження Пласту. «У первопочинах організації інших пластових частин брали активну й жертвенну участь як співосновники й організатори П. Франко та І. Чмола» [219, с. 125]. Саме за ініціативою П. Франка 6 квітня 1913 року в м. Львів відбувся Перший З'їзд Представників Пластових Відділів із різних місцевостей Галичини, під час якого було створено Організаційний Пластовий Комітет: Головою останнього було обрано О. Тисовського, а його заступником – П. Франка [198, с. 14]. Цього ж року з'являється перший пластовий підручник за авторством О. Тисовського «Пласт» [220] і книга П. Франка «Пластові гри і забави» [230], що стали основою для розвитку Пласту й суттєво допомогли в подальшій пластовій роботі його членам і структурам [219, с. 127].

До речі, назву нового скаутського товариства було обрано, зважаючи на звитяги запорізьких козаків та їхні заслуги в процесі побудови Української держави. Так, у часи існування Запорізької Січі «пластунами» називали козаків-розвідників: у XVI столітті пластунські загони були включені до

* «Дрот» – акронім, утворений від початкових літер елементів твірного словосполучення «Д-р О. Тисовський», тобто «Доктор О. Тисовський», адже О. Тисовський мав науковий ступінь доктора біологічних наук.

Українського козацького війська, а у ХІХ – ХХ століттях такі відділи існували в Чорноморському та Кубанському козацьких військах [4, с. 2107]. Саме кубанські пластуни, як стверджують апологети скаутського руху в Україні, воюючи з кавказькими народами (осетинами, грузинами, лезгинами тощо), «витворили в собі всі ті прикмети, якими мусить володіти справжній пластун» [97, с. 11]. Тому за воєнно-революційної доби 1914-1919 років, у рамках Української Галицької Армії чоти пластунів теж діяли в кількох бригадах, а в складі ІІІ корпусу УГА навіть було виокремлено Першу Стрийську Пластунську Сотню [192, с. 88].

Напередодні Першої світової війни в Галичині, котра дуже швидко перетворилася на осередок пластового руху, діяло 34 пластових осередки, котрі налічували понад 1700 осіб, функціонуючи як шкільні організації при середніх навчальних закладах та як секції при товариствах «Сокіл» [68, с. 8]. У тій частині України, яка до 1917 року перебувала в складі Російської імперії, скаутському руху було набагато важче пустити корені [217, с. 22]. Тим не менш, у 1915 році в м. Київ виникає скаутський осередок «Оесген» (акронім від повної назви скаутського гуртка – «Отряд скаутів Гімназії Володимира Науменка»), що деякий час функціонував, незважаючи на переслідування російською владою української мови й культури, адже багато батьків вихованців цього закладу освіти мали вагомий вплив у тогочасному суспільстві [121, с. 31-32]. У травні 1917 року українські скаути активізують свою діяльність у м. Біла Церква. Засновниками їхнього осередку стали Є. Слабченко та М. Левицький. Їм удалося оформити деякі організаційні засади скаутського руху (статут, інструкції, форма, символіка), а наявні зв'язки із пластунами Західної України допомагали підтримувати його духовну єдність. Білоцерківський центр сприяв подальшому поширенню скаутингу в інших містах Наддніпрянщини – Каневі, Ржищеві, Києві [104, с. 52].

Після створення 1917 року Товариства охорони дітей і опіки над молоддю, метою якого проголошувалося надання допомоги дітям Галичини

[46, с. 7], відбулася формально-правова легалізація українського Пласту, котрий у 1918 році перетворився на його секцію та однією з головних цілей задекларував звільнення України від польського та російського гноблення. Відтак, особливістю діяльності Пласту, структура якого повністю відповідала скаутським канонам, стало його глибоко національне виховання. Як стверджує Ю. Кудряшов, Гетьман П. Скоропадський та Головний Отаман С. Петлюра «позитивно оцінювали виховну значущість руху», поширюючи його на базі шкіл і сподіваючись на його подальше збереження поза межами України [104, с. 52]. Так, влітку 1918 року Гетьман П. Скоропадський видав Розпорядження про створення скаутських організацій при середніх школах, що корелювалося із загальною політикою розвитку держави періоду Гетьманату [150, с. 41].

Після заснування 22 жовтня 1918 року Кам'янець-Подільського Українського Університету, для організації Пласту було створено групу активістів, до складу якої увійшли Й. Пеленський, М. Саєвич, Ю. і М. Кам'янецькі [18, с. 5]. Оскільки з березня 1919 року по листопад 1920 року м. Кам'янець-Подільський мало статус столиці УНР, у 1919 році тут засновано організацію «Мати-Січ», яка мала на меті продовження розвитку пластового руху [26, с. 4-5]. Почесним Головою Головної Пластової Ради (ГПР) 1920 року обрано відомого царського політв'язня П. Богацького, Отамана Коша охорони республіканського ладу – Начальника Комісії для військових юнацьких шкіл, Січей і Пласту в Україні, а до її складу ввійшли П. Зазуляк (Голова), Й. Пеленський, М. Лорченко, М. Угрин-Безгрішний, Є. Галеневич та інші [25, с. 16-17; 226, с. 2]. До речі, 1920 року Міністр народної освіти І. Огієнко призначив приват-доцентом Кам'янець-Подільського Українського Університету О. Тисовського, основоположника пластового руху [51, с. 32].

Серед обов'язків українських пластунів, котрі входили до складу організації «Мати-Січ», виокремлювалися: організація пластового гуртка; читання селянам двох українських книжок й однієї газети; практичне

здійснення 10 добрих вчинків; самостійне виконання трьох практичних корисних праць, які подобаються пласту; підготовка точного опису околиці свого села чи міста; збір не менш як 10 співанок, які виконуються тільки в конкретному селі; підготовка опису зовнішнього вигляду й гардеробу селян певної місцевості [176, с. 2]. У свою чергу, ГПР займалася напрацюванням плану роботи й правильників організації, а також збирала засоби і провела широку роботу по відновленню пластових гуртків, організувавши пластові курені майже в усіх школах регіону [25]. Однак, як стверджує В. Годний, діяльність пластунів цього періоду обтяжувалася низкою проблем, котрі певною мірою гальмували поступ Пласту, не дозволяючи його ентузіастам повноцінно розвивати структури організації. Так, на первинних етапах розвитку Пласту його членам бракувало відповідної літератури: у м. Кам'янець-Подільський був лише один примірник книги О. Тисовського «Життя в Пласті» [219]. Крім того, діяльність Пласту розвивалася лише в межах шкіл, що значно зменшувало його виховний та соціально-патріотичний потенціал. І, що найголовніше, пластунам бракувало засобів для просування своєї діяльності, адже каса ГПР складалася лише з членських внесків та пожертв небайдужих ентузіастів [51, с. 33].

Як результат, після вступу до м. Кам'янець-Подільський більшовицької армії 16 листопада 1920 року та встановлення на його території радянської влади діяльність пластових організацій дуже швидко затихає [51, с. 33]. З цього часу еволюція скаутингу на підконтрольних більшовикам землях України тісно переплітається з процесами, що відбувалися у суспільно-політичному житті Радянської держави. За переконанням більшовицької верхівки, дитячий рух мав стати надійним фундаментом для будівництва нового трудового товариства, попередньо позбавившись «буржуазного нальоту» та принципів побудови скаутингу західного зразка. Відтак, почавши активно підтримувати і розвивати комсомольські організації, Наркомат просвіти виступив проти продовження

діяльності скаутських структур, зазначивши, що «організація бойскаутингу є організацією шкідливою» [166, с. 42]. У Циркулярі Центрального комітету Російського комуністичного союзу молоді про некомуністичні організації молоді від 16 лютого 1922 року позиція комсомолу щодо останніх визначалася як «непримиримо ворожа» [185, с. 18-19]. У період створення піонерських структур претензії до скаутів і скаутингу представляли собою досить довгий перелік зауважень, а комсомольська преса наголошувала на тому, що скаутські методи у своїй практиці використовують німецькі та італійські фашистські дитячі організації, тому скаути *de facto* можуть уважатися «маленькими контрреволюціонерами, якими керують дорослі, зятятими ворогами пролетарської держави» [166, с. 44].

Відповідно, в цей період весь дитячо-юнацький рух на підконтрольних більшовикам територіях перебував під жорстким політичним контролем [158, с. 61]. Представники комуністичної партії самостійно, а також за допомогою комсомолу й органів ВНК-ОДПУ вели спостереження за політичною діяльністю молодіжних організацій, відслідковували їх взаємини з політичними партіями, визначали рівень їхньої лояльності до Компартії, всіляко перешкоджаючи не тільки їх активності, а й існуванню [161, с. 31]. По суті, політика Комуністичної партії була спрямована на згортання дитячо-юнацького руху й недопущення політичного плюралізму, оскільки скаутські організації нібито мали буржуазний, контрреволюційний характер і, отже, держава мала ставитися до них як до ворожих утворень [145, с. 44]. Як результат, ті невеликі скаутські гуртки, що діяли на території таких міст як Київ, Канів, Катеринослав (нині – м. Дніпро), Вінниця, Житомир і Умань, зазвичай налічуючи 25-40 членів, були розформовані за наказами більшовицького уряду вже восени 1920 року [217, с. 23].

Починаючи з 1920-х років, у структурі молодіжних організацій, які існували на теренах радянської України, спостерігається пряме копіювання органів державної влади та відбувається їх політизація. Демократизм у дитячо-юнацьких організаціях та їх управлінні почав відступати на задній

план, адже вони поступово перетворювалися на первинні колективи, очолювані адміністративними органами. Цей процес, як стверджує В. Москаленко, відображав об'єктивну ситуацію в Україні – ті зміни, які відбувалися в житті суспільства, тобто перехід від демократичних методів управління до командних, авторитарних [119, с. 65]. Якщо в державах зі сталою демократією скаутинг ставав вагомим чинником соціалізації молоді, то в республіках колишнього СРСР він піддавався критиці і врешті-решт був ліквідований. Однак, деякі елементи скаутського методу були використані під час створення піонерської організації [66, с. 6]. 27 березня 1923 року Міжнародне Бюро Бойскаутів письмово сповістило громадськість про те, що «скаутські організації назавжди ліквідовані, а в країні широкою хвилею починає розвиватися піонерський рух, який має на меті підготувати державі міцне духом і тілом покоління борців за ідеї комунізму» [103, с. 155-158]. Відтак, у подальшому можна говорити лише про «підпільне» становище скаутів в Українській Радянській Соціалістичній Республіці та ті серйозні проблеми, котрі вони мали постійно вирішувати, борючись за свою діяльність та існування [102, с. 35].

Натомість, у цей період Пласт активно розвивався на території Галичини, котра залишалася визнаним центром діяльності даної організації, не дивлячись на певні перепони, що поставали на шляху її еволюції й поступу [204, с. 143]. Як стверджує І. Дідух, упродовж 1920-х років Пласт у Галичині «розбудовує територіальну мережу, виробляє управлінську вертикаль, поглиблює взаємини з іншими національними інституціями» [68, с. 9]. В даний час відбувається становлення чотирьох пластових уладів (старших пластунів, новаків, юнаків, сеньйорів), а пластова ідея охоплює ремісничу, робітничу та селянську молодь [68, с. 9]. Вочевидь, Пласт не був представлений на I Всесвітньому Скаутському Джемборі та I Всесвітній Скаутській Конференції, що відбулися у 1920 році в м. Лондон, а також на II Всесвітній Скаутській Конференції у м. Париж 1922 року, під час якої було засновано Світову Асоціацію Міжнародного Скаутського Руху (англ. – *World*

Association of the International Scout Movement – WAISM). Однак, підтримуючи зв'язок із засновником скаутингу Р. Бейден-Пауеллом, представники Пласту в подальшому налагодили комунікацію з *WAISM* та її Міжнародним Бюро в м. Лондон, оскільки прагнули здобути визнання та зареєструвати Пласт як національну організацію скаутів України [102, с. 33].

Згідно з чинними правилами, *WAISM* могла забезпечити належне визнання лише тим скаутським організаціям, які функціонували в межах власних країн. Діючи на українських землях, Пласт, на жаль, не вів активності на території незалежної держави, адже ці території знаходилися під владою Польщі, а України як держави, якщо не зважати на УРСР, офіційно не існувало [102, с. 33]. Однак, світовий скаутинг не проігнорував Пласт: організації запропонували відрядити свою делегацію для участі у III Всесвітньому Скаутському Джемборі, що відбулося 1929 року поблизу м. Біркенхед (Велика Британія) [102, с. 35].

Не дивлячись на те, що протягом 1920-х років на західноукраїнських землях спостерігалось швидке чисельне зростання Пласту, адже, наприклад, станом на 1927 рік тільки в Східній Галичині функціонувало 138 куренів, у лавах яких налічувалося близько 30 тисяч пластунів [13, с. 58], 23-24 грудня 1929 року в м. Львів було проведено останній законний Верховний Пластовий З'їзд [102, с. 49], а вже 26 вересня 1930 року польська влада наказала розформувати Пласт та припинити будь-яку його діяльність. У цей період відбувалися судові переслідування та масові арешти представників Пласту. Однак, у порівнянні з подіями, які відбувалися в радянській Україні, дії поляків були доволі м'якими. Після видання Наказу про припинення діяльності Пласту, пластова команда проголосила себе Ліквідаційною комісією Пласту, *de facto* продовживши звичну діяльність і часто саботуючи процес розпуску організації [219, с. 137-138]. Як результат, у 1930-1939 роках Пласт продовжував функціонувати на території Галичини у формі конспіративних гуртків, а його діяльністю керував новостворений Пластовий центр у м. Прага [126, с. 15].

Оскільки найвпливовішою та найбагатшою організацією краю залишалася греко-католицька церква, вона стала важливим чинником національного розвитку галицьких українців. Утворивши широку мережу молодіжних організацій, греко-католицька церква змогла мобілізувати підростаюче покоління Галичини, великою мірою завдячуючи своїми досягненнями Митрополитові А. Шептицькому. Опікуючись діяльністю Пласту, він зміг стримати потужний адміністративний тиск на організацію та підтримував її матеріально [119, с. 34-35]. Приклад митрополита наслідувало греко-католицьке духовенство, яке стало незмінним учасником усіх пластових урочистостей [162, с. 91]. Приміром, у червні 1933 року у м. Львів було проведено зліт «Молодь за Христа», який зібрав понад 50 тисяч учасників [157, с. 28]. Зрештою, Пласт і церкву єднали спільні морально-християнські засади.

Тож навіть після заборони діяльності Пласту польською владою, пластуни організували табори для молоді, які вважалися одним з основних засобів фізичного і духовного гарту, а також ключовим способом поширення пластового світогляду [129, с. 8]. У 1933 році було створено Комісію Виховних Осель і Мандрівок Молоді (КВОММ), котра стала основною структурною одиницею таємного Пласту. У КВОММ працювали Б. Павлок, К. Паліїв, Г. Коренець, С. Костецький, Я. Олесницький і Р. Рогожа [200, с. 5]. Під цим прикриттям Пласт продовжував свою діяльність навіть попри те, що скаутський однострій можна було носити лише під час виїзду до таборів, які розташовувалися глибоко в лісах або на території інших країн (наприклад, у Чехо-Словаччині) [102, с. 51]. Ці молодіжні табори пластового типу КВОММ проводила зі збереженням усіх пластових традицій, але без використання пластової символіки в місцях колишніх пластових таборів поблизу сіл Остодор, Старява й Космач чи на місці давньої Пластової оселі на г. Сокіл [187, с. 68]. У 1936 році відбулися урочисті святкування з нагоди 25-літнього ювілею Пласту в м. Прага й м. Львів, де з цієї нагоди засновано пластовий музей [219, с. 140-141].

За підтримки пластових організацій Галичини, у 1920-х роках пластовий рух також почав розгортатися на Волині [193, с. 345]. Не дивлячись на те, що після встановлення над частиною волинських земель контролю з боку австро-німецьких військ у другій половині 1915 року тут розпочалося створення мережі україномовних закладів освіти [193, с. 171], процес розбудови українських громадсько-політичних організацій чи об'єднань у краї, однак, гальмувався наявністю великої кількості перепон [99, с. 70]. Окупаційна польська влада, в свою чергу, не допускала українські організації з Галичини на територію Волині, а керівництво Пласту в м. Львів не підтримувало тісних контактів зі структурами, створеними волинськими скаутами, й до 1920-х років узагалі не цікавилось питаннями розбудови пластових осередків на волинських землях [39, с. 44]. Відтак, на початку 1920-х років на території Волині не існувало жодного пластового осередку [99, с. 70].

Тим не менш, на зорі 1920-х років у регіоні виникають перші пластові гуртки. Після знайомства з пластовою літературою три учні старших класів із м. Олександрія (нині – с. Олександрія Олександрійської сільської територіальної громади Рівненського району Рівненської області) – В. Боровський, Т. Семенюк і Т. Довгалюк – наприкінці 1922 року заснували перший офіційний гурток Пласту, за що в подальшому в пластовому товаристві їх шанобливо називатимуть «Волинською трійцею» [28, с. 33-34]. Останній удалося доволі швидко об'єднати навколо себе молодь і розпочати організацію пластових сходин, під час яких молоді люди мали можливість вивчати українську мову, історію України й географію; допомагати формувати власну пластову бібліотеку; активно займатися фізичними вправами та брати участь у військових вишколах [2, с. 6]. Тож протягом короткого часу згаданий гурток розрісся у 61-й курінь юнаків ім. Івана Богуна та 81-й курінь юначок ім. Марка Вовчка [199, с. 85]. Відтак, учасники «Волинської трійці» звернулися до пластового керівництва у м. Львів із проханням надати їм методичну допомогу з метою вдосконалення методики

й механізмів роботи із молоддю. Як результат, їм було передано посібник основоположника пластового руху О. Тисовського «Життя в Пласті», який на той час був єдиним довідником, що визначив форми і методи пластової діяльності [39, с. 43].

У 1924 році всі пластові гуртки Волині починають підпорядковуватися Верховному Пластовому Проводу у м. Львів. Навіть під тиском із боку польської влади й правоохоронних органів членам Пласту 1924 року вдалося провести Верховний Пластовий З'їзд, у якому взяли участь представники 29 пластових полків із різних місцевостей. Учасники заходу обрали Верховну Пластову Раду під проводом О. Тисовського («Дрота») і Верховну Пластову Команду, яку очолив С. Левицький («Сірий Лев»). У цей період польські чиновники намагалися перешкоджати розвитку пластового руху, а також переслідували й залякували окремих пластових провідників, прагнучи зупинити розвиток Пласту [101, с. 118].

Однак, не дивлячись на достатньо тяжкі обставини функціонування Пласту і тиск із боку владних структур, пластовий рух на Волині продовжував всій поступ. У цей час, наприклад, на Рівненщині виникає один із перших пластових осередків, очолюваний О. Семенюком, яким стала Рівненська українська гімназія (РУГ). Станом на 1926 рік, Гімназійний курінь ім. Байди Вишневецького при РУГ уже включав 67 учнів [71, с. 56], а в 1927 році в результаті його реорганізації створено Змішаний курінь ім. Гетьмана Мазепи, що об'єднав учнів 4-7 класів РУГ у рамках одного жіночого і п'яти чоловічих гуртків [71, с. 54-57]. У м. Луцьк пластову діяльність налагоджують І. Скоп'юк та А. Закоштуї [93, арк. 8]. Пластові гуртки тут організовуються при Всеукраїнському товаристві «Просвіта», а їхніми членами переважно стають учні Луцької української гімназії [93, арк. 8-9]. У результаті проведеної роботи, наприкінці 1920-х років у м. Луцьк функціонувало три пластові курені – Пластовий курінь ім. Лесі Українки, Пластовий курінь ім. С. Петлюри та Пластовий курінь ім. М. Шашкевича [99, с. 71]. Отже, незважаючи на суттєвий опір процесу розгортання Пласту на

Волині й наявність чималої кількості перешкод із боку польської влади, Верховній Пластовій Команді на деякий час удалося поживавити діяльність організації [219, с. 133], визначивши географічні рамки її роботи і створивши низку пластових куренів [219, с. 134], а також підтримувати її розвиток до моменту офіційної заборони Пласту в регіоні 1928 року [68, с. 9].

У 1920-х роках фіксуються спроби відновлення діяльності буковинського Пласту, історія якого розпочалася ще 1914 року завдяки зусиллям ініціативної групи з числа членів студентських товариств «Січ» і «Союз». 24-26 червня 1914 року в м. Чернівці відбувся перший пластовий іспит, було прийнято першу пластову присягу, а першим Головою буковинського Пласту було обрано О. Гундича. Надалі, окрім м. Чернівці, осередки Пласту було також засновано в м. Кіцмань, м. Вижниця та с. Вашківці (нині – с. Вашківці Вашковецької сільської територіальної громади Дністровського району Чернівецької області) [24, с. 13]. Проте з початком Першої світової війни активна пластова діяльність на Буковині припиняється. Оскільки чимало пластунів вступили до австрійського війська та Легіону УСС, пластові акції у цей період відбувалися, в основному, з метою збору коштів на потреби українських вояків. Приміром, під час одного з пластових таборів, присвяченого збору коштів на потреби Легіону УСС, до цієї акції навіть долучилася О. Кобилянська [215, с. 43-44].

Перша спроба відродити пластовий рух на Буковині після Першої світової війни датується 1921 роком, коли учні Чернівецької гімназії зробили спробу легально відновити Пласт, проте не отримали відповідного дозволу з боку румунської влади. Відтак, нова історія Пласту під владою Румунії розпочинається лише 1929 року завдяки зусиллям ініціативної групи у складі представників академічного козацтва Б.-Ю. Сірецького, Л. Гузара, В. Антонюка та А. Козака [32, с. 9-11]. Після складання першої пластової присяги 27 квітня 1930 року, було засновано Пластовий курінь, який складався із трьох гуртків: студентського, дівочого та молодших пластунів – вихідців із міщанської молоді м. Чернівці [108, с. 83]. Цей Пластовий курінь

отримав назву «Довбуш», а згодом – «Верховинці» [124, с. 69]. Після виникнення пластового осередку в с. Усть-Путила (нині – с. Усть-Путила Усть-Путильської сільської територіальної громади Вижницького району Чернівецької області), 1931 року створюються курінь «Ясні Зорі» та III курінь старших пластунів ім. Івана Мазепи, а в 1933-1934 роках засновується Пластовий кіш на чолі з Б. Сірецьким [40, с. 57]. Однак, у зв'язку із занепадом українського національного життя в краї уже 1934 року діяльність Пласту на Буковині затихає.

У цей період у регіоні розгортається діяльність румунської скаутської організації «Страж Вітчизни» (рум. – *Straja Tari*), якою опікувався особисто Король Кароль II, а керував виходець із Буковини Т. Сидорович. Для пропаганди руху активно використовувалося ім'я спадкоємця престолу Міхая, який теж долучився до лав організації, а 1936 року навіть здійснив поїздку на Буковину, де перебував у таборі «стражників». У другій половині 1930-х років організація «Страж Вітчизни» вже виконувала завдання з об'єднання всієї молоді Румунської держави і її виховання без прив'язки до певної національності. Як результат, ще одна спроба відновити Пласт на Буковині 1937 року не мала позитивних наслідків [199, с. 106]. Більше того, цього ж року, «після гучного судового процесу над українськими націоналістами Пласт цілком зникає з арени українського життя Буковини» [124, с. 70; 52].

Не дивлячись на складні організаційно-ідеологічні метаморфози, котрі супроводжували становлення української пластової організації на Закарпатті, протягом 1920-х років останній удалося розгорнути свою діяльність у регіоні. Пласт на Закарпатті *de facto* формувався під значним впливом та з допомогою галицьких осередків, а формально входив до складу Чеського скаутського союзу [147, с. 17]. По суті, його ідеї на території краю теж поширили емігранти – А. Дідик, О. Вахнянин, Л. Бачинський, К. та Б. Заклинські, – зрештою ставши засновниками закарпатського пластового руху [198, с. 35]. Перший осередок Пласту на Закарпатті з'явився 1923 року

при торговельній школі м. Севлюш (нині – м. Виноградів Виноградівської міської громади Берегівського району Закарпатської області). Надалі по кілька пластових куренів створили головні ідеологи організації у регіоні – Л. Бачинський та О. Вахнянин [31, с. 15-20; 192, с. 116]. Як стверджує П. Стерго, в той час «молодь стала організовуватися в рядах Пласту, який так багато труду вклав у національне перевиховання і виховання молоді ... й пластова ідея поширилася на все Закарпаття» [212, с. 38].

У 1923 році представники скаутських організацій Закарпаття, Польщі й Чехословаччини створили штучне міжетнічне об'єднання – Союз Скаутів Підкарпатської Русі. На думку І. Дідух, дана ситуація не мала аналогів у Європі, адже сприяла включенню до шкільних українських пластових організацій єврейської, чеської та угорської молоді, а українців – до іноетнічних скаутських організацій різних держав [68, с. 9]. Працюючи разом, скаути спільно видавали щомісячний пластовий часопис молоді «Пластун», редактором української частини якого у 1924-1929 роках був Л. Бачинський. До 1929 року часопис виходив українською, чеською та угорською мовами, а надалі перетворився на суто україномовне видання. Також публікувався Краєвий Звітодавець українських відділів Союзу Скаутів Підкарпатської Русі, який у 1923-1931 роках виходив у м. Ужгород, а в 1934-1937 роках друкувався у м. Севлюш [4, с. 2107]. У 1924 році Л. Бачинський заснував пластова видавництво «Ватра», яке регулярно публікувало пластові посібники та методичні матеріали, а протягом 1924-1930 років за його редакцією там видавалася «Пластова бібліотека» [1, с. 218]. Без державної допомоги видавництво «Ватра» за 5 років випустило у світ 23 видання загальним накладом 38 тисяч примірників. Крім того, пластові книги у цей період друкувалися іншими видавництвами, розташованими, зокрема, на території Чехо-Словаччини [19, с. 92]. За твердженням Б. Савчука, протягом 1923-1938 років на Закарпатті та в ЧСР було представлено 78 видань (у тому числі, 38 книг), а також досягнуто суттєвих здобутків у виданні пластових

календарів, «де в систематизованій формі викладалися відомості з історії, теорії і практики пластування, а також із різних галузей знань» [192, с. 181].

У 1926 році закарпатський Пласт визнав зверхність Верховного Пластового Проводу у м. Львів [219, с. 136]. Однак, уже 1929 року москвофіли утворили на Закарпатті окремий «Скавт», намагаючись залучити до лав цієї організації національно слабших пластунів. Представники «Скавту» користувалися підтримкою чеської влади, котра прагнула розбити народовецький рух на Закарпатті та повністю припинити діяльність Пласту. Відтак, у 1930-1933 роках пластова діяльність активізується переважно у східних частинах Закарпаття, де за допомогою зусиль Ю. Шерегія («Грома») утворюється велика кількість пластових відділів і зростає число осередків Село-Пласту, котрий залучив до українського скаутингу не лише гімназійну, а й сільську молодь [147, с. 21].

За даних умов українські пластуни, однак, не мали змоги брати активну участь у всесвітньому скаутському русі. Приміром, під час IV Всесвітнього Скаутського Джемборі, що проходило 1933 року в м. Геделе в Угорщині, представники Пласту були присутні у складі Чехо-словацької групи. А вже під час V Всесвітнього Скаутського Джемборі 1937 року, що було організовано в м. Бльомендейл у Нідерландах за участі майже 29 тисяч скаутів із 54 країн світу, закарпатські пластуни не були представлені через фінансові труднощі: даний захід удалося відвідати лише ст. пл. скобу Б. Аліськевичу («Канюку») [102, с. 35].

Після початку гострої політичної кризи, що охопила Центральну Європу напередодні Другої світової війни, суспільно-політичні процеси, котрі відбувалися на території Закарпаття, на короткий час змінили становище пластових організацій краю. Підписання Мюнхенської угоди 30 вересня 1938 року визначило долю Чехо-Словаччини і, відтак, змінило майбутнє Закарпаття, яке входило до складу ЧСР із 1919 року: скориставшись відставкою Президента Чехо-Словаччини Е. Бенеша, 11 жовтня 1938 року українські активісти проголосили автономію

Підкарпатської Русі (Карпатської України), що в подальшому дозволило їм самостійно вирішувати низку важливих соціально-економічних і культурних питань регіону [49, с. 169]. У цей період створюються останні легальні пластові відділи на Закарпатті, які перебравли основи скаутингу від галицького Пласту і чеських осередків, «унісши елементи своєї неповторності» [199, с. 117].

За твердженням А. Ребрика, пластуни брали активну участь у громадському й політичному житті Карпатської України після обрання Прем'єр-міністром А. Волошина. Так, Пластовий курінь «Нова сцена» під проводом Є. та Ю. Шерегіїв перетворився на професійний театр. Пластуни Закарпаття долучалися до з'їздів народовецької (патріотичної) молоді в містах Ужгород і Мукачево, стали співтворцями «Карпатської Січі», брали участь у з'їздах Всеукраїнського товариства «Просвіта», а також організували просвітницькі та антиалкогольні кампанії у сільській місцевості. Під час підготовки виборів до Сойму Карпатської України представники Пласту долучалися до всіх електоральних процесів, а пізніше працювали на різноманітних урядових посадах. Знаний пластун В. Шандор став представником Уряду Карпатської України у м. Прага [181].

Не тільки населення Західної України, а й представники української діаспори в Європі, Канаді та США надавали всебічну підтримку новій владі Карпатської України, адже вбачали в автономній державі зародок єдиної України, котра могла здобути незалежність у майбутньому. Водночас, маючи статус союзника гітлерівської Німеччини, Уряд Угорщини не відмовився від своїх територіальних претензій, апелюючи до рішення Віденського арбітражу від 2 листопада 1938 року про передачу південної частини Закарпаття з містами Ужгород, Мукачево, Берегово та Чоп до складу Угорської держави [178]. Відтак, коли 6 березня 1939 року А. Гітлер прийняв рішення про остаточну ліквідацію Чехо-Словаччини, згідно з яким німецькі війська мали окупувати Богемію та Моравію, Словаччина повинна була проголосити незалежність під протекторатом Третього Рейху, а Угорщина

отримала змогу зайняти територію Карпатської України [140], офіційний Будапешт прагнув якомога швидше вирішити дане питання. 12 березня 1939 року Угорщина отримала санкцію А. Гітлера на захоплення краю, проте на вирішення «рутенського питання» її керівництво мало в своєму розпорядженні лише 24 години після проголошення незалежності Словаччини, яке було заплановане на 14 березня 1939 року [140]. За таких складних зовнішньополітичних умов на засіданні Сойму 15 березня 1939 року було проголошено незалежність Карпатської України [178], населення якої твердо вирішило протистояти ворогу.

Однак, не дивлячись на потужний збройний спротив, уже 18 березня 1939 року угорські війська встановили повний контроль над територією Закарпаття. Бойові дії окремих груп карпатських січовиків проти окупаційних військ продовжувалися до 23 березня, а партизанська боротьба у важкодоступних гірських районах Карпат тривала аж до середини травня 1939 року [79, с. 10-15; 140]. Тим не менш, на тлі жорстоких репресій угорської влади Пласт на Закарпатті припинив своє існування, а пластуни, які активно долучалися до армії спротиву, «стали героями боїв з окупантами, лицарями борні в угорських тюрмах і концентраційних таборах» [199, с. 117].

1939 року угорська влада офіційно заборонила діяльність пластових організацій, таким чином припинивши розвиток Пласту на Закарпатті. Як стверджує А. Андрійчук, певний час Організація Українських Націоналістів прагнула включити Пласт до своєї структури, проте після проведених переговорів було прийнято рішення про окреме функціонування Пласту та ОУН. Так, Р. Шухевич продовжив свою діяльність в ОУН, а його брат – Ю. Шухевич – у Пласті. До речі, свого часу С. Бандера теж брав участь у діяльності останнього, склавши присягу зі спеціальним віршем, доповненим О. Тисовським [12]. Відтак, на відміну від Пласту Галичини й Волині, закарпатський Пласт одразу «не впав жертвою адміністративної заборони, а став свідком постанови власної держави – Карпатської України, – розділивши її трагічну долю та з честю виконавши обов'язок, для чого і плекав своїх

вихованців» [199, с. 117], котрі з часом спромоглися продовжити виконувати його місію та зберігати істинні традиції пластування в еміграції.

2.2. Специфіка функціонування Пласту в еміграції (1939-1991 роки)

Оскільки чітка громадянська позиція та патріотична діяльність пластунів стали прямими причинами повної заборони Пласту на всій території України наприкінці 1930-х років, більшість його найактивніших членів змушені були емігрувати до інших держав [138, с. 173]. Значну частку серед них становили молоді люди, які брали безпосередню участь у національно-визвольних змаганнях 1917-1921 років [224, с. 40-44], тому, часто рятуючись від можливих політичних гонінь і переслідувань, вони дуже швидко стали «важливим складником українського молодіжного руху в країнах міжвоєнної Європи» й, відтак, здійснювали потужний вплив як на процеси української еміграції, так і на розбудову й трансформаційні зрушення системи міжнародного скаутингу [60, с. 67].

Свого часу С. Левицький зазначав, що всеукраїнський характер Пласту визначився в такій надзвичайно живій обставині як повоєнний ренесанс організації на всіх землях, де живе український народ: зокрема, в еміграції на території Польщі, Чехословаччини, Франції, Північної та Південної Америки пластуни з України створили у себе «міцні кадри», котрі сповідували єдину ідеологію, спільну для всіх українських пластових відділів. Сила виховного й організаційного потенціалу Пласту визначалася тим, що він зумів висотою й вартістю своїх виховних цілей і методів перевершити всі інші організації української молоді, засвідчивши свою велику об'єднавчу силу. «На ґрунті Пласту затихали партійні спори. ... На ґрунті Пласту об'єдналася вся українська молодь – католицька й православна, востаннє й протестантська. Так само об'єдналась і молодь

пластова англійська й американська, двох найсильніших нині націй світа, що дійсно, а не фіктивно, є нині панами світа» [107, с. 12].

Справді, незадовільний результат визвольних змагань 1914-1921 років призвів до того, що «широка еміграційна хвиля українців принесла з собою в різні країни і чужини зародки українського скавтського руху» [199, с. 118]. Останній проводив різномірну практичну роботу, проте одним із головних завдань, що покладалися на його виховну систему в міжвоєнний період, «стала підготовка національно свідомої, фізично розвинутої, освіченої і морально здорової молоді» [228, с. 103]. Відтак, поряд з іншими громадськими інституціями українців, що функціонували за кордоном, Пласт мав зберегти її національну ідентичність, забезпечивши тим самим соціальну активність і належне патріотичне виховання молодих людей у чужорідному для них суспільно-культурному середовищі [154, с. 127].

Як зазначає О. Сич, перші українські пластові осередки з'явилися ще 1920 року в таборах військовополонених та інтернованих вояків, що стало унікальним явищем для світового скаутингу. Так, у польському таборі в с. Щипиорно (неподалік м. Каліш) полонені українські бійці створили «Школу українських пластунів», яка проводила теоретичні й практичні вишколи, навчаючи учасників виживати в нелегких умовах [199, с. 118]. А пластун із м. Київ Є. Лоханько, який емігрував до Польщі разом із представниками УНР, став інструктором пластового осередку в м. Тарнов [240]. При місцевій гімназії м. Тарнов гурток пластунів також організував Л. Бачинський, де, окрім загальної програми, протягом 1920-1921 років займався виданням журналу «Життя в природі» [169, с. 7-8]. Тому, коли через кілька років Л. Бачинський отримав найвище пластове відзначення Золотий хрест «За значне діло», в переліку заснованих ним семи пластових виховних осередків першим значився відділ Пласту в м. Тарнов [36, с. 1-2]. Із часом українські скавтські осередки виникають у різних країнах Європейського й Американського регіонів, на території яких зосереджувалися представники української громади. Причому, ідею їх

створення тиражують як вихідці з Галичини, так і колишні жителі Наддніпрянщини [199, с. 119].

Після заборони Пласту на українських землях, які знаходилися під владою Польщі, пластуни відчують потребу в створенні координаційного центру організації в еміграції. 28 жовтня 1930 року, зібравшись в офісі Пласту в м. Прага, пластова старшина заснувала Союз Українських Пластунів-Емігрантів (СУПЕ) [102, с. 51], а вже 2 листопада 1930 року відбувся I З'їзд СУПЕ, в якому взяли участь представники 11 пластових куренів. Під час проведення I З'їзду було схвалено Статут СУПЕ, а його комендантом обрано Д. Козицького [199, с. 121]. Однак, як стверджує О. Сич, установчим вважається II З'їзд СУПЕ, який відбувся 7 червня 1931 року за участю Д. Козицького та представників 12 пластових куренів [199, с. 122]. Із цього часу СУПЕ починає впорядковувати ідеологічну й організаційну сфери діяльності розрізнених осередків Пласту в еміграції; бере участь у міжнародних скаутських джемборі; та намагається здобути для українського Пласту визнання і належне місце серед інших скаутських організацій на глобальному рівні. За свідченням О. Тисовського, «СУПЕ об'єднав і надавав напрям діяльності усім пластовим гурткам поза межами українських земель» [219, с. 140-141].

Опинившись в еміграції, українці, як правило, проживали компактно, що сприяло збереженню їх національної віри й культури і створенню та еволюції власних громадських інституцій, в тому числі й Пласту. Відтак, спрямованість і характер діяльності Пласту за кордоном були зумовлені специфікою багатолітнього розвитку українського народу, проте особливості його становлення великою мірою визначалися політикою урядів тих країн, під владою яких опинялися українці, покинувши Батьківщину.

ЧЕХІЯ і СЛОВАЧЧИНА. Пропаганда Пласту на теренах Чехо-Словаччини розпочалася ще в 1920-х роках, коли представники українського скаутського руху поставили собі за мету популяризацію пластування за кордоном. Зважаючи на сприятливі суспільно-політичні умови, вже 1921

року в м. Прага зусиллями творців українського скаутингу Наддніпрянщини Є. Слабченка та Ю. Гончаріва-Гончаренка організовано Першу українську дружину олд-скаутів «Золотий Тризуб», котру відразу ж прийняли до державного Союзу Чехословацьких Пластунів як окрему автономну організацію під назвою «III Клуб Олд-Скаутів-Українців». У 1922 році українська пластова дружина постала при Українській господарській академії у м. Подєбради, а через рік – при Українському педагогічному інституті в м. Прага. 1923 року в м. Подєбради утворено Загін українських старших січових пластунів, котрі почали репрезентувати український Пласт у різних країнах світу [199, с. 120].

1925 року в м. Прага виникає праобраз керівного пластового центру – Українська Пластова Команда (УПК), ініціатором створення якої став студент Української господарської академії Я. Івантишин. УПК дуже швидко знайшла спільну мову з чеською національною скаутською організацією «Юнак», автономно ввійшовши до її складу [199, с. 121]. За ініціативою І. Кизака, 1928 року перший пластовий відділ при Горожанській школі та Учительській семінарії виникає на теренах сучасної Словаччини – в м. Пряшів [15]. Якщо в 1925 році Пласт у Чехо-Словаччині охоплював чотири пластових частини, до складу яких входило 43 члени, то в 1930 році – вже 16 пластових частин із 224 діючими членами організації [199, с. 121].

Після початку своєї діяльності УПК дуже швидко налагодила тісні контакти з Пластовим урядом у Галичині, засвоївши його організаційні форми та методику виховної роботи. До 1930 року, коли польська влада заборонила пластовий рух на території краю, УПК підпорядкувалася Верховній Пластовій Команді (ВПК) у м. Львів, а опісля *de facto* перетворилася на єдиного легального представника українського Пласту в світі [199, с. 121]. В цей період активізується взаємодія пластових організацій Словаччини й осередків Пласту, що діяли на території Закарпаття. Приміром, 1932 року закарпатські пластуни взяли участь в урочистостях із нагоди відзначення 540-ої річниці прибуття на Закарпаття князя Т. Корятовича,

організованих місцевим відділом Пласту та представниками Всеукраїнського товариства «Просвіта» в м. Пряшів. Однак, через брак свідомих, відданих національній справі професіоналів, пластовий рух на словацьких землях, на жаль, не досягнув таких розмірів, як на Закарпатті. Такий стан справ був викликаний об'єктивними причинами: умови для національно-просвітянської роботи, котрі гарантувала словацька адміністрація, були набагато гіршими, ніж на теренах Карпатської України (тобто на Закарпатті), яка перебувала під юрисдикцією Чехії [15].

У 1936 році пластуни м. Ржевнице схвалили рішення про необхідність пластування винятково у патріотичному дусі, що мало допомогти добре підготувати українську молодь до національно-визвольних змагань за власну державу. Національну ідею серед дітей і місцевих українських громад пропагували V курінь старших пластунів «Бурлаки», що діяв у м. Брно, та IX курінь старших пластунів ім. П. Дорошенка, який функціонував у м. Братислава [199, с. 125]. Тим не менш, після окупації території Чехословаччини угорськими військами 1939 року, діяльність українського Пласту в цій країні припиняється. А по завершенню Другої світової війни, коли Чехословаччина опиняється в зоні пріоритетного впливу СРСР, перетворившись на його прямого політичного сателіта, Пласт, будучи національно-патріотичною і «відданою Богу» молодіжною організацією, взагалі припиняє тут своє існування [217, с. 343].

Лише демократичні процеси кінця 1980-х – початку 1990-х років, що активізувалися в Центральній Європі, мали позитивний вплив на розвиток громадянського суспільства і його організацій на теренах Чехословаччини [217, с. 343]. Після Оксамитової революції (17 листопада – 29 грудня 1989 року) в країні виникає невідкладна потреба в заснуванні організації для української молоді, однак реалізація цього завдання первинно зіткнулася з низкою адміністративних перешкод.

На території Словаччини пластуни апелювали до Закону про дозвіл відновлення діяльності зареєстрованих суспільно-громадських організацій у

Чехо-Словаччині в міжвоєнний період для нової реєстрації і поновлення на Пряшівщині скаутської молодіжної організації Пласт, яка, хоч і не систематично, однак проводила певну діяльність на словацьких землях у 1928-1939 роках. Відтак, 19 грудня 1990 року з'являється Декларація Підготовчого комітету молодіжної організації русинів-українців, яка дала поштовх для створення Підготовчого комітету з відновлення українських молодіжних організацій Пласту в Чехословаччині [15]. 22 травня 1991 року ініціативна група пластунів у складі П. Дуркота, І. Кравця, С. Панчака, І. та О. Довговичів зареєструвала Пласт у Міністерстві внутрішніх справ Словаччини, а вже 28 вересня 1991 року відбувся Установчий З'їзд Пласту, під час якого було схвалено Статут Пласту Словаччини і призначено Крайову Пластову Старшину [217, с. 343].

Натомість, у Чеській Республіці, розвиток Пласту на території якої теж зупинився через події Другої світової війни, його відновлення розпочалося лише 2014 року, коли пластуни вирішили організувати заходи для дітей суботньої української школи в м. Прага та долучилися до акції «Віфлеємський Вогонь Миру – 2014». 26 квітня 2015 року в м. Прага було офіційно засновано перший пластовий осередок [146].

ПОЛЬЩА. Функціонування Пласту на території Польщі розпочалося ще в 1920-х роках, коли його осередки почали з'являтися в таких містах як Краків, Гданськ і Перемишль [217, с. 339]. При Українській студентській громаді в м. Краків на початку 1930-х років діяв Пластовий курінь ім. 22-го січня, що фокусувався на туристичній і краєзнавчій роботі [98, арк. 48]. У м. Перемишль Пласт було засновано в Українському інституті для дівчат 1921 року зусиллями колишньої студентки О. Левкович, а вже в 1927 році, працюючи під керівництвом К. Паліїв, цей осередок перетворився на Пластовий курінь ім. М. Кочубей. Будучи достатньо популярним серед учениць, Пласт складався з восьми гуртків, котрі доволі швидко залучали до своїх лав активну молодь. На жаль, 1932 року пластова організація в м. Перемишль була заборонена польською владою. Однак, Пласт не

припинив своєї діяльності в Українському інституті для дівчат, продовжуючи функціонувати підпільно [235, с. 13]. У 1937 році до пластового руху в м. Перемишль примкнув Л. Бачинський, ставши одним із членів управи Товариства «Народний Дім»: маючи великий досвід пластової діяльності, Л. Бачинський, як комендант Пограничної округи Українського Пластового Уладу, відразу ж включився в роботу, *de facto* нелегально розвиваючи пластову діяльність у краї аж до початку Другої світової війни [19, с. 104].

Після поразки польських військ під натиском німецької армії у 1939 році, перший осередок Пласту формується на Лемківщині, адже її молодь починає «дозрівати національно на схід від Сяну, сприймаючи систематично ідеї та чин Пластового Закону» [126, с. 16]. В листопаді 1939 року до краю переїздить переслідуваний більшовиками в Західній Україні В. Левицький, після призначення котрого директором Української народної школи в с. Босько, розташованому за 21 км від м. Сянок (столиці Лемківщини), при ній вдалося організувати пластовий гурток. Однак, місцева влада достатньо жорстко реагувала на діяльність українських організацій, тому в молодіжних гуртках заборонялося навіть співати українські національні пісні, «щоб не дражнити ними поляків» [126, с. 16]. Відтак, вважається, що перший офіційний пластовий гурток на теренах Лемківщини з'явився завдяки зусиллям М. Ганушевського, оскільки саме в організованому ним осередку пластуни відбували сходини, мали свої ділові книги, прапорці своїх частин і навіть печатку. На жаль, дана пластова організація припинила свою діяльність, а її майно було знищено чи розграбовано під час військових зіткнень у краї в 1944 році [126, с. 16].

Перші згадки про необхідність відновлення Пласту в країнах так званого «соціалістичного табору» (зокрема, й на території Польщі) почали лунати під час III Пластового Конгресу, котрий відбувся 1984 року. В ході обговорення необхідності вироблення принципово нової концепції подальшого розвитку пластових організацій в еміграційних умовах стало зрозумілим, що тодішня політична ситуація у світі радикально змінилася і

відновлення Пласту може бути реальним у недалекому майбутньому як на його рідних землях, так і в низці інших прорадянських держав – Польщі, Чехословаччині, Латвії, Литві тощо [199, с. 155]. Як результат, після початку процесів активної демократизації у Польщі 1989 року питання відновлення діяльності Пласту на її території набуло особливої актуальності [173].

Ідея відновлення Пласту в Польщі визріла в колі українських студентів у м. Гданськ, серед яких найактивнішими були П. Тима і П. Павлишин. Суттєву допомогу в цьому питанні їм надав досвідчений пластун родом зі США Б. Гудзяк, який у той час стажувався у Монастирі отців Василіян у м. Варшава. Після обрання Крайової Пластової Старшини Польщі (в складі П. Тими, Є. Петюка і Д. Стремецького) 30 грудня 1990 року, пластові осередки було засновано в містах Щецин, Битов, Слупськ, Перемишль та Лігниця. Однак, Пласт у Польщі не був незалежною організацією: з юридичних причин його було зареєстровано в якості молодіжного члена-прихильника Об'єднання українців у Польщі [217, с. 339]. Тим не менш, він отримував суттєву підтримку з боку греко-католицької церкви та українських емігрантів (особливо з Німеччини, США і Канади), а також користувався своєю близькістю до України, де теж почали відроджуватися й активно діяти різноманітні пластові організації та структури [217, с. 340].

НІМЕЧЧИНА й АВСТРІЯ. Перші пластові осередки на території Німеччини почали з'являтися в 1920-х роках як центри видавничої діяльності українських пластунів-емігрантів. Скажімо, ще в 1923 році видавництво «Українське слово» в м. Берлін випускало інформаційне пластове видання О. Яремченка «Основи пластування» [199, с. 130]. Однак, коли після капітуляції Німеччини в Другій світовій війні сотні тисяч українців опинилися в таборах переміщених осіб – «Ді-Пі» (від англ. *displaced persons* – переміщені особи), – де намагалися налагодити власне організоване самоврядування [87, с. 67; 186, с. 126-127], одним із їхніх завдань постає відновлення Пласту в табірних умовах.

У жовтні 1945 року в таборі «Карлсфельд» поблизу м. Мюнхен було відновлено діяльність Союзу Українських Пластунів-Емігрантів (який 1947 року перейменовано на Союз Українських Пластунів), а вже в квітні 1946 року тут організовано Пластовий З'їзд, під час якого було обрано Головну Пластову Старшину [151, с. 20; 190, с. 121-122]. Відновлена організація, яка об'єднала чотири крайові осередки в Німеччині та Австрії, отримала назву «Пласт – Організація Української Молоді». Остання жваво розвивалася, вела пластове таборування, видавала пластові журнали «На сліді» і «Молоде життя» [34, с. 54], відновлювала старі пластові курені «Червона калина», «Лісові чорти», «Ті, що греблі рвуть», «Чорноморці», а також активно створювала нові – «Ватага бурлаків», «Перші стежі», «Буриверхи» тощо [199, с. 149]. 27 лютого 1948 року Міжнародне Скаутське Бюро в м. Лондон офіційно зареєструвало всі українські пластові станиці на території Австрії та Крайову Пластову Старшину в м. Зальцбург [199, с. 163].

Після завершення воєнних страхіть пластування давало молоді можливість «бути такими, як інші молоді люди» [33, с. 98]. Крім психологічної та соціальної ролі, на думку І. Рибачок, Пласт відігравав також важливу виховну, патріотичну функцію, плекаючи любов до України, її історії, релігії, культури [186, с. 137]. Юнацтво та молодь також належали до Спілки Української Молоді (СУМ), яка мала на меті плекання національної свідомості молодих українців та ідей відновлення самостійності Української держави в тяжких умовах еміграції [130, с. 4]. Однак, керівництво Пласту розуміло, що переміщені особи не зможуть завжди жити в таборах, тому незабаром вирушать за кордон – до країн, які готові та можуть стати для них справжнім домом, забезпечивши нове майбутнє [102, с. 69]. За словами О. Сича, «слід було централізовано і настановчо подбати, аби зародки Пласту не тільки прижилися в місцях нових поселень українців, а й не втратили ідеологічного та організаційного зв'язку з цілістю пластової організації». Як результат, 26-29 березня 1948 року в м. Ашаффенбург під гаслом «В мандрівку до Великої Меті» організовано I Пластовий Конгрес, який зібрав

281 учасника та гостя [199, с. 150]. Цього ж року розпочинається масовий виїзд пластунів – «Ді-Пі» з економічно виснажених Німеччини й Австрії.

Тільки після I Загальних Зборів Пластунів 23 березня 1952 року та проведення табору «Дніпровий лиман» було розпочато діяльність Пласту в Німеччині в післявоєнну епоху. Учасники II Загальних Зборів, скликаних 20 грудня 1953 року, змогли обрати Головою Крайової Пластової Старшини в Німеччині досвідченого пластового провідника Д. Пеленського та визначити урочище «Хохланд» місцем, яке КПС змогла винаймати для таборової оселі протягом кількох десятиліть [217, с. 331-332].

Оскільки поступово відходило у вічність старе покоління пластових активістів, наприкінці 1960-х – на початку 1970-х років Пласт у Німеччині й Австрії переживав період кризи [152, с. 215]. Лише після обрання Головою КПС І. Зубенка та впровадження останнім ініціативи щодо організації лещетарських таборів 1974 року пластові осередки в даному регіоні почали функціонувати з новою силою. Оскільки лещетарські табори приваблювали багатьох пластунів з інших країн, в 1985-1986 роках вони проводилися на новому місці – в м. Шеффау в австрійських Альпах [217, с. 334].

Протягом 1980-х років представники Пласту достатньо активно долучалися до громадського життя Німеччини й міжнародних скаутських заходів. Так, вони брали участь в урочистій церемонії, присвяченій 1000-літтю хрещення Київської Русі – України, урочисту літургію на честь якої у м. Мюнхен відправив Верховний архієпископ УГКЦ М. І. Любачівський спільно з двома німецькими кардиналами в присутності членів Уряду Баварії і численних представників української громади [217, с. 334-335]. Відтак, коли наприкінці 1980-х років Центральну і Східну Європу охопила масована демократизація, для українських пластунів у Німеччині теж розпочалася нова епоха: маючи суттєвий досвід провадження скаутської діяльності, вони активно передавали його українцям у Польщі й пластунам на своїй історичній Батьківщині.

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ. За наявними даними, першу пластову організацію на території Великої Британії було засновано ще 1919 року в українській колонії м. Манчестер [199, с. 119]. Після того, як українці отримали змогу зустрітися з групою членів Пласту із Закарпаття під час III Всесвітнього Скаутського Джемборі, що проходило неподалік м. Беркенхед 1929 року, пластовий гурток у Великій Британії почав діяти активніше, проте проіснував недовго. Лише після початку переселення на територію країни членів Пласту, відновленого в Німеччині 1945 року, вони спромоглися інтенсифікувати процес відкриття пластових гуртків у деяких таборах і гуртожитках для іноземців, а в 1947-1948 роках Т. Атаманюк і К. Паліїв як уповноважені представники Головної Пластової Старшини у Великій Британії розпочали офіційну діяльність пластових осередків на її території, провівши 1948 року в містах Лондон і Манчестер перші з'їзди членів організації [264].

Пласт у Великій Британії стикався з низкою труднощів, проте розвивався достатньо стабільно, досягнувши найбільшого розквіту у 1960-х роках [217, с. 302]. У містах, де проживали українські громади, пластуни працювали, створивши сім станиць – Бредфорд, Дербі, Вулвергемптон, Лондон, Лестер, Манчестер, Ноттінгем [247]. Їхні представники брали участь у щорічних виховно-розвагових літніх таборах, хоча перший пластовий табір відбувся 1950 року ще до створення будь-яких пластових осередків [217, с. 302]. До 1965 року дані табори проводилися в оселі Союзу Українців у Великій Британії Сиденхерст у м. Чіддінгфолд, на землі УКЦ-ВБ і в маєтку Гарендон-Холл біля м. Лафборо. Тільки після того як 1965 року Пласт придбав власну Пластову оселю «Верховина», табори пластунів у Великій Британії почали проходити на її території [264]. Коли ця оселя не використовувалася для таборування, її поля винаймали місцеві фермери. На початку 1990-х років на її території таборували діти, постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС [217, с. 303-304].

У деяких британських станицях пластунів час від часу діяли хоріві або танцювальні гуртки, які виступали як перед українською, так і перед британською публікою. Найвидатнішим із них вважається Ансамбль народних танців «Чупринка», котрий у 1970-1980-х роках функціонував при Станиці Дербі під керівництвом М. Назарука. В м. Манчестер тривалий час існує танцювальний гурток «Верховина», а 1969 року диригент Я. Бабуняк об'єднав пластунів з усієї Великої Британії у рамках хору, який того ж року виступав у різних містах країни з нагоди 20-річчя Пласту – ВБ [264; 218, с. 4]. У період між 1973 і 1982 роками Пласт – ВБ видавав щомісячний інформаційний листок «Вісті – Пластовий вісник», а в 1954-2005 роках у часописі «Українська думка» Пласту у Великій Британії було присвячено так звану «Пластову сторінку» (у 1967-1971 роках вона мала назву «Пластовий куток»). Однак, після 2005 року видання почало друкувати лише поодинокі статті й замітки про діяльність організації [264].

Згідно з міжнародними правилами організації скаутингу, Пласт у Великій Британії не міг офіційно існувати, не розвиваючись в єдності з британськими асоціаціями скаутів. Тому Пласт – ВБ первинно функціонував під назвою «Клуб виховних осель і мандрівок» (КВОМ), із 1975 року почав діяти як Пласт – Виховна організація української молоді у Великій Британії, а в другій половині 2000-х років змінив назву на «Пласт – Українська скавтська організація у Великій Британії». Із цього часу розпочинається відновлення діяльності пластових станиць у країні: в 2005 році знову починає діяти Станиця в м. Лондон, а в 2017 році – відновлена Станиця Пласту в м. Ноттінгем [264].

США. Перші спроби організації Пласту в Сполучених Штатах Америки сягають корінням діяльності української організації «Січ», на основі досвіду якої 1916 року створено Січову організацію українців у США, а вже 1918 року «під впливом вісток із рідного краю» останню реорганізовано в Український Пласт при Народному Домі (м. Нью-Йорк) на чолі з П. Задорецьким. Інтенсивно налагоджуючи роботу, організація

підтримувала зв'язок із Пластом у Галичині та Карпатській Україні, проте вже після 1921 року її діяльність почала стихати [8].

У 1922 році в м. Нью-Йорк організовано I Курінь українських пластунів і I Курінь українських пластунок під опікою Б. Каштинюка і К. Шутак-Кедровської, а також засновано Українську Пластову Раду. Ще два пластові курені постали в м. Йонкерс, а з 1929 року розпочав свою діяльність Пластовий відділ у м. Вудхейвен. За сприяння Українського народного союзу, в 1930 році щонайменше два осередки з'явилися у штаті Пенсильванія. Крім того, окремих Пластових відділів діяло у м. Чикаго [199, с. 127-128]. Влітку 1937 року в м. Скрентон (штат Пенсильванія) відбулося I Американське Скаутське Джемборі, в якому мали змогу взяти участь місцеві українські пластуни. Наприкінці 1930-х років окремі відділи Пласту вже функціонували в м. Детройт, м. Філадельфія та м. Нью-Йорк, однак об'єднання українського Пласту в США, на жаль, так і не відбулося [199, с. 128].

Тільки після призначення ГПС Є. Кульчицького-Гута уповноваженим із пластової діяльності в Сполучених Штатах 15 серпня 1949 року, як стверджує Б. Савчук, «почалося справжнє становлення Пласту в США» [191, с. 158]. 25 липня 1950 року Головний Пластовий Провід відкрив свій офіс у Сполучених Штатах Америки, звідки здійснював управління та координування діяльності Пласту в усіх куточках світу [102, с. 77]. А вже 14-15 квітня 1951 року відбувся I Загальний З'їзд Пласту в Америці [106, с. 4], напередодні проведення якого Є. Кульчицький-Гут зазначав: «I Пластовий З'їзд в м. Нью-Йорк матиме велике значення для дальшого розвитку цієї організації та для її ролі в нашому загально-громадському житті. Такий наш погляд, і це є причиною окремої уваги тому З'їздові, якому з душі і серця бажаємо якнайкращих успіхів. Що більше, вістка про цей З'їзд долетить теж там до «ясних зір і тихих вод» та прояснить новою надією зір згорбленого при невольничій праці люду. «Пласт – наша гордість і мрія» – співають пластуни; Пласт наша надія! – додаймо ми» [106, с. 3].

Відтак, уже влітку 1951 року завдяки зусиллям Начального Пластуна С. Левицького, який прибув до США, Пласт став власником першої американської Таборової площі «Новий Сокіл», яка розміщувалася біля м. Буффало (штат Нью-Йорк) [191, с. 162]. Надалі пластові станиці середнього розміру виникають на Північному Сході США в місцях компактного проживання українських громад «старих іммігрантів», а великі осередки Пласту діють у містах Нью-Йорк, Філадельфія, Чикаго, Детройт і Клівленд [191, с. 165]. До 1954 року переселення українців з Європи до США майже завершилося, тому дехто зі старших пластунів або сеньйорів вже активно працювали в Пласті [45, с. 196]. Відтак, 1 лютого 1954 року біля Ніагарського водоспаду на кордоні США та Канади відбувся З'їзд Союзу Українських Пластунів, які з неймовірним завзяттям та відданістю справі продовжили розвиток Пласту на теренах Північноамериканського континенту [102, с. 77].

У 1960-1970-х роках, коли Пласт у США сягнув піку своєї організаційної діяльності, переважна більшість членів Крайової Пластової Старшини проживала в м. Нью-Йорк та на його околицях. Упродовж 1960-х років обов'язки лідерів організації виконували О. Кузьмович і Ю. Ференцевич, а в 1971-1975 роках Головою КПС був П. Дорожинський [217, с. 178]. У цей період до складу Пласту входило близько 4 тисяч осіб, котрі провадили свою діяльність в рамках 30 добре організованих станиць, робота яких була орієнтована на різнопланове, високопатріотичне виховання української молоді [191, с. 196]. Однак, уже наприкінці 1970-х років для українського Пласту в США розпочався період стагнації. Занепад організації О. Субтельний, по-перше, пов'язує із загальносвітовим трендом зниження популярності скаутингу серед молоді; й, по-друге, – з нестримним зменшенням кількості «неймовірно ідеалістичних, патріотичних і самовідданих діячів покоління засновників Пласту», котрим дедалі важче було знайти гідну заміну серед «виплечаних Америкою українців, які швидко засвоювали спрямовані на власні потреби матеріалістичні цінності та спосіб

життя й культури американського середнього класу, так званих «яппі» [217, с. 197].

Тільки активна діяльність і нестримне бажання пластових провідників займатися вишколом дітей та молоді доводили, що серед представників Пласту в США таки можна буде знайти активних діячів, котрі продовжать справу своїх попередників, на повну силу відновивши авторитет організації. На думку П. Крооненберга, цьому сприяли міцні зв'язки між різноманітними пластовими осередками в різних країнах світу, адже їхні представники прибували до США з усіх куточків планети, аби взяти участь у спеціальних заходах на території таборів чи пластових зустрічах. У 1975 році у м. Нью-Йорк відбулася світова зустріч голів шести пластових осередків [102, с. 87]. Крім того, коли 1979 року під час XIV Крайового Пластового З'їзду в США Головою КАС було обрано багаторічну активістку Пласту Є. Гойдиш, розвиток організації почав відбуватися активніше. Перебуваючи на цій посаді протягом 1979-1985 років, Є. Гойдиш приділяла більше уваги підтримці скаутської діяльності на місцевому рівні й інтенсифікації роботи щодо проведення різноманітних пластових заходів [191, с. 199]. Крайова Зустріч у США пройшла 1982 року на «Вовчій Тропі», а вже 1983 року українці всього світу (в тому числі, в Україні, однак таємно) вшанували річницю Голодомору 1932-1933 років [102, с. 87].

У період «Перебудови» в СРСР, коли пластуни на теренах України отримали можливість розпочати відновлення діяльності Пласту, їх товариші у США чи не найактивніше долучилися до цих процесів. Так, у 1988 році американські пластуни взяли участь у церемоніях, присвячених 1000-літтю запровадження християнства на території України, а також разом з активістами Пласту з Австралії, Аргентини, Великої Британії, Канади, Німеччини і Франції прибули до Італії, щоб зустрітися з Папою Римським Іоанном Павлом II [102, с. 87]. У липні 1990 року в Центрі «Вовча Тропа» в США відбулася церемонія «Повернення ідеалів Пласту в Україну», в якій узяли участь майбутні провідники організації на теренах нашої держави [102,

с. 95], перейнявши збережені в лавах діаспорян закони, ідеали й принципи пластової діяльності.

КАНАДА. Свою діяльність на території Канади представники Пласту розпочали в міжвоєнний період, коли після прибуття до країни другої хвилі іммігрантів у 1920-х роках українські канадці активно взялися за розбудову організації, що проходила двома основними шляхами. По-перше, канадійські скаути, відвідуючи українські громади, заохочували наших співвітчизників долучатися до діяльності місцевих осередків. Приміром, візит очільника скаутів провінції Манітоба А. Макінтоша до Всеукраїнського товариства «Просвіта» в м. Вінніпег 1922 року було присвячено бесідам з українцями, які мали виховуватися як «справжні громадяни Канади» [272]. У 1925 році Уряд Канади зареєстрував Товариство Українських Пластунів, проте через рік позбавив його реєстрації, адже назва цієї організації збігалася з найменуванням іншої канадійської структури – Бойскаути Канади (англ. – *Boy Scouts of Canada*) [199, с. 128-129]. Тому вже 1927 року за підтримки греко-католицького єпископа Н. Будки до лав Бойскаутів Канади долучилися близько 20 українських хлопців із м. Торонто [272]. По-друге, українські скаутські гуртки утворювалися виключно за рахунок власних ресурсів, у подальшому діючи при різноманітних громадських структурах на зразок Канадського товариства «Січ» [217, с. 224].

У 1930-х роках скаутські осередки формувалися під опікою Українського національного об'єднання (УНО) й Української стрілецької громади (УСГ), а також діяли при парафіях Української греко-католицької церкви [199, с. 129]. 1933 року пластові відділи почав організовувати Народний дім у м. Едмонтон. Крім того, пластові осередки з'являються в м. Оттава та м. Саскачеван. А в 1935 році отець В. Кушнір, котрий пізніше став Головою Комітету Українців Канади та Світового Конгресу Вільних Українців, організував Перший український католицький скаутський гурток у м. Вінніпег [217, с. 225]. У 1932-1933 роках у м. Едмонтон активно публікується часопис «Українські вісті», де з'являється спеціальна рубрика,

присвячена Пласту. Її автор – В. Корчинський – детально описував ідеологію та історію українського скаутингу, демонструючи його зв'язок зі світовими аналогами та заохочуючи українців розбудовувати пластові об'єднання в Канаді [217, с. 225; 269]. Проте, як стверджує О. Субтельний, «міжвоєнні спроби заснувати в Канаді пластову організацію не були успішними» [217, с. 225].

Після Другої світової війни до Канади почали прибувати пластуни – «Ді-Пі», котрі залишали табори, створені для біженців у Центральній Європі. Під проводом отця В. Івашка, якому було довірено організацію діяльності канадійського Пласту, 19 березня 1948 року в м. Вінніпег було створено перший у Канаді післявоєнний пластовий осередок. Невдовзі пластові гуртки почали діяти в м. Торонто, м. Монреаль, м. Оттава, м. Ванкувер, а також у низці дрібніших населених пунктів [217, с. 226-227]. 4 квітня 1948 року під головуванням Б. Гаврилишина в м. Торонто була створена Ініціативна Пластова Група, яка 23 травня того ж року реорганізувалася в Пластову Станицю. Її першим Головою було обрано А. Чарака [272].

Оскільки протягом 1947-1951 років до Канади прибуло майже 30 тисяч національно свідомих українців, частина з них продовжувала зберігати національну ідентичність української громади, концентруючись, у тому числі, на активізації роботи Пласту [227, с. 7]. Зважаючи на те, що більшість членів Пласту оселилися в м. Торонто, вже 1949 року тут було створено Крайову Пластову Старшину, основою для якої стала організована отцем В. Івашком канцелярія. Головою КПС було призначено О. Тарнавського, який 20 квітня 1950 року очолив КПС Канади, котра зосередилася навколо чотирьох станиць із центрами у м. Вінніпег, м. Едмонтон, м. Монреаль і м. Торонто [271]. Зважаючи на величину території Канади, пластуни не мали можливостей для налагодження активної комунікації, тому цей недолік КПС намагалася компенсувати публікацією та поширенням освітніх матеріалів, а також виданням щомісячного бюлетеня «Пластовий вісник», котрий уперше вийшов друком 1948 року в м. Вінніпег [271].

І Крайова Пластова Конференція була скликана 3-5 вересня 1949 року в м. Торонто [179, с. 51], а вже 1953 року за 130 км від нього пластунами створено власний Центральний навчальний і таборовий центр «Пластова Січ» [217, с. 233]. На території «Пластової Січі» 1957 року Пласт відзначив свою 45-у річницю: на святкуванні були присутні О. Тисовський та вперше обраний Начальний Скаут (Пластун) «Сірий Лев» – С. Левицький [102, с. 79]. Протягом 1952-1962 років у Канаді відбулося формування місцевих, крайових і міжкrajових пластових структур, більшість з яких мали достатнє фінансування, проте досить спорадичні можливості для комунікації [217, с. 235-236; 272]. Відтак, тільки протягом 1963-1975 років таборування пластунів у Канаді почало розвиватися активніше: учасники джемборі мали можливість долучатися до їх планування та проведення, таким чином заохочуючи юнацтво до участі в пластових таборах і розвитку організації [271]. Хоча, в цей період Пласт зіткнувся з іншою проблемою, поступово перетворившись з «організації іммігрантів на українсько-канадську організацію з подвійною лояльністю» [217, с. 244]. Оскільки більшість учасників Пласту були в даний час уже народжені в Канаді, в рамках організації починають виникати мовні перепони, для усунення яких К. Паліїв ініціювала впровадження україномовних закладів дошкільної освіти: 1964 року в м. Торонто була заснована перша «Світличка» [217, с. 246].

Оскільки протягом 1970-х – 1980-х років представники Пласту в Канаді боролися за збереження української національної ідентичності, 1975 року організація офіційно отримала тримовну назву: Пласт – Організація Української Молоді в Канаді; *Plast Ukrainian Youth Association of Canada*; та *Association de la Jeunesse Ukrainienne du Canada – Plast* [217, с. 257]. А вже 1978 року Пласт набув федерального статусу загальнонаціональної організації [217, с. 258]. Важливо, що після впровадження політичних трансформацій на теренах СРСР у середині 1980-х років саме канадійські пластуни почали налагоджувати активні контакти з українцями, а також ініціювали дослідження Голодомору 1932-1933 років в Україні, результатом

якого став перший документальний фільм про Голодомор «Жнива розпачу», що сколихнув міжнародну громадськість і змусив світову спільноту звернути увагу на трагічні події української історії. Із того часу багато вихованців Пласту беруть активну участь у громадській діяльності в Україні та Канаді.

Зважаючи на те, що на території Канади завжди існували сприятливі умови для заснування і подальшого розвитку осередків Пласту; проглядалася лояльна позиція до його діяльності з боку Уряду Канади; й відчувалася майже повна відсутність перешкод у процесі його функціонування зі сторони провінційних органів влади, бажання і природна потреба в збереженні власної культурної і мовної приналежності до українського народу серед пластунів підживлювали активний поступ Пласту в цій країні та вибудовування надійної основи для його подальшого відродження в незалежній Україні [86, с. 504]. Відповідно, Пласт рішуче підтримує канадську політику мультикультуралізму, однак діє на території Канади як український скаутський рух, що вимагає від своїх членів знання української мови та певного рівня обізнаності з інформацією українознавчих студій [268, с. v].

АРГЕНТИНА й БРАЗИЛІЯ. Переселившись на територію Латинської Америки ще в другій половині XIX століття, перші українці, котрі розосередилися в країнах регіону, були представлені селянами, ремісниками й служителями духовних організацій. Тому лише вихідці з таборів «Ді-Пі», розміщених у Німеччині та Австрії, які іммігрували на територію Бразилії протягом 1947-1951 років, оселялися в містах, продовжуючи традиції Пласту. Основним ареалом розселення українців у Федеративній Республіці Бразилія став штат Парана, де й нині проживає до 80% їхніх нащадків, а ключовими українськими осередками – м. Прудентополіс та м. Курітіба [225]. Первинно діяльність Пласту здійснювалася під егідою Товариства прихильників української культури, а її координацією займалася призначена Головною Пластовою Булавою в Німеччині Н. Мудрик. Після від'їзду останньої до Канади функціонування Пласту на теренах Бразилії майже припинилося [217,

с. 153]. Тільки 1980 року завдяки зусиллям К. Шмулика його діяльність було відновлено, а 1995 року навіть затверджено Статут і нову назву організації – Пласт Бразилія. Однак, через відсутність підтримки з боку місцевих українців та ентузіастів, а також нестачу пластових провідників організація Пласту в Бразилії офіційно припинила своє існування [142, с. 198].

Натомість, чимала хвиля української імміграції до Аргентини, котра також була представлена вихідцями з таборів «Ді-Пі», потужніше сприяла організації пластових гуртків на території країни. Більшість новоприбулих українців оселилися в м. Буенос-Айрес та його околицях, що дозволило в 1949 році створити перший осередок Пласту в Аргентині, організований уповноваженим Головної Пластової Булави П. Греськом [175]. Зважаючи на те, що Уряд держави офіційно не визнавав на її території діяльність закордонних об'єднань і організацій, Пласту довелося долучитися до Союзу Католицьких Скаутів Аргентини (англ. – *Union of Catholic Scouts of Argentina* – *USCA*): *USCA* визнавав автономію пластунів, дозволяв користуватися в їхній діяльності українською мовою, погоджувався приймати до лав Пласту православних членів, а також не заперечував проти стандартної пластової структури і традицій функціонування організації. Тільки на початку 1960-х років Пласт в Аргентині почав діяти як юридично незалежна організація [217, с. 323]. Звісно, з плином часу кількість активних учасників аргентинського Пласту скоротилася. Однак, завдяки чіткій упорядкованості роботи та наявності міцних зв'язків із Головною Пластовою Булавою аргентинські пластуни активно проводять вишколи й пластові табори, а також відзначають українські свята і пам'ятні дати своєї організації [217, с. 330]. Так, 29 вересня 2024 року відбулася Святкова Ватра з нагоди 75-ліття діяльності Пласту в Аргентині [197], а 26-27 жовтня 2024 року пластуни провели Крайову Пластову Зустріч в м. Пунта-Індіо, також відзначаючи річницю функціонування своєї організації у цій державі [100].

АВСТРАЛІЯ. Імміграція вихідців із таборів «Ді-Пі», розташованих у Німеччині й Австрії, до Австралії 1948 року стала новим кроком у процесі

розбудови пластових організацій за кордоном [270]. Оскільки дана хвиля імміграції українців на територію Австралії стала *de facto* першим етапом їх переселення до цієї країни, вони прибували до різних місцевостей і, гуртуючись, самочинно починали створювати пластові об'єднання. У липні 1951 року відбувся перший Крайовий Пластовий З'їзд, після якого пластові осередки були створені у більшості австралійських штатів [174]. Не дивлячись на те, що до країни прибуло всього-на-всього 22 тисячі українських «Ді-Пі», їм удалося створити близько 250 пластових організацій, розташованих у більшості регіонів Австралії. Уповноваженим Головною Пластовою Булавою в Німеччині започаткувати організаційну роботу Пласту в Австралії став Р. Олесницький, котрий 1950 року очолив Тимчасовий Провід, заснований у м. Аделаїда, до складу якого ввійшли М. Шевчик, Я. Андрухович та Е. Гурко. У 1953 році було створено Союз Українських Організацій в Австралії [217, с. 310]. У 1970-х роках до пластових організацій в Австралії долучилася невелика кількість українських іммігрантів з Югославії, а після розпаду СРСР дехто з новоприбулих українців теж доєднався до існуючих осередків Пласту в цій країні [217, с. 310]. Нині табори й вишколи проводяться на всій території Австралії, а Пластовий національний музей у м. Аделаїда зберігає дані про основні віхи розвитку Пласту в Австралії, будучи ключовим осередком його діяльності на Півдні країни. До речі, в 2023 році також розпочалося активне функціонування Пласту в Західній Австралії [174].

Таким чином, можемо стверджувати, що, діючи в еміграції, пластові осередки знаходили підтримку і розуміння місцевих органів влади та національних скаутських організацій у проведенні власних заходів, вишколів провідників чи таборування майже в усіх країнах, до яких потрапляли українці. Звісно, функціонуючи в еміграції, Пласт не міг мати таких умов розвитку, як на власній землі й у власній державі [199, с. 130]. Однак, під час перебування українських земель у складі СРСР дана можливість була єдиним життєздатним сценарієм для збереження традицій та історії Пласту, котрі

згодом пластуни-емігранти змогли передати своїм українським колегам у процесі відновлення діяльності, становлення й налагодження функціонування організації на теренах незалежної України.

2.3. Передумови відродження й відновлення діяльності Пласту в незалежній Україні

У той час, коли Радянський Союз перебував на грані розпаду, ентузіасти серед молоді, інтелігенції та представники української діаспори змогли скористатися нагодою, щоб відновити діяльність Пласту в Україні як однієї із перших (у той час – «новітніх») громадських організацій [199, с. 170]. Дійсно, за короткий період існування в першій половині ХХ століття скаутський рух на території України став потужним чинником українського національного відродження й державотворення. Надалі пластуни зберігали його традиції в еміграції і тому за нових умов Національна скаутська організація України «Пласт» теж дуже швидко перетворилася на складову частину світового скаутського руху й української національно-державної відбудови [127, с. 138], адже її відновлення завзято підтримували не тільки представники вітчизняної громадськості, а й учасники масових політичних рухів і навіть церква.

За словами Р. Чекальського, наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років пластуни спиралися на добре налагоджену організаційну структуру, що в подальшому дозволило їм відновити діяльність Пласту на території нашої держави: дана ініціатива була дуже актуальною, адже Україна «почала будитися з облудного сну більшовицького мракобісся», а обставини та час напряму сприяли розвитку на її теренах нових молодіжних організацій [232]. У середовищі українських підлітків указанного періоду були наявні дві ключові тенденції: з одного боку, відбувалося послаблення функцій і потенційного впливу кожної ланки виховної системи (сім'ї, школи, позашкільних установ тощо), з іншого, – спостерігалось підвищення ролі

неформальних стихійних утворень, що формувалися в підлітковому середовищі, а також тяжіння молоді до участі в різноманітних угрупованнях та асоціаціях квазікримінального чи кримінального характеру [119, с. 6]. Як результат, молодіжний світ *de facto* був розколотим на дві великі групи. Одна, досить чисельна, культивувала грубу фізичну силу, часто відрізняючись незвичними формами поведінки й свідомості, котрі вироблялися на тлі низького інтелектуального і культурного рівня розвитку молодих людей і підлітків. Представники другої групи демонстрували достатньо високий рівень інтелектуального й особистісного зростання, орієнтувалися на культурні зразки дорослого світу й історичні практики свого народу, таким чином намагаючись продовжувати суспільні традиції, які свого часу міцно вкоренилися в свідомості справжнього українства [119, с. 6]. Саме вони, відтак, стали опорою відродження пластового руху на території України й брали активну участь у його подальшій еволюції та розбудові.

Свого часу О. Закидальська зауважила, що претекстом до відродження Пласту в Україні стала ціла низка подій, тому можна говорити не про одне, а про кілька джерел такого відродження [239]. Тим більше, що цей процес майже одночасно відбувався у Львівській, Івано-Франківській і Тернопільській областях, на Волині та у м. Київ [110, с. 299], паралельно спрямовуючись із кількох, первинно автономних, центрів впливу. Так, завдяки ентузіазму українського дисидента В. Січка, ідея відновлення діяльності Пласту 1987 року з'явилася в середовищі Української Гельсінської Групи (з 7 липня 1988 року – Українська Гельсінська Спілка). Крім того, відродження Пласту в Україні стало ключовим завданням для окремих пластових осередків за кордоном: приміром, Голова Пласту в Німеччині М. Мялковська постійно підкреслювала необхідність налагодження контактів з українцями, оскільки пластовий рух повинен існувати для тих, хто «в пристосований до сьогоденного часу й обставин спосіб готовий служити Богові й Україні» [239].

За словами Ю. Юзича, напередодні святкування 1000-ліття хрещення Київської Русі – України 1988 року пластуни – представники української діаспори з усіх країн світу прагнули долучитися до цих урочистостей, а в рамках Конференції Українських Пластових Організацій готувався фінальний варіант матеріалів кількарічної дискусії III Пластового Конгресу, в яких мала бути окреслена «візія вічної української діаспори і роль Пласту в ній» до 2000 року. Передчуваючи близький розпад СРСР, канадсько-швейцарський пластун Б. Гаврилишин 1988 року здійснив кілька візитів до України і, як результат, невдовзі відкрив у м. Київ Міжнародний інститут менеджменту (нині – ПЗВО «Міжнародний інститут менеджменту (МІМ – Київ)») [159, с. 238; 239]. У свою чергу, канадський пластун О. Субтельний, намагаючись привернути увагу широких кіл громадськості до історії Української держави, того ж року видав книгу «Україна: Історія» [280], що швидко стала найпопулярнішим посібником із вивчення подій вітчизняної історії й ключових аспектів українського державотворення [239].

У 1987 році за ініціативою львівських інтелектуалів почав виходити в світ Науково-популярний літературно-мистецький альманах «Євшан-Зілля», в якому 1988 року вихованець 11 Пластового полку імені І. Мазепи в м. Станиславів (наразі – м. Івано-Франківськ) Ю. Редько опублікував статтю під назвою «Український скаутінг /Пласт/» [183], детально описавши особливості розвитку Пласту в Україні на початку ХХ століття, його ідеологію, символіку й структуру, а також наголосивши, що після заборони його функціонування з боку польської влади пластова ідея не була втрачена, а підтримувалася в колах українських пластунів-емігрантів у всьому світі. Даний допис, за словами О. Сича, був першою позитивною публікацією про пластовий рух у СРСР [199, с. 170] і, доволі швидко поширившись серед представників вітчизняної діаспори, «став першою звісткою про можливість відродження Пласту в Україні» [239].

На тлі поширення згаданої інформації, ще одним осередком, представники якого спробували відновити діяльність Пласту в м. Львів, стала

нелегальна Молодіжна організація «Спадщина», створена 28 березня 1988 року під час перших установчих зборів її членів на квартирі М. Кацала. Хоча, сама ідея заснування подібної структури виникла ще в серпні 1987 року у чотирьох студентів Львівського медучилища – Т. Родцевича, Б. Малерика, Т. Говзана та Я. Кашуби, – до яких згодом приєдналися А. Клімашевський, А. Холодян, В. Бурий, М. Кацал та А. Парубій. Останній стає очільником Спадщини 1988 року, після прийняття її членами урочистої присяги на вірність Україні та національній ідеї на могилі героїв УСС і УПА в м. Комарно. Саме А. Парубій наголошував на тому, щоб Спадщина і Пласт розвивалися як дві незалежні структури, а також заперечував, що до відродження Пласту в Україні його однодумців підштовхнула публікація Ю. Редька в Науково-популярному літературно-мистецькому альманасу «Євшан-Зілля» під назвою «Український скаутінг /Пласт/»: за його словами, не ця стаття, а нариси Д. Донцова й знайдені архівні дані спонукали їх до відновлення ідеї й подальшого відродження Пласту на території нашої держави [239]. Задля цього в самвидавчій газеті «Спадщина» передруковано статтю Д. Донцова 1928 року «Юнацтво і Пласт» [73], де автор чітко аргументував, чому українцям для роботи з молоддю так важливо застосовувати британську самовиховну скаутську методику, а, публікуючи тут свої статті про пластовий рух, Л. Захарчишин почав підписувати їх відомим гаслом пластунів «С.К.О.Б.!» [199, с. 178]. Відтак, на думку Ю. Юзича, Спадщина стала першою пластовою групою, яка *de facto* (хоча й неформально) розпочала процес відродження Пласту в Україні [239].

Сприятливі умови для втілення ідеї щодо відновлення діяльності Пласту в Україні в 1987-1988 роках також сформувалися в середовищі Української греко-католицької церкви, котра гучно заявила про вихід із підпілля п'яти єпископів, понад 200 священників та багатьох тисяч вірян, маючи власні гуртки, друкарні й багато забороненої у той період літератури (часописи «Христос – наша сила», «Світло» «Сівач», «Мета» тощо) [232]. Безпосередньо організацію процесу відродження Пласту розпочинає активіст

середовища вірян підпільної УГКЦ Р. Чекальський, котрий паралельно займається катихизацією майбутніх пластунів [239]. Оскільки на той час із пластової літератури був доступний тільки примірник брошури І. Франіва «Батькам про Пласт», надісланий українцям зі США, він активно записує спогади пластунів 1920-1930-х років [199, с. 170], а також збирає всю наявну інформацію про пластовий рух в Україні.

У цей період, незважаючи на «Перебудову» в СРСР, посилюється ідеологічний наступ на молодь, а органи КДБ починають пильно стежити за процесами відродження і діяльністю Пласту, а також за усіма особами, причетними до подібних дій. Особливу увагу з боку правоохоронних органів Пласт починає привертати після появи численних заміток про посилення роботи українських активістів щодо його відновлення в закордонних засобах масової інформації (зокрема, в ефірах радіостанцій «Голос Америки» й «Свобода» у США та «Німецька хвиля» в ФРН) [37]. Тож після початку заходів щодо відродження Пласту в Україні 1988 року, пов'язаних із діяльністю Українського християнсько-демократичного фронту (згодом – Українська християнсько-демократична партія) [199, с. 170], Центральний комітет Комуністичної партії України 4 січня 1989 року, розглянувши відповідне звернення засновників УХДФ, констатував, що «християнська демократія є явищем ідейно шкідливим для радянської влади», а УХДФ повинен «самоліквідуватися», адже ЦК КПУ має достатньо засобів для нейтралізації цього «збіговиська» [37]. Тим не менш, 13 січня 1989 року у м. Львів УХДФ провів Установче віче, котре, в тому числі, обговорило невідкладну потребу в вихованні української молоді й ухвалило рішення про відродження Молодіжної організації «Пласт» на базі УХДФ, яку пізніше планувалося розділити на дві паралельні структури: підліткову (Пласт) – для осіб віком до 14 років і юнацьку (Сокіл) – для молодих людей віком до 20 років [20, с. 687].

Під час Установчого віча УХДФ, що проходило на квартирі Чекальських, його представники визначили, що Пласт є незалежною, суто

українською молодіжною організацією, ключовими принципами якої мають бути: вірність Богові й Україні, допомога іншим і дотримання законів Пластового Проводу [232]. Вже 14 січня 1989 року Р. Чекальського було обрано Головою Ініціативної Групи з відновлення Пласту і його катехитом; Т. Карпина – Заступником Голови та Секретарем, а С. Єдинорога – Очільником виховної праці й Скарбником цієї структури [37]. Вони починають активно працювати на території України, долучаючись до масових богослужінь, котрі проводила в різних районах і областях тоді ще підпільна УГКЦ, а вже 25 березня 1989 року в с. Церковна (нині – с. Церковна Витвицької територіальної громади Калуського району Івано-Франківської області) відкривають I Вишкільний Табір Пласту, який мав на меті об'єднання наявних пластових осередків у єдину структуру [232].

За словами О. Сича, «сам факт таборування української молоді під національним синьо-жовтим стягом викликав жвавий інтерес серед мешканців навколишніх сіл» [199, с. 172]. Тому після закриття табору пластуни, повернувшись до м. Львів, з ентузіазмом розпочинають підготовку до проведення нових масових заходів, поступово розширюючи межі діяльності організації. Чи не щодня учасники Пласту утворювали нові гуртки, які доволі швидко налагоджували активну роботу й розпочинали свої перші вишколи. Релігійно-виховним процесом у рамках Пласту опікувався Р. Чекальський, історично-просвітницькою роботою займався А. Шкраб'юк, а спортивну підготовку пластунів проводив Д. Лой. Т. Малець, у свою чергу, керував діяльністю спеціальних пластових відділень, які займалися пошуком і відновленням стрілецьких та повстанських могил: так, під його егідою було реанімовано понад 15 закинутих могил, що знаходилися в Львівській, Івано-Франківській та Тернопільських областях. Крім того, пластуни налагодили пошук ветеранів ОУН-УПА, збираючи та записуючи історичні спогади, що розповідали про роки визвольних змагань і національно-визвольний рух в Україні [232].

Саме під егідою пластунів під час мітингу в м. Львів 26 квітня 1989 року, присвяченому роковинам Чорнобильської катастрофи, вперше замайорів український національний синьо-жовтий прапор. А після масової панахиди, організованої на честь відзначення 10-ої річниці смерті В. Івасюка 27 травня 1989 року спільними зусиллями УХДФ та УГКЦ, представники Пласту на чолі з Р. Чекальським організували збір підписів на підтримку ініціативи з відкриття у м. Львів пам'ятника видатному українському релігійному та державному діячу УГКЦ Митрополитові А. Шептицькому (нині цей монумент височіє на Площі Святого Юра в м. Львів) [232].

Однак, не дивлячись на чималі успіхи й активний розвиток пластового руху на території України наприкінці 1980-х років, Головна Пластова Булава досить обережно сприйняла перші звістки про відродження Пласту в Україні. Це питання детально обговорювали на сходах Президії ГПБ у м. Торонто 5 березня 1989 року і в м. Нью-Йорк 19 березня 1989 року. А 25 березня 1989 року крайові організації отримали для ознайомлення таке рішення ГПБ: «Пласт не організовує, не фірмує, не спонсорує, не переводить поїздок з вільного світу в Україну. Проте заохочуємо пластуство відвідувати Батьківщину під опікою батьків чи під дією інших відповідних чинників. ... Зв'язки з Пластом в Україні належать до прерогатив Головної Пластової Булави. Ніяка група, що їде в Україну, не репрезентує Конференції Українських Пластових Організацій і її членів – крайових пластових організацій вільного світу» [199, с. 171].

Так само з обережністю ставилися до процесів відновлення Пласту й функціонери комуністичного апарату в УРСР. Зокрема, коли 11 червня 1989 року пластуни спільно з представниками УХДФ вирішили провести в м. Долина (нині – м. Долина Долинської територіальної громади Калуського району Івано-Франківської області) велику молитву – молебен за здоров'я дітей, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, представники радянської влади не надали дозволу на проведення цього заходу [232]. Більше того, 21 червня 1989 року ЦК КПУ підготував таємний

документ «Про уніатську («українську католицьку») церкву в західних областях України», згідно з текстом якого Пласт, чії представники брали участь у «збіговиськах уніатів», уже існував у довоєнній Галичині, коли, по суті, готував кадри для ОУН-УПА, а тому, на думку комуністичних керманів, становив пряму загрозу інтересам безпеки Радянського Союзу. Відтак, уже 26 червня 1989 року даний документ ЦК КПУ за підписом його Першого секретаря В. Щербицького було передано на розгляд Генеральному секретарю ЦК КПРС М. Горбачову [37]. Проте кульмінаційним моментом у протистоянні між органами державної влади та представниками Пласту стало відкриття II Вишкільного Табору пластунів, який розпочав роботу 10 липня 1989 року на х. Паланки неподалік с. Велика Горожанна (нині – с. Велика Горожанна Миколаївської територіальної громади Стрийського району Львівської області) [37].

Оскільки до літа 1989 року чисельність Пласту в Україні вже зросла до 120 членів, до таборування вирішили доєднатися канадійські пластуни (М. і П. Кармелюки, А. Вітер тощо), які під час свого візиту активно популяризували Пласт у пресі та на телебаченні. До речі, за результатами цього візиту 23-26 листопада 1989 року Головна Пластова Булава скликала в м. Торонто Конференцію Голів Крайових Організацій і дещо видозмінила своє попереднє рішення щодо зв'язків з Україною. Зокрема, було рекомендовано «організувати візити-обміни юнацької молоді діаспори з молоддю України, а також запрошувати зацікавлених виховною працею кандидатів до участі у вишколах, організованих крайовими пластовими організаціями діаспори» [199, с. 173].

На тлі надмірної із точки зору радянської влади популяризації пластового руху, а також долучення до його розгортання «ненадійних» іноземних елементів, функціонування II Вишкільного Табору пластунів привертає пильну увагу КДБ УРСР, Управління котрого по Львівській області вже 3 серпня 1989 року звітує про існування молодіжної організації «Пласт» чисельністю до 150 осіб, завдання якої охоплюють «виховання її

членів у націоналістичному та релігійному дусі й підготовку до боротьби за створення «самостійної» України» [74, арк. 333-343]. Відтак, уже 4 серпня 1989 року правоохоронці зважуються на штурм пластового табору, проведення котрого отримує чималий розголос і, на противагу задумам радянської влади, сприяє підвищенню зацікавленості Пластом у межах різних національно-патріотичних середовищ того часу [37]. На захист Пласту піднімається низка авторитетних діячів науки, культури і мистецтва, а також чимало громадських організацій (Львівська крайова організація «Народного Руху України за перебудову», Історико-просвітницька організація «Меморіал» імені Василя Стуса, Товариство української мови імені Тараса Шевченка, Товариство Лева, Студентське Братство Львівщини, Спілка письменників УРСР, Спілка художників УРСР тощо) [37]. До Генеральної прокуратури СРСР ноту протесту направили Українська Гельсінська Група та УХДФ [167, с. 1784]. Однак, навіть заява, котра була передана на розгляд Львівського обласного суду 5 серпня 1989 року, залишилася без відповіді [37].

Натомість, 7 серпня 1989 року з'являється повідомлення Управління КДБ УРСР по Львівській області про взаємозв'язок між УХДФ, «кінцевою метою якого було створення незалежної України поза Союзом РСР», та молодіжною націоналістичною організацією «Пласт», основним завданням якої вважалося «формування у підростаючого покоління націоналістичного світогляду на основі вивчення історії ОУН-УПА й канонів греко-католицького віросповідання». За свідченнями співробітників КДБ, для Пласту характерними були використання націоналістичної символіки (синьо-жовтих і червоно-чорних прапорів, тризубів) і заклики до широкої світової громадськості, спрямовані на привернення уваги до цієї організації за кордоном та залучення зарубіжних скаутських осередків до пікетування посольств СРСР [94, арк. 109-116]. 12 серпня 1989 року в пресі з'явилися повідомлення про проведення «несанкціонованого молодіжного табору» [37], а 2 вересня 1989 року газета «Радянська Україна» опублікувала статтю

М. Дорошенка «Ще не вмер Степан Бандера, або Недитячі ігри доморощених пластунів» [75], у якій Пласт зображувався як «буржуазно-націоналістична військово-спортивна організація» [3]. За твердженням автора, Пласт діє в душі ідеології українського націоналізму, виносячи на поверхню «антирадянщину й бандерівщину», а «підігрівання антирадянським, націоналістичним настроєм із боку деяких неформальних товариств і братств уже породили стільки осередків драматичного напруження, що ми звично «колекціонуємо» їх зі сторінок газет та з телепередач»: «відверте «адвокатство» кривавих «героїв» і фактична пропаганда насильства – все сходять їм з рук» [75, с. 3]. Відповідно, керуючись наявними аргументами, радянська влада у Львівській області невдовзі повідомила про так званий «саморозпуск» Пласту [37].

У цей період, однак, інтерес громадськості до діяльності Пласту через тиск органів влади й пильну увагу до нього правоохоронців зріс настільки, що свідомі українці продовжують пошук нових форм активної суспільної співпраці з молоддю. Так, після ознайомлення з працею О. Тисовського «Життя в Пласті», 1989 року група ентузіастів сформувала гурток прихильників Пласту, до складу якого ввійшли С. і Л. Прудки, М. Сульжук, В. Скоробський, В. Мамчур, С. Станкевич і С. Кондратюк. Вирішивши працювати з молоддю за скаутською методикою, вони заснували Пластовий Гурток «Київські Грифони», першим і останнім гуртковим якого став В. Скоробський [182]. У цей період у м. Луцьк було створено й офіційно представлено Курінь ім. Василя Стуса, що діяв під керівництвом О. Покальчука. Відрізняючись дещо мілітарним стилем, його вихованці підтримували достатньо інтенсивні контакти з Товариством Лева, що діяло в м. Львів [182].

Восени 1989 року Товариство Лева теж починає працювати за пластовою методикою, проте впроваджує її у власній інтерпретації на базі шкільних осередків Товариства Лева (ШОТЛ). Отримавши від канадійських пластунів (О. Закидальської та І. Винницької), котрі відвідали м. Львів,

необхідну літературу та налагодивши з ними безпосередній зв'язок, ідейний натхненник діяльності Товариства Лева О. Шот і його тодішній Голова Л. Захарчишин створюють Ініціативну Пластову Групу і навесні 1990 року розпочинають набір юнаків і юначок віком від 11 до 16 років до пластових куренів, котрі в подальшому стануть відомими як Курінь ч. 1 ім. Данила Галицького і Курінь ч. 2 ім. Олени Степанівни [199, с. 177].

Тож можемо стверджувати, що активізація функціонування окремих пластових осередків у різних регіонах України стала поштовхом до інтенсифікації роботи прихильників ідеї відродження Пласту щодо об'єднання їхніх зусиль і початку спільних дій у напрямі до відновлення діяльності цієї молодіжної організації на теренах нашої держави. У зв'язку з цим, як зауважує А. Ребрик, уже в жовтні 1989 року в м. Львів ключові ідеологи відновлення Пласту – представники різних громадських і державних організацій та структур – сформували відповідну Ініціативну Групу, роботу котрої очолив І. Юхновський [182]. За словами О. Сича, І. Юхновський познайомився з пластовою ідеєю роком раніше, під час перебування у відрядженні в Канаді, де він мав змогу переглянути посібник О. Тисовського «Життя в Пласті» й поспілкуватися з активним представником канадійського пластового руху Ю. Даревичем і тамтешньою пластовою молоддю [199, с. 175]. Відповідно, повернувшись в Україну, І. Юхновський надіслав запрошення від Малої академії наук України групі української молоді в м. Торонто [239], а також поділився своїми враженнями й думками про Пласт і доцільність його відродження в нашій державі з найближчими співробітниками та однодумцями – Ю. Кордіяком, О. Криськовим, Я. Підстригачем та О. Романівом. З огляду на їхні рекомендації, І. Юхновський запропонував О. Криськову розпочати відродження Пласту, орієнтуючись на такі домовленості: а) ця організація має бути офіційно зареєстрована як окрема юридична особа, що має власний Статут; б) над створенням Пласту повинен працювати Організаційний комітет під керівництвом О. Криськова, який, у свою чергу, діятиме від імені Ради

опікунів [199, с. 175]. Надалі до складу згаданої Ініціативної Групи з відновлення Пласту ввійшли:

- 1) І. Юхновський (Голова);
- 2) О. Криськів (Заступник Голови);
- 3) Л. Захарчишин (представник Товариства Лева);
- 4) М. Космина (представник Управління народної освіти по Львівській області);
- 5) Л. Бартиш (представник Управління народної освіти по Львівській області);
- 6) І. Бородчук (представник Малої академії наук України);
- 7) О. Караванський (представник Західного наукового центру);
- 8) М. Яворський (представник Західного наукового центру);
- 9) І. Деркач (представник Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка Національної академії наук України);
- 10) Ю. Зима (представник Товариства української мови імені Тараса Шевченка);
- 11) І. Гринів (представник Львівського міського комітету комсомолу) [182].

У результаті активної роботи, вже 18 грудня 1989 року в приміщенні Західного наукового центру дана Ініціативна Група офіційно проголосила відновлення Пласту в Україні [243, с. 268], а О. Криськів очолив Крайову Пластову Раду, котра, однак, на той час функціонувала як суто львівський пластовий орган [7]. Набувши офіційного юридичного статусу, львівський Пласт уже мав власну печатку, емблему, а також окрему матеріально-технічну базу [61, с. 2], тому 22 лютого 1990 року Львівська міська рада народних депутатів схвалила Рішення № 69, яким було затверджено Статут Просвітницько-спортивного товариства «Пласт» [7]. До речі, активно працюючи над ідеєю відродження Пласту у вересні 1989 року, розробку даного документа І. Юхновський доручив О. Гриніву [199, с. 176].

Відтоді пластуни Львівського регіону ще інтенсивніше долучаються до різних політичних акцій, які відбуваються в області, займаються освяченням могил воїнів УСС та ОУН-УПА, здійснюють перше підняття Державного Прапора України на Львівській ратуші 3 квітня 1990 року тощо, а в період із 29 квітня по 5 травня 1990 року, згідно з програмою Школи Пластових Провідників, проводять дві мандрівки – до найвищого гірського масиву українських Карпат, Чорногори, під керівництвом Б. Генеги та на р. Черемош під керівництвом Б. Гасюка [182]. В свою чергу, представники Пластового Гуртка «Київські Грифони» 6 травня 1990 року, в День покровителя скаутів Святого Юрія, склали одну з перших пластових присяг [12], при цьому постійно розширюючи напрями пластової діяльності в м. Київ та на теренах Київської області. Крім того, в травні 1990 року Провід Пластового Гуртка «Київські Грифони» бере активну участь у заходах, присвячених підготовці та проведенню Всеукраїнських Установчих Зборів Пласту в с. Брюховичі (нині – с. Брюховичі Перемишлянської міської об'єднаної територіальної громади Львівського району Львівської області) [7].

Завдяки докладним зусиллям представників різноманітних осередків Пласту по всій Україні, а також проведеній ними роботі, 18-19 травня 1990 року в с. Брюховичі пройшли Всеукраїнські Установчі Збори Пласту [243, с. 268], котрі, на думку Б. Гасюка, були відзначені двома ключовими досягненнями [182]. По-перше, в цей час відбувся інтродуктивний офіційний контакт українських пластунів з Головною Пластовою Булавою [7], адже Всеукраїнські Установчі Збори Пласту відвідали представники ГПБ В. Базарко та П. Содоль [199, с. 181], діяльність котрих, урешті-решт, сприяла створенню Куреня ч. 1 ім. Данила Галицького і Куреня ч. 2 ім. Олени Степанівни [239]. По-друге, в даному заході взяли участь «усі паростки» відродженого Пласту, що в той момент існували в Україні, – 108 делегатів і гостей представляли осередки Львівської області, а також міста Івано-Франківськ, Тернопіль, Луцьк, Рівне, Дніпропетровськ і Київ [7]. Крім

того, учасниками Всеукраїнських Установчих Зборів Пласту було оформлено Товариство «Пласт» Львівської області, затверджено його Статут та обрано Провід, Головою якого став О. Криський, а заступниками Голови – Б. Геніга і Л. Захарчишин [7]. Тимчасову Координаційну Крайову Раду (всеукраїнську), до якої увійшли представники всіх областей, де вже існували пластові осередки, очолив О. Гринів, а його заступниками було обрано О. Криськова (м. Львів), О. Покальчука (м. Луцьк) і С. Прудка (м. Київ). Даний орган мав якнайшвидше підготувати текст Статуту Товариства «Пласт» в Україні та проведення Всеукраїнського Установчого З'їзду Пласту [47, с. 16-19]. Учасники Всеукраїнських Установчих Зборів Пласту також звернулися до Головної Пластової Булави з проханням прийняти засновану організацію до складу КУПО [199, с. 181].

1 липня 1990 року під час проведення Юнацького Вишкільного Табору «Золота Булава» на Пластовій оселі «Батурин» біля м. Монреаль у присутності О. Криськова відбулося запряження І. Гриніва та О. Шота, котрі прибули до Канади на запрошення Крайової Пластової Старшини Канади [182]. А 7 липня 1990 року в м. Іст-Четхем у штаті Нью-Йорк (США) на Пластовій оселі «Вовча Тропа» в присутності 350 пластунів та гостей заходу відбулася символічна церемонія «Повернення ідеалів Пласту в Україну» та запряження О. Криськова, котрий мав поширювати їх на Батьківщині [102, с. 95]. Згідно з програмою, яку підготували Голова Головної Пластової Булави пл. сен. О. Гаврилюк і Голова КПС пл. сен. О. Кузьмович [9], О. Гаврилюк перевів запряження О. Криськова на прапор 1-го Куреня пластунів-юнаків ім. Федора Черника, котрий пластунам передали представники Українських Січових Стрільців, а наразі він зберігається у Пластовій станиці штату Філадельфія. Опісля всі присутні на заході пластуни повторювали вголос за О. Криськовим слова Пластової Присяги, а, по завершенню виголошення тексту обітниць, О. Гаврилюк прикріпив запряженому О. Криському на груди Пластову лелійку. Важливою частиною передачі пластової ідеї в Україну стали символічні

подарунки, передані О. Криськову під час заходу: збірник давніх пластових знімків йому вручив один із найдавніших пластових провідників, колишній Голова тайного Пласту пл. сен. Я. Гладкий, головню Пластової ватри О. Криськову передав Голова Головної Пластової Ради пл. сен. Л. Романків, а символ Пласту – Пластову лелійку, сплетену воєдино з тризубом, для пластового прапора, – Голова КПС пл. сен. О. Кузьмович [30, с. 83]. Крім того, під час перебування в Канаді гостей з України за їх участю було організовано інтенсивний вишкіл виховників [182].

Завершальною подією програми підготовки до проведення Всеукраїнського Установчого З'їзду Пласту став I Пластовий Табір «Відродження», проведений 15 липня – 5 серпня 1990 року в с. Нижня Рожанка (нині – с. Нижня Рожанка Славської селищної громади Стрийського району Львівської області) з дотриманням усіх чинних законів та звичаїв пластування. Його учасники – 66 осіб із різних куточків України – таборували під керівництвом Коменданта Б. Генеги й Бунчужного Б. Гасюка [213, с. 1-2]. Однак, на думку А. Ребрика, найважливішою в даному контексті стала участь у роботі I Пластового Табору в якості інструкторів пластунів із Канади й Німеччини. Адже, завдяки зусиллям Є. Дувалка (Канада), Т. Ребета і Р. Стельмаха (Німеччина), Провід I Пластового Табору та його учасники мали змогу по-новому відчувати дух пластування, завершальною подією якого цього разу стала спільна мандрівка до історичної Пластової оселі на г. Сокіл [182]. Відтак, літо 1990 року можна було, без перебільшення, «назвати першим пластовим літом новоствореної організації» [182]. Тим більше, що 24 липня 1990 року в газеті «Известия» було опубліковано привітання Генерального секретаря ЦК КПРС М. Горбачова учасникам XXXII Всесвітньої Скаутської Конференції (м. Париж, 23-27 липня 1990 року), до яких він звертався з вдячністю за допомогу радянським дітям, котрі постраждали в результаті Чорнобильської катастрофи, та надією на співпрацю [56, с. 3]. Звісно, така подія відкрила нові можливості не тільки

для українських пластунів, а й для скаутських організацій, що функціонували на теренах інших республік СРСР.

Однак, перша спроба пластунів провести Всеукраїнський Установчий З'їзд Пласту, що відбувався 19-21 жовтня 1990 року в м. Моршин, закінчилася не зовсім вдало. У його роботі взяли участь 162 пластуни зі Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Волинської, Рівненської, Закарпатської, Хмельницької, Донецької і Дніпропетровської областей, а також м. Київ. Однак, право голосу мали лише 59 делегатів, до складу яких, зокрема, входили чотири пластуни-сеньйори, котрі брали участь у діяльності Пласту, починаючи з далеких 1920-х років [199, с. 185]. Головування під час проведення Всеукраїнського Установчого З'їзду Пласту на себе перебрав ст. пл. В. Скоробський, якому допомагали його предсідники – пл. сен. Б. Генега та ст. пл. Б. Гасюк [201]. У якості запрошених гостей для участі в даному заході прибули активні члени Пласту зі США, Канади, Німеччини, Литви й Польщі [199, с. 185], зокрема, представники Головної Пластової Булави пл. сен. П. Содоль і пл. сен. Л. Дармограй, а також делегат від КПС Канади пл. сен. О. Закидальська – референт зв'язку з Україною [201].

Одним із найважливіших дискусійних моментів Всеукраїнського Установчого З'їзду Пласту став вибір назви нової організації. Його учасниками було запропоновано три варіанти назви – Організація Український Пласт, Українська Молодіжна Організація Пласт та Українська Скаутська Організація Пласт. По завершенню тривалих дебатів, більшість делегатів віддала голоси за назву «Організація Український Пласт» – традиційну довоєнну назву цієї структури [72, с. 26], – редакція якої мала підтверджувати тяглість традицій Пласту, заснованого О. Тисовським 1912 року в м. Львів [201]. До речі, питання обрання назви для новоствореної організації піднімалося раніше – під час Всеукраїнських Установчих Зборів Пласту, що відбулися 18-19 травня 1990 року в с. Брюховичі. В ході даного заходу представники Молодіжної організації «Спадщина» розпочали гостру дискусію з тими ініціаторами відновлення Пласту, які ще донедавна

належали до комсомольської номенклатури, та з представниками діаспорного Пласту, котрі знайшли з ними спільну мову в поглядах на шляхи і ліберально-інтернаціональні перспективи розвитку організації в Україні. Представники Спадщини наполягали на необхідності збереження в офіційній назві Пласту формулювання О. Тисовського – «організація української молоді», – оскільки саме воно включалося до найменувань крайових пластових організацій, створених зусиллями української діаспори. Однак, ця група делегатів прогнала голосування і залишила залу засідань. Хоча, в подальшій роботі з молоддю представники Спадщини, діючи самостійно, продовжували використовувати скаутську методіку. Тож, на вшанування традиції, започаткованої О. Тисовським, Спадщину було пізніше перейменовано на Організацію української молоді «Спадщина» [199, с. 178].

Ще одним проблемним аспектом роботи Всеукраїнського Установчого З'їзду Пласту стало обрання Проводу цієї організації і затвердження її Статуту. Останній розробляли на основі вже напрацьованого львівського варіанта документа, проте в результаті заслуховування звітів пластових осередків було виявлено потребу в зміцненні організації на місцях, а також в уточненні її назви та основоположних принципів. Такий хід подій зірвав імплементацію запланованої програми Всеукраїнського Установчого З'їзду Пласту, а проведені в його рамках засідання в кінцевому підсумку було визнано лише Першим етапом Всеукраїнського З'їзду Пласту. Відтак, у процесі роботи делегати схвалили Проєкт Статуту Пласту, напрацьованого О. Шотом на основі тексту Статуту Пласту в США, проте його остаточне затвердження мало відбутися під час чергового етапу Всеукраїнського З'їзду Пласту після обговорення положень документа у пластових осередках на місцях [199, с. 186].

Делегати Всеукраїнського Установчого З'їзду Пласту також вирішили не обирати крайового проводу організації, натомість сформувавши Тимчасову Крайову Пластову Раду, до складу якої увійшли голови п'яти комісій:

- 1) юнацької – О. Покальчук (м. Луцьк);
- 2) новацької – О. Пасічник (м. Львів);
- 3) таборової – Б. Генега (м. Львів);
- 4) фінансової – О. Криськів (м. Львів);
- 5) статутної – І. Гринів (м. Київ) [199, с. 186].

До складу ТКПР також увійшли Б. Гасюк (м. Львів), С. Корчинський (м. Івано-Франківськ), В. Скоробський (м. Київ) і В. Олійник (м. Донецьк). Серед головних завдань, виконання яких покладалося на членів ТКПР, було визначено такі:

- 1) підготовка до проведення повноцінного Всеукраїнського З'їзду Пласту навесні 1991 року;
- 2) затвердження кандидатів на запряження;
- 3) координація діяльності створених комісій ТКПР [199, с. 186].

По суті, єдиним позитивним результатом роботи Всеукраїнського Установчого З'їзду Пласту можна вважати рішення його делегатів звернутися до Верховної Ради УРСР із заявою про відновлення діяльності Пласту в Україні, котрий відтепер існував як окрема молодіжна організація. В цьому ключі примітно, що про цей захід навіть було згадано у всесоюзній інформаційній телепрограмі «Время», що дозволило донести інформацію про процес відновлення скаутського руху в Україні до широких кіл громадськості [199, с. 186].

Тільки 12-13 квітня 1991 року в м. Івано-Франківськ відбувся повноцінний I Крайовий Пластовий З'їзд, у роботі якого взяли участь 82 делегати з дев'яти областей України – Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської, Волинської, Рівненської, Донецької, Дніпропетровської, Житомирської і Київської [53], а також Голова Головної Пластової Ради Л. Романків, Головний Булавний УПЮНаків пл. сен. П. Содоль, Голова КПС у Польщі ст. пл. П. Тима, представник Всесвітньої організації скаутського руху О. Бондар і Голова Івано-Франківської обласної ради народних депутатів М. Яковина [110, с. 299; 156, с. 20]. У ході засідань попередні

тимчасові керівні органи Пласту склали свої повноваження. Натомість, результатами роботи I Крайового Пластового З'їзду стало затвердження Статуту Української Скаутської Організації «Пласт» та обрання її керівних органів – Крайової Пластової Ради на чолі з пл. сен. Б. Генегою та Крайової Пластової Старшини на чолі з ст. пл. О. Покальчуком [182]. Крім того, під час I Крайового Пластового З'їзду було ухвалено Резолюцію «Про зовнішні зв'язки», відповідно до якої першочерговими завданнями Крайової Пластової Старшини України було визначено налагодження контактів із Всесвітнім Скаутським Бюро та підтримання зв'язків і співпраці з іншими скаутськими організаціями в Україні й поза її межами, адже Пласт продовжував відкидати можливість входження до єдиної на весь ще тоді існуючий Радянський Союз скаутської організації задля подальшого доєднання до Всесвітньої організації скаутського руху [238, с. 142].

Варто зазначити, що чергова зміна офіційної назви організації за ініціативою Статутної комісії у складі І. Гриніва, О. Покальчука, О. Шота і С. Корчинського первинно викликала недовіру більшості корифеїв пластового руху до нового Пласту [72, с. 26]. Тим не менш, у жовтні 1991 року під час Пластового З'їзду, який відбувся у м. Східний Ганновер (США), український Пласт було прийнято до Всесвітньої організації скаутського руху в якості її сьомого осередка. Відтак, як зазначає П. Крооненберг, «Пласт повернувся на Батьківщину» [102, с. 97]. На кінець 1991 року в Україні вже нараховувалося близько 1800 пластунів, а численні осередки Пласту діяли у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській, Рівненській та Волинській областях. Більше того, пластовий рух почав активно розвиватися на Закарпатті й Буковині, а його поодинокі прихильники заявляли про себе навіть на Сході України [110, с. 299].

Необхідно пам'ятати, однак, що на момент початку відродження Пласту в жодній частині України не існувало ніяких легальних пластових організацій, починаючи ще з 1930 року [102, с. 95]. Тому організаційний етап відновлення діяльності Пласту на території нашої держави значною мірою

реалізовувався на тлі романтичного піднесення його ідейних натхненників, тобто дещо хаотично і навіть наосліп. Для імплементації програми їхньої діяльності пластунам бракувало спеціальної літератури, а разом із нею – і чіткого бачення організаційної структури й ідеологічної бази функціонування Пласту. Логічно, що такий стан справ викликав брак згоди серед активістів відновлення Пласту, адже на початках він творився не за змістом (на основі класичних скаутських принципів), а за формою. Змістом, як стверджує О. Сич, для українського Пласту кінця 1980-х – початку 1990-х років слугувала ідея підготовки юнацтва до «можливої боротьби в обороні перших паростків відродження вільної України», що сформувалася за тодішніх умов політичної невизначеності й нестабільності [199, с. 187]. Тому тільки подальші роки діяльності Пласту, що супроводжувалася виконанням нелегких завдань щодо розгортання його структур і збільшення кількості членів, сприяли підвищенню вагомості цієї організації в українському суспільстві та зміцненню її ролі в процесі національно-патріотичного виховання молоді.

Висновки до Розділу 2

Розгляд ключових передумов становлення, особливостей еволюції й функціонування Пласту на теренах України в 1912-1991 роках дозволив виявити їхню пряму залежність від соціально-економічного стану й суспільних трансформацій тих держав, до складу яких землі сучасної України входили протягом ХХ століття. Після зародження пластового руху 1912 року, найбільш непримиренним ставлення до нього, як до продукту Західної цивілізації, виявилось на підконтрольній радянській владі території, де діяльність Пласту було заборонено вже 1923 року. Натомість, Пласт доволі активно розвивався на теренах Галичини: після забрани функціонування пластових осередків на цих землях із боку польської влади, у 1930-1939 роках Пласт продовжував функціонувати на території Галичини

у формі конспіративних гуртків, а його діяльністю керував новостворений Пластовий центр у м. Прага.

Оскільки чітка громадянська позиція та патріотична діяльність пластунів стали прямими причинами повної заборони Пласту на всій території України наприкінці 1930-х років, більшість його найактивніших членів змушені були емігрувати до інших держав світу, де Пласт мав зберегти національну ідентичність українства, забезпечивши тим самим соціальну активність і належне патріотичне виховання молодих людей у чужорідному для них суспільно-культурному середовищі. Перші українські пластові осередки з'явилися ще 1920 року в таборах військовополонених та інтернованих вояків, що стало унікальним явищем для світового скаутингу; надалі пластовий рух відроджувався в таборах «Ді-Пі» на території європейських держав; а потім почав поширюватися за океаном.

Однак, протягом короткого періоду існування на українських землях у першій половині ХХ століття скаутський рух на території України став потужним чинником українського національного відродження й державотворення. Оскільки надалі пластуни зберігали його традиції в еміграції, за умов незалежності Національна скаутська організація України «Пласт» дуже швидко перетворилася на складову частину світового скаутського руху й української національно-державної відбудови. Відповідно, процес відродження Пласту завзято підтримували не тільки представники вітчизняної громадськості, а й учасники масових політичних рухів і навіть церква.

РОЗДІЛ 3.

СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТОК І ДІЯЛЬНІСТЬ ПЛАСТУ В УКРАЇНІ В 1991-2014 РОКАХ

3.1. Особливості функціонування й розвитку Пласту на теренах України: національний вимір

Після здобуття Україною незалежності й практичної ліквідації заідеологізованого виховного ланцюжка «жовтень – піонер – комсомолец», притаманного суспільно-політичним процесам радянських часів, відроджений Пласт почав розвиватися в нашій державі як альтернативна форма молодіжної взаємодії, тіловиховання й фізичного загартування дітей та юнацтва [236], прагнучи виробити «напрямні» такого національно-патріотичного навчання [143, с. 3], яке могло б активно сприяти розбудові Української держави й збереженню традиційних демократичних ідеалів її народу. Пластові провідники (особливо представники довоєнного Пласту), дотримуючись узвичаєних засад своєї роботи, відкидали виховні новації, котрі інколи пропонувалися в ЗМІ лідерами організації часів незалежності, трактуючи подібні модифікації як «антипластові» – по суті, як такі, що руйнують засадничі принципи розбудови й функціонування пластового руху [72, с. 26]. Відтак, діяльність Пласту розгорталася на основі традиційних устоїв функціонування організації, згідно з якими її члени повинні бути духовно зрілими особистостями, котрі мають активну громадянську позицію й, за умови подолання низки фізичних і ментальних перешкод, отримують належний рівень знань та вмінь, що можуть застосовуватися для прогресивного демократичного розвитку держави й суспільства [207, с. 672].

Зважаючи на зазначене, Пласт розгортає інтенсивну виховну діяльність. 10-20 червня 1991 року О. Покальчук уперше в Україні організовує Спортивно-вишкільний табір «Калиновий оберіг», який із часом набуває крайового статусу й традиційно відбувається до сьогоднішнього дня.

10-14 липня 1991 року О. Криськів проводить Водний мандрівний табір на р. Дністер, участь у якому беруть 22 пластуни [199, с. 189]. Під проводом О. Шота в с. Корчин (нині – с. Корчин Радехівської територіальної громади Шептицького району Львівської області) 5-20 липня 1991 року проведено Пластовий табір «Усміхнись» для 46 учасників, а 13-29 липня 1991 року в с. Нова Рожанка І. Березовський організував табір «Паростки» за участю 30 пластунів [199, с. 190]. 14-30 липня 1991 року на г. Сокіл відбувається Перший мішаний юнацький літній стаціонарний табір «Сокіл – 91», до роботи якого долучилися 69 таборовиків (комендант – В. Іваночко) [199, с. 189]. У свою чергу, Станиця Тернопіль, організувавши два табори поблизу г. Лисоня, теж сприяла відродженню традицій таборування, що вели свій початок із далеких 1920-х років [199, с. 190].

29 вересня 1991 року у м. Львів відбувся Установчий З'їзд Уладу Старших Пластунів в Україні, що підвів до логічного завершення процес відтворення всіх самовиховних вікових пластових формувань, які утворилися в 1920-х роках у Галичині та набули усталених організаційних форм у Пласті періоду еміграції [199, с. 190]. Тобто, розбудова структур Пласту після здобуття Україною незалежності набувала дедалі відчутніших розмірів. На кінець 1991 року в нашій державі нараховувалося вже близько 1100 пластунів. Численні осередки Пласту діяли у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській, Рівненській, Волинській і Київській областях. Пластові групи також функціонували на Закарпатті, Буковині, а подекуди – й на Сході України [199, с. 193].

4-5 квітня 1992 року в м. Тернопіль відбувся II Крайовий Пластовий З'їзд, який ухвалив остаточну редакцію Статуту організації під назвою «Пласт – Національна скаутська організація України» [243, с. 268], що був зареєстрований у Міністерстві юстиції України задля усунення можливостей «масованого клонування Пласту та привласнення здобутків пластового руху в Україні» [241]. Таким чином, як стверджує А. Ребрик, закінчився перший етап відновлення діяльності Пласту в Україні, протягом якого він

сформувався структурно та окреслився ідеологічно [182]. Тобто, в нашій державі завершився процес легітимізації відновленого Пласту [199, с. 194], що, на думку О. Сича, дозволило йому «вийти на обрії загальнонаціонального і державного життя» [199, с. 194].

13 червня 1992 року від імені Крайової Пластової Старшини, а 25 червня – благословенням Митрополита УГКЦ В. Стернюка підтримано ініціативу довоєнних пластунів про відбудову Пластового табору на г. Сокіл, що «дав почин відродженню історичної «Мекки» для пластунів України та діаспори» [72, с. 26]. Тим не менш, заснування довоєнними пластунами Сеніорського куреня ім. А. Войнаровського на Левандівці в м. Львів та намагання Голови Ради Левандівського осередку І. Якубовського зареєструвати «Станицю Левандівка» в окремому порядку викликали заперечення з боку О. Криськова, О. Покальчука і Б. Генеги [72, с. 26-27]. У зв'язку з цим, 23 березня 1993 року левандівські курені вирішили залишити Пласт, зареєструвавшись в Управлінні юстиції Львівської області як ГО «УНПО «Пластун» 16 вересня 1993 року. Створивши свої осередки у школах і закладах освіти м. Львів і Львівської області, ГО «УНПО «Пластун» не мала коштів на розвиток, існуючи на базі членських внесків та ентузіазму її учасників, тому незабаром, на початку 2001 року, з ініціативи довоєнних пластунів її діяльність було припинено, а частина її членів знову долучилася до лав Пласту [72, с. 27].

19-21 листопада 1993 року в м. Львів відбувся III Крайовий Пластовий З'їзд, діяльність котрого стала прямим відображенням суперечностей, що на той час існували між апологетами відновлення Пласту в Україні в контексті його подальшої діяльності. Зокрема, через нездорову атмосферу в Пласті організацію залишає один з її співтворців – О. Шот, який продовжує вести Гурток «Вовки», але згодом реєструє однойменну скаутську організацію [199, с. 195-196]. Згідно з наявними даними, тим не менш, учасники III Крайового Пластового З'їзду схвалили Резолюцію, яка стосувалася відновлення Пластового табору на г. Сокіл. Зважаючи на потужну виховну

роль безпосередньої участі молоді у його відбудові, було вирішено провести відновлення табору відповідно до його первинного проєкту; залучати до його відбудови якомога більше членів Пласту; а також проводити збір коштів, необхідних для оплати матеріалів і робіт, що вимагали високої професійної кваліфікації. Відбудова Пластового табору на г. Сокіл надалі стала невід'ємним питанням роботи пластових з'їздів, адже в рамках Пласту на той час діяло 38 юнацьких куренів та біля 40 самостійних гуртків, що об'єднували близько 2800 осіб, а також активно розбудовувалися курені старших пластунів і сеньйорів та курені, поширені в діаспорі («Лісові чорти», «Чорноморці», «Вовкулаки», «Сіроманці», «Бурлаки», «Орден хрестоносців», «Перші стежі», «Карпатські вовки», «Войнарівці», «Орликівці» тощо) [110, с. 300; 199, с. 196].

За ініціативою КПС Канади, протягом 1993-1995 років у рамках започаткованої акції «Схід» проведено 20 вишколів попередньої пластові підготовки (ВППП) для 504 осіб із 18 областей України. Окрім цього, в 1993-1995 роках проведено три ознайомчі табори «Гайда до Пласту» для 985 прихильників організації. Влітку 1995 року на Дніпропетровщині в рамках Програми партнерства КПС Канади відбувся перший у східних областях Вишкільний пластовий табір «Вузол», учасниками якого стали 32 пластуни та інші скаути старшого юнацького віку з Дніпропетровської, Донецької та Запорізької областей [199, с. 197].

IV Крайовий Пластовий З'їзд, до роботи якого долучилися 170 представників від 45 осередків і малих пластових груп України, які загалом нараховували 3500 членів, було проведено 24-26 грудня 1995 року у м. Львів. У якості гостей захід відвідали члени інших скаутських організацій України – Асоціації Дніпровських Скаутів «СКІФ», Південноукраїнської регіональної скаутської організації ім. Костя Гордієнка «Чиста Криниця» (м. Херсон), Запорізької скаутської організації «Хортиця» і Федерації скаутів Криму, – що засвідчило відкритість Пласту до наявного на той час в Україні скаутського середовища [110, с. 300]. У процесі роботи IV Крайового Пластового З'їзду

Головою КПС обрано В. Стебницького, а саму КПС учасники заходу зобов'язали розробити програму розвитку Пласту на Сході України, за процес створення якої відповідальними визначено О. Заліпську та Н. Соломаху [199, с. 198].

У цей період у роботі Пласту вже виявилися певні організаційні й ідеологічні прогалини, що часто гальмували процес подальшого розвитку організації. Зокрема, таким недоліком постала відсутність прив'язки структури Пласту до тодішнього адміністративного поділу України, що на практиці ускладнювало ефективний менеджмент і, відтак, розвиток організації, а також відносини окремих осередків Пласту з органами державної влади на місцях [265, с. 199]. Тому в 1995-1996 роках КПС призначає обласних уповноважених. Цей крок мав достатньо позитивне значення для подальшого розвитку Пласту, хоча й не був до кінця послідовним. Статус обласних уповноважених передбачав набуття ними суто координаційно-організаційних функцій, що містилися поза межами Статуту Пласту. Відтак, на практиці дані особи не могли мати впливу на офіційні взаємини місцевих осередків Пласту з українською владою чи громадськістю [199, с. 200].

На думку Ю. Леськова, протягом 1996-2003 років відбувався поступовий перехід Пласту з регіонального на всеукраїнський рівень. Відтак, у цей період Пласт не тільки став помітним у молодіжному середовищі, а й здобув авторитет і визнання як серед інших молодіжних об'єднань, так і на рівні держави. Суттєво зміцнили його імідж та ступінь поінформованості суспільства про Пласт проведення 15-25 серпня 1996 року I Всеукраїнського Скаутського Джемборі у с. Невицьке (нині – с. Невицьке Оноківської сільської територіальної громади Ужгородського району Закарпатської області) та посвята Пластового табору на г. Сокіл, що відбулася в 1997 році [110, с. 300].

I Всеукраїнське Скаутське Джемборі, що відбулося під керівництвом Пластового куреня «Лісові Чорти», об'єднало більше 700 учасників –

пластунів з України та 200 гостей – скаутів зі Словаччини, Польщі, США, Канади та Німеччини, а також представників інших скаутських організацій не тільки нашої держави, а й Швеції, Австрії, Молдови, Данії, Франції й Угорщини [6; 238, с. 156]. Цей захід мав надзвичайно святковий і масовий характер, адже на той час Пласт продовжував чисельно зростати і охопив 126 населених пунктів у 22 областях України й Криму, нараховуючи близько 3500 членів. Крім того, 1996 року стартувало три спеціалізовані юнацькі табори, які стали традиційними та проводяться дотепер: «Легіон», «Метаморфози» і «Чота крилатих» [199, с. 201]. У свою чергу, посвята Пластового табору на г. Сокіл 1997 року відбулася під час ще одного масового скаутського торжества – Ювілейного Міжкrajовго Пластового Збору, присвяченого 85-літтю Пласту, – в якому взяли участь 640 учасників з усієї України. Вони стали свідками архієрейської служби Божої за участі гетьманського пластуна-скоба Блаженнішого Л. Гузара та присяги новообраного Начального Пластуна Л. Романківа [199, с. 201], котрий мав стати на чолі Пласту «як уособлення його ідейної та устроєвої єдності, його безперервної дії і традиції» [125].

Станом на 1997 рік Пласт нараховував 87 осередків у 23 областях України та в Криму. Чисельність пластунів становила 4538 членів: новацтва – 772 особи, юнацтва – 3244 особи, старшого пластунства – 372 особи та сеньйорату – 150 осіб. Тому V Крайовий Пластовий З'їзд, що відбувся 27-30 листопада 1997 року в с. Брюховичі, повинен був стати знаковою віхою в процесі розвитку організації [199, с. 206]. Участь у цьому заході взяли 223 особи, котрі прибули з 87 осередків, а правом ухвального голосу володіли 131 делегат [52]. Його почесними гостями були представники Пласту з Польщі та США, давній пластун – Помічник Глави УГКЦ Л. Гузар, Начальний Пластун Л. Романків та новообрана Голова ГПБ Л. Дармограй. Під час V Крайового Пластового З'їзду новим Головою Крайової Пластової Старшини обрано А. Гарматія, а Головою Крайової Пластової Ради – Б. Гасюка. Однак, ані Статут організації, ані її структура (окрім легітимізації існування пластових

округ) не зазнали принципових змін [199, с. 202]. На виконання Резолюції V Крайового Пластового З'їзду, було створено Крайову таборову комісію (КТК) і впорядковано довідник «Пластові табори», що дозволило значною мірою удосконалити вишкільну й методичну працю в Пласті та впорядкувати відповідну роботу [199, с. 206].

У грудні 1997 року Начальний Пластун Л. Романків пропонує до розгляду «Стратегію росту Пласту», докладно деталізуючи в ній структуру роботи КПС і схему організації обласних пластових команд. Серед анонсованих завдань організації значилися: створення канцелярії і системи лобювання інтересів Пласту в столиці України; подвоєння чисельності Пласту до 1999 року; й посилення позицій організації на світовому рівні. Згідно з нововведеннями, внесеними до Статуту, та рекомендаціями Л. Романківа, КПС розділила територію України на 11 умовних пластових округ: Західну, Карпатську, Подільську, Північну, Київську, Північно-Східну, Центральну, Східну, Дніпровську, Південну та Кримську. 1 лютого 1998 року у м. Львів почав діяти Ресурсний центр Пласту, завдання якого полягали у всебічному сприянні створенню регіональних структур цієї організації. Відтак, як стверджує О. Сич, «менш як за 10 років після відродження в Україні Пласт повністю зумів відновити всі набутки свого існування в міжвоєнний період, а також ті зміни, що були впроваджені Пластом в еміграції поряд із консервацією його стану на рівні кінця 1920-х років» [199, с. 203].

Оскільки 26 вересня 1998 року в м. Київ розпочала роботу Головна канцелярія Крайової Пластової Старшини, з 1999 року всеукраїнські з'їзди Пласту почали відбуватися в українській столиці [110, с. 300]. Тому саме в м. Київ 19-21 листопада 1999 року пройшов VI Крайовий Пластовий З'їзд, до роботи якого долучилися 143 делегати, зокрема, Начальний Пластун Л. Романків, Голова ГПБ Л. Дармограй, Радник Президента України Б. Гаврилишин, представники органів державної влади України, члени пластових організацій США, Великої Британії, Канади, Аргентини й Польщі,

а також представники українських молодіжних і скаутських організацій – Спілки української молоді (СУМ), Асоціації Дніпровських Скаутів «СКІФ» й ГО «Асоціації гайдів України» [199, с. 204]. У рамках зібрання також відбулася чергова сесія Пластового Конгресу, який окреслив завдання Пласту на найближчі роки, розглянув напрями його діяльності на майбутнє та специфіку взаємовідносин зі світовим скаутським рухом [199, с. 205].

Важливо, що учасники VI Крайового Пластового З'їзду констатували факт набуття Пластом всеукраїнського статусу й надання його діяльності ролі впливового чинника громадсько-суспільного життя нашої держави. Відтак, було внесено зміни до Статуту організації, яка отримала нову назву – «Пласт – Національна скаутська організація України» [199, с. 205], а також вирішено працювати над подальшим налагодженням взаємин з іншими молодіжними організаціями; пошуком партнерів у державних структурах; розробкою та імплементацією дієвої системи зв'язків із представниками громадськості [10]. Одноставно схваливши документ «Місія Пласту: погляд у ХХ століття», делегати VI Крайового Пластового З'їзду визначили ті найголовніші проблеми, що постають перед дітьми та молоддю в Україні, добровільно взявши на себе місію щодо їхньої підтримки в складних життєвих обставинах [199, с. 208].

Відтак, на порозі нового тисячоліття Пласт в Україні розпочав роботу згідно з положеннями оновленого Статуту, новою структурою керівних органів і новим Пластовим Проводом. Головою КПр було обрано Л. Захарчишина, а Головою КПС – А. Гарматія [199, с. 209]. КПС зуміла відкрити в м. Київ Головну канцелярію та Пластовий центр, що розпочав роботу при Києво-Могилянській академії, таким чином здійснивши суттєві кроки на шляху до перетворення столиці України на епіцентр пластової розбудови. Значно системнішими стали контакти очільників Пласту з урядовими установами та різномірними впливовими суспільними інституціями. Зокрема, достатньо успішним виявився діалог із традиційними українськими церквами, що завжди були органічними партнерами Пласту у

справі виховання молоді. Так, Патріарх Київський і всієї Руси-України УПЦ КП Філарет погодився стати духовним опікуном православної пластової молоді, а Владика УГКЦ Л. Гузар – головним духовним наставником пластунів католицького віросповідання [199, с. 205].

У той самий час, на початку ХХІ століття Пласт постав перед стратегічною дилемою: зберегти напрацювання ХХ століття чи «йти в ногу з часом», модернізувавши свої форми і методи діяльності, адже після відновлення роботи дана організація могла похизуватися не тільки здобутками й чималим оптимізмом своїх членів, а й відчула необхідність подолання нових суспільних викликів [266, с. 209]. У цей період спостерігалася стагнація або занепад старих осередків Пласту; співпраця КПС і КПП, функціональні повноваження яких було виписано недосконало, часто виявлялася контрпродуктивною; з'явилася тенденція до відходу від організації виховників, які доводили новацькі рої чи юнацькі гуртки до відповідно юнацького й старшопластунського віку; невизначеною залишалася місія уладів старших пластунів і сеньйорів, через що відповідний поділ дійсних членів Пласту був штучним і недієвим, а базовими в його межах залишалися УПН та УПЮ; існувала неможливість гнучкого поєднання оплачуваної праці фахівців з ентузіазмом добровольців; а також «гостро давала про себе знати відсутність джерел стабільного фінансування, що зумовлювало неможливість чіткого бюджетного планування та налагодження системності й планомірності у поточній діяльності Пласту» [199, с. 206-207].

Тому під час роботи VII Крайового Пластового З'їзду, що відбувся 19-21 квітня 2002 року в історичній курортній місцевості в північно-західній частині м. Київ Пуща-Водиця, його учасники детально проаналізували Звіт про діяльність Крайової Пластової Старшини України за час від 21 листопада 1999 року по 1 березня 2002 року (на основі звітів діловодів КПС України), схваливши резолюції, в яких визначили подальші цілі розвитку Пласту: утримання домінуючої позиції організації серед інших скаутських структур України; набуття членства у ВОСР; чисельне зростання Пласту; підвищення

якості виховної праці в осередках організації; налагодження співробітництва зі ЗМІ та владними структурами [10]. Було відзначено, що Пласт здійснив низку суттєвих кроків на шляху до налагодження тіснішої взаємодії із представниками держави, чому передували нововведення в його структурі (зокрема, було здійснено окружний і регіональний розподіл) й активна діяльність Благодійного Фонду Начального Пластуна. Про це також свідчила участь у заході майже 200 делегатів з усіх регіонів України, серед яких – почесні члени Пласту В. Ющенко та І. Юхновський; Начальний Пластун Л. Романків; Голова ГПБ Я. Рубель; Голова Пласту Польщі М. Борова; члени Головного Пластового Проводу Х. Ковч, Л. Дармограй та А. Ганкевич; а також представники різноманітних урядових і неурядових структур [10]. Як стверджує О. Субтельний, під час VII Крайового Пластового З'їзду було вирішено розвивати контакти з членами Пласту в діаспорі, адже дана структура набула суттєвої ваги для КУПО: Україна залишалася тією державою, де зростав Пласт, тому він міг користуватися перевагами наявної демографічної бази, до складу якої входили представники всіх народів, що проживали на території України [217, с. 362].

Станом на 2003 рік, крайова організація Пласту була поширена в 21 області України та в Автономній Республіці Крим, загалом об'єднавши приблизно 100 осередків [110, с. 301]. Загалом, якщо у 1996 році зголошено 45 літніх юнацьких таборів, у 2000 році – 54, у 2001 році – 62, у 2002 році – 53, то у 2003 році – вже 77 [110, с. 303]. Важливим кроком у даному ключі стало прийняття у грудні 2003 року Концепції крайових таборів Пласту – НСОУ. У положеннях «Про порядок зголошення та критерії перевірки пластових таборів» та «Про Крайову таборову комісію» було обумовлено основні питання, пов'язані з підготовкою та проведенням таборів у Пласті [110, с. 303]. Л. Захарчишин зазначає, що на виконання виховного гасла Пласту 2003 року – «Тому, хто біля Тебе, руку дай», – проголошеного КПС, «було започатковано конкурс спільної дії пластових частин на користь громади» в різних регіонах України. Оскільки таке гасло завжди було

вагомим традиційним елементом виховання дітей та молоді в рамках Пласту, його реалізація мала допомогти їм визначити ключові пріоритети в пластовій праці як у межах ідейних засад організації, так і серед напрямів діяльності Пласту [90].

За твердженням Ю. Леськова, протягом 2004-2006 років представникам Пласту вдалося налагодити патріотично-виховну роботу на загальнонаціональному рівні. Зокрема, було проведено Зліт новаків – наймолодших пластунів віком від 6 до 11 років; започатковано вишколи для пластових адміністраторів і Вишкіл «Комунікація та *PR*»; делеговано виховників на пластові табори у США, Німеччину, Велику Британію, Польщу; налагоджено співпрацю з Міністерством у справах сім'ї, молоді та спорту; розпочато науково-методичне співробітництво з Інститутом проблем виховання НАПН України [110, с. 301]; й підтримано масштабні трансформації вітчизняного соціально-політичного простору, започатковані в рамках Помаранчевої революції, адже після її початку пластуни прибували до м. Київ із різних куточків України, а в новоствореному Пластовому координаційному центрі було зареєстровано 150 осіб [180].

Учасники VIII Крайового Пластового З'їзду, що відбувся 23-25 квітня 2004 року в м. Київ, проаналізували Звіт про діяльність Крайової Пластової Старшини України, а також схвалили низку пропозицій, основні з яких визначали потребу Пласту в реалізації таких дій:

- 1) активна робота з пошуку й підготовки керівників проєктів і організаторів пластових виховних заходів, а також розробників нових вишкільних і спеціалізаційних виховних програм;
- 2) налагодження взаємодії з органами державної влади, зокрема, з Міністерством освіти і науки України та Міністерством України у справах сім'ї, дітей та молоді;
- 3) поповнення й опрацювання архівних методичних матеріалів із крайових заходів та таборів задля детального ознайомлення виховників із наявним пластовим виховним досвідом й організаційним потенціалом [90].

Крім того, під час презентації Звіту Голови Крайової Пластової Ради було виокремлено низку проблем, над вирішенням яких пластуни мали працювати у найближчому майбутньому:

- 1) пошук ефективних способів залучення волонтерів до виховної праці в Пласті й підвищення їх впливу на процес прийняття рішень на різних рівнях;
- 2) налагодження тісніших зв'язків із громадськістю та підвищення рівня авторитету Пласту в українському суспільстві;
- 3) пошук і освоєння стабільних джерел фінансування й ресурсного забезпечення організації;
- 4) покращення стану й розширення матеріальної бази Пласту;
- 5) рівномірний розвиток Пласту в різних регіонах України;
- 6) поживлення публікаційної активності Пласту;
- 7) налагодження й поглиблення міжнародних контактів Пласту, зокрема, кооперація з КУПО, ВОСР й іншими скаутськими організаціями в різних країнах світу [90].

Як результат, під час ІХ Крайового Пластового З'їзду, який пройшов 15-16 квітня 2006 року в м. Київ, Звіт Крайового Пластового Проводу було представлено з урахуванням виконання положень резолюцій VIII Крайового Пластового З'їзду. Оскільки КПП протягом шести місяців повинна була розробити Стратегію розвитку Пласту на 5 років, котра містила б механізми реалізації згаданих завдань і усунення наявних проблем, у червні 2004 року КПП схвалила Концепцію написання Стратегії розвитку Пласту, підготовану ст. пл. скобом І. Смиком. На виконання завдань щодо організації релігійного виховання в Пласті, було зібрано й упорядковано всі наявні тематичні матеріали пластових видань, починаючи з 1930-х років, і надалі розміщено їх у брошурі «Релігійне виховання в Пласті». Крім того, під час заходу було детально проаналізовано стан скаутського руху в Україні й оприлюднено відповідну аналітичну довідку [11].

XI Крайовий Пластовий З'їзд, який відбувся 5-6 квітня 2008 року в м. Київ, схвалив Резолюцію про створення Крайової комісії задля опрацювання юридичних і практичних деталей роботи з дітьми віком до 6 років. Крайова комісія, до складу якої увійшли М. Артиш, О. Бурдюк, Н. Лотоцька, О. Мороз, О. Подгорнова, О. Свідзинська та Я. Яцун, повинна була розглянути наявні матеріали й представити їх у рамках наступного крайового пластового з'їзду [184].

У 2009 році Пласт України відзначив 20-ліття з часу відновлення своєї діяльності на території нашої держави, провівши низку пластових таборів; Всеукраїнську соціальну акцію «Пластове добре діло – рідному місту»; Свято весни тощо [110, с. 301]. Кульмінацією даних святкувань стало II Всеукраїнське Скаутське Джемборі, котре пластуни провели 19-23 серпня 2009 року поблизу водоспаду Джурин (нині – район с. Нирків Товстенської селищної територіальної громади Чортківського району Тернопільської області) за участю близько 1300 зареєстрованих учасників, серед яких були представлені пластуни з Естонії, США, Бельгії та Німеччини, а також скаути з Алжиру, Грузії і Польщі [77; 110, с. 302; 122]. У заході взяли участь 12 крайових таборів [77], програма роботи яких була поділена на кілька напрямів:

- 1) соціальний, під час якого було організовано прибирання навколишньої території, зокрема, туристичної зони Червоногородського замку, а також облаштування її дерев'яними смітниками;
- 2) рятувальний, під час якого надзвичайники і медпрацівники провели навчання та рольові ігри з порятунку людей у надзвичайних ситуаціях;
- 3) водний, який включив сплави на байдарках та катамаранах;
- 4) летунський, у рамках якого було передбачено польоти на парaplанах;
- 5) спортивний та ігровий, у межах яких пластуни взяли участь у велозмаганнях, стрільбі з лука та забігу з перешкодами;
- 6) мистецький, який включив заходи, під час яких пластуни мали змогу навчатися танцям, робити ляльки-мотанки й маски тощо [122].

Під час роботи XII Крайового Пластового З'їзду, котрий пройшов 19 лютого 2010 року в м. Київ напередодні 153-ї річниці від Дня народження засновника світового скаутингу Р. Бейдена-Пауелла, обговорювалися не тільки сучасний стан скаутського руху в Україні й підготовка до святкування 100-ліття Пласту, а й ключові завдання організації, серед яких – сприяння всебічному патріотичному й духовному самовихованню української молоді як найменшого, так і старшого віку, адже найголовніші обов'язки пластуна включають вірність Богу й Україні; допомога тим, хто її потребує; дотримання Пластового Закону, «який вимагає активності й сумлінності, врівноваженості і ввічливості, братерства і пильності» [209].

Оскільки дотримання екологічних засад у пластуванні є однією з важливих складових виховної роботи в Пласті, в цей період його члени почали активно долучатися до екологічних акцій і популяризувати екологічне мандрівництво [112, с. 25]. За словами Ю. Леськова, екологічним напрямом навчання і виховання в Пласті «є вповні по дорозі, отож не використовувати такі можливості було б великою помилкою» [109, с. 17]. Відтак, 24 квітня 2010 року київські пластуни з Гуртка «Орли» взяли участь у Зеленій толоці, що відбулася в рамках Програми *Go green!* у парку «Сирецький гай», під патронатом Представництва ООН в Україні та Глобального договору ООН в Україні. По завершенню заходу, його учасники висадили алею молодих дерев, змогли взяти участь у розіграші цікавих нагород лотереї, поспілкувалися з представниками українського культурного простору, а Екологічна програма ОБСЄ в Україні презентувала учасникам толоки Зелену книгу України [112, с. 25]. 29 травня 2010 року члени пластової Станиці Лондон і їх виховники під час традиційного Свята весни, що відбулося на території Союзу Українців Британії біля с. Чіддінгфолд, що за 60 км від м. Портсмут (Велика Британія), не тільки провели таборування й заклали ватру, а й прибрали територію табору, що було одним із ключових завдань цієї зустрічі членів Пласту [62, с. 6].

Відтак, можемо стверджувати, що в 2012 році до свого 100-літнього ювілею Пласт в Україні підійшов як організація з добре закріпленим статусом всеукраїнської структури, здобувши визнання на рівні держави, авторитет серед громадських організацій та ставши вагомою складовою розвитку скаутингу в країні. Завдяки участі членів організації у численних заходах за кордоном Пласт здобув визнання у міжнародному скаутському середовищі [110, с. 308]. Тому напередодні урочистостей пластуни готувалися до участі в них як на груповому рівні, так і індивідуально. Наприклад, зв'язкова 1-го юнацького мішаного куреня ім. Володимира Івасюка ст. пл. Л. Мончак із м. Оттава 30 травня 2010 року взяла участь в Оттавському марафоні, зібравши 2675 доларів США на поживне харчування для дітей навчально-реабілітаційного центру «Джерело» – одного з проєктів Канадського фонду «Дітям Чорнобиля», заснованого батьками дітей, хворих на церебральний параліч, у м. Львів 1993 року [41, с. 7].

У рамках урочистостей, присвячених відзначенню 100-річчя українського скаутського руху, 21 квітня 2012 року в м. Київ відбулася урочиста хода до 100-річчя з Дня Першої Скаутської (Пластової) Присяги, в якій узяли участь члени Національної Організації Скаутів України та Пласту [5]. 28-29 квітня 2012 року в м. Львів відбулося святкування Дня Першої Пластової Присяги, до якого долучилися понад 1000 пластунів з усієї України [89]. 28 квітня – 2 травня 2012 року на Корсунь-Шевченківщині пройшов Всеукраїнський скаутський форум до 100-річчя українського скаутського руху, а 29-31 травня біля с. Красне (нині – с. Сонцівка Курахівської міської територіальної громади Покровського району Донецької області) відбулося Всеукраїнське джемборі для молодших скаутів «Поклик степу» [233, с. 11]. Основний етап святкування тривав 9-25 серпня 2012 року, коли пластуни провели 10-денні табори у різних регіонах України, а з 19 серпня – розпочали Ювілейну Міжнародну Пластову Зустріч, у рамках якої діти й молодь з усього світу змогли спробувати власні сили в історичному, туристичному, інтелектуальному та мистецькому секторах, виконуючи

суспільно корисні справи [5]. Тож, як стверджує О. Кузишин, проведення даних урочистостей стало свого роду рекламою діяльності Пласту серед пересічних громадян: у пресі і на телебаченні постійно циркулювала інформація, присвячена цій події, а саме святкування викликало широкий резонанс і зацікавленість серед жителів українських міст [105, с. 42].

До речі, розвиваючи свою діяльність на теренах незалежної України, Пласт теж самостійно налагоджував видавничу справу. Ще 1992 року засновано перший пластовий часопис «Цвіт України» [243, с. 268], який проіснував до лютого 1995 року [199, с. 193]. Із нагоди Ювілейної Міжкрайової Пластової Зустрічі 1993 року відновлено видання часопису пластової думки «Пластовий шлях», який до того часу публікувався зусиллями української діаспори [199, с. 195]. Офіційним пластовим виданням 1993 року став Вісник Крайової Пластової Старшини, на сторінках якого друкувалися як офіційні повідомлення Пластового Проводу й статті на ідеологічні теми, так і новини окремих пластових осередків чи навіть пластовий гумор [110, с. 307]. На початку 1995 року ГПБ ініціювала й організувала видання англomовного вісника «Український Пласт» (англ. – *Ukrainian Scouting*), котрий надходив скаутським організаціям у всьому світі до 1997 року. Текст видання готував пл. сен. Л. Онишкевич зі США, а редагування і оформлення здійснювали тернопільські пластуни С. Юзик та Г. Бурбеца (всі троє були членами Пластового куреня «Сіроманці») [238, с. 153]. Для інформування скаутського світу про пластову діяльність у 1995-2001 роках англійською та українською мовами видавалася газета «Пласт – український скаутинг». Крім того, власні видання мали обласні та міські осередки Пласту, а також окремі пластові курені. На крайовому рівні були спроби створення видання УПЮ «Юнацтво» (окремі числа вийшли в світ у 1996, 1997, 1998 і 2002 роках), регулярного характеру набули випуск та розсилка «Вісника КПС» [199, с. 207], публікувався дитячий журнал «Пташеня» [110, с. 307], а також видавався методичний журнал для виховників юнацтва «В дорогу» [199, с. 206].

Однак, зважаючи на інтенсивний розвиток науково-технічного й технологічного прогресу, інформаційна діяльність Пласту поступово майже повністю перейшла в Інтернет-простір: 2007 року створений Станицею Львів «Пластовий портал» став офіційним веб-представництвом Крайової Пластової Старшини України, в межах якого свої інформаційні веб-сторінки створюють осередки, курені й новацькі гнізда [110, с. 307]. Крім того, вичерпну інформацію про діяльність Пласту містить веб-портал «Український Пласт: офіційна сторінка Конференції Українських Пластових Організацій». 2012 року було прийнято рішення проводити всі зустрічі членів ГПБ у формі Пленуму ГПБ, до якого належать усі голови КПС, використовуючи можливості мережі «Інтернет», зокрема платформу *Skype*, котру згодом було змінено на платформу *Microsoft Teams*. Комунікація між членами ГПБ мала відбуватися електронною поштою або телефоном задля їх вчасного інформування про факт проведення Пленуму ГПБ і ті питання, котрі виносилися на його розгляд [16, с. 14].

У 2013 році відбувся XIII Крайовий Пластовий З'їзд. Перший етап цього заходу було проведено 9-10 лютого 2013 року в м. Тернопіль. У його рамках відбулися засідання Малої Ради Орлиного Кругу та Малої Ради Скобиного Кругу, а також загальні збори УСП й УПС, під час яких було представлено відповідні звіти про роботу ключових пластових структур, визначено нових крайових референів уладів і схвалено низку резолюцій [92, с. 31]. Другий етап XIII Крайового Пластового З'їзду пройшов 16 березня 2013 року в м. Київ за участю 127 делегатів. Під час церемонії відкриття засідання вперше в історії Пласту до його членів звернулися не тільки представники державних та неурядових організацій і структур, а й народні депутати України – пл. сен. О. Сич, ст. пл. Р. Марцінків, М. Княжицький і Л. Оробець. Привітання делегатам також надіслали Начальний Пластун Л. Романків, Голова ГПБ В. Базарко, а також голови КПС Австралії, Великої Британії і Німеччини [92, с. 31].

Під час даного заходу члени КПП представили Звіт про свою діяльність протягом 2010-2013 років, після чого Головою КПП було обрано ст. пл. Я. Юрчишина. Також було затверджено текст Угоди про співпрацю між Пластом і НОСУ й зміст поправок, котрі слід було внести до Статуту Пласту в результаті зміни національного законодавства. Одним із найважливіших завдань заходу стало виокремлення й затвердження стратегічних цілей Пласту до 2015 року, що детально проаналізував пл. сен. Б. Гаврилишин. Серед таких цілей делегатами, зокрема, було визначено:

- 1) збільшення кількості членів Пласту не менше, ніж на 10% на рік;
- 2) активне залучення волонтерів до реалізації ключових завдань організації;
- 3) втілення освітньо-виховних проєктів;
- 4) налагодження й підтримання якісних зв'язків із представниками громадськості, державних інституцій, неурядових організацій, фондів, бізнесу та міжнародних структур [92, с. 31].

Наймасштабнішим «соціальним проєктом», до якого протягом 2013-2014 років долучилися сотні пластунів, стала Революція гідності. В перший день Євромайдану, 21 листопада 2013 року, тримаючи в руках Державний Прапор України, на Майдан Незалежності вийшов ст. пл. скоб О. Аргат, а вже 1 грудня 2013 року члени Пласту встановили тут перші намети. Саме пластуни становили кістяк 15-ї комендантської сотні Самооборони Майдану, що завжди була в епіцентрі подій, ризикуючи власним здоров'ям і життям: так, ст. пл. А. Жупник 18 лютого 2014 року втратив ліву руку, а ст. пл.-прихильник Б. Сольчаник загинув від кулі снайпера 20 лютого 2014 року. Після анексії Російською Федерацією Кримського півострова і початку збройної агресії російської армії на території Донецької і Луганської областей, члени Пласту активно долучалися до гуманітарної і благодійної діяльності та військових дій на Донбасі, захищаючи м. Іловайськ, Донецький аеропорт й інші місця розгортання найбільш завзятих боїв [70, с. 9].

Наприклад, вихованець Пласту в м. Нью-Джерсі (США) М. Паславський після початку зазначених подій прийняв українське

громадянство і добровільно вступив до лав Батальйону спеціального призначення «Донбас». Представник черкаського Пласту – взірцевий ст. пл. Є. Подолянчук, який захоплювався військовим пластуванням, – став одним із найкращих офіцерів елітного 3-го окремого полку спеціального призначення Сил спеціальних операцій Збройних Сил України (нині – 3-й окремих полк спеціального призначення імені князя Святослава Хороброго Сил спеціальних операцій Збройних Сил України). Ст. пл. скоб В. Гурняк із м. Тернопіль – фотокореспондент медіа-агентства *Reuters*, – загинув, рятуючи поранених побратимів-десантників [70, с. 9]. У той самий час, членами Пласту було засновано Фонд підтримки пластунів-військовиків і Фонд допомоги сім'ям і дітям загиблих та поранених військових на Сході – «Пластова Ініціатива». Крім цього, десятки пластунів та вихованців Пласту створили або брали активну участь у понад 30 різноманітних волонтерських ініціативах по допомозі фронту та українським добровольцям [70, с. 9].

2014 року українські пластуни також продовжували реалізовувати низку інших, вагомих для суспільства заходів і проєктів. Так, у березні 2014 року пластуни багатьох осередків долучилися до відзначення 200-ліття з Дня народження Т. Шевченка, організувавши вечори пам'яті Кобзаря. Оскільки його літературні та художні твори й нині надихають та дають силу борцям за українську державність і незалежність, під час цих заходів пластуни також вшановували пам'ять Героїв Небесної Сотні. Крім того, їхні програми включали інтелектуальні змагання, декламування віршів поета та творчі виступи, в основу яких було покладено сюжети його творів [70, с. 8].

У червні 2014 року члени Пласту виступили організаторами Всеукраїнського марафону «Тиждень здачі крові», присвяченого Всесвітньому дню донора крові, який країни всього світу щороку відзначають 14 червня. Метою даної акції стало заохочення людей до здачі крові та допомога в організації відповідних маніпуляцій, адже кров, зібрана в результаті донорських процедур, в основному направляється на потреби поранених військових [70, с. 8]. Також було організовано Благодійний

концерт на підтримку пластунів – бійців АТО, після якого на всі зібрані кошти було закуплено спорядження пластунам, котрі воюють на Сході України; реалізовано Проєкт «Листи на фронт» у школах м. Львів, покликаний посилити моральну підтримку українських військових за безпосередньої допомоги дітей і молоді; та проведено Благодійну акцію «Надійний тил. Різдвяне тепло черкаському солдату», покликану зібрати для бійців АТО символічні подарунки до Різдвяних свят, що містили теплі побажання захисникам на святкових листівках [70, с. 8].

Восени 2014 року пластуни Рівненщини разом із представниками інших громадських організацій провели акцію, спрямовану проти знищення Заказника «Соколині гори», менш як за 1 кілометр від якого на р. Случ мала з'явитися міні-ГЕС [70, с. 8]. Звісно, зведення такої споруди могло повністю знищити унікальний ландшафт та природу Заказника «Соколині гори», який ще називають «Надслучанською Швейцарією», затопивши унікальну рослинність та підхід до скель, де завжди збиралися любителі сплавів і тренувалися альпіністи [88]. Крім того, на цій території є курганні могили й городища часів Київської Русі, а також місця колишніх монастирів, котрі після підняття рівня води у р. Случ могло розмити. Активісти також були занепокоєні тим, що міні-ГЕС стала б перепорою для розмноження риби, а саме водосховище могло б перетворитися на екологічно небезпечний об'єкт [88]. Як результат, під час проведеної прес-конференції пластуни заявили про свою готовність звертатися в усі інстанції, аби захистити унікальний мальовничий історико-культурний ландшафт від знищення [70, с. 8].

У листопаді 2014 року пластуни стали ініціаторами проведення акції вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років «Голодна ніч», під час якої вони провели одну ніч без їжі у камері Історико-меморіального музею політичних в'язнів м. Тернопіль, щоб відчути частину жаху, якого зазнали наші пращури, та закликали молодь м. Тернопіль у такий спосіб долучитися до акту вшанування мільйонів людських жертв, які понесла Україна в часи радянського терору [70, с. 8]. А 13 грудня 2014 року делегація

Пласту взяла участь у міжнародній церемонії передачі Вифлеємського Вогню Миру, що відбулася в євангелістській церкві Густава Адольфа у м. Відень (Австрія). Зважаючи на триваючу збройну агресію Росії проти України, Вифлеємський Вогонь Миру, котрий пластуни отримали від австрійських скаутів, як символ любові, світла й добра надалі був переданий ними не лише до дитячих притулків, лікарень, місць позбавлення волі та церков різних конфесій, а й у військові частини та на блок-пости української армії на Сході нашої держави. Також Вифлеємський Вогонь Миру запалав у Верховній Раді України, у Національному заповіднику «Софія Київська», на г. Говерла та на головних площах міст України, зокрема, її східних осередків – м. Краматорськ і м. Слов'янськ [70, с. 14].

Відтак, ключові зрізи національного виміру функціонування й розвитку Пласту в Україні протягом 1991-2014 років свідчать про його національно-патріотичну активність не тільки в контексті поширення наявних пластових традицій, а й у практичному вимірі: в даний період Пласт перетворився на потужну всеукраїнську структуру, котра має значний соціальний вплив, адже не тільки сприяє патріотичному вихованню молоді всередині держави, а й може донести свою позицію до представників світового скаутингу, для яких вона набула статусу рівноправної молодіжної організації і надійного партнера.

3.2. Активність Пласту на міжнародній арені: ключові напрями співробітництва

Розпочавши активну діяльність на теренах незалежної України, члени Пласту прагнули паралельно розвивати міжнародні зв'язки, котрі дозволили б їм заявити про організацію як про українську структуру, незалежно від величини чи впливу пластових осередків, що зародилися і розвивалися в різних країнах світу в еміграції. Відтак, одним з основних завдань Пласту стало якнайшвидше приєднання до Всесвітньої Організації Скаутського Руху

(ВОСР). Перші контакти представників українського Пласту та Європейського Скаутського Бюро налагоджуються 1991 року, коли делегація, очолювана його Головою Ж. Кассіньо, прибуває до м. Київ. Відтак, уже під час I Крайового Пластового З'їзду, що пройшов у м. Івано-Франківськ 12-13 квітня 1991 року, його учасниками було схвалено Резолюцію «Про зовнішні зв'язки», в якій першочерговими завданнями КПС України, серед іншого, були визначені: налагодження зв'язків Пласту з Всесвітнім Скаутським Бюро; та нарощування контактів і поглиблення співпраці між пластунами й іншими скаутськими організаціями в Україні та поза її межами [238, с. 142].

Під час II Крайового Пластового З'їзду, що відбувся 4-5 квітня 1992 року в м. Тернопіль, Український Пластовий Улад відновив ідею про прийняття Пласту до складу ВОСР. Надіславши вітання всім скаутам світу, він схвалив Спеціальну резолюцію, що «підтвердила змагання Пласту до вступу у Світове Братерство Скавтів на умовах незмінності власних ідейних, устроєвих методично-виховних засад та історичних традицій», оскільки «прийняття Пласту як рівноправного члена до Світового Братерства Скавтів сприятиме розвитку всебічних контактів і зв'язків української молоді з молоддю інших народів, утвердженню міжнародного престижу незалежної України» [17, с. 18]. Генеральний секретар ВОСР Ж. Морейлльон гарантував допомогу і сприяння при вступі України до даної організації, але для цього українським скаутським об'єднанням скаутам потрібно було провести низку структурних змін.

У квітні 1992 року відбулися попередні зустрічі-знайомства членів Пласту з представниками Європейського Скаутського Бюро, на запрошення якого 24 травня 1992 року О. Покальчук, як Голова КІПР, здійснив візит до м. Хельсінгборг (Швеція) для участі в VII Європейській Скаутській Конференції [238, с. 144]. Генеральний секретар ВОСР Ж. Морейлльон уповноважив О. Покальчука на створення Асоціації Скаутських Організацій України (АСОУ), яка враховувала б інтереси всіх скаутів України і могла б

подати заявку на вступ до ВОСР, однак аналогічних повноважень від Пласту йому надано не було [238, с. 145]. Відтак, у спеціальному висновку – офіційній заяві Головної Пластової Ради (ГПР), ГПБ, КПР та КПС від 22 серпня 1992 року, яку підписали Л. Романків, О. Гаврилюк, О. Покальчук та О. Криськів, було заявлено про відсутність підстав для створення АСОУ, оскільки «Пласт є організацією, відкритою для всіх громадян України, незалежно від їхнього походження чи віросповідання»: єдиною умовою прийняття особи до лав Пласту є визнання Трьох Головних Обов'язків Пластуна, Пластового Закону та Статуту Пласту [238, с. 145].

Дана позиція Пласту була озвучена 2 квітня 1993 року в м. Женева (Швейцарська Конфедерація) під час зустрічі Голови ГПР Л. Романківа і Голови ГПБ О. Гаврилюка з Ж. Морейльйоном та Ж. Кассіньо. Як наслідок, останні погодилися з тим, що Пласт може розраховувати на членство в ВОСР, якщо впродовж 5 років працюватиме на згаданих засадах, таким чином відмовившись від ідеї створення АСОУ. Більше того, в результаті проведених переговорів було досягнуто домовленості про відвідання України Генеральним секретарем ВОСР, задля чого Пласт провів широку інформаційну акцію з вітчизняними урядовими структурами через посольства України в державах, де діяли осередки Пласту, а також у м. Київ – у відповідних міністерствах і в Секретаріаті Президента України [111, с. 11-12].

Надалі в квітні 1993 року Генеральний секретар ВОСР Ж. Морейльйон прибув в Україну з візитом, під час якого зустрівся з Президентом України Л. Кравчуком, Головою Комісії Верховної Ради України у справах молоді А. Матвієнком, Міністром України у справах молоді та спорту В. Борзовим, Першим заступником Міністра освіти України А. Погрібним, а також з іншими членами Уряду та представниками різних скаутських організацій нашої держави [238, с. 146]. Однак, на урочисту церемонію відкриття Інформаційного бюро ВОСР для країн СНД у м. Ялта представників Пласту запрошено не було. Більше того, Ж. Морейльйон

заявив, що Пласт не готовий вступити до лав ВОСР, адже членство в даній структурі чітко пов'язувалося з реальним «всеукраїнським» статусом організації, тобто необхідністю охоплення пластовим рухом молоді всіх областей, усіх віросповідань і всіх етнічних груп України. Час розгляду питання про входження Пласту до ВОСР відкладено до наступної Всесвітньої Скаутської Конференції ВОСР, що мала відбутися 1996 року в м. Осло (Королівство Норвегія) [111, с. 11-12].

Як стверджує Ю. Юзич, зустрічі пластових провідників із Ж. Морейлльоном мали чималий вплив на вироблення тактики Пласту щодо вступу до ВОСР. Так, під час III Крайового Пластового З'їзду, що відбувся 19-21 листопада 1993 року, було підкреслено, що «Пласт УСО толерантно ставиться до інших скаутських організацій на терені України за появи їх чіткої державницької позиції» і готовий до співробітництва з ними [238, с. 148]. Відтоді в усіх резолюціях пластових з'їздів з'являється теза про толерантне ставлення Пласту до інших скаутських організацій України й готовність співпрацювати з ними при виконанні згаданої умови.

Тим не менш, усі подальші намагання очільників Пласту долучити його до складу ВОСР завершувалися безрезультатно: навіть під час проведення перемовин Генерального секретаря ВОСР Ж. Морейлльона з представниками українського Пласту – Головою ГПР Л. Романковим, членом ГПБ В. Базарком, членом Пленуму ГПР Я. Гаврихом і Радником Президента України Б. Гаврилишиним, – що відбулися 30 вересня 1994 року в м. Женева, Пласт так і не отримав чіткої перспективи членства в ВОСР [238, с. 153], адже не мав статусу єдиної всеукраїнської скаутської організації, котра могла б представляти різні молодіжні й дитячо-юнацькі структури. Тому протягом 1994-1995 років найважливішим завданням Пласту на міжнародній арені вважалося створення єдиної скаутської організації України і визнання Пласту на глобальному рівні. Відповідно, будучи найчисельнішою скаутською організацією України, 1995 року Пласт ініціював процес створення Національної Скаутської Організації «Пласт». Після проведення серії

переговорів, Пласт, а також Асоціація Дніпровських Скаутів «СКІФ», Криворізький скаутський клуб «Беркут», Донецька дитячо-юнацька організація «ЕКОСКАУТ», Південноукраїнська регіональна скаутська організація ім. Костя Гордієнка «Чиста Криниця» (м. Херсон) та Запорізька скаутська організація «Хортиця» підписали Декларацію про об'єднання скаутських організацій України в Пласті за умови його реформування шляхом внесення відповідних змін до Статуту, згідно з пропозиціями організацій, що приєднувалися до цієї структури. Як результат, відповідний проєкт змін до Статуту Пласту було винесено на розгляд IV Крайового Пластового З'їзду, що відбувся 24-26 грудня 1995 року в м. Львів [238, с. 150-151].

Однак, делегати IV Крайового Пластового З'їзду, створивши Статутну комісію, визначили, що необхідно врахувати таку ідею, а з приводу інтеграції різних структур національного скаутингу прийняли Резолюцію «Про співпрацю Пласту зі скаутськими організаціями», в якій підтвердили вагомість співробітництва Пласту та інших скаутських об'єднань, що діють на території України [217, с. 354-357]. Як результат, 25 лютого 1996 року останні провели в м. Київ Установчий З'їзд Асоціації Скаутів України (АСУ), під час якого було затверджено Статут й обрано керівні органи новоствореної організації. Президентом АСУ став В. Бочарніков, а віцепрезидентами – А. Беляєва, С. Бородін, А. Суховій і В. Кудряшов. 20 березня 1996 року на адресу Пласту надійшов лист, у якому містилося повідомлення про створення АСУ, а 28 березня 1996 року АСУ було зареєстровано Міністерством юстиції України [238, с. 156].

Новий етап інтеграції скаутських структур України з метою подальшого вступу до ВОСР розпочався 12 червня 1997 року, коли в м. Київ чотири всеукраїнські скаутські організації – Пласт (В. Стебницький), АСУ (В. Бочарніков), ГО «Асоціація гайдів України» (Г. Гулевська) та Січ (Б. Скребцов) – підписали Декларацію про створення Координаційної Ради Скаутських Організацій України, обравши її Координатором представника

Січі Б. Скребцова, а Секретарем – членкиню АГУ Г. Гулевську [238, с. 157]. 21-26 червня 1997 року в м. Женева відбулася зустріч Генерального секретаря ВОСР із Головою КПС Пласту В. Стебницьким і Наказним отаманом Січі Б. Скребцовим, під час якої обговорювалися модель консолідації скаутського руху і перспективи створення національної скаутської організації в Україні. Українцям *de facto* було запропоновано дві можливі моделі членства України в ВОСР – так звану «унітарну» (єдина організація) та «федеративну» (об'єднання різних організацій) моделі. Відтак, уже під час V Крайового Пластового З'їзду, який відбувся 27-30 листопада 1997 року, В. Стебницький у своєму звіті відзначив вагомість історичного досвіду Пласту та його скаутську класичність, що свідчило про важливість цієї організації у житті та розбудові молодіжного руху України і подальшому становленні світового скаутингу в цілому [52].

За ініціативою КПС, 21-22 березня 1998 року у м. Львів проведено зустріч Кординаційної Ради Скаутських Організацій України, метою якої стало обговорення Статуту даного об'єднання, що мало базуватися на федеративному принципі членства зі збереженням особливостей організацій, котрі входили до його складу [238, с. 160]. Представники Пласту вважали, що Координатор КРСОУ Б. Скребцов на той момент належним чином не виконував своїх повноважень. Відтак, Пласт та АСУ висловили недовіру Б. Скребцову, а вже в листопаді 1998 року, на черговому засіданні КРСОУ, обрано її нового Координатора – представника Пласту А. Гарматія. Тим не менш, Б. Скребцов не сприйняв такого рішення, взагалі вважаючи, що АСУ припинила своє існування, а представник ВОСР О. Бондар наполіг, щоб у XIX Всесвітньому Скаутському Джемборі, яке проходило 26 грудня 1998 року – 5 січня 1999 року поблизу м. Сантьяго (Чілі), провідником української делегації став представник України, однак не член Пласту, Б. Скребцов [54].

27 жовтня 1999 року у м. Женева в центральному офісі ВОСР відбулася консультативна зустріч членів Всесвітнього Скаутського Бюро з представниками Пласту (А. Гарматій, О. Криськів, Б. Гаврилишин) і

новоствореної Національної Організації «Скаути України» (Б. Скребцов, О. Кузьменко, С. Ревін), після чого 13-14 листопада 1999 року Генеральний секретар ВОСР у своїй доповіді відзначив, що «Пласт не може бути визнаним ВОСР ні як єдина національна скаутська організація, ні як єдина організація, що діє задля побудови єдиної національної скаутської організації в Україні», адже пропагування й здійснення патріотичного виховання не є головною ціллю скаутингу. Більше того, надалі, звертаючись до Пласту, представники ВОСР заявили, що Пласт є обмеженою організацією, яка може діяти окремо як патріотична самовиховна організація, використовуючи «методу, скопійовану від скаутингу, щоб досягнути свої обмежені націоналістичні цілі», проте вона не може претендувати а статус загальнонаціональної структури [238, с. 164].

Як результат, під час VI Крайового Пластового З'їзду, що пройшов у м. Київ 19-21 листопада 1999 року, Пласт відкинув усі закиди, що лунали на його адресу з боку Всесвітнього Скаутського Бюро, та схвалив Резолюцію, згідно з текстом якої визнав важливість свого членства у ВОСР і заявив про необхідність здійснення для цього всіх потрібних кроків. З'їзд принципово підкреслив загальноукраїнський статус Пласту, його відкритість для тих структур, котрі сповідують скаутські принципи, і готовність співпрацювати з усіма скаутськими організаціями України з метою їх подальшого об'єднання в єдину загальнонаціональну скаутську структуру. Оскільки у рамках зібрання також відбулася чергова сесія Пластового Конгресу, за рішенням його учасників Пластовий Провід мав працювати задля: налагодження відносин зі скаутськими організаціями – членами ВОСР і продовження дій щодо вступу Пласту до цієї структури; створення осередків Пласту в українських середовищах східної діаспори; поглиблення співробітництва з релігійними організаціями [10].

Наявність внутрішньоорганізаційних розбіжностей у рамках Національної Організації «Скаути України» стала причиною її розпуску в березні 2001 року та подальшого утворення за ініціативи колишнього

Національного секретаря Скаутів України О. Кузьменка і представників СПОК у травні 2001 року Всеукраїнської молодіжної громадської організації «Всеукраїнське об'єднання скаутів» (ВОС). Зі свого боку, учасники Пласту та Січі спільними зусиллями 19 березня 2001 року оголосили про створення Всеукраїнської спілки громадських організацій «Скаути України», котру очолив Б. Гаврилишин [44, с. 16-17]. Однак, ВОСР відверто ігнорувала появу ВСГО «Скаути України»: під час роботи I Регіональної Скаутської Конференції Організацій Євразії, яка відбулася 11-12 травня 2001 року в м. Мінськ (Білорусь), жодного представника Скаутів України на цей захід запрошено не було. Натомість, шанованими гостями на ньому стали керівники щойно створеної ВОС. Тож, коли ВСГО «Скаути України» подала заявку на вступ до ВОСР, її було відхилено [238, с. 166-167].

Ситуація, пов'язана з розвитком скаутського руху в Україні, загострилася настільки, що 6-8 червня 2001 року до м. Київ прибула делегація керівництва ВОСР у складі Генерального секретаря Ж. Морейльона, його Заступника М. Габра, Голови Статутного комітету ВСБ Дж. Бересфорда та Директора Регіонального Бюро Євразії О. Бондаря. Причиною їхнього візиту стала необхідність проведення переговорів із представниками двох новостворених організацій: федеративної ВСГО «Скаути України» та унітарної ВОС [238, с. 168]. Відповідно, 7 червня 2001 року у м. Київ відбулася тристороння зустріч делегації ВОСР із ВОС і Скаутами України, в результаті якої сторони домовилися про побудову майбутніх відносин на принципах честі, відкритості й демократичності. Проте прийняття остаточного рішення стосовно вступу України до ВОСР було відкладено [238, с. 169].

У липні 2001 року відбулася консультативна зустріч представників Пласту, Січі (як основних партнерів у рамках Скаутів України) та ВОС, під час якої сторонами було досягнуто домовленості про створення спільної федеративної організації, котра була зафіксована в «таємному» (непублічному) Меморандумі, підписаному Б. Гасюком (Пласт),

Б. Скребцовим (Січ) і В. Вовком (ВОС). Крім того, в межах оприлюдненого офіційного Меморандуму учасники зустрічі погодили, що скаути України можуть об'єднатися в єдину організацію (унітарну чи федеративну), котра матиме змогу залучити всі наявні в Україні скаутські структури; збереже самобутність та самоврядність усіх скаутських організацій, зареєстрованих на момент її створення; забезпечить рівні права всіх скаутів, які ввійдуть до її складу; діятиме на засадах Статуту ВОСР. Проте представники ВОСР вважали, що для вступу до її лав Україна повинна мати єдину сильну національну скаутську організацію, що має певну історію та авторитет [238, с. 169].

Під час VII Крайового Пластового З'їзду, який відбувся 19-21 квітня 2002 року в м. Київ, детально обговорювалися взаємини Пласту і ВОСР. Голова КПП Л. Захарчишин представив доповідь «Пласт в Україні: завдання на сучасному етапі», в рамках якої, зокрема, зауважував, що «Пласт на певних стадіях розвитку не завжди коректно ставився до своїх опонентів із ВОСР, чим, безумовно, дав, можливо формальні, але, все ж, підстави ставитися до нього з недовірою». Лише чітка послідовна і виважена позиція, за його словами, повинна була дати змогу Пласту відстояти українські національні інтереси і, не йдучи на жодні неприйнятні компроміси, зайняти місце, яке йому належало по праву. «Членство Пласту у ВОСР – не самоціль і не якась вигода, а, перш за все, принципове відстоювання державних інтересів України» [91, с. 38]. Тому під час VII Крайового Пластового З'їзду було схвалено дві резолюції, пов'язані зі співробітництвом із ВОСР. Перша підтримала рішення КПП про створення Всеукраїнської спілки громадських організацій «Скаути України» та рекомендувала розбудовувати партнерські стосунки на основі розгортання спільної діяльності з організаціями, які входили до складу Скаутів України, як на всеукраїнському, так і на місцевому рівнях. Згідно з текстом другого документа, Пласт повинен був і далі докладати зусиль для того, щоб Україна була прийнята до лав ВОСР, а сам Пласт був представлений у даному об'єднанні [10].

Однак, у цей період представники ВОСР пропонують Пластові нового партнера для вступу до цієї структури – Спілку дитячих та юнацьких організацій «СПОК», – котра мала перетворитися на головного кандидата на членство, а Пласт повинен був виступати «в якості підтримуючої та солідарної організації і рекомендувати своїм членам узяти участь у лавах СПОК», назва якої відтоді мала б розшифровуватися як «Скаутсько-Пластунівська Організація Країни». Відповідні домовленості з боку Пласту своїм підписом скріпив Голова КПР Л. Захарчишин, а з боку СПОК – Голова Ради В. Вовк. За обоюсторонньою згодою, спочатку вони мали бути ратифіковані на черговому з'їзді Пласту й відразу ж після нього – на спільному з'їзді Пласту й СПОК [238, с. 172].

Проте делегати VIII Крайового Пластового З'їзду, що відбувався 23-25 квітня 2004 року в м. Київ, не були поінформовані про такі домовленості й, відповідно, не схвалили рішення про їхню ратифікацію. Водночас, вони підтвердили необхідність представництва Пласту в ВОСР, задля чого допускали можливість створення єдиної всеукраїнської скаутської організації на основі об'єднання Пласту з іншими скаутськими структурами України за умови, що таке об'єднання беззастережно враховуватиме чисельний стан та організаційно-методичний рівень діяльності його суб'єктів [90].

Відповідно, коли ВОСР 31 січня 2005 року видала Циркуляр про початок голосування за прийняття СПОК до її складу, ця подія залишилася непоміченою для учасників Пласту, адже в той час вони активно долучалися до подій Помаранчевої революції, що розгорнулися на теренах нашої держави на зламі 2004-2005 років [238, с. 173]. Тож лише під час робочого візиту в Україну делегації ВОСР, що пройшов 24-26 червня 2006 року з метою додаткового аналізу ситуації щодо розвитку вітчизняного скаутингу та для вироблення моделі його входження до ВОСР, прийнятної для всіх зацікавлених стейкхолдерів, відбулися тристоронні переговори представників ВОСР, керівництва Пласту та керівництва СПОК, котрі 25

червня 2006 року виробили три моделі входження українського скаутингу до ВОСР [238, с. 174]:

- 1) Пласт відіграватиме роль базової організації, до якої мають долучитися СПОК й інші скаутські організації України;
- 2) має бути створено тимчасову федерацію в складі Пласту, СПОК та інших скаутських організацій, котра поступово трансформується в унітарну національну скаутську організацію;
- 3) повинна бути створена нова скаутська організація, долучення до якої передбачатиме подвійне членство (як в новоствореній, так і в нині існуючій структурах) [238, с. 175].

Дійсно, на той час багато дитячих та молодіжних громадських об'єднань, котрі обрали скаутський метод як форму організації виховного процесу в своїх лавах, прагнули долучитися до світового скаутського руху, який уособлювала ВОСР, однак не мали змоги об'єднати скаутів України з огляду на географічні та ідеологічні перепони [233, с. 6]. Зважаючи на те, що ВОСР на той час було чітко сформульовано тезу «одна країна – одна національна організація», лідери трьох всеукраїнських скаутських структур – Пласт (Л. Захарчишин), Січ (Б. Скребцов) та СПОК (В. Танцюра і С. Капустін) – об'єднали зусилля задля прийняття України до лав світового скаутингу, утворивши Всеукраїнську молодіжну громадську організацію «Національна Організація Скаутів України» (ВМГО НОСУ). Під час Установчого З'їзду ВМГО НОСУ, що відбувся 24 березня 2007 року, було прийнято Статут НОСУ та обрано перший склад Національної Ради НОСУ: її Головою став Л. Захарчишин, Першим заступником Голови – В. Танцюра, а Національним секретарем – С. Капустін [233, с. 6].

Після приведення Статуту НОСУ у відповідність із Конституцією ВОСР, Наказом Міністерства юстиції України від 26 жовтня 2007 року № 987/5 було зареєстровано ВМГО «Національна Організація Скаутів України» [177], котра, зрештою, подала необхідний пакет документів для здобуття членства у ВОСР. Як результат, під час проведення XXXVIII

Всесвітньої Скаутської Конференції, що відбулася 14-18 липня 2008 року у м. Чеджу (Республіка Корея), Україна (поряд із Казахстаном, Камбоджею, Сирією та Чорногорією) увійшла до складу ВОСР, а на всесвітньому скаутському заході вперше замайорів український національний прапор та пролунав Державний Гімн України. Серед 1189 учасників нашу державу представляли В. Базарко, Л. Захарчишин, С. Лисевич, М. Музала, В. Танцюра та А. Чесноков, котрі, будучи вихідцями з різних скаутських груп, під час XXXVIII Всесвітньої Скаутської Конференції використовували у парадному скаутському однострої єдину шийну хустку синього кольору із жовтою стрічкою, розташованою на контурі [233, с. 7].

Після повернення на Батьківщину члени НОСУ розпочали проводити інформаційну кампанію щодо прийняття України до ВОСР серед скаутських організацій нашої держави, а Указом Президента України від 28 березня 2008 року № 279/2008 «Про заходи щодо сприяння розвитку пластового (скаутського) руху в Україні» на державному рівні було відзначено важливість та ефективність використання скаутського методу у вихованні молоді та, серед іншого, вперше згадано про вагомість відзначення 100-ліття українського скаутського руху в 2012 році [172].

Зважаючи на вимоги ВОСР щодо активізації діяльності НОСУ, 2009 року за дорученням Генерального секретаря ВОСР Л. Паніссо Директором Регіонального Бюро Євразії ВСБ Ю. Ємліаном було ініційовано зустрічі дорослих скаут-лідерів України з метою розбудови осередків НОСУ на регіональному рівні [14, с. 17]. В результаті діяльності утвореної Робочої групи у складі Д. Колесника, Ю. Ніколайчук, Р. Горчинського, В. Дикої і Я. Колобової, улітку 2009 року в Івано-Франківській області відбувся I Всеукраїнський Форум Лідерів Скаутських Організацій, що стало новим здобутком у справі їхнього єднання, адже процес розбудови НОСУ «зрушив із мертвої точки». А вже наприкінці 2009 року згаданою Робочою групою, до якої також долучилися М. Музала, Ю. Юзич, О. Галушка, Б. Скребцов, В. Танцюра, А. Чесноков та В. Бочарніков, ініційовано проведення відкритих

зустрічей лідерів скаутських груп у різних регіонах України з метою реєстрації місцевих осередків та повноцінного проведення II З'їзду ВМГО «НОСУ» [233, с. 8-9].

У 2010 році, шляхом проведення відповідних конференцій та реєстрації документів в органах юстиції, у більшості регіонів України активно розгортається процес створення локальних осередків НОСУ. Українські скаути також взяли участь у низці міжнародних подій, під час яких не тільки гідно представили Батьківщину, а й здобули право приймати наступні Молодіжний форум та Скаутську конференцію регіону Євразія у 2013 році. Крім того, представника України А. Чеснокова було обрано до складу Скаутського комітету Євразії, який, відповідно до Конституції ВОСР, є керівним органом Регіональної скаутської організації Євразії між конференціями [222].

4 червня 2011 року відбувся II З'їзд ВМГО «НОСУ», під час якого обрано новий склад Національної Ради НОСУ. Головою Національної Ради став В. Бочарніков, Першим заступником Голови – А. Чесноков, Заступником Голови – М. Музала, Національним секретарем – Я. Колобова, Міжнародним комісаром – О. Галушка [195, с. 74]. НОСУ продовжує створювати місцеві осередки, долучається до міжнародної діяльності, а також сприяє винесенню питань розвитку скаутингу на загальнодержавний рівень. Зокрема, 1 листопада 2011 року Верховна Рада України приймає Постанову № 3984-VI «Про відзначення 100-річчя українського скаутського руху», згідно з якою в нашій державі мало бути урочисто відзначене 100-річчя українського скаутського руху [171]. На виконання положень даного документа, було створено Організаційний комітет з підготовки і проведення заходів щодо відзначення 100-річчя українського скаутського руху та затверджено план заходів із проведення цієї події. Відтак, 2012 рік в Україні було офіційно проголошено роком 100-річчя українського скаутського руху [233, с. 10].

У цьому ключі маємо погодитися з Ю. Юзичем, котрий наголошує, що саме Пласт був кадровим й інтелектуально-методичним донором «парасолькової організації» НОСУ, яка від імені України стала членом ВОСР, «не розчинившись у глобальному вирі національних нівеляцій», адже менші скаутські об'єднання України *de facto* долучилися до лав Пласту, утворивши на теренах Української держави єдину справжню загальнонаціональну скаутську організацію [238, с. 177].

Паралельно з імплементацією процесів, пов'язаних зі вступом Пласту до ВОСР, його представники також активно долучалися до міжнародних скаутських заходів буквально від початку своєї роботи після проголошення незалежності України 1991 року. Так, у червні 1991 року О. Шот узяв участь в організованому Всесвітнім Скаутським Бюро Семінарі «Основи скаутингу», що пройшов у м. Женева, а вже у листопаді 1991 року скаути-побратими запросили сімох пластунів до Франції для участі в двотижневому вишколі у Міжнародному скаутському центрі «Джамбвіль» [238, с. 143]. Також пластуни встановили постійні контакти з харцерськими організаціями Польщі й долучалися до міжнародних таборів в Австрії і Чехії [110, с. 300]. У серпні 1991 року члени Пласту взяли участь у XVII Всесвітньому Скаутському Джемборі, що проходило в Південній Кореї: під час цього заходу групу скаутів, котрі представляли різні республіки тодішнього СРСР (Білорусь, Естонію, Латвію, Литву, Росію), очолив І. Гринів, а український Пласт репрезентував І. Бушак – курінний Куреня ім. Данила Галицького з м. Львів [238, с. 143]. 12 жовтня 1991 року український Пласт було офіційно прийнято до лав КУПО [199, с. 190].

6-9 серпня 1993 року вперше в Україні з нагоди 80-річчя Пласту було проведено Ювілейну Міжкрайову Пластову Зустріч, котра стала третім етапом ЮМПЗ після завершення двох перших зустрічей, що мали місце роком раніше в Австралії та США. Залучивши до святкування понад 700 пластунів з України, США, Канади, Австралії, Аргентини, Бразилії, Великої

Британії, Німеччини та Польщі і весь склад ГПБ, ЮМПЗ дійсно набула грандіозних масштабів [199, с. 195].

8-10 жовтня 1994 року в м. Східний Ганновер штату Нью-Джерсі (США) відбулися XII Збори КУПО [65, с. 206], під час яких, як стверджує О. Сич, «уперше поряд із представництвами шістьох крайових організацій-засновниць» узяли участь делегати новостворених крайових організацій із Польщі, Словаччини та України, а в ролі спостерігачів виступили крайові пластові структури Бразилії, Латвії і Литви [199, с. 197]. На час проведення XIII Зборів КУПО 11-13 жовтня 1997 року, котрі теж пройшли в м. Східний Ганновер штату Нью-Джерсі (США), КУПО координувала діяльність дев'яти крайових пластових організацій, що об'єднували 9122 членів Пласту, серед яких 4414 представляли Україну. В ході заходу відбулася Перша сесія Четвертого Пластового Конгресу, учасники якої, розглянувши питання «Пласт у світі: одність і єдність чи плюралізм» та «Ідейні основи Пласту – сучасна інтерпретація», схвалили відповідні резолюції, згідно з якими ідейні засади цієї організації витримали перевірку часом, а тому й надалі залишатимуться основою пластування [153; 199, с. 204].

У грудні 1996 року Голова КПС України В. Стебницький узяв участь в ЮМПЗ в Австралії, а в березні 1997 року – в IV Крайовому Пластовому З'їзді в Польщі [217, с. 361]. 1997 року на запрошення Пласту Канади семеро українських пластунів відвідали КПС Канади та низку інших заходів із метою детального ознайомлення з принципами й механізмами управління в канадському Пласті. Хоча, в результаті проведених зустрічей стало зрозумілим, що його модель не відповідає потребам такої потужної структури, якою може й повинен стати Пласт в Україні, тому всі намагання пристосувати її до українських реалій виявилися ілюзорними [217, с. 359]. Натомість, достатньо вагомим був вплив контактів членів вітчизняного Пласту з їх німецькими партнерами: 1998 року на запрошення КПС Німеччини українські пластуни відвідали вишкільні курси виховників у м. Мюнхен і долучилися до проведення пластових таборів в урочищі

«Хохланд» [217, с. 361]. У 1998 році українські пластуни також долучилися до роботи Пластового табору, розташованого на Пластовій оселі «Верховина» в с. Ллісфаєн, що за 80 км від м. Ліверпуль (Велика Британія) [285]. У 1998-1999 роках член українського Пласту А. Гарматій був комендантом Пластового табору «Сокіл» в Австралії, а п'ятеро австралійських пластунів брали участь у роботі Пластового табору «Лісова школа», який організовувався в Україні [217, с. 361].

На думку О. Сича, контакти з пластовими організаціями діаспори становили для членів українського Пласту неабияку користь, адже вони могли пізнати світ, мали змогу розширювати свій кругозір, отримували можливість спілкуватися із закордонними ровесниками. Натомість, пластуни – представники української діаспори за кордоном могли таким чином «підтримувати дієвий зв'язок із материковою Україною» [199, с. 206]. Відтак, 9-12 листопада 2000 року вперше, починаючи з 1954 року, XIV Збори КУПО було проведено в м. Київ. Тобто, вперше в історії дана міжнародна структура зібралася на території України, що мало чимале символічне значення для всіх представників Пласту. Останній, опікуючись проведенням заходу, паралельно організував Другу сесію Четвертого Пластового Конгресу, до якого долучилися не тільки представники української діаспори в Австралії, Аргентині, Великій Британії, Канаді, США й ФРН, а й тодішній Прем'єр-міністр України В. Ющенко, котрий отримав звання почесного пластуна [217, с. 363]. Її делегати відзначили, що ідеали та мета Пласту є незмінними й становлять основу єдності пластових організацій, залучених до КУПО. На підтвердження цього, вони наголосили на вагомості змісту резолюцій попередніх сесій і, схваливши новий документ, підкреслили вагомість кличу Четвертого Пластового Конгресу – «Один Пласт – один світ» [116, с. 44].

У 2001 році представника української КПП Б. Генегу також запросили стати Комендантом Вишкільного табору Пласту в Австралії [217, с. 361]. У серпні 2002 року в околицях с. Свірж (нині – с. Свірж Бібрської міської територіальної громади Перемишлянського району Львівської області) було

проведено Ювілейну Міжкрайову Пластову Зустріч, присвячену 90-літтю Пласту. До неї долучилися понад 1500 пластунів, представники центральних і місцевих органів влади, а також члени інших скаутських об'єднань [110, с. 300]. Таким чином, можемо стверджувати, що на початку ХХІ століття Пласт України не тільки перетворився на загальнонаціональну дитячу й молодіжну структуру, а й активізувався на глобальному рівні, перебираючи на себе зобов'язання щодо проведення міжнародних зустрічей пластунів із різних країн світу й набуваючи авторитету в діаспорі.

29 жовтня – 2 листопада 2003 року відбулися XV Збори КУПО, які також було проведено в м. Київ із метою подальшого розвитку Пласту та його інтеграції у світове пластове товариство [217, с. 363]. Оскільки на той час до фінансування організації залучалися як центральні, так і місцеві органи влади, було вирішено, що український Пласт повинен намагатися зменшити свою залежність від закордонних грошових вливань, покладаючись на власну самостійність у питаннях фінансування своєї діяльності. Однак, загальна економічна ситуація в державі не могла вважатися стабільною, тому забезпечення власного фінансування для Пласту того часу було нелегкою справою [217, с. 370].

12 квітня 2007 року в м. Львів відбулася прес-конференція «95-ліття Пласту: здобутки й перспективи», що ознаменувала початок урочистостей, проведених у рамках Ювілейної Міжкрайової Пластової Зустрічі. Останні відбулися 14-15 квітня 2007 року за участю більш як 800 пластунів із приблизно 30 осередків Волинської, Дніпропетровської, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Львівської, Рівненської, Тернопільської та Ужгородської областей. Заходи включали урочистий молебень; посвяту прапора Пластового куреня УПЮ ім. Ольги Басараб; складення Присяги, яку приймав Голова КПП України пл. сен. Б. Гаврилишин; і вшанування пам'яті пластунів, котрі не зломили своїх присяг, на Личаківському кладовищі [237].

14-26 червня 2010 року 38 пластунів з України взяли участь у Польському Національному Джемборі *Kraków*; 23-30 липня 2010 року 18

пластунів представляли український скаутський рух на II Джемборі Регіону Євразія, що відбулося неподалік м. Орхей (Молдова) [110, с. 302]; а 2-12 серпня 2010 року група українських пластунів репрезентувала вітчизняний скаутинг на Центральноевропейському Джемборі *ConCordia* неподалік м. Будапешт (Угорщина), до якого долучилися 700 учасників і 300 гостей із 12 країн світу, котрі детально обговорили спільні елементи й відмінності розвитку їхніх організацій, зокрема, такий потужний виклик як збереження рідної мови в діаспорі [202, с. 6]. 21-22 травня 2011 року в м. Львів 600 польських харцерів і 600 пластунів з України відзначили 100-ліття з часу виникнення скаутського руху в обох державах. А влітку 2011 року 19 пластунів у складі делегації українських скаутів, котру очолив Голова КПС України Д. Колесник, стали учасниками XXII Всесвітнього Скаутського Джемборі, яке відбулося неподалік м. Крістіанстад (Швеція) [110, с. 302].

Таким чином, результати дослідження та детального аналізу досвіду діяльності Пласту протягом 1991-2014 років свідчать про зростання ролі цієї організації для становлення молодіжного руху в Україні; розвитку неформальної освіти; підборі та впровадженні інноваційних підходів у процесі визначення змісту та методів виховної і соціалізуючої роботи зі скаутською молоддю; а також консолідації зусиль міжнародних скаутських організацій із метою створення належних умов для розвитку молодих людей у багатокультурному, технологічно та інформаційно розвинутому суспільстві [66, с. 7] в результаті включення українського Пласту до лав світового скаутингу як повноцінного, вагомого й авторитетного гравця.

3.3. Діяльність Національної скаутської організації України «Пласт»: структурно-функціональні особливості

Будучи невід'ємною частиною світового скаутського руху *de facto* з початку XX століття, протягом 1991-2014 років Національна скаутська організація України «Пласт» спромоглася посісти чільне місце в

молодіжному русі незалежної Української держави [38, с. 21]. Упродовж тривалого часу дана структура вдосконалювала ідейно-організаційні засади своєї діяльності, паралельно відшліфовуючи форми і методи національно-патріотичного виховання молодих людей на практиці. Тож накопичений таким чином унікальний досвід формування всебічно розвинутої особистості в Пласті, на думку І. Дідух, залишився актуальним у процесі розбудови громадянського суспільства на території незалежної України саме завдяки збереженню гуманістичних засад пластової системи виховання, виробленню демократичних взаємин між суб'єктами педагогічного процесу в рамках цієї організації, а також забезпеченню сприятливих умов для творчої самореалізації і цілеспрямованого самовдосконалення молодих людей під час імплементації ключових ідейних засад і прийомів пластової методики виховання [69, с. 65].

Зважаючи на нестабільну соціально-політичну й фінансово-економічну ситуацію, що склалася в Україні після здобуття нашою державою незалежності, молоді люди опинилися під значним тиском різноманітних, нових для вітчизняного суспільства факторів, адже науково-технічний прогрес, інтенсивна урбанізація, налагодження багатопланових соціокультурних і комунікативних зв'язків із зовнішнім світом докорінно змінили характер становлення й розвитку особистості в рамках соціуму [136, с. 30]. За таких умов, Пласт, долучившись до реалізації демократичних трансформацій українського суспільства і всіх процесів його розбудови, прагнув повною мірою втілити свою головну мету – сприяти всебічному, патріотичному вихованню та самовихованню молодих людей задля їх перетворення на свідомих, відповідальних і повновартісних громадян нашої держави та членів світової спільноти, а також ідейних провідників суспільства, котрі в своїй діяльності мають керуватися ідеологією Пласту та спиратися на засади християнської моралі [208, с. 36].

Як стверджує О. Соломаха, пластуни прагнули реалізувати ключову мету своєї організації, формуючи ціннісні орієнтації молоді та виховуючи

чесних, здібних до творчої праці громадян із сильною волею і високим рівнем національно-патріотичної свідомості на основі ідейних засад Пласту [208, с. 38], котрі в цілому було закладено в ключових роботах засновників пластового руху – «Життя в Пласті» О. Тисовського [219] й «Велика гра: гутірка про ідею й методу пластування» Ю. Старосольського [210]. Так, на думку О. Тисовського, Пласт мав сприяти гартуванню характеру й вихованню в молодих людей кращих якостей громадянина в результаті шляхетного змагання за найліпшого виконання свого обов'язку [217, с. 20-25]. При цьому пластуни повинні були виховувати в собі високі патріотичні почуття та переконання в необхідності свідомої боротьби за об'єднання народу на основі їх всеохопної підготовки до перебування в різних соціально-політичних умовах [206, с. 244-245]. Згадані завдання в рамках Пласту виконуються завдяки застосуванню пластової методики виховання, першоджерелом якої є скаутський метод, розроблений Р. Бейден-Пауеллом; традиції українського козацтва, які включають характер, діяльність і вмілості козаків-пластунів [120, с. 4-8]; та механізми саморозвитку особистості, що спираються на почуття патріотизму, потребу в постійному самовдосконаленні й вихованні самостійності та необхідність розвитку лідерських якостей [137, с. 15].

На думку автора, активному якісному та кількісному зростанню скаутських організацій на зламі XIX-XX століть сприяла не тільки їх популяризація в рамках західних суспільств, а й безпосередній вплив низки чинників, виникнення котрих стало об'єктивним наслідком соціетального поступу людства. Серед останніх варто виділити такі фактори: поступальне конституювання гуманістичних засад скаутської ідеології; удосконалення методичних засобів педагогічної діяльності; турбота про всебічний фізичний, розумовий і соціальний розвиток молоді; забезпечення духовного зростання молодої людини на основі виховання в ній справжнього громадянина, відповідального члена місцевої, національної і міжнародної громади [160, с. 34]. Провівши аналіз ціннісної системи скаутингу, варто засвідчити її

людиноцентричність й орієнтованість на забезпечення особистісних і соціальних інтересів молоді. З точки зору С. Дибби, всі пріоритетні цінності скаутингу, пов'язані з вихованням і розвитком молоді, можна поділити на чотири основні категорії:

- 1) цінності особистісного розвитку молодої людини – актуалізація індивідуальності особистості, самовиховання, самореалізація;
- 2) моральні цінності молодої людини – добро, справедливість, людяність, порядність, терпимість, чесність, альтруїзм;
- 3) інтелектуальні та естетичні цінності молодої людини – здоровий глузд, уміння орієнтуватися в різних аспектах соціальної дійсності та розрізняти їх, здатність до самостійних суджень, вміння оцінювати й передбачати результати власних рішень і вчинків, здатність цінувати красу;
- 4) валеологічні цінності молодої людини – здоров'я, особиста безпека [66, с. 7].

У той самий час, розроблений Р. Бейден-Пауеллом унікальний скаутський метод – універсальна виховна система й система прогресивного самовиховання – був призначений для допомоги кожній молодій особистості з метою використання та розвитку її здібностей, чіткого розуміння власних інтересів, збагачення особистого життєвого досвіду, віднаходження конструктивних шляхів задоволення потреб і подальшого розвитку людини відповідно до індивідуального ритму [135, с. 29-30]. Ключовими завданнями скаутського методу виховання Р. Бейден-Пауелл вважав стимулювання молодих людей до самостійної діяльності, підвищення рівня їхньої відповідальності за взяті на себе зобов'язання і формування у них високих моральних принципів [252, с. 59]. Слід зазначити, що процес виконання даних завдань включав фізичний розвиток молоді; заняття спортом; таборування, під час якого молоді люди розвивали кмітливість і спостережливість; а також культивування любові до рідної природи, адже тривале перебування на свіжому повітрі сприяло формуванню в

молодіжному середовищі екологічної культури й відповідальності [42, с. 19-20].

Первинно спираючись у своїй практичній діяльності на ігрові методи, яскраво описані англійськими й американськими письменниками Р. Кіплінгом та Е. Сетон-Томпсоном [283], Р. Бейден-Пауелл поступово поєднав дітей і дорослих у рамках однієї організації, котра забезпечувала їх взаємодію в процесі реалізації спільної справи: як результат, на основі застосування інноваційних, прогресивних підходів до виховання та розвитку особистості, учасники скаутського руху отримували змогу вибудувати справжнє прагнення бути корисними іншим людям та суспільству загалом [220, с. 3-4]. Відповідно, нині у рамках скаутського методу можна виділити вісім ключових елементів:

- 1) вірність скаутському закону та обіцянці;
- 2) навчання через справу;
- 3) залучення до роботи в малих групах задля підвищення почуття відповідальності перед своєю спільнотою та світом у цілому;
- 4) патрульно-ланкова система як спосіб розвитку міжособистісних і лідерських навичок через командну роботу, відповідальність і виховання відчуття приналежності до своєї групи;
- 5) символічна основа (системи скаутських символів);
- 6) особистісний прогрес відповідно до програми поступального розвитку особистості;
- 7) життя у гармонії з природою;
- 8) лідерство молоді завдяки підтримці дорослих [255].

Кожен з елементів скаутського методу виконує свою особливу функцію в процесі соціалізації дітей та молоді, а всі ці елементи разом утворюють цілісну унікальну систему, що застосовується відповідно до мети та принципів скаутського руху. Якщо будь-який із цих елементів не застосовується в організації, що працює за системою скаутингу, дана організація не може вважатися частиною скаутського руху [286, с. 3]. Відтак,

скаутський метод – це основний аспект скаутингу, що увібрав практичний досвід упровадження військової справи, педагогіки, психології і соціальної роботи, одночасно пропонуючи найефективніший алгоритм для багатопланової взаємодії дорослих осіб із дітьми та підлітками [275, с. 57-59].

Скаутський метод, покладений в основу виховної системи скаутських об'єднань, покликаний допомогти молодим людям розвинути свої здібності, зрозуміти особисті інтереси, збагатити власний життєвий досвід, надавши поштовх для подальшого саморозвитку, самовдосконалення й особистісного зростання. Оскільки в організаціях скаутського типу значна увага приділяється саме вихованню молоді, застосування скаутського методу в рамках даного процесу дозволяє забезпечити результативність цілісного виховання особистості [194, с. 14], що «ґрунтується на моральних засадах та ціннісних орієнтирах» [229, с. 81]. Відповідно, скаутський рух можна вважати «школою особистісного зростання» дітей та підлітків, де велике значення має виховання у них моральних якостей – чесності, взаємодопомоги, відповідальності. Цілісність виховного процесу в таких умовах сприяє формуванню у молодих людей навичок міжособистісної взаємодії і комунікації, ініціативності й, водночас, уміння відповідати за свої вчинки [229, с. 82].

Оскільки виховна система скаутингу первинно базувалася на становленні й розвитку таких громадянських чеснот як патріотизм, відданість Батьківщині, громадська активність, соціальна солідарність, дотримання прав людини й толерантність [66, с. 7], дисертант вважає, що на початку ХХ століття було закладено основи розвитку нового громадського молодіжного руху, суть якого виражалася у формуванні самостійних характерів, розвитку почуття солідарності, необхідності впровадження дисципліни та глибинних соціальних принципів відповідальності [163, с. 388]. Адже скаутинг – абсолютно вільна, незалежна від уряду організаційна форма активності молодих людей, у рамках якої підтримується розвиток ініціативи та самодіяльності [276] задля поширення загальнолюдських

гуманістичних цінностей, сприяння гуманізації процесу соціального становлення особистості та забезпечення конструктивної соціалізації учасників скаутського руху [66, с. 7]. Хоча, можемо також стверджувати, що перші масові об'єднання дітей та молоді створювалися на основі нових реалій, нових культурних цінностей і нових духовних орієнтацій, котрі стрімко поширювалися в глобальному масштабі наприкінці XIX століття.

Зважаючи на зазначене, пластова методика виховання може розглядатися як сукупність методів, засобів і прийомів, що забезпечують організацію виховного процесу в рамках Пласту, який охоплює як реалізацію виховних завдань, так і формування особистісних якостей молодої людини відповідно до окреслених світоглядних ідеалів членів організації [68, с. 9], що почали активно розвиватися ще на початку XX століття. На думку І. Дідух, принципами пластової методики виховання можна вважати умови, необхідні для формування особистості згідно з ідейно-світоглядними ідеалами Пласту [68, с. 9]. Серед них слід виділити зв'язок Пласту з природним і соціальним середовищами; добровільність членства в організації; виховання молодих людей з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей на основі пізнання природи, кооперації і підтримки їх особливих нахилів, здібностей і вмілостей; єдність вимог до виховного процесу, наступність і послідовність виховання [68, с. 9; 231, с. 34].

У свою чергу, ідейно-світоглядні ідеали Пласту відображено в Трьох Головних Обов'язках Пластуна, котрі становлять основу виховання особистості як єдиного процесу в рамках організації:

1. Бути вірним Богові й Україні.
2. Помагати іншим.
3. Жити за Пластовим Законом і слухатись Пластового Проводу [58; 229, с. 92].

Після тривалого радянського панування, одним з основних завдань якого стала ліквідація генофонду українського народу, в нашій державі в

період незалежності відчувалася гостра потреба у відновленні національних і моральних цінностей суспільства [242, с. 48-49], вагому роль для задоволення котрої зіграло патріотичне виховання молоді та повернення релігійних традицій до повсякденного життя суспільства [95, с. 223]. Таким чином, кожен пластун має керуватися тим заповітом, «який біжить по шкірі, тому що він є в нашій душі: пластун є вірним Богові» [63, с. 4]. Бути вірним Україні – це ціль пластуна, засобом досягнення якої є патріотизм. Саме патріотизм надає українцям моральної сили й виховує з молодого людини доброго громадянина, адже він – «нерозривна частина пластової людини» [65, с. 10-13]. Таке сплетіння національного та релігійного має найліпший прояв в ідейно-світоглядних ідеалах Пласту, «коли приклад мучеництва за Правду й Віру стає спонукою до боротьби за національні права і стає джерелом у хвиликах терпінь» [245, с. 5].

У деяких випадках Батьківщина, особливо в переламні для неї моменти, вимагає від людини готовності вмерти за свою країну чи, навпаки, жити для неї [211, с. 8], тобто жити для людей, котрі є громадянами цієї держави. Оскільки ідейним підґрунтям діяльності Пласту слугують традиції українського козацтва й, відтак, плекання «культу героїв» [68, с. 11], а ключовою передумовою її імплементації можна вважати так званий «народний менталітет», любов до Батьківщини для кожного пластуна трансформується у необхідність допомагати іншим, будучи джерелом духовних сил для всіх громадян України. Тому бути патріотом для пластуна означає всіма силами бажати процвітання не тільки своїй державі, а й своїм землякам [95, с. 224].

Ґрунтуючись на законах і принципах скаутингу, Пластовий Закон покликаний слугувати ключовим орієнтиром і свого роду дороговказом у процесі діяльності пластунів упродовж усього їхнього життя [84, с. 95]. Крім того, вони повинні виконувати доручення Пластового Проводу, що забезпечують реалізацію «корисної праці», та керуватися правилами, котрі

регулюють цей процес, таким чином «слухаючись Пластового Проводу» [65, с. 16].

Пластовий Закон є переліком із 14 рис характеру й ідеалів, котрих повинен прагнути досягнути кожен пластун завдяки саморозвитку й самовихованню [148]:

1. Пластун словний: дотримується свого слова, не дивлячись ні на що.
2. Пластун сумлінний: якнайкраще виконує справу, за яку береться.
3. Пластун точний: дотримується встановлених часових рамок, окреслених для виконання певного завдання чи заняття.
4. Пластун ощадний: дбайливо витрачає наявний час, енергію та кошти.
5. Пластун справедливий: вимагає чесності як у рамках змагань, так і під час виконання завдань.
6. Пластун увічливий: без приниження власної гідності надає допомогу й поступається в потрібній ситуації, чемно поводяться з усіма людьми.
7. Пластун братерський і доброзичливий: ставиться до всіх людей із повагою, без упереджень щодо їх національності чи статі, й не кривдить інших живих істот.
8. Пластун зрівноважений: не піддається одномоментним впливам настрою.
9. Пластун корисний: робить справи, котрі приносять користь людству, його народу й йому самому, при цьому поважаючи працю інших.
10. Пластун слухняний пластовій старшині: сумлінно виконує накази пластової старшини, однак може надати їх власну критичну оцінку чи відмовитися виконувати наказ, котрий суперечить Пластовому Закону.
11. Пластун пильний: звертає увагу на всі деталі розвитку навколишнього світу, виокремлюючи корисні для себе напрями розвитку й опановуючи їх.
12. Пластун дбає про своє здоров'я: забезпечує всебічний розвиток свого організму, що є передумовою підвищення рівня його працездатності та підприємливості.
13. Пластун любить красу і дбає про неї: прагне плекати красу в усіх сферах життя й поширювати її на основі власного прикладу.

14. Пластун завжди доброї гадки: ніколи не впадає у розпач, демонструючи справжню витримку й відвагу навіть у найскладніших ситуаціях [148; 155, с. 207].

Таким чином, дисертант вважає, що реалізація ключових положень та ідей, закладених у Трьох Головних Обов'язках Пластуна, дозволяє повною мірою досягти основної мети Пласту, формуючи справжню гармонійну особистість-патріота в процесі виховання й самовиховання молодих людей у рамках цієї організації: користуючись набутими знаннями й вміннями, на основі любові до рідного краю, народу і його історії, пластун не тільки розвивається фізично й морально, а й здатен приносити користь людям і власній Батьківщині [95, с. 224-225]. Його прагнення до таких дій на основі постійного самовдосконалення закладено в урочистій обітниці – Пластовій Присязі, – яку кожна молода людина, котра підтримує принципи й ідеали пластового руху, виголошує, вступаючи до лав Пласту [128, с. 11]: «Присягаюсь своєю честю, що робитиму все, що в моїй силі, щоб бути вірним Богові й Україні, помагати іншим, жити за Пластовим Законом та слухатись Пластового Проводу» [229, с. 92].

На практиці досягнення зазначених зобов'язань досягається завдяки імплементації ключових елементів пластової методики виховання, а також збереження й дотримання основних принципів, обрядів і ритуалів Пласту, що завжди становили невід'ємну частину життєдіяльності членів організації у процесі її взаємодії із сім'єю, школою й різноманітними суспільними інституціями державного, регіонального та місцевого рівнів [68, с. 9]. Історично пластова методика виховання впроваджується згідно з визначеними організацією векторами в рамках гурткової системи завдяки поетапній реалізації затвердженої програми занять; виконанню низки ступеневих проб; постійному збільшенню відповідальності молодих людей за себе та інших таким чином, щоб вони отримували нові знання, набували впевненості в собі, виробляли вміння співпрацювати з іншими людьми та розвивали лідерські якості [82, с. 36].

На думку І. Дідух, аналіз організаційної структури Пласту потрібно здійснювати в двох площинах: «вертикальній», котра визначається наявністю ієрархічно взаємопов'язаних керівних органів із законотворчими й адміністративними функціями, та «горизонтальній», яка існує у вигляді територіальної мережі різного рівня пластових організацій, що характеризуються субпідрядними відносинами [68, с. 8]. Проте слід зауважити, що гурткова система в Пласті формується відповідно до таких потреб дитини як перебування в колі однодумців; необхідність урахування вікових особливостей; потреба в наявності друзів-однолітків задля створення атмосфери довіри й, відтак, уникнення небажаних конфліктів чи непорозумінь у колективі [208, с. 39]. Як результат, об'єднуючи учасників, вона включає групи пластунів молодшого шкільного, підліткового, юнацького та старшого віку – пташата (2-5 років); новаки (6-11 років); юнаки (12-18 років); старші пластуни (18-32 роки); пластуни сеньйори (від 35 років) [229, с. 94], – котрі зосереджуються у виховних спільнотах. Основу останніх становить така структурна одиниця Пласту як гурток (рій, ланка), а наступними ступенями його організаційної ієрархії є більші групи пластунів (чота, дружина, загін, курінь, полк, кіш) і різноманітні спеціальні установи (гуртки спеціалістів, бібліотеки, секції, майстерні, крамниці) [128, с. 12].

Вагомою фігурою в процесі формування й функціонування гурткової системи Пласту виступає виховник, котрий для будь-якої дитини чи молодшої людини є одним із прикладів для наслідування [85, с. 106]. Орієнтуючись на вчителя-виховника, особа засвоює не лише необхідні знання чи вміння, а й певні моделі суспільної поведінки, тому пластова методика виховання потребує всебічного поєднання педагогічного хисту виховника з ініціативою вихованця, забезпечуючи соціальну адаптацію та самореалізацію молодшої особистості згідно з вимогами пластових ідеалів [68, с. 13]. Виховник у даному разі «виконує освітньо-виховну, комунікативну, прогностичну, соціально-педагогічну, рефлексивну, організаційну й адміністративну функції» [83, с. 12], виступаючи своєрідним посередником між вихованцями

й наставниками – членами пластових структур різних рівнів. Тому, як стверджує В. Окаринський, функціонування окремих елементів гурткової системи Пласту здійснюється на засадах самоуправління і виборності, набуваючи різноманітних форм регулярних і урочистих зібрань, мандрівок, таборів, ігор, свят, участі в національних заходах тощо [128, с. 12]. Як результат, на практиці в рамках Пласту універсальне застосування віднайшов «метод гри», який дозволяє невимушено розвивати природні здібності та провідницькі якості молодих людей у тісній кооперації з іншими суспільними інституціями, що працюють у даній галузі [68, с. 13].

Оскільки скаутинг – це «велика гра з розвивальним компонентом», у її середовищі індивід виконує заявлені правила, використовуючи надані можливості для самодослідження, саморозвитку, самовираження і налагодження стосунків з іншими людьми. Таким чином, метод гри дозволяє молоді налагоджувати нові соціальні контакти, паралельно зберігаючи та розвиваючи необхідні психологічні та фізичні якості на основі активного самовиховання під керівництвом лідера-виховника [229, с. 82]. Базовим підґрунтям даного самовиховання стало складання пластових «проб» і «уміlostей», які дозволяють індивіду накопичувати потрібні знання, вміння та навички і розширювати наявні компетентності, необхідні для подальшої професійної діяльності, таким чином «засвідчуючи рівень зрілості пластуна та його місце в ієрархії пластової організації» [68, с. 10].

Ключову роль в імплементації пластової методики виховання відіграють проби, котрі являють собою своєрідні пластові іспити, що дозволяють індивіду досягти поставленої мети [189, с. 50-51]. Опанування «вміlostей», або «фахів», дозволяє пластунам розвивати їх вроджені здібності, формувати трудові навички й більше усвідомлювати значущість продуктивної праці як у рамках окремих груп, так і індивідуально [68, с. 10]. Впливаючи на емоційно-вольову сферу й колективістські почуття вихованців [68, с. 10], процес набуття вміlostей перетворюється на перманентну підготовку до їх перевірки: на думку Б. Савчука, вони відіграють важливу

роль у вихованні членів Пласту, котре відбувається за принципом «хочеш щось мати – зроби сам» [192, с. 129]. Як результат, кількість вмілостей для пластунів свого часу постійно зростала, і вже в 1929 році їх нараховувалося більш як 100, адже протягом року одна особа може оволодіти кількома вмілостями, а задля складання проби їй потрібен цілий рік, а інколи – й набагато більше часу [189, с. 50].

Вагомими засобами пластової методики виховання вважаються спорт і змагання пластунів у різносторонніх практичних уміннях, а також здійснення різноманітних мандрівок і таборування. До переліку видів спорту, на яких фокусуються члени Пласту, входить піший і водний туризм, лижний спорт, командні види спорту й спортивні ігри. Таборове життя пластунів історично розвивалося від перших мандрівних і наметових таборів до заснування постійних таборових баз (наприклад, у Карпатах) [128, с. 12], нині перетворившись на одну з найпотужніших форм виховної роботи в рамках Пласту.

Достатньо популярними серед пластунів є літні табори праці й відпочинку, котрі мають потужний просвітницько-виховний вплив на членів Пласту завдяки тривалому спільному перебуванню останніх у природних умовах, де молоді люди мають змогу отримати навички самообслуговування, а також розвинути в собі витривалість і дисципліну [189, с. 51]. Закладання сталих таборів, як стверджує Б. Окпиш, в якості поселень пластунів на одному місці дає членам Пласту можливість відпочинку й розвитку серед природи, а також нарощування обсягів їх діяльності з метою реалізації ключових завдань даної організації [131, с. 26]. Після здобуття Україною незалежності Пласт зумів відновити діяльність низки таборових осель, а також створити нові сталі осередки в різних регіонах нашої держави.

Центральне місце в даному контексті займає Пластовий табір-музей «Сокіл», розбудова якого розпочалася ще 1926 року під егідою Митрополита А. Шептицького. Однак, у зв'язку зі знищенням цієї Пластової оселі в часи СРСР, його відбудова почалася відразу після відродження Пласту в Україні й

de facto триває донині [110, с. 304-305]. В свою чергу, Пластовий летунський табір «Чота Крилатих» розбудовується з 1993 року, займаючи територію площею 3,5 га неподалік с. Луквиця Дзвиняцької сільської територіальної громади Івано-Франківського району Івано-Франківської області: дана Пластова оселя має офіційне право на практикування авіаційних видів спорту, адже на його території зареєстровано аеродром, а також функціонує льотно-технічна база (де розміщуються дельтаплани, парaplани, парашути тощо) [149]. А Пластова оселя «Клевань», що розбудовується з 2008 року неподалік с. Клевань Клеванської селищної територіальної громади Рівненського району Рівненської області, має на своїй території інфраструктуру для проживання пластунів, їдальню та низку господарських споруд, що дозволяє проводити тут новацькі табори й вишколи, різноманітні збори пластунів та заходи, важливі для подальшого розвитку Пласту. Також на Заході України розташована низка площ для таборування, де регулярно відбуваються пластові заходи різного рівня й спрямування, зокрема, відзначення національних свят та історичних подій, свят календарно обрядового циклу тощо [110, с. 305].

На базі пластових осель розробляється й впроваджується система таборування для новацтва і юнацтва, а також мережа вишколів і дошколів для підготовки організаторів таборів. Зокрема, вишколи комендантів таборів було започатковано для членів Пластового Проводу з фокусом на техніку безпеки, медичні навички, санітарно-гігієнічне облаштування пластових осель тощо. Відтак, у 2011 році в Україні загалом відбулося 117 таборів різного рівня: три всеукраїнські табори для пташат; два крайові табори для новацтва; 10 крайових таборів для юнацтва; дев'ять таборів для старших пластунів (сім крайових і два міжкрайові табори); 13 обласних таборів; та 80 інших місцевих таборів (проведених для пластунів різного віку). Важливим кроком у розвитку таборування було прийняття Концепції крайових таборів Національної скаутської організації України «Пласт» 2003 року, а також Положення «Про порядок зголошення та критерії перевірки пластових

таборів» і Положення «Про Крайову таборову комісію», в текстах яких обумовлювалася низка питань, пов'язаних із підготовкою та проведенням пластових таборів і вишколів різного рівня й спрямування [110, с. 303].

Помітну роль під час упровадження пластової методики виховання відіграють урочистості, або імпрези, котрі можна розрізняти за тематикою, формою проведення та змістовою наповненістю, таким чином оцінюючи їх виховну ефективність [68, с. 11]. Так, 1999 року Крайова Пластова Старшина затвердила перелік свят, які надалі мали обов'язково включатися до річного плану діяльності всіх структурних підрозділів Пласту. Серед них – Свято Святвечірньої свічечки, День народження засновника скаутингу Р. Бейден-Пауелла, День Першої Пластової Присяги, Свято Святого Юрія – патрона Пласту, День незалежності України та День подяки Господу. Для проведення деяких із перерахованих свят було розроблено спеціальні методичні вказівки та рекомендації [110, с. 306].

Після активізації діяльності обласних осередків Пласту в період незалежності, низка заходів почала проводитися на обласному рівні (наприклад, у Київській області почала відзначатися Річниця бою під Крутами). Чималою популярністю серед дітей і юнацтва також користуються різноманітні всеукраїнські виховні заходи, серед яких – Крайовий фестиваль пластової творчості «Зоряний вітер», Всеукраїнський фестиваль «Дитячі мрії», Всеукраїнський змаг із пішого мандрівництва «Стежками Героїв» тощо [110, с. 306; 246].

Вагомим чинником удосконалення вітчизняної скаутської практики можна вважати тісне співробітництво пластунів зі скаутами зарубіжжя з метою якнайширшої презентації Пласту на міжнародному рівні. Першим кроком у цьому напрямі стала започаткована 1999 року Акція «Дні Пласту в Києві», а надалі – незмінна участь пластунів у церемонії передачі Вифлеємського Вогню Миру, що регулярно організовується скаутами країн Європи. В даному контексті також слід згадати Всеукраїнський поминальний захід «33 хвилини», присвячений вшануванню жертв Голодомору 1932- 1933

років; традиційну Щорічну акцію «Святий Миколай іде до сиріт», під час якої члени Пласту беруть участь у зборі коштів, підготовці подарунків і проведенні святкових мистецьких заходів для позбавлених батьківської опіки дітей по всій території України; Всеукраїнську акцію «З книгою до дітей», що проводиться в сиротинцях, притулках та інтернатах м. Львів, м. Тернопіль, м. Івано-Франківськ та м. Луцьк із 2008 року, тощо [110, с. 306]. Перераховані заходи забезпечують можливості для встановлення й налагодження тісних контактів та спілкування вітчизняної молоді з представниками інших держав, сприяючи інтеграції пластового руху до системи світового скаутингу, що розглядається як один із пріоритетних напрямів роботи Пласту та передумова для його подальшого розвитку [46, с. 12].

Доволі помітну роль у досягненні цієї мети також відіграє спеціальна символіка й атрибутика (форма, нашивки тощо) Пласту: її вивчення допомагає глибше осмислити наявні суспільно-політичні складові комунікації, що встановлюється між членами Пласту, державою та суспільством, своєю чергою сприяючи повноформатному відновленню історичної пам'яті, що дає змогу активізувати процес сприйняття вітчизняним соціумом вагомий для України історичної спадщини пластових традицій і надалі поширювати ключові ідеї цієї організації [205, с. 1].

Після появи скаутингу як окремого елемента молодіжного громадського руху, його основним символом стала стрілка із трьома пелюстками, схожа на лілію. Говорячи про цей символ, Р. Бейден-Пауелл наголошував, що скаути «взяли цей знак від Полярної Зірки», маючи на увазі, що подібно до стрілки компаса, яка вказує на Північ, скаут завжди повинен обирати правильний шлях. Хоча, й сама геральдична лілія з часів Середньовіччя завжди вважалася символом чистоти та вірності. Тому скаутська емблема – лілія (трилисок) – нині використовується мільйонами скаутів у багатьох країнах світу, а три кінці цієї лілії являють собою три елементи скаутської обітниці: обов'язок перед собою; обов'язок перед

ближніми; обов'язок перед Богом [282]. Відповідно, відзнакою Пласту є біла трилиста лелійка, сплетена із золотим Державним Гербом України (Триzubом) в одну гармонійну цілісність, таким чином поєднавши один із ключових символів держави й основний символ скаутингу [223, с. 379]. Як зауважує Т. Джулинська, три листки Пластової лелійки відображають Три Головні Обов'язки Пластуна; її шпиль як стрілка компаса вказує на «правильний шлях» вітчизняних скаутів; а Триzub свідчить про те, що Пласт – це українська організація. Цю відзнаку мають право носити пластуни, які склали Пластову Присягу. Крім того, Пластову лелійку розміщують на прапорах, печатках, офіційних виданнях і документах організації [65, с. 21].

Оскільки гаслом першої організації скаутів, котру заснував Р. Бейден-Пауелл, а також подібних структур, що розвиваються на території інших держав, є «Будь готовий!» (англ. – *Be Prepared!*), у новацькій системі Пласту теж використовується девіз «Готуйсь!». У свою чергу, представники юнацтва вітаються словом «С.К.О.Б.!». Хоча скоб білохвостий (лат. – *Haliaeetus Albicilla*) – це порода орла, котрого пластуни використовують у якості свого символу, термін «С.К.О.Б.!» є акронімом, утвореним шляхом об'єднання початкових літер чотирьох слів, які характеризують істотні прикмети доброго пластуна чи вказують останньому, до чого треба прагнути [132]. Таким чином, «С.К.О.Б.!» – це пластун, який:

С – сильний розумом і тілом.

К – красний душею.

О – обережний у своїх задумах і планах.

Б – бистрий у думках і ділах [132].

Образними символами даних пластових прикмет є:

С – дубовий листок, адже дуб уважається твердим (сильним) деревом, а його листок, таким чином, – символом сили.

К – кетяги червоної калини, оскільки ягодами калини українці століттями прикрашали вінки, волосся тощо і калина в Україні, відтак, стала символом краси.

О – моремух (мухомор) – отруйний гриб, якого треба остерігатись, тому він став символом обережності.

Б – блискавка, котра вважається символом швидкості [81].

Члени Пласту вигукують «С.К.О.Б.!»), вітаючись один з одним під час урочистих подій, та паралельно піднімають догори праву руку із випростаними трьома пальцями – символом Трьох Головних Обов'язків Пластуна. В повсякденному житті пластуни вітаються, подаючи ліву руку, адже дане незвичне привітання дає їм змогу задуматися про те, що перед ними знаходиться особа, з котрою їх єднає єдина пластова ідея, а всі вони разом належать до світового скаутського руху [132].

Таким чином, можемо говорити про специфічне термінотворче та термінографічне вирішення однієї з актуальних проблем взаємодії суспільства, мови та мислення – тобто, про складний соціолінгвістичний, номінативний і лексикографічний механізм формування терміносистеми пластового руху в Україні, що обслуговує мовленнєве спілкування членів Пласту, слугуючи диглосним лексичним кодом їх інтеракції-комунікації і пізнання навколишнього світу як в українських реаліях, так і за кордоном.

Оскільки Пласт об'єднує найбільшу серед скаутських організацій України кількість дітей та молоді, а також має найдавнішу історію й традиції свого розвитку, члени даної структури, як стверджують Ю. Кокоячук та О. Троян, найактивніше використовують формений одяг під час своєї діяльності [96, с. 195]. Форма одягу пластунів дає їм відчуття причетності до їх організації та єдності, згладжує соціальні відмінності, налаштовує на дисципліну та порядок. Нашивки та емблеми на форменому одязі сигналізують про досягнення пластуна і про його приналежність до конкретної пластової групи, спонукаючи дбати про честь усього Пласту.

Перші зразки форменого одягу пластунів з'явилися відразу ж після початку функціонування їх організації на початку ХХ століття. Однак, у зв'язку із забороною діяльності Пласту на теренах України напередодні Другої світової війни, розвиток пластової форми було призупинено. Тільки

1975 року формений одяг пластунів зазнав вагомих змін, що, зрештою, було зафіксовано в Правильнику про пластовий однострій і відзнаки, який використовується донині [168]. Згідно з положеннями Правильника про пластовий однострій і відзнаки, формений одяг пластунів повинен виготовлятися з бавовняної тканини, а колір його елементів – визначатися номером згідно з палітрою ниток для вишивання *DMC* [168]. Формений одяг для хлопців складається з сорочки (з довгим чи коротким рукавом, у залежності від сезону), гетрів і шортів (в зимовий період дозволено використовувати довгі штани). У штанах і шортах на передніх половинках є дві кишені з відрізним бочком, а на задніх – дві кишені з листочкою. Формений одяг для дівчат уключає блузку, котра «за формою і конструктивно-декоративними елементами схожа до сорочки хлопців; і шестиклинову спідницю з бічними кишенями з відрізним бочком та фігурним входом до кишені (в певних випадках дозволяється використовувати шорти-спідницю і штани)» [96, с. 197]. Членам Пласту дозволяється носити пластові відзнаки тільки на поверхні форменого одягу. Єдиним винятком є мініатюрна Пластова лелійка, котру можна зачіпляти з лівої сторони грудей на звичному повсякденному одязі [65, с. 36].

Відповідно, можемо стверджувати, що застосування пластової методики виховання безпосередньо впливає на вибудовування національної самосвідомості молодих людей, а активізація їх участі в пластовому русі, в свою чергу, допомагає підвищити рівень їх соціальної активності та формування патріотично орієнтованої громадянської позиції [80, с. 14]. Як зауважує І. Остапйовська, змістовно-процесуальна компонента виховної діяльності Пласту віддзеркалена в його ключовій меті та сферах розвитку особистості (соціальной, духовній, розумовій, фізичній); виховній програмі цієї організації; активних та інтерактивних методах (інструктаж, ігрові методи, проекти тощо), що застосовуються в ході пластування; індивідуальних, групових і масових формах діяльності (таборування, екскурсії, змаги, ватри, імпрези тощо) [139, с. 14].

У зв'язку із зазначеним, автор погоджується з висновками Ю. Жданович про те, що основними функціями пластової методики виховання можна вважати:

- 1) інформатизацію, що забезпечується на основі застосування глибинних знань з історії, краєзнавства, природознавства, мистецтва та інших галузевих наук;
- 2) формування ціннісних орієнтацій, котре відбувається завдяки вихованню особистості із залученням кращих традицій українського народу й прикладів із життя героїв України; участі пластунів у добродійній діяльності; ідентифікації членів Пласту з українським народом, його історією і культурою;
- 3) соціалізацію, що гарантується завдяки залученню вихованців до різноманітних видів діяльності і реальних соціальних взаємодій; вихованню життєвих компетентностей; набуття досвіду стосунків у великих і малих групах; виробленню позитивного ставлення до інших;
- 4) розвиток особистості, котрий проходить на двох ключових рівнях – особистісному (шляхом виховання та самовиховання) і суспільному (на тлі використання наявних засобів виховання з боку виховників) [83, с. 11-12].

Виконуючи дані функції, Пласт має на меті виховання справжнього громадянина-патріота, задля чого постійно взаємодіє з іншими соціальними інституціями та державними структурами – сім'єю, школою, громадськими організаціями, закладами вищої освіти, органами влади, церквою тощо [83, с. 12]. Із цією метою, організація розвиває стратегічне планування, що реалізовується на крайовому (всеукраїнському) рівні. Наразі діє Стратегія Пласту 2030 [214], на основі котрої керівні органи організації розробляють її операційні плани, в рамках яких детально прописується, хто з пластунів і яким чином має робити конкретні практичні кроки задля втілення визначеної візії розвитку Пласту. За загальним процесом утілення Стратегії Пласту 2030 стежить КПС і КІР. Однак, кожен осередок Національної скаутської

організації України «Пласт» також розробляє власну стратегію розвитку, відправними для якої є положення загального документа, та спеціальний план із її впровадження.

Таким чином, відновивши діяльність в Україні в період незалежності, Пласт зумів поширити свою активність на всю територію нашої держави, розпочавши виховання справжніх державників, науковців, митців, педагогів – по суті, дійсних патріотів своєї держави й соціально відповідальних громадян [48]. Крізь історію цієї організації нині голосно промовляють слова Гімну Пласту «Цвіт України» – «В Пласті росте новий люд» [48; 133], – які яскраво свідчать не тільки про сутність ключової мети цієї молодіжної структури, а й про її загальну національно-патріотичну спрямованість та соціальну вагу для всієї Української держави.

Висновки до Розділу 3

Процеси становлення, розвитку і діяльності Пласту в Україні в 1991-2014 роках мали як національний, так і міжнародний виміри. Національний вимір функціонування й розвитку Пласту на теренах України в цей період визначився кількісною та структурною розбудовою організації. На кінець 1991 року в нашій державі нараховується вже близько 1100 пластунів. Проте на той час у роботі Пласту вже виявилися певні організаційні й ідеологічні прогалини, що часто гальмували процес подальшого розвитку організації.

Протягом 1996-2003 років відбувався поступовий перехід Пласту з регіонального на всеукраїнський рівень. На початку XXI століття відбувається суттєве організаційне оновлення Пласту, який мав «іти в ногу з часом», модернізувавши свої форми і методи діяльності. У 2012 році до свого 100-літнього ювілею Пласт в Україні підійшов як організація з добре закріпленим статусом всеукраїнської структури, здобувши визнання на рівні держави, авторитет серед громадських організацій та ставши вагомим складовим елементом розвитку скаутингу в країні. Завдяки участі членів організації у

численних заходах за кордоном Пласт здобув визнання у міжнародному скаутському середовищі.

Буквально від початку своєї роботи після проголошення незалежності України 1991 року представники Пласту активно долучалися до міжнародних скаутських заходів. Протягом 1994-1995 років найважливішим завданням Пласту на міжнародній арені вважалося створення єдиної скаутської організації України і визнання Пласту на міжнародному рівні. Зважаючи на те, що ВОСР на той час було чітко сформульовано тезу «одна країна – одна національна організація», було утворено Всеукраїнську молодіжну громадську організацію «Національна Організація Скаутів України» (ВМГО НОСУ), котра 2008 року долучилася до ВОСР. Протягом досліджуваного періоду українські скаути також взяли участь у низці міжнародних подій, під час яких гідно представили Батьківщину та пластовий рух.

Структурно-функціональні особливості діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» на теренах незалежної України формувалися задля досягнення її ключової мети – сприяти всебічному, патріотичному вихованню та самовихованню молодих людей задля їх перетворення на свідомих, відповідальних і повновартісних громадян нашої держави та членів світової спільноти. Для її реалізації застосовується пластова методика виховання, яка може розглядатися як сукупність методів, засобів і прийомів, що забезпечують організацію виховного процесу в рамках Пласту, який охоплює як реалізацію виховних завдань, так і формування особистісних якостей молодої людини відповідно до окреслених світоглядних ідеалів членів організації.

ВИСНОВКИ

Прагнучи досягти визначеної мети дисертаційної роботи й виконати поставлені у дослідженні завдання, автор вивчив, систематизував і проаналізував особливості розвитку й окреслив специфіку діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» у 1991-2014 роках на основі комплексного всебічного розгляду наявних джерел і введення в обіг нових ресурсів, що містять відповідну тематичну інформацію, дійшовши таких висновків:

1. Детальна характеристика, аналіз і систематизація історіографії і джерельної бази дослідження дозволили автору встановити недостатній ступінь розробки та опрацювання наявних джерел і літератури, що стосуються особливостей розвитку і специфіки діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» у 1991-2014 роках. Зокрема, дисертантом визначено, що найбільше уваги в наявних наукових розробках приділено виникненню, поширенню та розвитку скаутського руху як міжнародного багатоаспектного явища та особливостям функціонування Пласту на теренах України в 1912-1939 роках. Розвиток та еволюція Пласту в еміграції стали предметом наукових досліджень авторів після здобуття Україною незалежності: протягом 1939-1991 років огляд даної проблематики вівся переважно активними учасниками закордонного Пласту чи іноземними науковцями, котрі розглядали функціонування пластових осередків в еміграції дещо відособлено від розвитку українських земель та вітчизняної молоді. Натомість, наявність даних досліджень дозволяють нам заявляти про тяглість і послідовність пластових традицій та історичного поступу, котрі були збережені в еміграції. Після здобуття Україною незалежності дослідження питань відродження й подальшого розвитку Пласту в нашій державі спираються на роботи низки вітчизняних і зарубіжних авторів. Однак, останні аналізують переважно окремі регіональні елементи

історичного поступу й відродження Пласту на теренах України, не надаючи комплексний аналіз розвитку даної організації у 1991-2014 роках, тобто від часу здобуття Україною незалежності до моменту переламних суспільно-політичних трансформацій у нашій державі, пов'язаних із Революцією гідності 2013-2014 років та зміною соціально-патріотичних установок молоді після анексії Кримського півострова та початку збройної агресії РФ на Донбасі 2014 року. Відтак, автором залучено не тільки праці українських та зарубіжних авторів, що, в основному, фокусуються на історії розвитку й передумовах відновлення Пласту в Україні, а й низку нових джерел, які включають спеціалізовані ресурси мережі «Інтернет», спогади й коментарі безпосередніх учасників пластового руху в Україні часів незалежності та окремі нормативно-правові акти. Основу джерельної бази дисертації склали документи та матеріали пластових видань й інформація, надана безпосередніми учасниками скаутського руху в Україні, оскільки історичні події, пов'язані з обраною проблематикою, автору довелося відновлювати за допомогою сучасної періодики та наявних наукових публікацій, текст котрих раніше не досліджувався й не піддавався детальному аналізу.

У результаті розгляду наявних наукових джерел та інформації ЗМІ й ресурсів мережі «Інтернет», автором визначено ключові теоретико-методологічні засади вивчення розвитку й діяльності Пласту в історичній науці. Зокрема, виявлено, що скаутський рух є добровільним, аполітичним, незалежним виховним рухом дітей та молоді, відкритим для всіх осіб, незалежно від їх походження, расової приналежності або віросповідання, ключовою метою якого визначається сприяння розвитку молодих людей для досягнення їх повного інтелектуального, суспільного, емоційного та духовного потенціалу як індивідів, як відповідальних громадян та як членів місцевих, національних і міжнародних спільнот. Зародившись у Великій Британії на зламі XIX-XX століть під впливом низки політичних, економічних і соціальних чинників, скаутський рух доволі швидко поширився в інших державах, котрі взяли на озброєння у вихованні молоді

скаутський метод, на якому базується вся виховна система скаутингу. Серед таких структур можна виділити Пласт, котрий, зародившись на українських теренах 1912 року, пройшов чималий еволюційний шлях розвитку, працюючи в різні періоди в Галичині, на Буковині, Волині й Закарпатті та, зрештою, опинившись в екзилі, 1991 року зміг привнести збережені традиції на землі незалежної України. Відтак, дисертантом запропоновано авторську періодизацію еволюції та історичного розвитку Національної скаутської організації України «Пласт», котра напряду пов'язана з утвердженням ідеї та здобуттям незалежності Української держави та предметом запропонованого дослідження.

2. Розгляд ключових передумов становлення, особливостей розвитку й основних характеристик процесів заборони діяльності Пласту на теренах України (1912-1939 роки) дозволив виявити їхню пряму залежність від соціально-економічного стану й суспільних трансформацій у Російській та Австро-Угорській імперіях, до складу яких на початку ХХ століття входили землі сучасної України. Хоча окремі ідеї скаутингу потрапили на територію України ще до початку ХХ століття, Пласт почав активно розвиватися на українських землях після поширення тут концепції засновника скаутського руху Р. Бейден-Пауелла та її поетапного впровадження. Звісно, після зародження пластового руху 1912 року, найбільш непримиренним ставленням до нього, як до продукту Західної цивілізації, виявилось на підконтрольній радянській владі території, де діяльність Пласту було заборонено вже 1923 року. Натомість, Пласт доволі активно розвивався на теренах Галичини: після забрани функціонування пластових осередків на цих землях із боку польської влади, у 1930-1939 роках Пласт продовжував функціонувати на території Галичини у формі конспіративних гуртків, а його діяльністю керував новостворений Пластовий центр у м. Прага. Завдяки цьому пластовий рух почав активно розвиватися на території Волині, Буковини й Закарпаття. Однак, долучення пластунів до національно-визвольної

боротьби, підтримка ними збройного опору з боку ОУН-УПА та Легіону УСС, а також соціально-політична боротьба за незалежність Карпатської України призвели до повної заборони діяльності Пласту на Західній Україні й вимушеної еміграції його представників.

Оскільки чітка громадянська позиція та патріотична діяльність пластунів стали прямими причинами повної заборони Пласту на всій території України наприкінці 1930-х років, більшість його найактивніших членів змушені були емігрувати до інших держав світу, де Пласт мав зберегти національну ідентичність українства, забезпечивши тим самим соціальну активність і належне патріотичне виховання молодих людей у чужорідному для них суспільно-культурному середовищі. Перші українські пластові осередки з'явилися ще 1920 року в таборах військовополонених та інтернованих вояків, що стало унікальним явищем для світового скаутингу; надалі пластовий рух відроджувався в таборах «Ді-Пі» на території європейських держав; а потім почав поширюватися за океаном. Координація його діяльності здійснюється завдяки функціонуванню Союзу Українських Пластунів-Емігрантів, проте особливості становлення Пласту за кордоном великою мірою визначалися політикою урядів тих країн, під владою яких опинялися українці, покинувши Батьківщину. В цьому ключі слід зазначити, що протягом 1939-1991 років найактивніше розвивалися пластові осередки в США й Канаді, де не тільки відбувалися різноманітні вишколи й організовувалися пластові табори, а й була налагоджена видавнича справа та відбувалося активне впровадження пластового методу виховання. Натомість, на території Австрії, Німеччини й Великої Британії діяльність Пласту відбувалася хвилеподібно, адже первинний запал пластунів змінювався періодами стагнації пластового руху, пов'язаного з нестачею пластових провідників чи необхідністю повернення українській молоді певного багажу знань з української мови й культури. В Польщі й Чехословаччині діяльність Пласту затихла майже одразу після Другої світової війни: її відновлення було напряму пов'язане з процесами демократизації, що охопили як республіки

СРСР, так і країни так званого «соціалістичного табору». На території Аргентини й Австралії пластовий рух *de facto* перебував у стані стагнації до 2020-х років, а на території Бразилії узагалі припинив своє існування в другій половині 1990-х років – по суті, уже після повернення пластових ідей на територію України.

3. Автором визначено найвагоміші передумови відродження й охарактеризовано процес відновлення діяльності Пласту в незалежній Україні. Зокрема, виявлено, що протягом короткого періоду існування на українських землях у першій половині ХХ століття скаутський рух на території України став потужним чинником українського національного відродження й державотворення. Оскільки надалі пластуни зберігали його традиції в еміграції, за умов незалежності Національна скаутська організація України «Пласт» дуже швидко перетворилася на складову частину світового скаутського руху й української національно-державної відбудови. Відповідно, процес відродження Пласту завзято підтримували не тільки представники вітчизняної громадськості, а й учасники масових політичних рухів і навіть церква. Тому процес відновлення діяльності Пласту на території України відбувався одночасно у Львівській, Івано-Франківській і Тернопільській областях, на Волині та у м. Київ, маючи різні першоджерела та громадські сили підтримки.

Наприкінці 1980-х років ідея відродження діяльності Пласту з'явилася в середовищі Української Гельсінської Спілки та в лавах української діаспори, представники котрої розпочали активні контакти зі своїми співвітчизниками задля отримання можливості суттєвішої підтримки розгортання пластового руху в Україні. Ще одним осередком, представники якого спробували відновити діяльність Пласту в м. Львів, стала нелегальна Молодіжна організація «Спадщина», створена 28 березня 1988 року. Сприятливі умови для втілення ідеї щодо відновлення діяльності Пласту в

Україні також сформувалися в середовищі Української греко-католицької церкви й Українського християнсько-демократичного фронту.

Однак, після проведення кількох вишкільних таборів Пласту 1989 року, активістами пластового руху зацікавився КДБ, а органи радянської влади й державні ЗМІ почали масовано заперечувати можливість відновлення діяльності пластових організацій в Україні як продукту «буржуазного» Заходу. Тому тільки 1990 року завдяки зусиллям створеної із представників різних пластових течій Ініціативної Групи діяльність Пласту на території України вдалося відновити. Цьому сприяло лояльне ставлення ГПБ і радянської влади, котра *de facto* визнала існування скаутського руху паралельно з всеохопною піонерською організацією. 7 липня 1990 року в США на Пластовій оселі «Вовча Тропа» в присутності 350 пластунів та гостей заходу відбулася символічна церемонія «Повернення ідеалів Пласту в Україну» та записання О. Криськова, котрий мав поширювати їх на Батьківщині.

Проте офіційно про відродження Пласту на території України можна говорити, починаючи з 1991 року, адже тільки робота I Крайового Пластового З'їзду об'єднала представників усіх регіонів України, ГПР і ГПБ, членів закордонних пластових організацій, керівників ВОСР і представників місцевих органів державної влади. Результатами роботи I Крайового Пластового З'їзду стало затвердження Статуту Української Скаутської Організації «Пласт» та обрання її керівних органів – Крайової Пластової Ради та Крайової Пластової Старшини. Крім того, першочерговими завданнями Крайової Пластової Старшини України було визначено налагодження контактів із Всесвітнім Скаутським Бюро та підтримання зв'язків і співпраці з іншими скаутськими організаціями в Україні й поза її межами, адже Пласт прагнув стати повноцінним членом Всесвітньої організації скаутського руху.

Проте на момент відродження Пласту для імплементації програми його діяльності пластунам бракувало спеціальної літератури й чіткого

бачення організаційної структури та ідеологічної бази його функціонування. Такий стан справ викликав брак згоди серед активістів відновлення Пласту, яке первинно відбувалося за формою, адже ідея патріотичного виховання молоді лише поширювалася в колах скаутського руху за умов політичної невизначеності й нестабільності, що спостерігалися в Україні в 1990-х роках. Тому тільки подальші роки діяльності Пласту, що супроводжувалася виконанням нелегких завдань щодо розгортання його структур і збільшення кількості членів, сприяли підвищенню вагомості цієї організації в українському суспільстві та зміцненню її ролі в процесі національно-патріотичного виховання молоді.

4. Національний вимір функціонування й розвитку Пласту на теренах України в 1991-2014 роках визначився кількісною та структурною розбудовою організації. На кінець 1991 року в нашій державі нараховується вже близько 1100 пластунів. Численні осередки Пласту з'явилися у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській, Рівненській, Волинській і Київській областях. Пластові групи також функціонують на Закарпатті, Буковині, а подекуди – й на Сході України.

На той час у роботі Пласту вже виявилися певні організаційні й ідеологічні прогалини, що часто гальмували процес подальшого розвитку організації. Зокрема, таким недоліком постала відсутність прив'язки структури Пласту до тодішнього адміністративного поділу України, що на практиці ускладнювало ефективний менеджмент і, відтак, розвиток організації, а також відносини місцевих осередків Пласту з органами влади. Тому в 1995-1996 роках КПС призначає обласних уповноважених. Цей крок мав достатньо позитивне значення для подальшого розвитку Пласту, хоча й не був до кінця послідовним. Їх статус передбачав набуття суто координаційно-організаційних функцій, що містилися поза межами Статуту. Тому обласні уповноважені на практиці не могли мати впливу на офіційні стосунки місцевих осередків Пласту з українською владою чи громадськістю.

Протягом 1996-2003 років відбувався поступовий перехід Пласту з регіонального на всеукраїнський рівень. У рамках даного процесу, 26 вересня 1998 року Головна канцелярія Крайової Пластової Старшини розпочала роботу у м. Київ, а, починаючи з 1999 року, всеукраїнські з'їзди Пласту відбуваються в українській столиці. Відтак, у цей період Пласт не тільки став помітним у молодіжному середовищі, а й здобув авторитет і визнання як серед інших молодіжних об'єднань, так і на рівні держави. Суттєво зміцнили його імідж та рівень поінформованості суспільства про Пласт проведення 15-25 серпня 1996 року I Всеукраїнського Скаутського Джемборі у с. Невицьке та посвята Пластового табору на г. Сокіл, що відбулася в 1997 році.

У той самий час, на початку XXI століття Пласт постав перед стратегічною дилемою вибору: зберегти напрацювання XX століття чи «йти в ногу з часом», модернізувавши свої форми і методи діяльності, адже після відновлення своєї роботи дана організація могла похизуватися не тільки здобутками й чималим оптимізмом своїх членів, а й постала перед необхідністю подолання нових суспільних викликів. У цей період спостерігалася стагнація або занепад старих осередків Пласту; співпраця КПС і КПП, функціональні повноваження яких було виписано недосконало, часто виявлялася контрпродуктивною; з'явилася тенденція до відходу від організації виховників, які доводили новацькі рої чи юнацькі гуртки до відповідно юнацького й старшопластунського віку; невизначеною залишалася місія уладів старших пластунів і сеньйорів, через що відповідний поділ дійсних членів Пласту був штучним і недієвим, а базовими в його межах залишилися УПН та УПЮ; існувала неможливість гнучкого поєднання праці платних фахівців з ентузіазмом добровольців; а також гостро давала про себе знати відсутність джерел стабільного фінансування, що зумовлювало неможливість чіткого бюджетного планування та налагодження системності й плановірності у поточній діяльності Пласту.

У 2012 році до свого 100-літнього ювілею Пласт в Україні підійшов як організація з добре закріпленим статусом всеукраїнської структури,

здобувши визнання на рівні держави, авторитет серед громадських організацій та ставши вагомою складовою розвитку скаутингу в країні. Завдяки участі членів організації у численних заходах за кордоном Пласт здобув визнання у міжнародному скаутському середовищі. Наймасштабнішим «соціальним проектом», до якого протягом 2013-2014 років долучилися сотні пластунів, стала Революція гідності.

5. З'ясувавши ключові сфери активності та основні напрями співробітництва Пласту на міжнародній арені (1991-2014 роки), визначено, що буквально від початку своєї роботи після проголошення незалежності України 1991 року представники Пласту активно долучалися до міжнародних скаутських заходів. Перші контакти представників українського Пласту та Європейського Скаутського Бюро налагоджуються 1991 року, коли делегація, очолювана його Головою Ж. Кассінью, прибуває до м. Київ. Відтак, уже під час I Крайового Пластового З'їзду, що пройшов у м. Івано-Франківськ 12-13 квітня 1991 року, було схвалено Резолюцію «Про зовнішні зв'язки», в якій першочерговими завданнями КПС України, серед іншого, були визначені: налагодження зв'язків Пласту з Всесвітнім Скаутським Бюро; та нарощування контактів і поглиблення співпраці між пластунами й іншими скаутськими організаціями в Україні та поза її межами.

Протягом 1994-1995 років найважливішим завданням Пласту на міжнародній арені вважалося створення єдиної скаутської організації України і визнання Пласту на міжнародному рівні. Зважаючи на те, що ВОСР на той час було чітко сформульовано тезу «одна країна – одна національна організація», лідери трьох всеукраїнських скаутських організацій – Пласт (Л. Захарчишин), Січ (Б. Скребцов) та СПОК (В. Танцюра і С. Капустін) – об'єднують зусилля задля прийняття України до лав світового скаутингу, утворивши Всеукраїнську молодіжну громадську організацію «Національна Організація Скаутів України» (ВМГО НОСУ). Під час Установчого з'їзду ВМГО НОСУ, що відбувся 24 березня 2007 року, було прийнято Статут

НОСУ та обрано перший склад Національної Ради НОСУ: її Головою став Л. Захарчишин, Першим заступником Голови – В. Танцюра, а Національним секретарем – С. Капустін. У 2010 році, шляхом проведення відповідних конференцій та реєстрації документів в органах юстиції, у більшості регіонів України активно розгортається процес створення локальних осередків НОСУ.

Протягом досліджуваного періоду українські скаути також взяли участь у низці міжнародних подій, під час яких не тільки гідно представили Батьківщину, а й здобули право приймати наступні Молодіжний форум та Скаутську конференцію регіону Євразія у 2013 році. Крім того, представника України А. Чеснокова було обрано до складу Скаутського комітету Євразії, який, відповідно до Конституції ВОСР, є керівним органом Регіональної скаутської організації Євразії між конференціями. 21-22 травня 2011 року в м. Львів 600 польських харцерів і 600 пластунів з України відзначили 100-ліття з часу виникнення скаутського руху в обох державах.

6. Виявлено структурно-функціональні особливості діяльності Національної скаутської організації України «Пласт» на теренах незалежної України на основі аналізу методів і засобів досягнення її ключової мети – сприяти всебічному, патріотичному вихованню та самовихованню молодих людей задля їх перетворення на свідомих, відповідальних і повновартісних громадян нашої держави та членів світової спільноти.

Визначено, що для реалізації зазначеної мети застосовується пластова методика виховання, яка може розглядатися як сукупність методів, засобів і прийомів, що забезпечують організацію виховного процесу в рамках Пласту, який охоплює як реалізацію виховних завдань, так і формування особистісних якостей молодшої людини відповідно до окреслених світоглядних ідеалів членів організації. У свою чергу, ідейно-світоглядні ідеали Пласту відображено в Трьох Головних Обов'язках Пластуна:

1. Бути вірним Богові й Україні.

2. Помагати іншим.

3. Жити за Пластовим Законом і слухатись Пластового Проводу.

Реалізація ключових положень та ідей, закладених у Трьох Головних Обов'язках Пластуна, дозволяє повною мірою досягти основної мети Пласту, формуючи справжню гармонійну особистість-патріота в процесі виховання й самовиховання молодих людей у рамках цієї організації. На практиці пластова методика виховання впроваджується згідно з визначеними Пластом векторами в рамках гурткової системи завдяки поетапній реалізації затвердженої програми занять; виконанню низки ступеневих проб; постійному збільшенню відповідальності молодих людей за себе та інших таким чином, щоб вони отримували нові знання, набували впевненості в собі, виробляли вміння співпрацювати з іншими людьми та розвивали лідерські якості.

Вагомими засобами пластової методики виховання вважаються спорт і змагання пластунів у різносторонніх практичних уміннях, а також здійснення різноманітних мандрівок і таборування. На базі пластових осель розробляється й впроваджується система таборування для новацтва і юнацтва, а також мережа вишколів і дошколів для підготовки організаторів таборів. Помітну роль під час упровадження пластової методики виховання відіграють урочистості, або імпрези, котрі можна розрізняти за тематикою, формою проведення та змістовою наповненістю, таким чином оцінюючи їх виховну ефективність.

Доволі помітну роль у досягненні цієї мети Пласту також відіграє формений одяг, спеціальна символіка й атрибутика Пласту: їх вивчення допомагає глибше осмислити наявні суспільно-політичні складові комунікації, що встановлюється між членами Пласту, державою та суспільством, своєю чергою сприяючи повноформатному відновленню історичної пам'яті, що дає змогу активізувати процес сприйняття вітчизняним соціумом вагомої для України історичної спадщини пластових традицій і надалі поширювати ключові ідеї цієї організації у нашій державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Ватра». *Енциклопедія українознавства: словникова частина* / гол. ред. проф. д-р В. Кубійович. Париж; Нью-Йорк: Видавництво «Молоде Життя», 1955. Т. 1. С. 218.
2. «Молодіжна організація «Пласт» на Рівненщині: історія та сьогодення»: історико-бібліографічне дослідження / уклад. Т. Устиненко; ред. С. Патрикей. Рівне: Рівнен. обл. б-ка для молоді, 2022. 30 с.
3. «Пласт» – 105 років скаутам України. *ПОРОХІВНИЦЯ*. 12.04.2017. https://porokhivnytsya.com.ua/2017/04/12/plast_105/ (дата звернення: 17.10.2024).
4. «Пластун». *Енциклопедія українознавства: словникова частина* / гол. ред. проф. д-р В. Кубійович. Париж; Нью-Йорк: Видавництво «Молоде Життя», 1970. Т. 6. С. 2107.
5. 100-річчя скаутського руху відзначать по всій Україні. *УНІАН: інформаційне агентство*. 19.04.12. URL: <https://www.unian.ua/politics/638437-100-richchya-skautskogo-ruhu-vidznachat-po-vsiy-ukrajini.html> (дата звернення: 23.08.2024).
6. 1-ше Всеукраїнське Джемборі, с. Невицьке, 1996. *Історія Пласту – 100 кроків – історичний пластовий блог*. URL: <https://100krokiv.info/2011/03/1-she-ukrajinske-dzhembori-s-nevytske-1996/#:~:text=> (дата звернення: 24.08.2024).
7. 22 лютого 1990 р. – офіційна дата відновлення Пласту в Україні / Карпатський Університет імені Августина Волошина. 23.02.2024. URL: <https://kau.com.ua/22-liutoho-1990-r-ofitsijna-data-vidnovlennia-plastu-v-ukraini/> (дата звернення: 04.10.2024).
8. 70 років Пласту у США: перші організаційні спроби і діяльність. *Історія Пласту – 100 Кроків – історичний пластовий блог*. URL: <https://100krokiv.info/2019/11/70-rokiv-plastu-u-ssha-pershi-orhanizatsiini-sprobu-i-diialnist/> (дата звернення: 29.09.2024).

9. 70-ліття Пласту у США: у повоєнні роки і в дальші десятиліття, ч. 2. *Історія Пласту – 100 Кроків – історичний пластовий блог*. URL: <https://100kroktiv.info/2020/04/70-littia-plastu-u-ssha-u-povojenni-roky-i-v-dalshi-desiatylittia-ch-2/> (дата звернення: 17.10.2024).
10. 7-ий Крайовий Пластовий З'їзд, Київ, 2002. *Історія Пласту – 100 кроків – історичний пластовий блог*. URL: <https://100kroktiv.info/2011/05/7-uj-krajovuj-plastovuj-zjizd-kyjiv-2002/> (дата звернення: 22.08.2024).
11. 9-ий Крайовий Пластовий З'їзд, Київ, 2006. *Історія Пласту – 100 кроків – історичний пластовий блог*. URL: <https://100kroktiv.info/2011/06/9-uj-krajovuj-plastovuj-zjizd-kyjiv-2006/> (дата звернення: 19.08.2024).
12. Андрійчук А. Столітній Пласт: як скаути боролися за Україну колись і як це роблять зараз. *Радіо Свобода*. 14.04.2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/plast-111-rokiv-skauty-borotba-za-ukrayinu/32362738.html> (дата звернення: 04.10.2024).
13. Андрухів І., Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини: (друга половина XIX ст. – перша половина XX ст.). Тернопіль: Економічна думка, 2001. 696 с.
14. Анохін Є. В. Особливості становлення та розвитку сучасного скаутського руху України на Слобожанщині (Сумський регіон) // Збірка статей з історії українського скаутингу / упоряд. Я. В. Колобова. Київ: ПП «Видавництво «Стародавній Світ», 2013. С. 13-18.
15. Бабота Л. Історія ПЛАСТу на території Словаччини: примітки до діяльності скаутської молодіжної організації Пласт на Пряшівщині й Закарпатті у міжвоєнний період (1919-1939). *Союз скаутів «ПЛАСТ»*. URL: <https://www.karpaty-plast.sk/plast/uk/z-historie/historia/1919-1929> (дата звернення: 29.09.2024).
16. Базарко В. Звіт Голови Головної Пластової Булави (за час 08.XI.2009 – 31.XII.2012). *Звіти і матеріали на 18-ті Збори КУПО / Конференція Українських Пластових Організацій; Головна Пластова Булава*. Віпани, Нью-Джерзі, США: [б. в.], 2013. С. 13-18.

- 17.Базарко В. Мої спогади про відновлення Пласту й Україну в 1990-х роках. *Пластовий шлях*. 2021. Ч. 1(201). С. 16-19.
- 18.Бачинський Л. Український Пласт на Поділлі Східної України. *Пластова ватра*. 21.02.1958. С. 4-5.
- 19.Бачинський М. «Сіріють у сумерках півночі шатра...» (До сильвети Леоніда Бачинського (1896-1989) / НАН України; Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника; відп. ред. М. М. Романюк; заг. ред. тексту М. Пономаренко. Львів: ЛННБ України ім. В. Стефаника, 2009. 268 с.
- 20.Бевз Т. А. Українська християнсько-демократична партія (УХДП). *Енциклопедія історії України* / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: В-во «Наукова думка», 2019. Кн. 2: Україна – Українці. С. 687-688.
- 21.Бейден-Пауел оф Гілвелл Р. Scouting for Boys: Пластування для хлопців. 2-е укр. видання / авторизований переклад О. Кульчицького. Івано-Франківськ: Видавництво «Лілея-НВ», 1999. 302 с.
- 22.Бейден-Поуелл оф Гілвелл Р. Порадник виховникам. Івано-Франківськ: «Місто НВ», 2012. 72 с.
- 23.Бейлі Дж. Школа скаутингу. Все, що треба знати для пригод просто неба / пер. з англ. Х. Демидюк. Львів: Видавництво Старого Лева, 2022. 256 с.
- 24.Боберський І. («Blue Boy») Чи був на Буковині до війни Пласт? *Пластовий прапор*. 1929. Ч. 8: Додаток до часопису «Новий час». 1929. Ч. 123(733). С. 13.
- 25.Богацький П. До історії Пласту на Україні. *Молоде життя*. 1933. Ч. 5-6(81-82). С. 16-17.
- 26.Богацький П. Предтечі й початки Пластового Руху на Центральних Землях України (фрагменти спогадів). *Пластовий шлях*. 1951. Ч. 6. С. 4-6.
- 27.Бондарь Л. Введение в скаутинг: книга для родителей и для других взрослых. Женева: Фонд Джейкобса Клауса, 1996. 192 с.

- 28.Боровський В. До історії українського Пласту на Волині. *Літопис Волині: наук-попул. зб. волинезнавства*. 1971-1972. Ч. 10-11. С. 31-41.
- 29.Бржевська З. М., Довженко Н. М., Гайдур Г. І., Аносов А. О. Критерії моніторингу достовірності інформації в інформаційному просторі. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2019. № 1(5). С. 52-60.
- 30.В країні зірок: хроніка Пластової Станиці у Філядельфії. 2-ге доп. вид. / ред.: пл. сен. кер. А. Прасіцький. Філядельфія; Львів: «ПЛАСТ» Організація Української Молоді, 1999. 384 с.
- 31.Вахнянин О. Пластовим шляхом за красою життя. Прага: Державна друкарня в Празі, 1924. 125 с.
- 32.Верховинець. Український Пласт на Буковині (1929-1934). (Зі спогадів учасника.). *Пластові вісти*. 1936. Ч. 9(45). С. 9-11.
- 33.Витанович Галібей Р. «Гей життя ти наше, юне, молоде...» – дещо про Пласт в Міттенвальді. *Mittenwald 1946-1951: Commemorating the 50th Anniversary of the Ukrainian Displaced Persons' Camps in Mittenwald, Germany* / ed. by P. Rohatynskij et al. Warren, Michigan: Society of Former Residents of the Ukrainian Displaced Persons' Camps in Mittenwald, Germany, 2001. С. 98-99.
- 34.Витвицька Ю. Тематична палітра журналу українського Пласту «Молоде життя» на еміграції (1931-1959 рр.). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2016. Вип. 6. С. 53-68.
- 35.Виховання громадянина-патріота: моделі соціального партнерства / Н. В. Харченко та ін.; наук. ред. Н. В. Харченко. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 322 с.
- 36.Відзначені за заслуги. *Молоде життя*. 1928. Ч.1-2. С.1-2.
- 37.Відродження «Пласту» в документах КГБ, КПУ і поза ними. *історична правда*. 04.04.2016. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/5701d1636b0be/> (дата звернення: 03.10.2024).

- 38.Візитів Ю. М. Їх виховав Пласт: Федір Тижук. *Інтелігенція і влада*. 2020. Вип. 42. С. 19-28.
- 39.Візитів Ю. М. Пластовий рух на Волині в міжвоєнний період: монографія. Рівне: Волинські обереги, 2008. 180 с.
- 40.Войновський П. Моє найвище щастя: Спомини / літературний запис та передмова Б. Тимошенка. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 1999. 304 с.
- 41.Войчишин Ю. «...На лицарську честь і на предківську славу...»: марафонський біг на пластове добре діло до століття Пласту в Україні. *Пластовий шлях*. 2010. Ч. 3(163). С. 7.
- 42.Волева Т. Г. Скаутизм та сучасна система виховання особистості // Історіосфера: матеріали Вісімнадцятої наукової конференції викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (м. Одеса, 7-8 квітня 2023 р.). Одеса: Ун-т Ушинського, 2023. С. 19-22.
- 43.Воронкова В. Г., Бойко О. Методологія наукового дослідження: навчально-методичний посібник для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти ЗДІА в галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за освітньо-професійною програмою «Публічне управління і адміністрування» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» денної та заочної форм навчання. Запоріжжя: ЗДІА, 2018. 162 с.
- 44.Гаврилишин П. Взаємодія Богдана Гаврилишина з українськими державними інституціями. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Том 1, вип. 60. С. 11-18.
- 45.Гайда І. Пласт у Бельгії. *Альманах 100-ліття Пласту*. Нью-Йорк; Торонто; Львів: Видання Головної Пластової Булави, 2012. С. 196-197.
- 46.Галущинський М. Тиждень української дитини у Львові. *Світло*. 1921. Ч. 1. С. 7.

- 47.Гасюк Б. 20-ліття відродження Пласту в Україні. *Пластовий шлях*. 2009. Ч. 2(158). С. 16-19.
- 48.Генега Р. Українська скаутська організація «Пласт» як символ національного відродження. *каменяр*. 07.05.2012. URL: <http://kameniar.lnu.edu.ua/?p=2471> (дата звернення: 18.08.2024).
- 49.Геревич М. О. Державотворча роль Августина Волошина у здобутті незалежності Карпатської України. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2020. № 4(70). С. 168-173.
- 50.Гілкорт В. Лорд Бейден-Пауел оф Гілвел. 1857-1941. Основоположник скаутського руху. Начальний скаут світу. *Scouting for Boys: пластування для хлопців*. 2-е укр. видання / авторизований переклад О. Кульчицького. Івано-Франківськ: Видавництво «Лілея-НВ», 1999. С. 284-291.
- 51.Годний В. В. Пластовий (скаутський) рух в Хмельницькій області від початків до сьогодні // Збірка статей з історії українського скаутингу / упоряд. Я. В. Колобова. Київ: ПП «Видавництво «Стародавній Світ», 2013. С. 31-36.
- 52.Гоменюк І. 5 Крайовий Пластовий з'їзд у Брюховичах, 1997. *Історія Пласту – 100 кроків – історичний пластовий блог*. URL: <https://100kroktiv.info/2016/01/plastovyj-zjizd-u-bryuhovychah-1997/> (дата звернення: 22.08.2024).
- 53.Гоменюк І. До історії Пластових З'їздів: 1 КПЗ, Івано-Франківськ. *Історія Пласту – 100 кроків – історичний пластовий блог*. 22.03.2013. URL: <https://100kroktiv.info/2013/03/do-istoriji-plastovyh-zjizdiv-1-kpz-ivano-frankivsk/> (дата звернення: 29.08.2024).
- 54.Гоменюк І. Подорож за Мідні Гори (про Світове Скаутське Джемборі в Чилі). *Історія Пласту – 100 кроків – історичний пластовий блог*. URL: <https://100kroktiv.info/2011/08/podorozh-za-midni-hory-pro-svitove-skautske-dzhembori-v-chyli/> (дата звернення: 28.07.2024).
- 55.Гончаренко Ю. Скавтінг. *Нова Україна*. 1923. Ч. 12. С. 159.

56. Горбачев М. С. Всемирному съезду скаутов. *Известия*. 1990. 24 июля. С. 3.
57. Городиська Н. Українські військові традиції кінця ХІХ – початку ХХ ст.: товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт» // Военні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: матеріали ІІ Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 21-22 квітня 2022 р.). Тернопіль: ТНТУ імені Івана Пулюя, 2022. С. 40-42.
58. Горохович Т. Тоня Горохович: Три Головні Обов'язки Пластуна. *Історія Пласту – 100 кроків – історичний пластовий блог*. URL: <https://100kroktiv.info/2017/05/tonya-horohovych-try-holovni-obovyazky-plastuna/> (дата звернення: 29.07.2024).
59. Грабченко А. І., Федорович В. О., Гаращенко Я. М. Методи наукових досліджень. Харків: НТУ «ХП», 2009. 142 с.
60. Гуменюк О. Пласт на еміграції як чинник українського молодіжного руху міжвоєнної Європи. *Київські історичні студії: науковий журнал*. 2019. № 2(9). С. 67-73.
61. Гургула І. Пласт: Повернення на Батьківщину. *Молода Галичина*. 10.04.1990. С. 2.
62. Гонт Я. Пластуни допомагають природі. *Пластовий шлях*. 2010. Ч. 3(163). С. 6.
63. Гудзяк К. Б. Відкритість на таїнство. *Пластовий шлях*. 2013. Ч. 1-2(173-174). С. 44-45.
64. Дем'янюк О. Й. Формування військового кадрового складу ОУН та УПА з числа вихованців Пласту. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Держава та армія». 2003. № 474. С. 60-66.
65. Джулинська Т. Пластовий довідник. 3-е вид. / Пласт, Організація Української Молоді в Канаді; Пласт, Українська Скавтська Організація в США. Торонто: Moveable Inc., 2008. 230 с.

66. Диба С. Г. Педагогічні умови соціалізації учнівської молоді в скаутських організаціях (вітчизняний і зарубіжний досвід): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2005. 19 с.
67. Дідух І. Український скаутський рух: пошук національної ідентичності (Галичина, початок ХХ ст.). *Молодь і ринок*. 2011. № 12. С. 153-158.
68. Дідух І. Я. Виховна теорія і практика українського скаутського руху на західноукраїнських землях у 1910-х – 30-х рр. ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Тернопіль, 2013. 19 с.
69. Дідух І. Я. Формування творчого потенціалу особистості в «Пласті». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2015. Вип. 35. С. 65-68.
70. Діяльність Пласту – Національної скаутської організації України / в порядкув. О. Вдов'як. Київ: Пластове видавництво, 2015. 21 с.
71. Доброчинська В. А. Рівненська українська гімназія (1923-1939 рр.): культурно-освітній феномен на тлі доби: монографія. Рівне: ПП Дятлик М., 2016. 224 с.
72. Довбуш Л., Риф'як Р. До 20-ліття відродження Пласту в Україні (закінчення). *Пластовий шлях*. 2010. Ч. 1(161). С. 24-27.
73. Донцов Д. Юнацтво і Пласт. Львів: Видавництво Українського Пластового Уладу під опікою Укр. Кр. Т-ва охорони дітей та опіки над молоддю у Львові, 1928. 15 с.
74. Доповідна записка Управління КДБ УРСР по Львівській області Першому секретареві Львівського обкому КПУ Я. П. Погребняку про деякі тенденції розвитку політичної і оперативної ситуації в області. 03.08.1989. *ГДА СБУ* (Галузевий державний архів Служби безпеки України). Ф. 71. Оп. 16. Спр. 833. Арк. 333-343.
75. Дорошенко М. Ще не вмер Степан Бандера, або Недитячі ігри доморощених пластунів. *Радянська Україна*. 1989. № 202(20603). С. 3.

76. Драч О. О. Сучасні історико-освітні дослідження: традиції та новації методології. *Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки»*. 2014. № 9(302). С. 5-11.
77. Друге всеукраїнське джемборі 2009: фоторепортаж. *Історія Пласту – 100 кроків – історичний пластовий блог*. URL: <https://100kroktiv.info/2012/08/druhe-vseukrajinske-dzhembori-2009-fotoreportazh/> (дата звернення: 25.08.2024).
78. Дубик М. Ю. «Пласт» у контексті громадянського суспільства та громадянської освіти в Україні // Рябівські читання: Ідеї, які варто вивчати: збірка результатів конкурсу студентських наукових робіт (м. Київ, 1 березня – 10 травня 2017 р.). Київ: НаУКМА, 2017. С. 28-30.
79. Дуда А., Старик В. Буковинський курінь в боях за українську державність: 1918-1941-1944. Чернівці: Український народний дім в Чернівцях, 1995. 272 с.
80. Євдокимова Н. О. Участь у скаутському русі як психологічна умова розвитку національної самосвідомості підлітків: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2005. 19 с.
81. Єремичева Л. Навіщо громадським організаціям потрібні традиції? *Громадський простір*. 18.07.2016. URL: <https://www.prostir.ua/?kb=navischo-hromadskym-orhanizatsiyam-potribni-tradytsiji> (дата звернення: 03.12.2024).
82. Жданович Ю. Взаємодія Пласту і сім'ї у вихованні всебічно розвиненої гармонійної особистості. *Соціальний педагог*. 2016. № 12. С. 35-41.
83. Жданович Ю. М. Організаційно-педагогічні засади виховного процесу у скаутській організації Пласт: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2004. 21 с.
84. Жданович Ю. М. Організаційно-педагогічні засади виховного процесу у скаутській організації Пласт: дис.... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2004. 332 с.

85. Жданович Ю. М., Алексеєнко Т. Ф. Виховання особистості у Пласті: монографія. Київ: ПП «Прспект-А», 2006. 262 с.
86. Жуков А. Розвиток організації «Пласт» у Канаді (1945 – 1970-ті рр. ХХ ст.). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. 2010. Вип. 15. С. 503-513.
87. Жулковський В. Еволюція тенденцій національно-патріотичного виховання в молодіжних організаціях західної української діаспори другої половини ХХ – початку ХХІ ст. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Педагогічні науки»*. 2021. № 2(25). С. 63-72.
88. Забрідний Л. «Надслучанська Швейцарія» опиниться під водою? *ВОЛИНЬ*. 17.12.2014. URL: <https://www.volyn.com.ua/news/49072-nadsluchansbka-shveytsariya-opinitbsya-pid-vodoyu.html> (дата звернення: 21.08.2024).
89. Задорожний П. 100-ліття Пласту у Львові (фоторепортаж). *Історія Пласту – 100 кроків – історичний пластовий блог*. URL: <https://100kroktiv.info/2012/05/100-littya-plastu-u-lvovi-fotoreportazh/> (дата звернення: 29.08.2024).
90. Захарчишин Л. 8-ий Крайовий Пластовий З'їзд, Київ, 2004. *Історія Пласту – 100 кроків – історичний пластовий блог*. URL: <https://100kroktiv.info/2011/06/8-yj-krajovyj-plastovyj-zjizd-kyjiv-2004/> (дата звернення: 20.08.2024).
91. Захарчишин Л. Пласт в Україні: завдання на сучасному етапі. *Пластовий шлях*. 2002. Ч. 1(129). С. 35-38.
92. Зень Т. 13-й Крайовий Пластовий З'їзд в Україні. *Пластовий шлях*. 2013. Ч. 1-2(173-174). С. 31.
93. Информации воеводской коменды государственной полиции о деятельности членов ОУН. Список членов ОУН. Державний архів Волинської області (далі – ДАВО). Ф. 46. Оп. 9. Спр. 2316. 345 арк.

94. Інформаційне повідомлення Управління КДБ УРСР по Львівській області першому секретареві Львівського обкому КПУ Я. П. Погребняку про молодіжне формування «УХДФ» – «Пласт». 07.08.1989. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). Ф. 71. Оп. 16. Спр. 833. Арк. 109-116.
95. Козаков В. М., Піддубний М. І. Архетиповий аналіз національної самосвідомості і патріотизму молоді в сучасній Україні: на прикладі громадської організації «Пласт». *Публічне урядування*. 2019. № 3(18). С. 214-226.
96. Кокоячук Ю. Б., Троян О. М. Формений одяг скаутських організацій: виникнення та розвиток. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Технічні науки»*. 2010. № 4. С. 192-199.
97. Кокунько П. І. Наше прошле. *Вільне козацтво*. 1930. № 67. С. 10-12.
98. Колекція документів «Український музей в Празі» (1925-1948). Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). Ф. 269. Оп. 1. Спр. 957. 57 арк.
99. Кондратюк В. В. Участь української учнівської молоді в діяльності товариства «Пласт» на Волині (1920-1930 рр.). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Історичні науки»*. 2023. Том 34(73), № 1. С. 69-75.
100. Крайова Пластова Зустріч з нагоди 75-річчя Пласту в Аргентині. *Український Пласт: Офіційна сторінка Конференції Українських Пластових Організацій*. 07.11.2024. URL: <https://plast.global/news/krajova-plastova-zustrich-z-nagody-75-richchya-plastu-v-argentyini/> (дата звернення: 01.10.2024).
101. Крамар Ю. В. Західна Волинь 1921–1939 рр.: національно-культурне та релігійне життя: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 404 с.
102. Крооненберг П. Дж. Нарис історії українського скавтингу / пер. з англ. І. Вовк. Тернопіль: «Лібра Терра», 2014. 104 с.

103. Кудинов В. А. История детского и юношеского движения в России / отв. ред. Л. И. Тимонина. Кострома: Изд-во Костром. гос. ун-та, 2017. 289 с.
104. Кудряшов Ю. В. Начало скаутского движения в Украине // Збірка статей з історії українського скаутингу / упоряд. Я. В. Колобова. Київ: ПП «Видавництво «Стародавній Світ», 2013. С. 37-67.
105. Кузишин О. Спостереження і думки про святкування 100-ліття Пласту у Львові. *Пластовий шлях*. 2013. Ч. 1-2(173-174). С.42-43.
106. Кульчицький-Гут Є. Привіт І Загальному З'їздові Пласту в ЗДПА! *Свобода: Українськмй щоденник*. 1951. Ч. 86. С. 3-4.
107. Левицький С. По той бік Збруча. *Пластовий шлях: Часопис проводу Українського Пластового Уладу, присвячений справам позашкільного виховання молоді*. 1930. Ч. II. С. 11-13.
108. Леник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 р.). Мюнхен; Львів: Український вільний ун-т, 1994. 181 с.
109. Леськів Ю. Любомир Романків: «На порозі 100-ліття перед Пластом стоїть низка непростих завдань». *Пластовий шлях*. 2010. Ч. 1(161). С. 16-17.
110. Леськів Ю. О. Організація Пласт як вагома складова розвитку скаутингу в незалежній Україні // Збірка статей з історії українського скаутингу / упоряд. Я. В. Колобова. Київ: ПП «Видавництво «Стародавній Світ», 2013. С. 298-308.
111. Летенко С. Ідеологічні особливості українського скавті́нгу: від минулого до майбутнього. *Пластовий шлях*. 1998. Ч. 1(117). С. 10-16.
112. Летенко С. Пластуни допомагають природі. *Пластовий шлях*. 2010. Ч. 2(162). С. 25.
113. Лукашевич О. Системний підхід у дослідженні громадянського розвитку особистості. *Системний аналіз в управлінні освітою: міжгалузеві дослідження: збірник наукових праць*. 2020. Вип. 1 / В. П. Бех

- (голова редакційної колегії) та інші; Нац. пед ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ: Ореол-Сервіс. С. 99-105.
114. Луцкевич А. А. Бахмутские «потешные». Бахмут: Тип. И. Х. Новикова, 1912. 62 с.
115. Луцький Я. З історії туристично-краєзнавчої роботи в «Пласті» (1911-1930 рр.). Івано-Франківськ: «Лілея-НВ», 1998. Серія «Пластова бібліотека. Ч. 5». 60 с.
116. Матеріали Четвертого Пластового Конгресу: збірник матеріалів, публікацій і машинописів Четвертого Пластового Конгресу. *Український Пласт: Офіційна сторінка Конференції Українських Пластових Організацій*. 2003. С. 43-47. URL: https://issuu.com/86793/docs/materialy_plastovoho_kongresu_4_1 (дата звернення: 28.08.2024).
117. Міронова І. С. Джерелознавство, історіографія та методологія історії. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. 212 с.
118. Міронова І. С. Історичне джерелознавство та українська археографія: спецкурс з джерелознавства, історіографії та методики викладання історії: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 208 с.
119. Москаленко В. В., Лавренко О. В., Никифорова Н. О. Виховання підлітків: скаутський рух (соціально-психологічний аспект) / за ред. проф. В. В. Москаленко. Донецьк: ДІУ, «Комп'ютер Норд», 2003. 186 с.
120. Мосора-Френкен. Д. Д-р Олександр Тисовський – Дрот. *Пластовий шлях*. 1981. Ч. 1. С.4-8.
121. Музиченко О. Скавтизм у Києві. *Пластовий листок*. 1966. Ч. 2. С.31-36.
122. На Тернопіллі відсвяткують 20-річчя відновлення Пласту в Україні. *ZAXID.NET*. 13.08.2009. URL: https://zaxid.net/na_ternopilli_vidsvyatkuyut_2_0richchya_vidnovlennya_plastu_v_ukrayini_n1083661 (дата звернення: 25.08.2024).

123. Назимов С. И., Яцко И. В. Русское потешное войско: история его происхождения и развития. Теория и практика в наши дни. Москва: Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1911. 162 с.
124. Наконечний І. Й. Пласт на Буковині в 1914-2000 роках // Збірка статей з історії українського скаутингу / упоряд. Я. В. Колобова. Київ: ПП «Видавництво «Стародавній Світ», 2013. С. 68-73.
125. Начальний Пластун. *Український Пласт: офіційна сторінка Конференції Українських Пластових Організацій*. URL: <https://plast.org/nachalnyj-plastun/> (дата звернення: 25.08.2024).
126. Немилівський В. Пласт на Лемківщині. Торонто: Basilian Press, 1979. 45 с.
127. Окаринський В. М. Український скаутський рух у Центральній та Південно-Східній Україні (від початків до 20-х рр. ХХ ст.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка»*. 2000. Том 18, Спеціальний випуск. С. 134-139.
128. Окаринський В. М. Український скаутський рух (1911-1944 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 2001. 19 с.
129. Окаринський М. М. Антинаркогенне виховання підлітків у Пластовій організації: методичний посібник для виховників пластового юнацтва / за заг. ред. М. М. Фіцули. Тернопіль: «Навчальна книга – Богдан», 1999. 96 с.
130. О-ко В. Табір «Запоріжжя» Лідеман. *Український скиталець*. 07.01.1948. С. 4-5.
131. Окпиш Б. Кілька слів про літні пластові табори. *Молоде життя*. 1923. Ч. 3-4. С. 26-30.
132. Оленчин Ю. Пластове Гасло і Привітання. *ГУТИРКИ*. 11.02.2011. URL: <https://plastovabanka.org.ua/gutirka/plastove-haslo-i-pryvitannja/> (дата звернення: 02.12.2024).

133. Оленчин Ю. Пластові Гімни. *ГУТІРКИ*. 28.09.2011. URL: <https://plastovabanka.org.ua/gutirka/plastovi-gimny/> (дата звернення: 02.12.2024).
134. Орищин-Буждиган Л. С. Математичні методи у психології. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 180 с.
135. Особливості формування світоглядної позиції особистості в умовах дитячого об'єднання: монографія / О. В. Безпалько, О. В. Касьянова та ін.; наук. ред. Т. К. Окушко. Кіровоград: «Імекс-ЛТД», 2013. 260 с.
136. Остапйовська І. Актуальність використання пластової методики виховання. *Педагогічний пошук*. 2010. № 2. С. 29-34.
137. Остапйовська І. Еволюція від скаутської методи Бейдена-Пауела до сучасних виховних реалій Пласту // Шевченківські дні – 2009. Гуманітарні науки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (м. Київ, 9-10 березня 2009 р.) / за ред. Ю. В. Латиша. Київ: [б. в.], 2009. С. 14-17.
138. Остапйовська І. І. Використання виховної методики Пласту у формуванні активної громадянської позиції підлітків // Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів (м. Луцьк, 12-13 травня 2010 р.). Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2010. Т. 1. С. 173-175.
139. Остапйовська І. І. Формування активної громадянської позиції підлітків у виховній діяльності Пласту: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Тернопіль, 2011. 20 с.
140. Пагіря О. Опір у Карпатах: як закарпатці боронилися від угорської агресії в 1939 році. *Закарпаття онлайн*. 15.03.2017. URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/167851-Opir-u-Karpatakh.-IAk-zakarpattsi-boronylysia-vid-uhorskoj-ahresii-v-1939-rotsi> (дата звернення: 16.09.2024).
141. Папенко Є. М. Український сокільський рух у Галичині (1890-1930-ті рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 2017. 241 с.

142. Парахоняк-Рубель Я. Пласт у Бразилії. *Альманах 100-ліття Пласту*. Нью-Йорк; Торонто; Львів: Видання Головної Пластової Булави, 2012. С. 198-201.
143. Перга Т. Виховний ідеал молодого українця в умовах еміграційних викликів: ідеї провідних діячів Пласту другої половини 1940-х років. *Foreign Affairs*. 2020. No. 30(9-10). С. 1-10.
144. Петрина Р. Л., Бубела О. Ю. Основна гімнастика. Львів: Українські технології, 2002. 114 с.
145. Плазова Т. Суспільно-політична діяльність молодіжних об'єднань у 1894-1939 рр. у Західній Україні. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2011. Вип. 23. С. 42-47.
146. Пласт у країнах світу. *ПЛАСТ*. URL: <https://www.plast.org.ua/plast-u-krajinah-svitu/> (дата звернення: 30.09.2024).
147. Пластовий альманах: з нагоди п'ятдесяти-річчя українського Пласту на Закарпатті. 1921-1971 / С. Пап-Пугач. Рим: Видання Юг, 1976. 196 с.
148. Пластовий Закон / ПЛАСТ США: PLAST – Ukrainian Scouting Organization. 18.04.2019. URL: <https://plastusa.org/resources/knowledge-base/%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD/#:~:text=> (дата звернення: 29.07.2024).
149. Пластовий летунський табір «Чота Крилатих». *Discover*. URL: <https://discover.ua/locations/plastoviy-letunskiy-tabir-chota-krilatih> (дата звернення: 29.11.2024).
150. Плющ В. Скавтизм в Україні. *Пластовий шлях*. 1974. Ч. 3(42). С. 41-48.
151. Подобєд О. «Збереження української дитини для України»: діяльність Пласту в епоху ДіПі (друга половина 1940-х рр.). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Т. 2, вип. 82. С. 18-24.
152. Подобєд О. Українські пластуни на землі берберів: діяльність Пласту у туніському селі Бен-Метір (середина ХХ ст.). *Старожитності Лукомор'я*. 2025. № 1(28). С. 214-221.

153. Полихата Т. Спогади про 18-те скаутське джемборі в Нідерландах, 1995 (третє продовження). *Історія Пласту – 100 кроків – історичний пластовий блог*. URL: <https://100kroktiv.info/2011/06/spohady-pro-18-te-skautske-dzhembori-v-niderlandah-1995-tretje-prodovzhennya/> (дата звернення: 03.01.2025).
154. Полчанинов Р. Украинские разведчики (скауты) в Боснии // Збірка статей з історії українського скаутингу / упоряд. Я. В. Колобова. Київ: ПП «Видавництво «Стародавній Світ», 2013. С. 122-129.
155. Попченко І. Відновлення скаутського руху в Україні за часів незалежності: історичне значення Пласту. *Věda a perspektivy: мультидисциплінарний міжнародний журнал*. 2024. № 8(39). С. 203-212.
156. Попченко І. Ключові аспекти відновлення діяльності Пласту в Україні за часів незалежності. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Т. 2, вип. 70. С. 17-22.
157. Попченко І. Передумови зародження скаутського руху: вплив на соціалізацію та виховання молоді. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Т. 2, вип. 58. С. 27-31.
158. Попченко І. С. Заборона діяльності Пласту за часів СРСР: ключові передумови // Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти і технологій в ХХІ столітті: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ізмаїл, 27 січня 2023 р.). Ізмаїл: ЦФЕНД, 2023. Ч. 2. С. 61-62.
159. Попченко І. С. Залучення української діаспори до відновлення Пласту: основні напрями співпраці. *Драгоманівські історичні студії: зб. наук. праць молодих істориків*. 2024. Вип. 9(13): матеріали XIII Всеукраїнських драгоманівських читань молодих істориків «Україна в європейській та світовій історії: сучасний науковий і освітній дискурс» (м. Київ, 15 березня 2024 р.) / відп. ред. і упор. О. В. Потильчак: кафедра джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін; історичний ф-т;

УДУ імені Михайла Драгоманова. Київ; Ніжин: Видавець Лисенко М. М., 2024. С. 237-240.

160. Попченко І. С. Історична роль Пласту в формуванні національної самосвідомості в Україні // Сучасний стан та перспективи розвитку науки, освіти і технологій: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 3 січня 2023 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2023. Ч. 2. С. 34-35.
161. Попченко І. С. Передумови й причини заборони діяльності Пласту на теренах України за радянської доби // Гуманітарний корпус: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, історії, психології та педагогіки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні наукові проблеми та інноваційні рішення в контексті ХХІ століття» (м. Київ, 17 лютого 2023 р.). Вип. 49. Київ: ТОВ «НВП Інтерсервіс». С. 30-33.
162. Попченко І. С. Скаутинг на теренах України: першопричини виникнення та розвитку // Актуальні дослідження правової та історичної науки: матеріали Міжнародної наукової Інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна; м. Переворськ, Польща, 13-14 грудня 2022 р.). Вип. 46. Тернопіль: ФОП Шпак В. Б., 2022. С. 91-93.
163. Попченко І. С. Скаутинг як інструмент формування громадянської свідомості української молоді. *Драгоманівські історичні студії: зб. наук. праць молодих істориків*. 2020. Вип. 5(9): матеріали ІХ Всеукраїнських драгоманівських читань молодих істориків «Україна в європейській та світовій історії: сучасний науковий і освітній дискурс» (до 185-річчя Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та 50-річчя відновлення історичного факультету) (м. Київ, 19 березня 2020 р.) / відп. ред. і упор. О. В. Потильчак: кафедра джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін; історичний ф-т; УДУ імені Михайла Драгоманова. Київ; Ніжин: Видавець Лисенко М. М., 2020. С. 387-389.

164. Попченко І. С. Становлення скаутських організацій як осередків соціалізації молоді в Україні наприкінці ХХ ст. *Драгоманівські історичні студії: зб. наук. праць молодих істориків*. 2023. Вип. 8(12): матеріали XII Всеукраїнських драгоманівських читань молодих істориків «Україна в європейській та світовій історії: сучасний науковий і освітній дискурс» (м. Київ, 17 березня 2023 р.) / відп. ред. і упор. О. В. Потильчак: кафедра джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін; історичний ф-т; УДУ імені Михайла Драгоманова. Київ; Ніжин: Видавець Лисенко М. М., 2023. С. 223-226.
165. Попченко І. С., Потильчак О. В. Суспільно-виховна складова скаутського руху як тенденційна основа створення Пласту // Інтеграція світових наукових процесів як основа суспільного прогресу: матеріали VI Міжнародної науково практичної конференції (м. Київ, 25-26 листопада 2022 р.). Київ; Запоріжжя: Інститут інноваційної освіти, 2022. С. 44-46.
166. Последний вздох скаутизма в СССР. *Вожатый*. 1928. № 9. С. 43-44.
167. Потильчак О. В., Попченко І. С. Відновлення діяльності Пласту в Україні: особливості розвитку в першій половині 1990-х років. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 2(32). С. 1783-1793.
168. Правильник про пластовий однострій і відзнаки / Конференція Українських Пластових Організацій. 31.10.175. Ч. I: Пластовий однострій. 25 с. URL: http://www.plast.org.ua/files/files/users/10701/Pravylnyk_odnostrojiv_1.pdf (дата звернення: 04.10.2024).
169. Прижмурене Око [Бачинський Л.]. Мої перші кроки на чужині. *Листки дружнього зв'язку*. 1966. Ч. 59-60. С. 7-8.
170. Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху: Закон України від 17.12.2019 № 385-IX. *ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-20#Text> (дата звернення: 10.09.2024).

171. Про відзначення 100-річчя українського скаутського руху: Постанова Верховної Ради України від 1 листопада 2011 р. № 3984-VI. *Верховна Рада України: Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3984-VI#Text> (дата звернення: 23.08.2024).
172. Про заходи щодо сприяння розвитку пластового (скаутського) руху в Україні: Указ Президента України від 28 березня 2008 р. № 279/2008. *Президент України: Офіційне інтернет-представництво.* URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2792008-7288> (дата звернення: 19.08.2024).
173. Про нас. *ПЛАСТ. Українська скаутська організація в Польщі.* URL: <https://plast.org.pl/pro-nas/> (дата звернення: 30.09.2024).
174. Про Пласт в Австралії. *Український Пласт: Офіційна сторінка Конференції Українських Пластових Організацій.* URL: <https://plast.global/countries/avstraliya/> (дата звернення: 30.09.2024).
175. Про Пласт в Аргентині. *Український Пласт: Офіційна сторінка Конференції Українських Пластових Організацій.* URL: <https://plast.global/countries/argentina/> (дата звернення: 01.10.2024).
176. Про пласт. *Наш Шлях: щоденна демократична безпартійна газета.* 1920. Ч. 137. С. 2.
177. Про співпрацю з НОСУ. *Історія Пласту – 100 кроків – історичний пластовий блог.* URL: <https://100kroktiv.info/2013/02/pro-spivpratsyu-z-nosu/> (дата звернення: 19.08.2024).
178. Проголошення незалежності Карпатської України на засіданні Сойму. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.* URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/4822> (дата звернення: 28.09.2024).
179. Пясецький Ю. Моє відношення до України і Канади. *Пластовий шлях.* 1951. Ч. 6. С. 51-58.

180. Радіосеріал «Український скаутинг. Пласт»: Серія 3. *УКРАЇНСЬКЕ РАДІО*. 30.01.2021. URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=95056> (дата звернення: 27.08.2024).
181. Ребрик А. «Пласт» за Карпатами. *ЛОКАЛЬНА ІСТОРИЯ*. 09.04.2021. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/plast-za-karpatami/> (дата звернення: 16.09.2024).
182. Ребрик А. Богдан Гасюк: про відновлення Пласту в Україні у 1989-1991 роках. *Історія Пласту – 100 Кроків – історичний пластовий блог*. 05.07.2015. URL: <https://100krokiv.info/2015/07/bohdan-hasyuk-pro-vidnovlennya-plastu-v-ukrajini-u-1989-1991-rokah/> (дата звернення: 07.10.2024).
183. Редько Ю. Український скаутинг /Пласт/. *Науково-популярний літературно-мистецький альманах «Євшан-Зілля»*. 1988. № 3. С. 176-182.
184. Резолюції 2008 року / Ptashata Plast Sweet. 11.12.2018. URL: <https://www.facebook.com/share/18wjXwHBoj/?mibextid=WC7FNe> (дата звернення: 19.08.2024).
185. Решения Пятого Всероссийского Съезда РКСМ. Москва: Молодая гвардия, 1922. 116 с.
186. Рибачок І. Українські діти в Ді-Пі таборах Західної Німеччини та Австрії (друга половина 1940-х – початок 1950-х років). *Старожитності Лукомор'я*. 2021. № 5(8) С. 126-139.
187. Рогожа Р. Діяльність Лісових Чортів у тайному Пласті (1930-1945 рр.). *Лісові Чорти: Їх життя і буття, 1922-1945 рр.*: ювілейний історично-мемуарний збірнику їх 60-річчя. Вашингтон; Нью-Йорк; Торонто: Друкарня Мирона Баб'юка, 1983. С. 64-72.
188. Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості: монографія / за ред. Н. В. Чепелевої. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 276 с.
189. Романовська Л. І. Діяльність дитячих громадських об'єднань 20-30-х рр. ХХ століття на західноукраїнських землях як чинник соціального

- виховання підростаючого покоління. *Вісник Житомирського державного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2009. Вип. 48. С. 49-53.
190. Савчук Б. Відродження Пласту в таборах Ді-Пі. *Пласт. Унікальна історія українського скаутського руху* / О. Субтельний та ін.; пер. з англ. В. Морозова. Торонто: *Plast Publishing Inc.*, 2019. С. 117-145.
191. Савчук Б. Пласт у США (1948-2000). *Пласт. Унікальна історія українського скаутського руху* / О. Субтельний та ін.; пер. з англ. В. Морозова. Торонто: *Plast Publishing Inc.*, 2019. С. 155-220.
192. Савчук Б. Український Пласт: 1911-1939. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1996. 267 с.
193. Савчук О. Розвиток руху пластунів на Волині в міжвоєнний період // Велика Волинь: минуле і сучасне: матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Хмельницький, 12-13 жовтня 1994 р.). Хмельницький; Ізяслав; Шепетівка: [б. в.], 1994. С. 345-347.
194. Сапіга С. В. Розвиток особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Київ, 2018. 20 с.
195. Сапіга С. В. Розвиток особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Київ, 2018. 362 с.
196. Сверчевська А. Історико-генетичний підхід у фаховій підготовці майбутніх учителів математики. *Фізико-математична освіта*. 2017. Вип. 4. С. 82-86.
197. Святкова Ватра з нагоди 75-ліття Пласту в Аргентині. *Український Пласт: Офіційна сторінка Конференції Українських Пластових Організацій*. 04.10.2024. URL: <https://plast.global/news/svyatkova-vatra-z-nagody-75-littya-plastu-v-argentyini/> (дата звернення: 01.10.2024).
198. Сич О. Пласт – український скавтинг: нарис витоків, історії, сьогодення. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999. 76 с.

199. Сич О. Пласт – український скавтинг: нарис витоків, історії, сьогодення. 2-ге вид., змінене, доповнене. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2012. 288 с., іл.
200. Сітницький Б. Причинки до історії таємного Пласту 1930-1939 рр. *Інформаційний вісник Крайової Пластової Старшини*. 1997. Ч. 1-2. С. 5.
201. Скоробський В. Історія становлення Пласту в Києві. *Історія Пласту – 100 Кроків – історичний пластовий блог*. 04.11.2000. URL: <https://100krokiv.info/2012/11/istoriya-stanovlennya-plastu-v-kyjevi/> (дата звернення: 17.10.2024).
202. Сливинська І. Джемборі мадярських скавтів. *Пластовий шлях*. 2010. Ч. 3(163). С. 6.
203. Сова А. Взаємодія українських товариств «Сокіл», «Січ», «Пласт» і «Луг» у Галичині з органами місцевого самоврядування у контексті суспільно-культурної діяльності (перша третина ХХ століття). *Місьцеве самоврядування в Україні (ХХ – початок ХХІ століття). Західні землі: монографія* / відп. ред. М. Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2023. С. 52-89.
204. Сова А. Діяльність Степана Гайдучка в організації «Пласт» (1911-1930). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2024. Вип. 39. С. 141-155.
205. Сова А. О. Символіка українських молодіжних організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт» та «Луг» у Галичині (кінець ХІХ століття – 1939 р.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06. Львів, 2009. 17 с.
206. Соловей М. В. Духовно-моральні цінності українського «Пласту» в концепті Олександра Тисовського (1886-1968). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка»*. 2013. Вип. 23. С. 242-250.

207. Соловей М. В. Ціннісні та організаційні основи «Пласту» в поглядах Олександра Тисовського (1886-1968). *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 15. С. 668-673.
208. Соломаха О. Виховання ціннісних орієнтацій у дітей на прикладі діяльності «Пласту»: історико-педагогічні аспекти. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія «Педагогічні науки»*. 2024. № 26(182). С. 36-41.
209. Сорокопуд В. Про лісових чортів, братчиків та сеньйорів... *ZN,UA*. 02.04.2010. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/pro_lisovih_chortiv_bratchikiv_ta_senyoriv.html (дата звернення: 18.08.2024).
210. Старосольський Ю. Велика гра: гутірка про ідею й методу пластування. Мюнхен: Молоде Життя, 1948. 67 с.
211. Старосольський Ю. Духовний виряд пластуна. *Молоде життя*. 1948. Ч. 1. С. 7-9.
212. Стерго П. Карпато-Українська Держава: до історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919-1939 роках. Львів: За вільну Україну, 1994. 288 с.
213. Стецько В., Гоменюк І. Історія Пласту – УСО в 1988-1999 роках. Стрий: Самвидав, 2000. 45 с.
214. Стратегія Пласту 2030 / ПЛАСТ. URL: <https://www.plast.org.ua/about-strategy/> (дата звернення: 02.12.2024).
215. Стрільчук-Каменецька Н. («Стрілка») Спомин буковинської пластунки. *Листки дружнього зв'язку: Бюлетень 1-го куреня УПС ім. Степана Тисовського*. 1965. Ч. 57-58. С. 43-44.
216. Струганець В. Місце і роль Олександра Тисовського у заснуванні та діяльності «Пласту» в Східній Галичині (1911-1914 рр.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Історія»*. 2012. Вип. 2. С. 166-170.

217. Субтельний О. Пласт: унікальна історія українського скаутського руху / з додатковим авторством О. Джулинського, Т. Джулинської, О. Закидальської; пер. з англ. В. Морозов. Торонто: *Plast Publishing Inc.* – Пластове Видавництво, 2019. 440 с.
218. Тарнавський М. Г. 20-ліття Пласту у Вел. Британії. *Українське Слово*. 26.10.1969. С. 4.
219. Тисовський О. Життя в Пласті: посібник для українського пластового юнацтва. 2-ге доп. вид. Торонто; Дітройт: Пластове Видавництво «Молоде Життя», 1961. 551 с.
220. Тисовський О. Пласт. Львів: Друкарня наукового товариства імені Шевченка, 1913. 45 с.
221. Тисовський О. Українській молодіжи під розвагу. Львів: Друкарня наукового товариства імені Шевченка, 1914. 21 с.
222. Тихолаз І. С., Ніколаєв О. С. V Регіональна скаутська конференція Євразії в Україні / Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді. 10.05.2013. URL: https://zoctkum.ucoz.ua/news/v_regionalna_skautska_konferencija_evraziji_v_ukrajini/2013-10-10-455 (дата звернення: 29.07.2024).
223. Трофим'як Б. Є. Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.). Тернопіль: Економічна думка, 2001. 696 с.
224. Трощинський В. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище. Київ: Інтел, 1994. 259 с.
225. Українська стала офіційною мовою у Прудентополісі. *УКРАЇНСЬКИЙ ІНТЕРЕС*. 06.10. 2021. URL: <https://uain.press/news/ukrayinska-stala-ofitsijnoyu-movoyu-u-prudentopolisi-1467660> (дата звернення: 01.10.2024).
226. Український пласт. *Наш Шлях: щоденна демократична безпартійна газета*. 1920. Ч. 118. С. 2.
227. Українські пластуни в Канаді. *Молоде життя*. 1948. Ч. 7. С. 4.

228. Федоришин І. Діяльність товариства «Пласт» у місті Тисмениця (1923-1930 рр.). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Історичні науки»*. 2019. Т. 30(69), № 4. С. 98-105.
229. Формування соціальної ініціативності підлітків у дитячому об'єднанні: монографія / Т. К. Окушко та ін.; наук. ред. Т. К. Окушко. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 318 с.
230. Франко П. Пластові гри і забави. Львів: Друк. І. Айхельберга, 1913. 52 с.
231. Цабанюк І., Тарнавська О. Батькам про Пласт. Мельбурн: Головна Пластова Булава, 1991. 210 с.
232. Чекальський Р. Весна відродженого Пласту в 1989 році: спогади першого голови. *історична правда*. 30.05.2019. URL: <http://istpravda.com.ua/articles/2019/05/30/155746/> (дата звернення: 02.10.2024).
233. Чесноков А. Короткий нарис з історії ВМГО «Національна організація скаутів України» // Збірка статей з історії українського скаутингу / упоряд. Я. В. Колобова. Київ: ПП «Видавництво «Стародавній Світ», 2013. С. 5-12.
234. Чиренко Н. В. Виховання соціальної ініціативності підлітків у дитячих об'єднаннях скаутського типу. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2013. Вип. 17(2). С. 440-447.
235. Шостаковська І. Український (Руський) інститут для дівчат у Перемишлі. *Український інститут для дівчат у Перемишлі. 1895-1995: ювілейна книга пам'яті до сторіччя заснування*. Дрогобич: Відродження, 1995. С. 5-20.
236. Штогрін І. «Пласт» виховує громадян. Парламент України законодавчо закріпив підтримку скаутського руху. *Радіо Свобода*. 30.05.2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29972607.html> (дата звернення: 05.10.2024).

237. Ювілейні відзначення Пласту: 1997-2007. *Історія Пласту – 100 кроків – історичний пластовий блог*. URL: <https://100kroktiv.info/2014/02/yuvilejni-vidznachennya-plastu/> (дата звернення: 28.08.2024).
238. Юзич Ю. Взаємовідносини Пласту та Світової Організації Скаутського Руху у 1989-2008 роках // Збірка статей з історії українського скаутингу / упоряд. Я. В. Колобова. Київ: ПП «Видавництво «Стародавній Світ», 2013. С. 140-180.
239. Юзич Ю. Відродження Пласту в Україні. 1988 рік. *Український Пласт: Офіційна сторінка Конференції Українських Пластових Організацій*. 13.10.2018. URL: <https://plast.org/blogs/vidrozhennya-plastu-v-ukrajini-1988-rik/> (дата звернення: 07.10.2024).
240. Юзич Ю. Історія пластуна з Києва, який створив перший осередок Пласту в діаспорі. *історична правда*. 15.12.2020. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/12/15/158671/> (дата звернення: 02.10.2024).
241. Юзич Ю. Чому закон про Пласт потрібно підписати. *УКРАЇНСЬКА ПРАВДА: ЖИТТЯ*. 01.07.2019. URL: [HTTPS://LIFE.PRAVDA.COM.UA/COLUMNS/2019/07/01/237386/](https://life.prawda.com.ua/columns/2019/07/01/237386/) (дата звернення: 17.10.2024).
242. Юрчишин Я., Юзич Ю. Будьмо собою, пишаймося нашою історією і думаймо про майбутнє. *Пластовий шлях*. 2013. Ч. 1-2(173-174). С. 48-49.
243. Якимович Б. З. Пласт, Український пластовий улад. *Енциклопедія історії України* / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: В-во «Наукова думка», 2011. Т. 8: Па – Прик. С. 267-269.
244. Яковенко Г. Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.
245. Янів В. До великої мети. Виховний ідеал пластового руху. *Молоде життя*. 1948. Ч. 1. С. 5-6.

246. Яцун Б. Свято натхнення. *Голос України: ОФІЦІЙНЕ ВИДАННЯ*. 19.06.2003. URL: <https://www.golos.com.ua/article/243552> (дата звернення: 29.11.2024).
247. About Us. *ПЛАСТ – Українська Скавтська Організація у Великій Британії. PLAST – Ukrainian Scouting Organisation in Great Britain*. URL: <http://www.plast.org.uk/eng/aboutus.aspx> (дата звернення: 25.09.2024).
248. Aitken W. F. *Baden-Powell the Hero of Mafeking*. London: S. W. Partridge & Co, 1900. 57 p.
249. Amos K. B. O. *The History of Scouting in the World. BRAVO AMOS SCOUT BLOG*. 03.12.2020. URL: <https://bravoamosscoutblog.com.ng/the-history-of-scouting-in-the-world-%F0%9F%8C%8F/> (дата звернення: 29.10.2024).
250. Baden-Powell R. B.-P.'s *Outlook: Some Selections from His Contributions to 'The Scouter' from 1909 to 1940*. 2nd edition. London: C. Arthur Pearson, 1955. 190 p.
251. Baden-Powell R. *Eyewitness Accounts: My Adventures as a Spy*. Stroud: Amberley Publishing, 2014. 128 p.
252. Baden-Powell R. *Scouting and Youth Movements*. New York: J. Cape & H. Smith, 1931. 107 p.
253. Birch A. E. *The Story of the Boys' Brigade*. London: Frederick Muller Limited, 1959. 78 p.
254. Collis H., Hurl F., Hazlewood R. B. P.'s *Scouts: An Official History of the Boy Scouts Association*. London: Collins, 1961. 308 p.
255. *Elements of the Scout Method / 1st Sailors Bay Sea Scouts*. URL: <https://www.firstsailorsbay.com.au/scouting/elements-of-the-scout-method/> (дата звернення: 30.10.2024).
256. Everett P. *The First Ten Years*. Ipswich: Addyman Books, 1948. 88 p.
257. Foster Le N. P. *Baden-Powell and the Boy Scouts: Lecture by the Rt. Hon. Lord Rowallan, K.T., K.B.E., M.C., T.D., L.L.D., Chief Scout, Delivered to the Society on Wednesday, 13th November, 1957, with The Rt. Hon. Lord Baden-*

- Powell of Gilwell in the Chair. *Journal of the Royal Society of Arts*. 1957. Vol. 106, No. 5017. P. 27-38.
258. Glossary of Terms. *WORLD SCOUTING*. URL: <https://scoutship.scout.org/handbook/glossary-of-terms-for-external-scoutship-users/> (дата звернення: 19.10.2024).
259. Happy Birthday to BSA Legend Norman Rockwell! *Scout Life*. URL: <https://headsup.scoutlife.org/happy-birthday-to-bsa-legend-norman-rockwell/> (дата звернення: 21.08.2024).
260. Hillcourt W. Baden-Powell. The Two Lives of a Hero. New York: Putnam's, 1964. 417 p.
261. How Scouting Grew. *Scouts*. URL: <https://www.scouts.org.uk/about-us/our-history/how-scouting-grew/> (дата звернення: 09.10.2024).
262. Jeal T. Baden-Powell. London: Vintage Publishing, 1991. 720 p.
263. Johnston S. Looking Wide? Imperialism, Internationalism, and the Boy Scout Movement, 1918-1939: Thesis ... Master of Arts in History of the University of Waterloo. Ontario, 2012. 150 p.
264. Krawec R. Plast Ukrainian Scouting Organisation in Great Britain. *Ukrainians in the United Kingdom: Online Encyclopaedia*. URL: <https://www.ukrainiansintheuk.info/eng/03/plast-e.htm> (дата звернення: 25.10.2024).
265. Kroonenberg P. J. The Undaunted: Keeping the Scouting Spirit Alive: The Survival and Revival of Scouting in Central and Eastern Europe. Geneva: Oriole International Publications, 1998. 414 p.
266. Kroonenberg, P. J. The Undaunted II: Keeping the Scouting Spirit Alive: The Survival and Revival of Scouting in Eastern Europe and Southeast Asia. Las Vegas, NV: Las Vegas International Scouting Museum, 2011. 752 p.
267. Leonhard J. Nations in Arms and Imperial Defence – Continental Models, the British Empire and Its Military before 1914. *Journal of Modern European History / Zeitschrift für moderne europäische Geschichte / Revue d'histoire européenne contemporaine*. 2007. Vol. 5, No. 2: Multi-Ethnic Empires and the

- Military: Conscription in Europe between Integration and Desintegration, 1860-1918. P. 287-308.
268. Maciw C., Momryk M. Research Report No. 31: PLAST: UKRAINIAN YOUTH ASSOCIATION. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies; University of Alberta, 1988. 59 p.
269. Martynowych O. T. Ukrainians in Canada: The Interwar Years. Edmonton; Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 2016. Book 1: Social Structure, Religious Institutions, and Mass Organizations. 650 p.
270. Plast in Australia / PLAST. UKRAINIAN SCOUTS. AUSTRALIA. URL: <https://plast.org.au/about/plast-in-australia/> (дата звернення: 29.09.2024).
271. Plast in Canada / PLAST: UKRAINIAN YOUTH ASSOCIATION. URL: https://epe.lac-bac.gc.ca/100/205/301/ic/cdc/plast/plast50/plast2_e.htm (дата звернення: 29.09.2024).
272. Plast in Toronto, Ontario / PLAST: UKRAINIAN YOUTH ASSOCIATION. URL: https://epe.lac-bac.gc.ca/100/205/301/ic/cdc/plast/plast50/plast2d_e.htm (дата звернення: 29.09.2024).
273. Reynolds E. E. Baden-Powell: A Biography of Lord Baden-Powell of Gilwell. London; New York; Toronto: Oxford University Press, 1942. 283 p.
274. Richards P. C. The Founding of the Boy Scouts as Seen through the Letters of Lord Baden-Powell: October 1907 – October 1908. East Bridgewater: Standish Museums and Unitarian Church, 1973. 63 p.
275. Rosenthal M. The Character Factory: Baden-Powell and the Origins of the Boy Scout Movement. London: HarperCollins Publishers Ltd., 1986. 352 p.
276. Scouting. *Merriam-Webster Dictionary*. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/scouting> (дата звернення: 09.10.2024).
277. Spackman C. J. The Boys' Brigade and Urban Cultures, 1883-1933: A Relationship Examined: Thesis ... Doctor of Philosophy of the University of Portsmouth: 360838. Portsmouth, 2015. 257 p.

278. Springhall J. Baden-Powell and the Scout Movement before 1920: Citizen Training or Soldiers of the Future? *English Historical Review*. 1987. Vol. 102, No. 405. P. 934-942.
279. Springhall J. Youth, Empire and Society: British Youth Movements, 1883-1942. London: Shoe String Pr. Inc., 1977. 163 p.
280. Subtelny O. Ukraine: A History. Toronto: University of Toronto Press, 1988. 666 p.
281. The Influence of the Scout Movement as a Free Time Option on Improving Academic Performance, Self-Esteem and Social Skills in Adolescents / J. Asensio-Ramon et al. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020. Vol. 19, No. 17(14):5215. P. 1-10.
282. The Story behind the Scout Emblem: Fleur-de-Lis or Arrowhead? *Scouts*. URL: <https://www.scouts.org.uk/about-us/our-history/our-online-exhibitions/scouting-innovations/the-story-behind-the-scout-emblem/> (дата звернення: 30.11.2024).
283. Thompson Seton E. The Birch-Bark Roll of the Woodcraft Indians: Containing Their Constitution, Laws, Games, and Deeds. New York: Doubleday, 1906. 71 p.
284. Tilly C. Speaking your Mind without Elections, Surveys, or Social Movements. *The Public Opinion Quarterly*. 1983. Vol. 47, No. 4. P. 461-478.
285. Ukrainian Scouts in the United Kingdom / PLAST. United Kingdom. URL: <https://plast.org.uk/en/> (дата звернення: 28.08.2024).
286. Understanding the Areas of Personal Growth and the Scout Method / Venturer Scouts; Scouts Australia. 2011. 23 p. https://soz-central.s3.amazonaws.com/products/148/download_file/AoPGVenturerScouts.pdf (дата звернення: 30.10.2024).
287. Wilson J. S. Scouting round the World. London: Blandford Press Ltd., 1959. 150 p.
288. World Scouting. *World Organization of the Scout Movement*. URL: <https://www.scout.org/> (дата звернення: 29.11.2024).